

"Herçî bire şûrî destê hîmmet
Zebtkir ji xwe re bi mêrî dewlet
Bê ceng û cidal û bê tehevwir
Qet vê şixulê mekin tesewwir"

-Ehmedê Xanî-

REWŞEN

Hejmar

1

Buha: 5.- DM

Havîn 1988

Kovara Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan

- Civîna Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan
- Pêwistiya çandê û karguzariyên li pêşiya me / Nûhat
- Salixa Rewşenbîr û di pêşdeçûna dîrokê de rewşenbîr / A. Dicle
- Çanda netewî, bingehêk ji bingehên rizgariya netewayî ye

- Axîn Welato: Destana serhildana Şêx Seîd / X. Xemgîn
- Kurd kî ne, Kurdî û Kurdistan çi ne? / E. Xemgîn
- Nazdar û hicra mirinê / Cankurd
- Efsana Cimcimê Sultan / Cotkar

SERECEM

	Rûpel
— REWŞEN çima derdikeve?	1-2
— Civîna Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan	4-8
— Nûçeyên çalakiyan ji Kurdistanê Bakur	9
— Nûçeyên girtîgehan ji Kurdistanê Bakur	10
— Qirkirina netewî li Kurdistanê Başur	11
— Peymana di navberê PKK û YNK de	12-13
— Pêwistiya çandê û karguzariyên li pêşiya me / Nûhat	14-15
— Axîn Welato: Destana serhildana Şêx Seîd / X. Xemgîn	16-18
— Hovîtiya mêtîngerên Tirk diji gelê Kurd	19-21
— Destana Mîrê Botan: Bedirxan	22-23
— Kurd kî ne, Kurdî û Kurdistan çi ne? / E. Xemgîn	16-18
— Çîroka gelê me / Şilan	27
— Yek-kirina nivîsa Kurdî / Şahîne B. Soreklî	28
— Mîhrebana Xatûna Berwarî	28
— Befr û çiya / Salimê Hacî	29
— Zaroyên Kurd / Salimê Hacî	29
— Xewna bê wexer / Dr. Ibrahîm Salman	30
— Metelokên Kurdî	31
— Salixa rewşenbîr û di peşdeçûna dîrokê de rewşenbîr / A. Dîcle	32-33
— Simbilê lawik / Azad Bavê Şihîn	34-36
— Axaftina piçûkan / Azad Bevê Şihîn	37-38
— Helbest: Şehîdim / Ismaîl Hacı	38
— Milhim Beg: Xudanê Çiyayê Şengalê / Eliyê Heyder	39-40
— Hacî Mamo, Ferzo Çolo / Eliyê Heyder	41
— Êl, eşîr û bavikên Kurdan / M. Aleksander Jaba	42-43
— Hozanvanê Kurd: Evdissemed Babek	44
— Yekemîn rêzmannivîse Kurd: Elî Termaxî	45-47
— Rêdar û dara gûzê	48-49
— Li ser taybetiyeka çandî li navça Şirnexê: Dawet / Mesut Botî	50-51
— Qumrî	52-53
— Nazdar û hicra mirinê / Cankurd	54-55
— Heyranok: Qulingo / Nûriddîn Seîd	56
— Efsana Cimcimê Sultan / Cotkar	56-58
— Cimcima Sultan / Eugen Prim û Albert Socin	59-60
— Çanda netewî, bingehek ji bingeheên rizgariya netewayî ye	61-63
— YRWK, Belavok Hejmar 1	64
— YRWK, Duxuyanî Hejmar 1	65

Bijî YRWK

REWŞEN çima derdikeve?

Gelê me rojên pêwisttirîn ên dîroka xwe dije. Ev nêrîn ne tenê gotinekî ajîtasyon û bangêşiyê. Seranser rastiye dihêne zimên. Pêşemîn care ku gelê me di dîroka xwe de hevqas pêşveçûnan dibîne û dije. Pêşemîn care ku gelê me di dîroka xwe de bi dilerî xwedî li hebûna xwe û rastiya xwe derdikeve. Ev bûyer û rastî, rûdaneka wusa ye ku her welatperwerekî Kurd, girînge bi bal vê yekê bîne pêşiya çavên xwe. Herweha, di rojên me de pir pêwistê ku li hemberê vê rastiya dîrokî herkesekî dilsoz cihê xwe rast bistîne û rewşa xwe şîrove bike. Ev divêtiyeka bingehîn û herî nemaze ye.

Dîrok, carcaran vatîni û delametên pir pêwist derdixe pêşiya gelan. Vatîni û delametaka vê nolê, niha li pêşiya

gelê Kurdistanê jî hatiye danîn. Gelê Kurd, ne tenha li pêşberê wan pêşveçûnaye ku sernivîsa wî çareser dike û diverisîne. Ji nêzik ve, sernivîsa gelên herêma Rojhilata Navîn jî, girêdayiyê ve pêşveçûna dîrokiye. Gelê Kurd niha ketiye nava wê lehiya pêşveçûnê, ku posîdeyên mezin li gelên erdima me jî dike.

Niha dîrok karguzariyên gelek gewre daniye pêşiya gelê Kurd, ku ji gelên dinê bêhtir risteka dîrokî pêwiste bileyize. Naveroka wê yekê çiyê? Mirov dikare bersiva wê pirsê wusa bide: Vatîni û delametên mezintirîn ên dîrokê li pêşiya law û keçên vî gelfî hatine danîn, ku nekaribin weke xwe bêne hîştin! Xwedîderketina li delametan, bicihanîna daxwaziyên delametan, wê têkoşîna serxwebûn û azadiya gelên erdima me bilezîne û di serî de jî wê gelê me çêtir nezîkî armanc û daxwazên xwe bibe. Hoy û şeweyên ber bi serfirazî û serketinê ve çuyinê, wê hesanîtir bibin.

Dihê zanîn ku rewşenbîr û ronakbîrên hemû civakan, pêşemîn xwe bi civakê, bi zanyariyê, bi rastiyan konevanî, çandî, aborî, leşkerî û zanatiya gelemperî, naskirina hertiştî mijûl dikin. Rista rewşenbîran ji bo di nava civakê de afirandina bîr û hizrên rizgariyê, di dîrokê de herdemê gelek mezin bû û rista pêşemîn bû. Ji ber ku di dîrokê de rewşenbîr herdemê pêşemîn van bîr û hizran dikişînin û kişandibûn nav refê gelê rizgarîxwaz û bindest. Çuqas rewşenbîr xebatê ji bo pêşvebirina civakê bikin, nexasim hevqas jî dikarin rista xwe ya dîrokî bicih binin.

Gava em li hebûn û rastiya Kurdistan binêrin, em wê bibînin ku çine vatîni û delametên rewşenbîrên me. Gava em van bikolin jî, em wê bibînin ku hejmara van delametan jî ne hindikin. Herçuqasî niha bîr û hizrên rizgariya netewayî gihibin gelê Kurd jî û ev yek rastiyeke karvanî jî be û xwe bi misagor danîbe pêşiya me jî, ne wusa ye ku delamet û rista rewşenbîran ê din nemaye, an jî pêwistî jî holê rabuye.

Domana me ne ew domane ku bîr û hizrên rizgariyê, weke tovê di axê de bîn çinandin, lê dîsa jî rista ku wê ronakbîr bileyizin herî gewreye. Têkoşîna serxwebûn û azadiya gelê Kurdistan, dalemetên mezin dixê ser şaxê (milê) van biran, ku divê bi lez di karvaniyê de pêkbinin.

Niha pir ronahî bûye ku çine ev vatîni û delamet. Heya niha ji ber gelek sedeman ev xweş derneketibûn pêşiya çavan. Lê belê, îro rewş seranser hatiye guhartin. Çi wê bêne kirin? Ev wusa ronî û eşkerene, ku tu xebat û lebat nekaribin van jî çavên me veşêrin.

Kurdistan yek ji wan welatan e, ku rewşenbîrên wan bi hejmar pir in. Lê bilî ve piritiyê, em nikarin bêjin ku rewşenbîran rista xwe li pêşiya gelê xwe, li Kurdistanê bicih anîne. Ger di dîrokê de û ger jî niha, ne kêr ronakbîr derketin, ku ji bo serxwebûn û azadiya gelê Kurdistan bi hogirî şerkirin û di vî oxirê de canên xwe gorî kirin. Ji ber ku hejmara rewşenbîran gelek pîre, em jî dibêjin ên bi mîrxasî derketin hindikin.

Nexwe, em dikarin bêjin, ku dîrokê berpirsiyariyeka

nuh derxistiye pêşiya ronakbîrên Kurd. Tiştên bîn kirin, giringe heya dawiyê alîkarî, hevkarî û piştgiriya têkoşîna serxwebûn û azadiyê, ku li welatê me bilind dibe be. Ji bo hevgerî û xurtir bûyina wê têkoşîna giringe her derfet û gangeza di destê me de ji dil û can bîn pêşkêş kirin. Riya rewşeniyê, riya rûmeta mirovahiyê ji vir derbas dibe.

Em, komek ji rewşenbîrên Kurdistan yê nîştimanperwer, li ser bingeha ji ber çavan derbaskirina van rastiyan, me xwe gihand hev û me yekîtiyek di nava xwe de damezirand, ji ber ku me dît, tiştên giringin ku em bikin ne hindik in. Niha em dixebitin ku yekîtiya xwe di bin navê **Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan-YRWK** de, rêxistin û xurt bikin. Divê em cih de bêjin, sazimana me li ser bingeha kirina xebat û karê ji bo gelê Kurdistan, ji bo hevkarîya têkoşîna serxwebûn û azadiya gelê Kurdistanê hatiye damezirandin.

Bi rastî, me pir rast dît, ku riya bi rastî tiştê kirinê, ji riya xebatekî rast rêxistî derbas dibe. Me di karvanî û têkoşîna xwe de dît, ku ev delamet vatîniyeka mezine li pêşiya me, û yekîtiyeka wusa ji me re divêtiyeka mezin e. Ev rastî, xebatên me yê bo yekîtiyeka wusa lezand, ji bona ku em bi serkevin, hîm û giyan da me.

Kovara me **REWŞEN**, ku em bi wê derfeta banga li xwendevanan peyda dikin, kovara **Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan**, ku bi vî hejmara yekem dihê weşandin. **REWŞEN**, bi rewşeka sazandî (nizamî), wê ji niha pêde bigihe xwendevanên me yê birêz û heja.

Kovara me **REWŞEN** seranser wê bi tîpên nûjen û zimanê Kurdî, lê derfet hebe bi hemû zaravên Kurdî wê bê weşandin. Nivîsên konevanî, ramiyarî, civakî, aborî, çandî, hunerî, lêgerî, sernêrî, tendurustî, endiziyarî, dad û mafdarî, erdnîgarî û şênînasî, dîrokî û her wekî din, wê di **REWŞEN**ê de hebin. Herweha wê xebatên hunerî yê mîna helbest, hozanî, govendî û çîrok jî bîn weşandin.

Kovara me û xebatên yekîtiya me **YRWK**, ji bo hemû kesên dilsoz û welatparêz vekiriye. Hemû rewşenbîrên ku serxwebûn û azadiya gelê Kurdistan dixwazî, dikarin bi dilgermî têkilî xebatên me bibin. Em bang li rewşenbîrên zîver û dîler dikin ku, hevkarîya yekîtiya me û alîkarîya xebatên me yê weşanî û yê din bikin.

Divêtiya rewşenbîriya nîştimanxwazî, di nav refên rizgariya nîştimanî de ye. Ji xwe rûmetiya rewşenbîriyê, dikare xwe di xebata konevanî de deyne holê. Têkilî, pêwendî, hevkarî û piştgiriya bi vî xebatê, derfeta di ber destê me de ye.

Em bang li hemû rewşenbîrên welatparêz yê Kurdistanê dikin, ku xwe li dora **REWŞEN** û **YRWK** ji bo rizgariya netewayî bikin yek; em wan vexwandiya wê xebatê dikin.

Dema we bimîne û xweş û heya hejmara nuh...

Li gel silavên rizgarîxwaziya netewayî

Sernivîsariya REWŞEN

Civîna Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan

Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan damezirandina xwe bi civînekê pîrozbayî kir

Roja 09. 04. 1988'ê li serekbajarê Almanya Rojava bajarê Boon'ê, **Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan-YRWK** sazûna xwe bi civînekê pîrozbayî kir.

Ji çar bêşên Kurdistanê dora 100 ronakbîrên Kurd beşdarî civînê bûn. Li kêleka rewşenbîrên Kurd ên welatparêz, hinde derdorên pêşveçuyî, demokrat ên Almanî jî vexwandiyê civînê bibûn.

Civîn, bi silava bo şehîdên şoreşên cihanê û Kurdistanê destpêkir. Dure, nîrxandineka ramyarî ya fireh li ser "salixa rewşenbîran û rola rewşenbîran di dîrokê de" hat pêşkêş kirin. Piştî ku sedema avakirina yekîtiyê duxuyan bû pêde, bi navê rewşenbîrên li Swêd, Frense, Hollanda, Almanya Rojava û Berlîna Rojava, mesaj û axaftinên xwendin. Hinde ronakbîrên Kurd û derdorên Almanî jî, mesajên xwe yê nivîsî hinartin civînê.

Di vê hejmarê **REWŞENÊ** de, em hinde bawirnameyên (dokûmanên) civînê pêşkêşî xwendevanên xwe dikin, daku çêtir ji xebatan haydar bibin:

"Bend 2:

Ramanên yekîtiyê:

1- Li ser bingehên mafên mirovahî girêdana pêwendiyên bi gelên gêfî re û xebata bo aşitiyê li gêfî û Kurdistanê,

2- Hevkarî û piştgirî bo têkoşîna serxwebûna Kurdistanê li ser bingeha mafê çarenusa netewan û ji bona vê daxwazê pêşvebirina xebatê,

3- Parastin, nasdan û pêşve-xistina ziman, pişe, wêje, dîrok û bi gelemperî çanda Kurdî,

4- Berhevanîna ronakbîrên Kurd û mijûlbûna bi pirsgirek û asêtengên rewşenbîrên ji Kurdistanê.

Bend 3:

Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan, bo bidestanîna ramanên xwe van xebatên jêrîn pêktîne:

1- Ji bona piştgirî û nasdana têkoşîna serxwebûna gelê Kurdistanê dirustkirina pêşveçûnan, xwepêşdanan û şevên hevkarîyê. Pêkanîna semînar û civînan (konferensan),

2- Nasdana ziman, wêje, dîrok û çanda Kurdî û pêkanîna hurkofînên di van babêtan de,

3- Hînkirina ziman, muzîk û govenda (folklor) Kurdî û ji bona jiyanihîştin û pêşvebirina vanan, çêkirina komên perwendbûnê û vekirina kursên hînbûnê,

4- Avakirina komîsyonên rewşenbîran di nav refên yekîtiyê de, li ser daxwaza karê ku her rewşenbîrek dike (wek: komîsyonên abukatan, doxtoran, mamhostayan, nivîstkarên, wêneçêkarên ûhw.),

5- Li cihên ku hewce be avakirina liq û şaxên yekîtiyê,

6- Berhevdana alîkariyên diravî bi armancên mirovahî (humanîstî),

7- Dêrxistina kovaran bo pêşxistina ziman û wêjeya Kurdî û nasdana hebûnên gelê Kurd bi gelên gêfî re."

Hevalên berêz û dilsoz, ez dixwazim berf ku li ser programa xebata komên Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan birawestim, ramanên yekîtiyê û bendên xebatê ên ji bo bidest ve anîna van ramanan ji destura Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan bixwînim, daku em çêtir têbighîjinê ka erk û delametên me çine û em wê bikaribin çî di rêya Têkoşîna Rizgariya Netewa Kurdistan de bikin. Pir aşkere ye ku, tiştê li ser mil û şaxê me rewşenbîran di vê şerê serxwebûn û azadiya pîroz de dikevin, pir berz û mezin in. Niha ez dixwazim van birên desturê nasî we beşdaran bikim.

Biraderên hêja,
Mêhvanên delal,

em gişt dizanin ku mêtîngêrên har û dirinde, ên ku welatê me ê şêrîn û bedew ji xwe kirine mêtîngeh, ev bû çende hezar sala niştîmana me ya pîroz di hemû aliyên jiyane de dimijîn, çî ji destê wan hatiye li ser gelê Kurd anîne û dihehin. Ev dijminên çavsor û êrîşbaz, ne tenê welatê me dagirkirine; ew dixwazin gelê Kurd tevî jiyane, tevî hebûnê dewlemendî ên dîrokî, civakî, çandî û aborî, tevî dar, ber, kevir, asman û ax û hewa ji dîrokê tunebikin. Ji bona vê yekê, çî ji destê wan dihe dîkin. Her bikaranîna hov, her liva derî-mirovahî ji xwe re xwedî destur dibînin. Dewlemendiyên me ên ser- û binerdin dimêtin, mirovên me dikujin, gelê Kurd dihehin û gava pêwîst dibînin jî, narîncokên jehrê dibarînin ser gelê me yê kevnar û xwedî maf.

Lê hema ez dixwazim li vir yek careka din bînim zimên ku, ev keftûlaftên neyarên xiniz wê herdem bêhudabin. Li ser bendavên çiyayên Kurdistanê, li gund û bajarên me pêşvevanên şoreşa Kurdistan dijminên xwîn-xwar, gêj û bê mejî dîkin. Şerê serxwebû û azadiya me kullîkên xwe vedidin, hêviyên cilmisîbûnê geşdibin û ava jiyane di

xakên me de xwe dadigerîne. Gelê me hişyarbûye û di şerê têkoşîna rizgariya netewî de pêşve dihere. Pêşengên me şerdîkin. Gundî, jin û mêr û keç û xortên me ên civan pêşde dibezin. Rêya rizgariya me kin dîkin û xwe bi lez dilivînin.

Lê hevalno, herçî em dizanin karguzariyên me pir mazin in jî, di vê warê de hîn me rastî pirtîşt nekirine, heya hinde ji me jî ji binî tiştê nekirine. Gelek ronakbîrên me ketine nav xebatên çewt de, berhemên xwe pêşkêşî hêzên dijminên gelê me dîkin. Heya niha me yekîtiya xwe jî çênekiribû ku em bikaribin pêşve herin. Dê em ji xwe bipirsîn, ma gelo em rewşenbîrên Kurd ên ku ronaktîrîna di naskirina kêş û pergalên niştîman de, heya kengê dê em çavên xwe bimiçînin û karên xwe nebîne serî. Ez niha gelek xwedî bawertirîm ku, niha ev keys û delive ketiye destê me de. Em dikarin xebatên xwe û yekîtiya xwe di nav refên Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan de bicibînin û berûpêşde bibezin. Berhem û hunerên xwe bigihînin têkoşîna netewî.

Li kêleka şerê ku li welat bilindibe, rastî em ronakbîr jî dikarin xebatên mazin bikin. Berî hertiştî, divê her amade bin bo şerê li welat, em xwe bigihînin gelê xwe û di refên pêşde şerê xwe bikin. Ez bawerim erk û delameta me ya mezintîrîn ev e. Balam ji aliyê din, hertiştê ku dijminên me êrîşkirinê û dixwazin tunebikin, em dikarin bo damezrandin û pêşvebirina wan xwe amade bikin. Dijmin bixwaze çî tunebike, em wê tiştê biparêzin. Em dîroka xwe, çanda xwe, hunerên xwe, rewşa civata xwe bikolin û ronakbikin. Lewma gelek tişt ji destê me dihe. Rastî "bêşerefiya mezintîrîn nekirina xebatê ye". Em naxwazin bikevin nav wan refên nizm û erzan de. Niha em dikarin bêjin ku, ê din roja pêşveçûna me ji me re pir ronî buye û em li ser vê reyê pêşde diherin.

Xebatên ku yekîtiya me danîye pêşîya xwe pir in, lê heke em karê xwe rastbikin em wê biserkevin.

Niha jî ez wê bernama komîsyonên Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan pêşkêşî we bikim:

BERNAMEYA XEBATÊ

1- Xebatên konevanî ji bo dezgeha ragihandina cihanê:

— Nasdana Têkoşîna Rizgariya Netewa Kurdistan,
— Pêdakirina derdorên dostaniyê,

— Agahdarî bo dezgeha ragihandinê,

— Pêkanîna livbaziyên hevkarîyê (weke civîn, xwepêşdan, şev ûhw.)

2— Dêrxistina kovarekî bi navê "REWŞEN" li ser van bingehên:

— Lêkolîna civakî, dîrokî, torevanî, ramyarî û aborî,

— Nivîstên folklorî û hunerî,

— Tendurustî (saxî) û bijîşkî,

— Dadmendî û mafdarî,

— Civat, jin û zaro,

— Ziman, wêje û rêziman,

— Nûçeyên ramyarî, civakî ûhw.,

— Hevpeyvîn û pêwendiyên bi xwendevan û rewşenbîran re û perwerde kirin.

3- Ziman, dîrok û wêje ya Kurdî:

— Dêrxistina pirtûk û fêhengan,

— Hînkirina zimên bo zarok û mazin,

— Wergerandina berhemên bi tîpên Erebi û Kirîlî bo tîpên Latîni,

— Xebata bo bêhtir bikaranîna zimanê Kurdî, di nav refên tevgera netewî de,

— Xebata bo bêhtir dan û standina nav zaravên Kurdî de, bi armanca yekkirina zimanê Kurdî û dêrxistina etnografiya û terminolojiya Kurdî,

— Alîkarî bo nivîskarên Kurd, bo pêşvebirina xebata wan û xwedî derketina li berhemên wan,

— Hûrkolîn û lêgerîna li ser dîroka Kurdistan,

— Xebatên bo damezrandina yekîtiyeka nivîsevanên Kurd û bi reya vê yekîtiyê girêdana pêwendiyên bi sazumanên nivîskarên navnetewan re.

4- Tendurustî (saxî) û bijîşkî:

— Komkirina dermanan,
— Dermankirina nexweş û birîndaran,

— Birêvebirina xebatên civandina alîkariyên diravî,

— Xebatên birabirîn û pişange kirina qirkirinan û derketina li dijî bikaranîna çekên kîmyevî,

— Xebatên ji bona ku bijîkên Kurd tevî têkoşîna rizgariya netewî bibin,

— Amadekirina alîkariyên di cih de (ambulans).

5- Dadmendî û mafdarî:

— Nasdana bikaranîna derî-mirovahî, hingavtînan û buyêrên dadgehên di cihanê de û dij derketina wan,

— Ji ber van bikaranînan, serî dayina li ba saziyên navnetewî, weke yên mafên mirovan ên ku piştgiyariya mafên bendiyar di kin ûhw.,

— Pêwendiyên bi saziyên navnetewî yên mafdarî û dadmendî,

— Amadekirina encumenên payketina rewş û kirinê dij mafên mirovan,

— Hevkarî û piştgiyariya bendiyar û malbatên wan.

6- Xebatên wergerandinê:

— Wergerandina nivîsên kovara REWŞEN,

— Wergerandina nivîsên aktuel li ser Kurd û Kurdistanê,

— Wergerandina pirtûk û kovaran,

— Amadekirina derfetên perwendekirinê bo komên wergeranan.

7- Perwendekirin û hînkirin:

— Vekirina kursên bo xebatên yekîtiyê,

— Amadekirina pirtûkên dibistanî,

— Amadekirina pirtûkên zarokan,

— Pêwendiyên bi sazumanên perwendekirinê yên navnetewan.

8- Çand û huner:

— Alîkarî bo xebatkarên çand û hunerê,

— Xebatên wênexanî, şano, govendî û piştgiyariya perwendeyî bo xebatkarên di vê warê de,

— Nivîsandina hunera folklorî.

Zor spas

Dîsem

Axaf û mesajên din, yên di civînê de hatin xwendin ev in:

Ji bo çi me vê yekîtiya rewşenbîran ava kir?

Herwekî em dizanin îroj li Kurdistanê têkoşîna serxwebûn û azadiyê her gav pêşde diçe û hîn xurtir dibe. Di vê têkoşînê de gelê me di binê alên pêşengên xwe de, xwe dike yek û bi rengekî bi rûmet li ber xwe dide. Îroj em dibînin û dibihîsin, ku pêşmergeyên gelê me yên qehreman, lêdanên mazin li kedxwariya faşîst dixin û bi vî awayî mirina neyarên Kurdistan a ku xuya buye hîn nêzîktir dikin. Em baş pê dizanin, ku gelê me êdî bindestî û xwesiparî nema dipejirîne. Bi armancên nuh û şoreşekî nûjen serî hildide. Bi rastî, ez li vir naxwazim li ser qehremaniya gelê me zêde biaxivim, ji ber ku di dîroka berxwedana Kurdistanê de qehremaniya gelê me diyare. Gotina min eve, ku di têkoşîna vê dema îroyîn de keyseke nuh û bi rastî jî ya dawî ketiye destê me. Girînge em vê keyse bêhode nekin. Ger vê carê jî em dozê xwe wenda bikin, bila em bizanibin, ku wekî hinek gelên cîhanê navên me jî ji nav rûpelên dîroka cîhanî dê bê wenda kirin. Ev dê ji gelê Kurdistanê re bibe tofaneke mazin. Baweriya min eve, ku mirovên dirust dê bi vê qederê nerazî bin. Ji ber vê yekê, dibê ku em Kurd tevde bi ruh û can xwedî li mafên têko-

şîna serxwebûna Kurdistanê derkevin.

Mafên rewşenbîrên Kurdistan jî di nav ên serxwebûna welat de ye. Îroj kîjan mirovê rewşenbîr dikare bibêje, ku hizir û daxwaziyên me azad in. Na, di her welatekî de ciyên rewşenbîrên pêşverû xuya ye. Ji ber ku rewşenbîr neynika welatan in. Ev, li welatê me jî wisa ye. Em dikarin bibêjin, ku di têkoşîna serxwebûna Kurdistanê de barên giran li ser milên rewşenbîrên welatparêzan e. Divêt ku rewşenbîrên me jî bi vê baweriyê bi rê bikevin û van erk û delametên xwe bi cih binin. Lê belê di vê dema girîng de mirov nikare bibêje, ku rewşenbîrên me erkên xwe bi cih dihênin. Tev hatine belav kirin û yekîtiyek nîne. Bi rastî ev kêmasiyeka pir mazine.

Hevalino! Îro buye giring, ku em yekbin û hêzên xwe bi têkoşîna şoreşa Kurdistanê re pêşkêş bikin. Ji ber ku rizgarî û serkeftina rewşenbîran di nav refê şoreşê de ye. Ger rewşenbîr erkên xwe yên dîrokî bi cih nehênin, di nav navên rewşenbîran de dê şermek mazin be û di dawiyê de tu kesek ji wan di bin vî barî de dê nikaribe rabe.

Ya dinê jî, mirov hertim li ser çand, ziman û edebiyata Kurdî radiwestin, dinivîsin an jî di her babetê de dihênin zimên. Ji ber ku ev pirs jî pêwîste. Dîsa hindê kom û komik hene tenê van tiştana kirine karê jiyana xwe. Daxwaziyên wan herdem ev in. Ji wan pêşdetir narin. Ji ber ku nayê hesabên berjewendiyên çînen wan. Di bîr û baweriyaya wan de, her tişt di nav pirsên çand, ziman û yên wekî din de ye. Her wisa rizgarî bi dest dikeve û daxwaziya xwe li ser vê yekê ava dikin. Tu kesek nikare ji bo mafên çîni yên teng dev ji mafên neteweyî berde. Rizgarkirina gel jî di serxwebûna Kurdistanê de ye. Bila em baş bizanibin, ku têkoşîna warê çand, ziman û wêjeyî parek ji şerê serxwebûnê ye. Yê giring di hewla wê de be. Armançên din xizmeta reformîstî û oportunistiyê dikin. Ev bîr û baweriyên pir çewt in û li dijî doza serxwebûna Kurdistanê ne. Mirov dikare bêje, heke Kurdistaneka serbixwe û azad ava nebe, çand, ziman û wêje jî tu caran serfiraz nabin.

Belê me got, ku îroj rewşenbîrên Kurdistan gelek ji hev belav buyîne û yekîtiyeka welatparêzî di nav xwe de çênekirine. Kesek nizane, ka kar û xebatên wan ji bo çi ne. Dilxwazên xebata şoreşgerî ne an ne!? Ên ku li Ewropayê dijin, hinek ji wan xwe berdane nav jiyaneke rihetî de, bîr û baweriyên netewî ji ber berjewendên çîneyetîya xwe wenda kirine. Hinek jî hene dibêjine xwe "welatparêz." Bi vî awayî gelê me dixapînin û bi navê Kurdistan jiyana xwe ya kesani bi rê ve dibin. Daxwaza wan hertim ewe, ku Kurdistan ji bo sûdên xwe bi kar binin. Ji hêlekê dijin û ji hêla din ev derdorên, ku dibêjin em rewşenbîr in, welatparêz in, keda gelê me dimijin. Ev derdor kîne? Rastî em gişt vanan baş nas dikin. Herdemê ew xulamtiya sosyal-demokrasiya Ewropa dikin. Ji bona berjewendên xwe yên piçûk û erzan, dixwazin têkoşîna serxwebûnê rawestînin. Ev kes û derdor ji hêla me ve xweş tên nas kirin. Hinde rewşenbîrên welatparêz jî hene hewceyê hin alîkarî û xebatê ne. Dixwazin tiştina bikin û dikin jî, lê belê ji ber ku bi serê xwe ne, mirov bi asanî dikare bêje, ku kêmasiyên wan jî pir in. Berî her tiştî, rind nizanin, çawa karên xwe pêşve bibin û çawa xebata xwe bi xebata gelê xwe ve girê bidin. Ji ber ku karên xwe bi serê xwe dikin, hêzên oportunist û her wisa wan dixapînin û hunerên wan ji xwe re bi kar dihênin, bi genimên wan benderên xwe radikin. Ji ber vê yekê jî ew karên baş ên ku dibin an tar û mar dibin an jî bêdeng û bê xwedî dimînin.

Îro, zor giring bûye, ku rewşenbîrên welatparêz xwe bigihînin hev, yekîtiyekê di nava xwe de çêkin û xebata xwe pêşve bibin. Ev jî cih girtina di nav refên yekîtiya rewşenbîrên welatparêzên Kurdistan de dibe. Bi vî awayî dikarin hêzên xwe bi têkoşîna rizgariya netewî re girê bidin.

Hevalino! Çand, ziman û tora Kurdî ji me re pir giring in, lê ji serxwebûn û azadiya Kurdistan bi rûmettir tiştek nîne.

Bijî Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan!

Zor sipas

Nazîf

Welatparêzên hêja,

li gor merc û nîrên ku îro welatê me tê de ye, ne tenê rewşenbîr û ronakbîr, lê hemû mirovên qada Kurdistanê, divê xwe li hember vê rewşa dîrokî î xerab bigirin û jiyane bi rêxistin bikin. Ev roja ku mirovên me yên xwînfîdakar û canfîdakar, bi lehengî li dijimîne herî mazin dixin û tenê bi vê bîr û baweriyaya wan ya serxwebûnperestiyê, hêvî didin me hemû mirovên welatê xwe. Yanê bi kurtî erk û wezîfeyên me, hemû mirovên welêt ev e, ku xwedî li riya rizgariya herî rast derên. Yanê serxwebûnperestiyê!

Her wisa li vir, ji bo, di riya têkoşîna serxwebûnperestiyê de, bi şeweyeke xurtir yekgirtina hemû hêz û hebûn û nîrxên welêt, damezrandina Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan gaveke gelekî giring e.

Ji bo gelê me pîroz!

Gelekî spas

Bavê Barzan

tiştêkî hindik e,

— Ku nexşa Rojhilata Navîn, a ku li gor berjewendiyên imperyalîstan hatî çê kirin, ji binî de diguhêrîne,

— Ku Tirkîyê, segê NATO ê herî qelew û har, amade ye her gavê pêlangên emperyalîstan pêk bîne û hwd.,

pêk nayê gava ku rewşenbîrê Kurd ji xwe re neke arman- ceke serekî ku pêwîste gelê Kurdê, ku bi bombên şîmîk tê qirkirin, bi zimanê xwe bixwînin, binivîsin û pê doza rizgariya gel û welêt bikin. Doza me di reya zimanê dagîrkeran re kok (qet) bi ser nakeve. Vêga, divê em avê li ber dilê xwe nereşînin ku ev barekî sivik e. Ne ku em dixwazin tiştan mezin bikin bi qasî ku em dixwazin rastiye diyar kin.

Min destûra Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistanê xwend. Ji destpêkekê re, ev gaveka rind e. Gava dudiyê ya rindtir ewe eger rewşenbîrên me hemî dest bidin hev, xamên xwe bikin yek, û bi hev re xebateke rewşenbîrî ku dikeve warê serxwebûn û rizgarkirina gelê Kurd, di hemî aliyên de, bikin.

Ji aliyê pêşniyarên min derbareyî vê rûniştinê de, herwekî mirov, ku ta kîjan tengê karîna yekîtiyê wê hebe, nizane tenê ez bi çend pêşniyaran bes dikim:

1- Kovareka Kurdî; yeka mehî, bi navê HELEBÇE:

— Bi tîpên Latîni,

— Wê çêtir be eger bi her sê zaravan be; Kurmancî, Soranî û Dimilî,

— Quncekî zimanzanî tê de hebe ku mirov di wî warî de **nêrînen** xwe bide; ne ku em **biryanan** bistînin,

— Beşên dinê jî tê de hebin rind e, wekî; çîrok, folklor, bîrname, belge, helbest, karên hunermendan û hwd...

2- Çapxanek ji bo belavkirina pirtûkan. Ev, bi nêrîna min, tiştêkî pir giring e.

3- Hêviya min ji hevalan heye ku karên xwe xweş bikin û berê wan karan yekîtiyê heja bide.

Dawî serketin û pêşketina xebata we hêvî dikim û silavên xwe yê şêrî ji hemî biraderên beşdar re dişînim.

Birayê we

Amed
Parîs, 5.4.1988

Xuh û birayên heja û bi rêz, ez silavên germ ên xwe ji we gişa re pêşkêş dikim û serdestiyê ji we ra dixwazim.

Bi rastî ev maya dilgeşî ye gişa ye, ku em gihastina ev roj, ku kanibin komelekî çêkin bi navê **Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan-YRWK**.

Bi rastî rewşenbîrên her gelekî paya û bingeha serketina wan gelan bûn.

Erk û barê pêşketina her welatekî pirtir dikeve ser şan û milên rewşenbîran û xwendevanên ev welat.

Di vê gavê de gelê me yê Kurd hîn di bin destên dagîrkaran Tirk û Tat û Faris de ye, pêwîstiyekî pir giran dikeve ser stuyên rewşenbîrên me yê Kurd.

Rewşenbîrên me Kurdan riya pêşa yê nezanên me bikin, çand û dîroka gelê me yê rast ji zar û xortên me re binivîsin. Lê gereke em di vir de bibêjin, ku kesekî xwe rewşenbîr dizane û xebatê bo rizgariya Kurdistan nake ew ne rewşenbîrê, ew wek karekî ku barê wî pirtûk be.

Em îro naxwazin li ser dîrok û çanda gelê Kurd pir bipeyivin.

Em li vir dibêjin, ku gelê Kurd gelekî pir kevne û gelek ji kevin- tirîn gelên Rojhilata.

Gelê Kurd weko hûn dizanin, xwediyê dewlet û çandekî pir mezin bû. Dewleta Med dewletekî pir gewre bû. Di gava Med de dadgeh hebûn. Yekekî gunehdar, ku biketa pêş dadgehê we dikarî parêzkarek ji xwe re bigirta. Piştî çuyîna dewleta Med, dewleta Fars, wek anha dewleta Tirk çanda gelê Kurd dike yê Tirk.

Em dibînin, ku çand û dîroka Kurd çende şêrîne û xweşe.

Gava ku hunerwanên Kurd dîlanê dikin an distirên an diley- zin, em dibînin ew jî wek yê gelên din pir xweş in.

Bi kurtî gereke em bi giştî hêz û tiwaniyên xwe xebat bikin, ji bo rizgarkirina Kurdistanê û pêşxistina çand û zimanê Kurdî.

Em gereke zanibin, ku em tenê bi riya yekîtiyê kanin pêwîstiyên xwe bi cih tînin.

Dr. Goran

Hevalên heja, civîna we ji kûraniya dil pîroz dikim û hêvîdarim civîna we bibe hîmê rêxistineke ku sûdê bigihîne ziman û çanda netewa me.

Gelê Kurd îroj di koçeke pir dijwar re derbas dibe. Ew erke li ser milên merovên rewşenbîr ku ew di têkoşîna gelê xwe de roleke pêşeng bilîzin. Daxwaza dil ew e ku hûn bi şêweke layiqe dawîya sedsala 20'an bîpînin; ku hûn dema xwe di got-û-bêjê bê kelk de wenda nekin; ku hûn hêz û enerjîya xwe bo avakirina rêxistineke welatparêz tîxin xebatê, rêxistineke ku di pratîkê de sûdê bigihîne netewa me.

Bo kar û xebata we serketin û pêşveçûnê daxwaz dikim.

Jiyan bo Kurd û Kurdistanê.

Birayê we

Şahîné B. Sorekî
Parîs, 8.4.1988

Xwuşk û birayên xwoşewîst, Mêhvanên heja û delal,

hun giştî li ser seran û çavan hatin civîna pîrozkirina amadekirina Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan. Berî niha jî rewşenbîrên Kurdistan xwe bi çend navan tevgerandibû, lê wan xwe bi tenê hiştin û xwe ji gelfî xwe bi durxistin; xwe axa, şêx, mela û beg dinasîn û her- yekî jî malbateka xîzan ji xwe re kole dihejmartin.

Lê niha, wek em dibînin, day- kên Kurdistanê bi hezaran wek Kawa anîn dine, bi hezaran rewşenbîrên me pergele bûne li Kur- distanê û dervayî Kurdistanê. Lê bi xêra Eniya Rizgariya Netewa Kurdistan bir û bawerî bû yek, erê bû yek, li kêleka xebata wanan, çandî û torî xebata wan welatî heye. Heryek ji van rewşenbîran pêşmergeke ji wan pêşmergekî serxwebûnê li Kur- distanê. Em nema ê din xebata xwe bi dizî bikin, em bûn milkê şorêşa serxwebûnê, gotarên me bi karî me re cotê serhildanê dajû heya nefesa dawî.

Ji bo vî karî pêwîste em rabin
Cotkar

Gelfî beşdarên welatparêz, herçûqasî haya me ji pêkha- tina yekîtiyê teze dereng çêbû û tu ageha me, di vî warî de jî baş nîne, mirov dîsa xwe li hember karekî wisa yî bêhempa dibîne ku heja ye li ser were rawestandî.

Erê Ewropa şêrî e, wekî dinê hebûna yekîtiyêke rewşenbîrên dîrwelat şêrîtir e, eger xebat û doza gel û welêt, bi xamên wê ji dil bê kirin.

Mirovê Kurd; a rastir rewşenbîrê Kurd, nikare xwe nas bike eger rastiya gelê xwe yî bindest nas neke. Piştî naskirinê mirov dikare hîngê durist bizane xebat çawa gerek e were kirin. Xebat ne tenê damezrandina yekîtiyêke an derxistina kovarekê ye. Rizgarkirina gelê Kurd:

— Ku hejmara wî bêhtirî 20 milyona ye; giyaniyêke xwe ya gewre û cihê di Rojhilata Navîn de distîne,

— Ku zaravên wî gelek in û nehatine lihevkerin an yekkirin; ji bilî kêşa alifbayê,

— Ku hin "Kurdnas" hene Lor, Goran, Bextiyar û Zaza Kurd nabînin,

— Ku di warê civakî û aborî de dagîrkeran ew pir bişonde daye,

— Ku tevgera wî ya rizgarî- xwaz a siyasî perçe ye û qels e li hember zordariya dagîrkeran û taktîkên xwe di karandinê de ketiyê û dikeve xizmetên strate- jiyên van dagîrkeran an wan dagîrkeran,

Ku piraniya rewşenbîrên wî dîrwelat û penaber in li welatên sermayedar ên ku ji xwe berê xwediyên civakine nexweş in û hwd... û yekkirina perçên Kur- distanê,

— Ku xebateka çekdarî; yeka êrîşkerî û dirêj, di gel cuda- kirina dost û dijmanan dixwaze,

— Ku hebûna wê, bêgûman, wê dij-impéryalist be. Ev jî bi impéryalistên Rojava kok ne

*Hinde Helbestên
ku di roja civîna
YRWK de, ji hêla
beşdarên pêşkêşî
civîné û
mêhvanan bûn:*

Ji bona yekîtiya rewşenbîrên Kurdistan

Pîroz be avahiya komela we
Xebat bikin ji dil bo gelê me
Me dil geş kin li pêş bi hunerên xwe
Hûn gelek ji me têxin nav refên xwe
Rêka we bibe bingeh û hîm
Alîkarvanê we bin çî ji Efrîn û Mêrdîn
Li dor we bi civin çî ji Sablax û Hemrîn

Kêyfxweş bibin ji we re yên weke Xemgîn
Kes nekin heywax, nalîn û girîn
Di dilan de memînin kul û birîn
Bigihênin daxwaza xwe serxwebûn
Serbest bijîn em di nava ev jîn

Herin xwendegeh herin dibistan
Bi me xweş dibe jîn li Kurdistan
Rêberiya me bî Partiya şehîdan
Jin û mêr dest bihev din wek xwuşk û biran
Bijî tevgêra hemî netewan di cihan
Mirin ji bo xwînmij û çaşan
Bijî Komela Rewşenbîrên Kurdistan

Xemgîn Welatî
9.4.1988

KURDO RABE !

Kurdo rabe mizgîn li te
Mahmoste, hunermend tev rewşenbîrên te
Civîne! Reben, perîşan, karker û cotkarên te
Dane ser milên xwe, mercên azadiya te
Hevin lawêd Mîd û Deylem, Zerdeşt û Kawa'yê te
Roj-bi-roj canfidane li çol û deştan, li çiyayên te
Sotkirina gundê Pîran, qewtandina dused hezar Kurd li
Cizîrê, panevoka Mihabadê, kuştina mendalan li Zaxo,
îşkenca zindana Amedê, bûn bizot, dişewtînin
kezebên rewşenbîrên te
Kurdo! Rabe, ew ewrên reş, sitemkariya salan, nezaniya gel,
hêdî-hêdî tarî dibe li ezmanê te
Sonda me ya dawî, emê pênûs û defterin xwe, can û birin
xwe, bikne pêşeng ji bo rizgariya te
Bi hêza artêşa rizgariya gel, emê te cî bikin di mejî yê
dost û dijiminên te
Laşên cehşokan, karin kayan, derewên tevgerên êl perestan,
pêwendiyên şovaran, li gel zordaran, emê dînin ber
lingên te
Pîroz be li te, ev bax, baxê nemir Dogan, tijî gilîk bûye,
ji bo xweşiya te
De zû rabe, xwe bilind çêke, lehengên têkoşînê li hêviya te.

Cotkar

Welat nadim

Welatê min buhaye ew
Bi misk û enberê nadim
Wekî dayka min û bave
Bi zêr û cewheran nadim
Dema cejnê û şehyanê
Bi keçên nazinên nadim
Çi zore ev... çî talane?
Piyala kewserê nadim...

Bi ava kewser û zemzem
Welat hersal ditê şuştin
Xwîna lawik û keçkan
Ji boyî gel ditên kuştin
Ji dildarî û xembarî
Bi rext û xencer û piştin
Ji boyî Kurd û Kurdistan
Hemî dinya li şun hêştin...

Welatê min bilindî tu
Wekî Agrî ji zozana
Bi eşqa xwe tu namdarî
Wekî Xanî bi destana
Gelek mêrxas û dilşêra
Ji Kurmanca û Sorana
Ji boyî te dibin gorî
Li qadên şer, li zîndana...

Neyar hatin bi pîlanan
Bi zêr û mal û davên xwe
Hema Kurdên welatê min
Welat nadin bi çavên xwe
Neyar hatin bi sedrengî
Bi rovîfî û cilên nuh
Hema keçên welatê min
Welat nadin bi zavên xwe
Neyar hatin me berdin hev
Kur û bavan li dij hevdu
Hema lawên welatê min
Welat nadin bi bavên xwe...

Cankurd

Pîroz be ev xebat û tevdir
Herhebe saziya rewşenbîr
Pêşketine bi bawerî û bîr
Ji bo welêt pêkhatî

Hezar sale em dilbirîn
Em guhdarbûn rojek mizgîn
Tev beşdarbûn roja şêrîn
Pênûs bo me bi xebîtî

Mêjî girt zeng û gemar
Xwe berdabû çav û damar
Navê wêye xewa dijar
Gelek salan tev raketî

Carek bi xwe nebû bawer
Ronakbîran xwe nedan ber
Agir berdan dil û ceger
Bi şev û rojan dişewîtî

Dijmin dikin fen û deka
Xweş zanabî tujî keka
Qelem ketî şûna çeka
Ê ku xwendî bi pêşketî

Yekîti, biratî pîr xweş e
Wek cejna pîroz û geş e
Ji bo serxwebûn û azadî
Wek find û çira veketî

Dibore dema kar û xebat
Bi xwîna şehîdan roj helat
Bi nivîsinin li ser welat
Her tişt wekî rojê derketî

Gel birçî, jar û mest
Tev tirs û talan û west
Welat hê nîne serbest
Bimre kedxwarî û kevnepereştî

Herbijî

Nûçeyên çalakiyan ji Kurdistana Bakur

Gûlan 1988

Şemzînan:

Li navça Bênavîk bajarê Şemzînan şerekî mezin di navbera pêşmergeyên ARGK û hêzên mêtînger ên Tirkan de derket. Dijmin bi balafiran êrîşî pêşmergan kir. Şer bêhtirî 24 seetan doma. Pêşmerge şerên xwe sing ber sing domandin. Bi bombên narin-cî hinde pêşmerge şehîd ketin. Weke agahiyên gihan me, diyar dibe, ku bêhtirî 100 serbazên dijmin hatine kuştin an jî birîndar ketine.

Cizîra Botan:

Pêşmergeyên ARGK êrîşek anî ser bajarê Cizîra Botan. Mihsên bi navên Ahmet Zeyrek, Îdrîs, Hadî Zeyrek û Ahmet Gezer, ku serokên "parêzkarên" gundên Şirnexê bûn, hatin kuştin.

Dêrika Çiyayê Mazî:

Şerek digel hêzên taybetî derket. Dora 50 heya 60 serbazên dagîrkaran hatin kuştin. Dijmin balafirên xwe bikaranî û narinçok barand. 5 têkoşerên ARGK jî şehîd ketin. Piştî şer, mêtînger dora gundê "Bayraklı" zivirandin û gelek gundî girtin.

Şirnex:

Şerek digel hêzên taybetî derket. Komek ji hêzên dij-şoreşgerî kete destê pêşmergan. Hinde endamên hêzên taybetî jî hatin kuştin an birîndar kirin. Rojnameyên mêtîngeran nivîsandin, ku du (2) dij-şoreşger ketine destê hêzên ARGK.

Herweha êrîşek jî çû ser bajarê Şirnexê. Livbaziyan konevanî hatin birê ve xistin. Piştî bûyerê leşkerên mêtin-

geran dest bi operasyonan kirin.

Serhed:

Li ser çiyayê Araratê (Ağrı), dorê kampên turîstên Frensî ji hêla pêşmergeyên ARGK hate zivirandin. Piştî bangeşiya ramyarî, turist ji banyên çiyê xwarê ve hatin daxistin û çûn bajarê Bazîdê.

Misric:

Di navbera bajarên Sêrt û Misricê li navça Serê Pirê, şerek di navbera hêzên ARGK û hêzên taybetî yên dijmin de derket. Gelek leşkerên dijmin hatin kuştin an jî birîndar kirin.

Ararat:

Pêşmergeyên ARGK, li gundê "Dîbelek" navça Tuta-xê bajarê Agrî êrîşekê birin ser şantiyeka dijmin û hemû hacetên kar sohtin. "Parêzkarêkî" gundan jî hate kuştin.

Dep:

Êrîşek çû ser karakola "Çan". Pêşmerge di êrîşa xwe de roket bikaranî. Ava-hiya karakolê hate hilweşandin û herifandin. Gelek serbazên dijmin hatin kuştin.

Dara Hênê:

Pozberiyek li dora gundê "Bax" çêbû. Şer dora 10 seetan doma. Balafirên dijmin jî têkilî şer bûn. Gelek endamên hêzên taybetî hatin kuştin. Rojnameyên mêtîngeran duxuyan kirin, ku 2 leşker û 4 şoreşger hatine kuştin.

Hezîran 1988

Mistbîn:

Li dora gundê "Kuyulan" navça Mistbîne (Nisêbîn) şe-

rek derket. Hêzên dijmin bi yekîtiyên xwe yên bejî û asmanî êrîş kirin. Têkoşerêkî ARGK şehîd ket û gelek leşkerên dijmin hatin kuştin.

Mêrdîn:

Hêzên dijmin li derdorên navçên Dêrika Çiyayê Mazî, Kosar, Mehserî, Gercews, Midyad, Cizîra Botan, Hezex û Mistbîne operasyonên leşkerî birê ve dibin. Roj bi roj dijmin hêzên xwe tîkuz dike. Çiyayê Meval û Nevala Hespiştê bi hêzên dijmin tijî bûne.

Şirnex:

Ji ber ku gelek xortên Kurd ji bajarê Şirnexê xwe digihînin şoreşê, mêtînger tedbîrên nuh bi kar dihênin. Waliyê mêtînger Hayrî Kozakçioğlu li bajarê Şirnexê hinde civîn çêkir, daku keyên gundan alîkariya mêtîngeran bikin. Ji ber ku keyên gundan li ser şopa vê daxwaz û xebatê neçûn, hatin tehdit kirin.

Dihê:

Di navbera navçên Dihê û Şirnexê de, li êrdima "Dîrenî" çar "parêzkarên gundan" ji hêla pêşmergeyên ARGK bi mirinê hatin ceza kirin.

Ararat:

Komek ji turîstên Almanî, Frensî û Belçîkî, li Çiyayê Araratê ji hêla pêşmergeyên ARGK hate zivirandin. Piştî axafên digel turîstan, pêşmergeyan wan ji çiyê vegerandin bajarê Bazîdê.

Dara Hênê:

Pêşmergeyên ARGK êrîşekê birin ser cihe karê rêl û rêlîstanan (darîstanan). Dewleta Tirk li gundê "Bînekî" bi armanca birîna darên Kurdistanê navendeka dar birîne avakiriye. Ji bo rawestan-

dina vê daxwaza dijmin, pêşmergeyên ARGK xebateka dijwar birê ve dibin.

Hemû hacetên dar birîne hatin sohtin û durê jî li gelek gundan, digel gundiyan û kargerên rêlîstanan civîn hatin çêkirin.

Çewlik:

Pêşmerge mayinek li ser riya ku diçe bajarê Çewlikê vegirtin. Yekîtiyeka hêzên dijmin a operasyonan rastî mayinê bû. "Parêzkarêkî gundan" hate kuştin. Gelek parêzkar û serbaz jî birîndar ketin.

Wan-Elbak:

Li navça Elbakê şerekî ku 2 rojan doma derket. Balafir û helikopterên dijmin jî têkilî şer bûn. Dihê gotin, ku gelek leşkerên dijmin hatine kuştin.

Cizîra Botan:

Li bajarê Cizîra Botan heft "parêzkarên gundan" hatin kuştin. Pêşmergeyên ARGK êrîşekê birin ser baregeheka leşkerî, ku darsa dij-şoreşgerî li wir dihat dayin. Weke nûçeyên gihan me, gelek kes ji hêzên dijmin, birîndar ketine.

Şirnex:

Êrîşek çû ser bajare Şirnexê, lê heya niha nûçeyên berfireh negihane kovara me.

Herwusa, di livbaziyeke duwemîn de, komek ji hêzên taybetî hêsir kete destê pêşmergeyên ARGK. Dawiya şerekî giran hêzên dijmin şikestin û komek jî hêsirî pêşmergan bû.

Roja 18'ê Hezîranê jî mayinek li ser riya bajêr hat danîn. 2 cemsên leşkerî rastî mayine bûn. Mînîbusek jî rastî mayinê bû, 7 kes hatin kuştin 3 kes jî birîndar ketin.

85 dîliyên şer, endamên PKK di girtîgeha Eskîşehîrê de dest bi berxwedanekê kirin

Berxwedana xwe birçîhîştinê roja 19'ê Hezîranê destpêkir. Berxwedan ji hêla 3 koman dihê bilindkirin: Koma yekemîn 38 kes, koma duwemîn 22 kes û koma sêwemîn 25 kes. Dîliyên şer, ên ku li ber xwe didin, armancên xwe bi reyên dizî gihandin derveyî girtîgehê. Belavokeka dirêj, a girtîyan giha der ve û bi vî awayî duxuyaniya wan xwe gihand dezgeha ragihandinê. Dîliyên şer, di belavoka xwe de diyarkirine, ku heya daxwaz bicih neyin, ew wê berxwedana xwe bidomînin.

● Armancên konevanî yên berxwedana xwebirçîhîştinê:

- 1- Pejirandina statûta girtiyên polîtîkî û statûta dîliyên şer.
- 2- Bi gelemperî li teviya Tirkîyê û Kurdistanê, bi taybetî jî li girtîgeha bajarê Eskîşehîrê rakirina bikaranîna yek-cure cil.
- 3- Guhartina zagona înfazê.
- 4- Rakirina hiquqa heyî bi teviya xwe, ku bireka sistemê ye.

● Malbat û merivên girtîyan, ku bûne bireka berxwedanên zindanan, dest bi livbaziyan hevkarîyê kirin.

● Dîliyên şer, endamên PKK, ên di girtîgehên bajarên Dîluk, Ruha, Amed û Bursa de jî, ji bo hevkarîya girtiyên li Eskîşehîrê, dest bi livbaziyan hevkarîyê dikin.

● Berpirsiyariyên ERNK, ên li Tirkîyê û Ewropa belavok li ser berxwedanê derxistin. Bang li hemû hêzên şoreşger û demokrat û gelê Kurdistanê dikin, ku hevkarîya berxwedana dîliyên şer bê kirin.

Weke di hemû girtîgehên mêtîngeran de, li girtîgeha Eskîşehîrê de jî mêtînger dixwazin viyana girtîyan seranser tunebikin. Ev girtîgeh buye navendeka zilm û zorê ya diwartîrîn. Dîliyên şer li vira bê mafên girtîyan hatine hiştin. Azînen taybetî dihên bikaranîn. Girtîyan dixin hicran de. Peyva di nava girtîyan de hatiye qedexe kirin, û bi vî awayî dixwazin girtîyan bi dest xwe ve bînin, ku girtî bêbextiyê li doza welat û li kesaniya xwe bikin.

Polîtîka û bikaranînen faşîst û mêtînger yên li vê girtîgehê, ji bo demeka dirêj hatine danîn. Zagonên diwartîrîn û hişkîrîn dixwazin pêşemîn li Eskîşehîrê bikarbin. Ji ber ku ev girtîgeh ji serî ve ji bo vê daxwazê hatibû avakirin.

Girtîgeha Eskîşehîrê qulibandine laboratuvarêkê, ji bo melûlîkirin û tunekirina girtîyan. Ji ber vê yekê hemû dîliyên şer, dest bi berxwedanekê kirine.

Navê dîliyên şer, yên ku têkilî berxwedanê bûne ev in:

Koma yekemîn:

Riza Altun
Muzaffer Ayata
Sabrî Ok
Hasan Şerik
Faruk Ozdemir
Meftin Uluca
Ahmet Cerenbeli
Ali Toprak
Alî Kastalmiş
Celal Salgut
Kenan Şen
Hasan Merdan
Recep Nur Cengiz
Mahmut Aktaş
Seferî Yılmaz
Yusufo Korkmaz
İbrahîm Bubo Aslan
Mehmet Saît Korkmaz
Kemal Aktaş
Dogan Kiliçkaya
Mustafa Sarikaya
Mehmet Akbaş
Mehmet Şah Sürek
Ahmet Çapan
Mehdî Tanrikulu
Akîf Ozdemir
Muharrem Karabulut
Galîp Ogût
Davut Utkun
Alî Poyraz
Hüseyn Acar
Mehmet Toren
Bedrettin Açıqça
İskan Açıqça
Sabrî Işık
Cemal Agcakaya
Hamza Bîndal
Riza Sarikaya

Koma duwemîn:

Şûkrû Goktaş
Müslüm Sezer
Hasan Baran
Mehmet Dîrîk
Bahrî Tekdemir
Ahmet Yilmazer
Basrî Çelik
Müslüm Erîkî
Mustafa İsabert
Hasan Kartal
Mehmet Ozkan
Mehmet Yalçinkaya
Mümîn Agcakaya
Muhîttin Doluşir
Alî Gün
Mehmet Karabulut
Süleyman Oner
Lütfî Lale Yıldırım
Mîhralî Yılmaz
Seyfettin İnalça
Yaşar Eroglu
Yaşin Bulut

Koma sêwemîn: 25 kes in.

QIRKIRINA NETEWÎ LI KURDISTANA BAŞUR

Ji ber giringiya erdnîgariya welatê me Kurdistan, ji ber sedemên leşkerî û ramiyî, vebirker û dagirkerên Tirk, Erebi û Faris ên regezperest û nîjadperest, di dîrokê de her tim êrîşên xwe yê hov anîne ser gelê me û welatê me Kurdistan.

Hêzên emperyalîst û mêtînger, welatê me di nav xwe de debaşkirine û xêr û berên welatê me heya dihê gotin dimêtin. Kedxwarî û mejokdarî niha ji her demê bêhtir hatiye kûrkirin û berfirehkirin.

Kedxwar û mêtîngerên hemû daxwaz û mafên netewê Kurd bi kotekê perçiqandin û şikandin. Armancên dewletên ku Kurdistan dagirkirine, her demê yek bû û yek maye: Dixwazin ziman, dîrok çand, tore, pîşe û hemû nîrxên netewî û nîştîmanî li Kurdistanê ji holê rakin. Ji bona vê, qirkirinên komî, koçberkirinan ûhw. birêve dibin. Bi hemû rê û azînan dixwazin netewatiya me tunebikin û welatê me bikin ê xwe.

Hovitiya Îraqê li bajarê Helebçe li Kurdistana Başur, ji wan daxwazên dijminan bû. Xwînxwar û hovên Îraqî, çekên narincî yê jehrê, weke tabun, asîd-hîdro-siyaniik (asîta hişîn), phosgen û lost (gaza kardiyan-xerdalê) barandin ser bajarên Kurdistanê. Ev narincî heya niha avêtine ser bajarên Helebçe, Xurmal, Duceyla, Qesrê Şêrîn, Zerdeşt û Mêrîvan. Encamên hovîtiyeka wusa li cîhanê kêmtir dîtin. Bêhtirî 6.000 şîrmij, zaro, jin û kalên bê guneh kuştin, bi dehhezaran mirovên me birîndar kirin. Hovîtiyên wusa li Kurdistana Başur hîn jî berdewam dikin.

Yên ku vê dirindetiye pêkanî û hîn berdewam dikin, dijminên gelê Kurd ên dîrokî ne. Ne tenê dewleta Îraq gunehbarê vê hovîtiyê ye. Weke ku niha derketiye holê, hinde welatên welatên emperyalîst û dewleta mêtînger a faşîst a Tirkan jî hevparê vê hovîtiyê ne. Di rojnaman de derkete ronahiyê, ku hinek ji wan jehran ji bajarê Mersînê ji Tirkiyê anîne û dane Saddamê faşîst.

Ji ber ku gelê Kurdistan şerê serxwebûn û azadiyê bilind dike û şer li hemû birên Kurdistanê geş dibe, mêtînger jî bi hev re êrîşî gelê me yê belengaz û hêjar dikin. Dixwazin gelê me bi pîkolî û gelqirkirinan ji serxwebûn û azadiyê dûrbixin. Lewma jî bilî hemû mafên mirovan û gelan, li pêşiya tevayî cîhanê, bi çavsofî û bêhişî hemû mercên navnetewan datînin kêlekê.

Lê bila mêtîngerên har ên Tirk, Erebi û Faris baş bizanibin, tu hovîtiya wan wê nekaribe gelê me ji wê doza mafdar vegeşîne. Tu hêz li vê cîhanê wê nekaribin serê gelê me yê kevnar biçemîne. Gelê Kurd ê serbilind wê tol û heyfa xwe li erdê nehêle. Bila hêzên kedxwar û destelat rind bizanibin, gelê Kurd wê serê wan biperçiqîne û Kurdistana delal ji wan re nehêle.

Em bang li hemû welatparêzan dikin, ku têkoşîna şoreşgerî û yekîtiya netewî, li dijî mêtîngeran xurttir bikin û di şerê li dijî dijminan de pêşde herin.

Gazên kîmyevî ku li Helebçe ji hêla rejîma Îraqê hatin bikaranîn çi bûn?

Leşkerên Îraqê di êrîşa xwe de li Kurdistana Başur bajarê Helebçe, van gazên jêrîn barandin ser gelê Kurd:

Tabun:

Gazekî hêrsê ye. Gava di hê bikaranîn, birekî piçûk ji vê gazê bi lez mirovan dike. Ji dev derbasî laşê mirovan dibe. Gava ev gaz bikarhat pêde, li gora rewşa hewayê, ji seetekê heya 4 mehan posîdeyên xwe berdewam dike.

Asîd-Hîdro-Siyaniik Asîta Hişîn:

Gazekî xwîne ye. Di çend kêliyan de mirovan dike. Ji dev derbasî laşê mirovan dibe. Qedera çend kêliyan de

xwe di hewayê de belavdike. Lewma navekî vê gazê jî, "gaza êrîşê" ye. Ji ber ku, piştî dihê bikaranîn pêde, leşkerên ku bikar anîbûn, dikarin bi lez bî wê êrdima ku gaz hatibû bikaranîn.

Phosgen:

Cîger û mëlakê mirovan rizî dike. Gelek zu mirovan dike. Navê vê gazê jî, bi rengê "gaza êrîşê" dihê navdan. Ji çend kêliyan heya seetekê posîdeyên xwe didomîne. Piştî tune dibe.

Lost/Gaza Kardiyan:

Kêliya bi rewşeka tundeyî dihê bikaranîn, mirovan dike. Ji çermê mirovan derbasî laşan dibe. Birînen nola sohtinê derdixê holê. Gava mirov li bin destê bijîjkan be, piştî mehan û salan dîsa baş dibe. Ji laşê heywanan jî derbas dibe. Ji ber ku piştî bê bikaranîn pêde, demeka gelek dirêj hikariya xwe berdewam dike, navê vê gazê, "gaza parastinê" hatiye danîn. Û êrdima ku têde ev gaz bê bikaranîn, demeka dirêj ji bo mirovan bi xetere û mirov nikarin biçin wê êrdimê.

PARTIYA KARKERÊN KURDISTAN-PKK Û YEKÎTIYA NÎŞTIMANÎ KURDISTAN -YNK

PEYMANEKE ŞOREŞGERÎ DI NAV XWE DE ÇÊKIRIN

*Bi navê
Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên
Kurdistan-YRWK,
em peyman li Kurdistanê
pîrozbayî dikin*

Sekreterê giştiya PKK Abdullah OÇALAN û sekreterê giştiya YNK Celal TALABANÎ di roja 1'ê Gulanê 1988'ê de danezane kirin, ku herdu bîzav peymaneka hevkarî û piştigiriyê di nava xwe de çêkirin.

Delegasiyona PKK bi serokatiya sekreterê gelemperiya PKK Abdullah OÇALAN û delegasiyona YNK bi serokatiya sekreterê gelemperiya YNK Celal TALABANÎ, di nivê meha Nîsanê de digel hevûdu danîştin. Li ser gelek pirsên Kurdistanê hevdiştin, hevpeyvîn û axafên fireh çêbûn. Rewşa gêtî û Rojhilata Navîn, pergala û pirs-girekên Têkoşîna Rizgariya Netewiya Kurdistan, rêça veristî û çareser-kirina van kêşan, hatin vekolîn û hurkolîn. Piştî dawîkirina xebatên vê nolê, demeka dirêj li ser têkiliyê û pêwendiyên di nava herdu bîzavan de axaf çêbûn. Nûner û berpirsiyarên herdu tevgeran dan naskirin, ku peymanek digel hev çêkirin û peymanek bi vê nolê ji bo Kurdistanê divêtiyeka gelek gewre bû.

Peymana di navbera PKK û YNK de, di dîroka şerê serxwebûn û azadiya Kurdistan de, karekî gelek mezin û pîroze. Di demekê de ku gelê me dihe qirkirin û dijmin dixwazin yekîtiya gelê Kurd rind belavbikin, ev peyman diyar bû. Ev jî, ji bo gelê me remzeka hêviyê ye. Bê guman ev peyman, wê yekîtiya di navbera Kurdistanê Başur û Kurdistanê Bakur de pêşve bibe. Ji xwe herdu tevger bi hev re bang li hemû kom, hêz, rêxistin û partiyên li Kurdistanê kirin, ku ew jî têkiliyê vê peymanê bibin û bo yekîtiyê karên xwe bikin. Herdu tevger dixwazin, ku hêzên Kurdî dubendî nexweşiyên di nav refên Kurdan de, bi pêwendî, hevdiştin û riyên birayetiye rakin.

Hêvî û baweriya me rewşenbîran ev e, ku ev peyman di Têkoşîna Rizgariya Netewiya Kurdistanê de bigihe armancên xwe û li seranserî Kurdistanê yekîtiya gelê me pêşve here, ji ber ku tenha xebatên wusa dikarin ramanên gelê me leztirîn nêzik bikin. Bi navê kovara REWŞEN em vê peymanê pîrozbayî dikin û dibêjin jo bo yekîtiya gelê Kurdistanê pêşve! Yekîtiya me YRWK bi hemû derfetên xwe wê piştigiriyê vê peymanê bike, û bang li hemû mirovên welatperwer û rewşenbîr dike, ku çî ji destê wan bê, pêşkêşî vê gava pîroz bikin.

Bi vê bawerî û daxwazê em belavoka peymanê jî, ku ji hêla PKK û YNK hatiye belavkirin, ji ber berpirsiyariya xwe li pêşiya netewê Kurd, di kovara xwe de diweşînin:

Belavoka bi hev re li ser civîna di navbera Partiya Karkerên Kurdistan (PKK) û Yekîtiya Nîştimanî Kurdistan (YNK) de

Heyetek ji Partiya Karkerên Kurdistan (PKK) bi serokatiya Rêheval Abdullah OÇALAN, di nivê meha Nîsanê 1988'an de, li gel heyetek ji Yekîtiya Nîştimanî Kurdistan (YNK) bi serokatiya Rêheval Mam Celal TA-LABANÎ runişt: Bi hoyeka hevaltî û canekî bilind ji berpirsiyariyê û bi agah-dariyeka xurt, ji bo pêşve birina bîzava rizgarî û demokrasiya gelê me, axaf çêbûn. Bi berbalanîna hemû rewşên konevanî, aborî, civakî û rewşenbîrî yê civaka Kurdistanê, pirs danîn ber çavan, ji dema ku dewletên emperyalîst di şerê cihanê yê yekemîn de biserketin û welatê me debaş û parve kirin û bi kotekê gihandin hin dewletên Rojhilata Navîn, bîyî viyana gelê me û girsên wî ên fireh. Kolonyalîst û dagirkaran herdemê nîr û pîkolya xwe li ser gelê me domandine û li pêşberê pêşveçûna gel di warên kone-

vanî, aborî, civakî û rewşenbîrî yên serbest de, herdemê çeper û asteng ava kirine û xwestine hemû hebûn û taybetiyên civakê kaviyê û hunda bikin, bingeh û nirxên hebûna me yên netewayî hilweşînin, dîrok û çanda gelê me tim ji hev xistine û arkirine, heya wê gihanekê, ku xwe gihandine ajotina şerekî nîjadperest û faşîst li hemberê gelê me.

Şerekî bi tevayî ji bo tunekirin, qirkirin û rakirina gelê me, bi taybetî li Kurdistana Bakur û li Kurdistana Başur, birêxistine. Herwekî destên xwe dirêjî hemû metodên dij-mirovahiyê, mîna koçberkirina bi zorê, wêrankirina gund û bajaran dikin; konevaniyên erdê sohtî û mêtîngerî yên layandkar û reş, Erebkirin û Tirkkirina Kurdistanê ji bo guhartina hebûna netewayî ya civaka Kurdistan bikar dihênin. Dagirkaran şerê xwe yê dijminî û nîjadperest gihandine gihanekên pir bilind, heya koçbera bikaranîna çekên kîmyevî, fosforî û gazên jehrê yên di navnetewan de hatine qedexe kirin. Ev tev, ji bo tunekirina gelê me û rawestandina tevgera rizgarî û demokrasiyê dihên kirin.

Herweha ji ber dijwarî û xedariya vê dema gelê me, ku bîzava wî ya rizgarî û demokrasiyê jê derbas dibe, û ji bo li ser çarçîva Kurdistan xwe gihandina hemû rewşên nuh, herdu aliyên biryarên xwe dane, ku ji dil û can li hemberê êrîşên çavsor, çeper û kozikên xwe vedin. Ji bona ku kar û xebatên raste-rast ji bo tevgera gelê me û pêşveçûna vê tevgerê, bingeh û daxwazên serkevtinê peyda bibin. Ev, tenê bi yekîtiya hemû şaxên tevgera rizgariya Kurdistan û avakirina eniya Kurdistanê ya fireh û yekbûyî, di her birekî Kurdistanê de, pêk dihên. Ev, bi pêşvebirina têkoşîna şoreşgerî ya çekdar, bi xebata bi hev re, bi pîlan danîna bi hev re, bi alîkarî û piştgirtinên di nava eniyên Kurdistanê de û bi birên tevgera me yên rizgariyê di tevayî Kurdistanê de, bi taybetî jî di Kurdistana Bakur û Kurdistana Başur de, pêk dihên. Herdu alî, xebateka jîr û jêhatî, xebateka dirust li hemberê hemû şopên hilweşandkarî û tarûmarkirinê, ji xwe re bingeh digirin û bi xurfî hevgirtina têkoşînê digel hêzên ku ji dil karvaniya şoreşger û demokrat birêve dibin, dikin.

Ji bona ku hoyên birayetî û hevkarîyê biafirin û bingehê objektîf a lihevhatina gelemperî pêkbê, herdu alî biryara rakirina herbabet newekhevî û dubendiyên kêlekî dan û duxuyan kirin, ku girînge ev dubendî û nakokî yên hundurî nebin aloziyên hebûn û nebûna gelê me. Pêwiste ku bi danûstandinên berfireh û hevpeyvînan dirêj, li ser bingehê hevaltiya ji can, disiplin û agahdariyeka bilind û berpirsiyarî, hemû şeweyên dijminahiyê, birakujiyê û şerê pîrsan, ku dijmin jê sudê dibînin, bîn berdan û li alîkî bîn hiştin

Herdu alî, bang li hemû şaxên tevgera gelê me di tevayî Kurdistanê de ji bo lihevhatineka tevayî dikin. Ji bona ku li dora masê runin, dan û standinê birêve bibin, ji bo hemû pirsgirekan çareserî û rê peyda bikin; bi disiplin û agahiyeka bilind ji berpirsiyariyê, hemû şalawên pevcûnê berdînin û birawestînin; bi gotin û nivîsandinê hemû sixêfan û dubendiyên kêlekî ji holê rakin. Ev giştî pêwiste, li ser bingeha baweriyê bi têkoşîna şoreşgerî û berxwedana girseyî, ji bo seranser rizgarkirina gelê me pêkbên.

Ji bo bicihanîna armancên tevgera rizgariya gelê me û hêviyên serxwebûn û yekîtiyê, herdu alî di wê baweriyê de ne, ku şerê gelêrî yê rizgariyê û têkoşîna şoreşgerî ya çekdarî û ya girsên gel reya rast û dirusttîrîn e. Lewma herdu alî, biryarên xwe dane, ku vê şeweya xebatê bi aktîfî û tundeyî, rastûrast bidomînin û herdemê kar, xebat û lebatê li ser vê reyê bikin; tim pêşde herin, hevkarî û alîkarîyê di nava hemû bêşên Kurdistanê de bilind bikin. Di vir de jî herdu alî, bang li hemû partî, hêz û rêkxistinên Kurdistanê dikin, ku ji bo vê reya xebatê bigirin destê xwe û hemû şeweyên xebatê yên din, mîna xebatên girseyî, konevanî, aborî û ramiyarî û... hwd. bajon.

Partiya Karkerên Kurdistan û Yekîtiya Nîştîmanî Kurdistan, bi baweriyeka xurt, hevalbendî û hevgirtina hêz û rêkxistinên tevgera rizgarî û demokrasiya gelê Kurdistan giring dibînin. Avakirina têkiliyên xwerustî di nava wan de, ji bo singvedana li pêşîya êrîşên hêzên nexêrxwaz, dijmin û dagirkar, pêwist dinasin. Herdu

alî, di wê baweriyê de ne, ku ev têkilî û pêwendî bibe bingehên xurt, êşkere, ronak û xwedî-rayên kur, zînde û xurt nabin; ev pêknayin, heke her aliyek hirmeta serxwebûna konevanî, ramiyarî û rêkxistinî ya aliyê dinê neke û destên xwe dirêjî karên hundurî yên hêzên dinê bikin; heke hoyên her birekî Kurdistanê nedin ber çavên xwe û baweriyê bi têkoşîna çekdarî û berxwedana gelêrî ji bo rizgariya gelê me û welat neynin.

Bi hercure û babet azîne û reyan, herdu rejîmên faşîst ên Îraqê û Tirkîyê, şerê tevgera rizgarî û demokrasiya gelê me dikin. Ji bona ku gelê me di bin nîrê zordestî û pîkolyê de bihêlin, gelê me tunebikin û ji nêzîk ve bîzava dîrokî ya serhildan û rapîrîna gelê me bihilweşînin û reş xuyabikin, hemû karûbarên xwe di vê riyê de dihênin serhev û çî rewşên nebaş hene, ji xwe re bi destur dibînin. Geh dixwazîna tevgera me hevrexebatkarê vê hêzê û geh ya wê hêzê bidin nîşankirin û geh dixwazîna bi şeweya bîzaveka terorîst bidin xuyakirin. Lê belê hertim armancên wan ev e, ku bala awira gelemperîya cîhanê ji me biqulibînin, dilê gelên cîhanê ji me bidin aliyekê û zora mafdariya armancên me bibin. Lewra herdu alî, hemû şalawên duxuyankirinên derewîn ên rejîmên Îraq û Tirkîyê protesto dikin, ji ber ku hemû dagirkar û kolonyalist dixwazîna tevgera gelê me ya objektîf û girseyî rureş bikin, ji ber ku hemû çîn û birên Kurdistanê alîkariya tevgerê dikin û beşdar dibin. Herdu alî, bang li hemû xebatkarên Kurdistanê dikin, ku hişyar, bi bal û guhdar bin; hemû derewên dijminan û axafên wan li dijî tevgera gelê me binasin û wan zanibin, ji ber ku dijmin tim dixwazîna tevgera gelê me reş û terorîst bidin xuyakirin. Herdu alî, hemû babetên terorîzmê protesto dikin, ew babetên terorîzmê ku mêtînger li ser axa Kurdistanê birêve dibin, çî terorîzma kesaniyê û yekaniyê, û çî jî girseyî.

Rejîmên serdest ên Tirkîyê û Îraqê, di hemû demên dîrokê de û bi taybetî piştî hilweşandina Împaratoriya Osmanî ya kaviyê û rizî, alîkarî û pêwendiyên di nava xwe de xurtkirine, ji bona ku şerê gelê me bikin û tevgera rizgariya gelê me birawestînin. Hemû peyma-

nên nola Saad-Abad, peymana Bagdad û hevgirtina di nav Îraq û Tirkîyê de, tev nîşanên pêwendiyên ne pîroz in, di navbera hêzên ku welatê me vegirtine. Ev, dixwazîna gelê me û tevgera gelê me ya rizgariyê ji holê rakin. Herdu rejîmên faşîst herdemê alîkariyên di navbera xwe de xurtkirine û gihandine koçberên pir bê rûmet û gemar, heya ku leşkerên her dewletekê karibe bikeve nava axa dewleta din û bikeve pey şoreşgerên gelê me.

Li ser bingeha vê zanîne û dîtinê rewş û hoyên li pêşberê gelê me û bîzava rizgariya gelê me diyar in. Herdu rejîmên faşîst jî, dixwazîna hebûna gelê me rakin û di nav tarî û mîja nezaniyê û kole-dariyê de durî serxwebûn û azadiyê bihêlin. Ji ber vê, giringiya dîrokî di rizgariya netewayî de, singvedana li dijî dijminan dixwaze.

Partiya Karkerên Kurdistan û Yekîtiya Nîştîmanî Kurdistan, ji hemû hêz û rêkxistinên Tevgera Rizgariya Neteweya Kurdîstanê dixwazîna, ku dev ji newekhevîyên kêlekî berdînin û bi hevaltiyê ji dil dest bi danûstandinê bikin û herkesek xwe bigihîne koçbera berpirsiyariyê ya bilind, ji bo pêkanîna pêwendî û hevalbendiyên xurt û damezrandina eniya ku daxwaze, di her birekê ji Kurdistanê de; û di navbera van eniyan de pêşvebirina hevkarîyê, û pîlan bîn danînin ji bo avakirina eniyeka yekbûyî ya tevayî Kurdistanê.

Herdu alî, doza hevgirtina têkoşîneka xurt di navbera gelê Kurdistanê û hêzên şoreşger yên gelên heremê bi taybetî yên Erebb û Tirk li dijî faşîzmê û şerê wan, pêwist dibînin. Lewma li darxistina xebateka bi hev re li dijî emperyalîzmê û kevnepereştiya heremê, di pêşî de li dijî kevnepereştiya Erebb û Tirkan ji bo mafê gelê me û çarenusa gelê me, ji bo hilbijartina rengê jiyana xwe û pêkanîna rizgarî û demokrasiyê.

Herweha herdu alî, peymaneke hevkarîyê digel hev pêkanîne, ku di dema xwe de wê duxuyan bibe.

PKK

(Partiya Karkerên Kurdistan)

YNK

(Yekîtiya Nîştîmanî Kurdistan)

Pêwistiya çandê û karguzariyên li pêşiya me

Nûhat

Di domanekê de, ku Têkoşîna Rizgariya Netewiya Kurdistan nola horêsan xwe berfireh dike û gelê me xwe seranser rêxistin dike, pir girînge ku em cihê çand û hûnerê di têkoşîna netewî de aşkere bikin. Pêwistiya çand û hûnerê ronahî bikin.

Ji bona ku em vê pergale nas bikin, divê em çavên xwe her wusa li çand û hunera civakên çînî jî bigerînin. Lêgerîna, vekolîna û duketina bibin kar û barên me.

Naskirina çand û hunera civakên çînî, rastî karekî dorfireh û bi serê xwe ye. Herçûqasî karekî wusa delametekî me ya rojîn e jî, derfet nîne ku mirov di vî warî de cihde bersiva daxwazan bide. Lewma em wê niha bi kurtî li ser vê pirsê birawestin.

Gava em li dîroka civakên çînî binêrin, em wê bibînin ku, rîsta çand û hûnerê herî gewre bûye. Çand, ku saziyeka avahiya banî ye di civatê de, taybetiyên damezrandin û çêbûna gelan di xwe de hildigire. Di civakên çînî de çand, herdemê xizmeta çînên serdest kiriye; ji her babet pêwendiyên ta ehlaqê, ji serpêhatinan ta mentalîtê, ji wêneçêkirinê heya muzîkê, şano û nivîsê timûtim weke daxwaz û berjewendên çînên serdest avabûye. Di civakên çînî de çand, xwe nola çanda çînên bindest û serdest, cuda kiriye. Û bi vê nolê pêşveketiye. Çanda dîliyan û xwedî-dîliyan, feodalên û gundiyan, burjuvazî û proletarya ji hev cihê ne. Gelek caran li dijî hev in, nakokî di nav wan de heye, dijber û dijminên hevûdu ne. Ji nêrîna li ser kedê, ta nêrîna li ser namusê, bi her awayî ji hevûdu dûr in. Weke ku em dizanin, di dema civata dîldariyê de, dîliyan li qadan davêtin pêşiya şêran; çînên serdest ji xwe re wusa dîlanan çêdikirin, dikenîn û xwe dilxweş dikirin. Di dema feodalî de jî, gundî bi korî xwe li pêşiya serdestan diçemandin. Niha, di dema kapîtalîzmê de jî karker heya bê gotin dihên mijandin. Gelek polîtîkayên çewt û bê bingehe, weke daxwaz û sûdên kapîtalîstan dihên bikaranîn. Ev gişt ji bo çand û hûnerê jî welê ne. Di berbanga kapîtalîzmê de, gelên ku li ser yek xakê dijîn, yek zimanî dipeyvîn û xwediyê hev-kariyeka dîrokî û aburî bûn, van taybetiyên xwe bi çandeka hevpar girêdan, karîna jiyana xwe ya neteweyî mîsagor bikin; cihên xwe bi rûmetî di dîrokê de bigirin. Ên ku nekarîna bi vî awayî xwe serbixwin, ji dîrokê hatin maliştin. Di zayîna netewan de çand post-deyeka bingehe nê. Gelên ku xwediyê dîroka dewlemend bûn di warê çandî de, pêşveketin û rîsteka mazin di bajarvaniya mirovayetiye de leyistin.

Gelê Kurd, di dema dîldariyê de, heya tixubekê karî gelbûna xwe pêşve bibe. Herçûqasî her-

demê rastî dagirkarî û êrîşên biyaniyan bû jî, bi ziman, ol û her babet şaxên çandî derbasî civata feodal bû. Di dema feodalî de, li dijî mêtîngehên feodal ên Erebi û Osmanîyan, xwedî li ziman, ol û çanda xwe derketiye. Van dewlemendiyên xwe jiyana hiştiye. Ereban, bi olê îslamî, gelek texrîbatên mazin li ser ziman, ol û çanda Kurdan afirandin e. Xwestine ku çanda netewayî tunebikin. Bîlîf vê rewşa nebaş, di dema feodalî de, gelek nivîskar û hozanên Kurdan ên mazin, weke Feqîyê Teyran, Melayê Cizîrî, Huseyinê Bateyî, Abdurrahmanê Aktepe, û Ehmedê Xanî derketine holê. Di vê rojê de jî, "Dîwan" a Melayê Cizîrî bi dilxweşî dihêtin xwendin. "Mewluda Kurdî" ya Huseyinê Bateyî bûye malê gelê Kurd ya bûha. Ehmedê Xanî, li kêleka "Mem û Zîn" a xwe, gelek berhemên hêja ji me re pêşkêş kiriye. Ehmedê Xanî, ferhengê Kurdî û Erebi bi navê "Nû Bihar" jî çêkiriye. Li gundê Xanî, li navça Çolamergê, ji bo zarokên Kurdan dibistaneka Kurdî jî avakiriye. Ev gişt şanî me dikin, ka di wê demê de ziman û wêjeya Kurdî çuqas zexm bû.

Piştî dagirkariya Ereban, Osmanîyan jî 500 salan texrîbatên gelek mazin li ser ziman, wêje û çanda Kurdî bikaranîn. Dewleta Tirk a 60 salî, ku li ser berma û jêmayên dewleta Osmanî ava bûye, xwest û dixwaze çanda Kurdî seranser tunebikin. Îdeolojiya wê dewleta mêtînger, dibêje ku "herkesê li ser axa peymanê netewî dije, Tirk e." Dewleta kemalîst, ku Kurdistan ji nûh ve dagirkiriye, li kêleka gelkuştinê, herwusa ziman, wêje, huner û çanda Kurdî jî qedexe kiriye. Bi armanca Tirkîkirinê, politîkayeka şovenîst û asimîlasyonîst di warê perwendekirinê de birêvedibe. Gelê me perçe-perçe kiriye. Avahiyeke ku ji bo gelê Kurd herf biyane (xeribe) û gelê Kurd înkâr dike, hatiye avakirin. Mirovan kiriye dijminê hebûna xwe, dewlemendiyên xwe, çanda xwe ûhw. Rewşa zanan, rewşenbîran jî wusa ye. Wêjevan, nivîsevan, wêneçêker, muzîkvan û her çandnas û hûnermend jî, bi giranî ketiye nava vê rewşa nebaş. Gişt di bin posîdeyên burjuvaziya Tirk de ne; ji navik ve bi wan ve girêdayî ne. Bîr û baweriya kemalîzmê, herbabet nexweşiyên çînî dikîşî-

nin Kurdistanê û dibin berdevkê mêtîngeran ên xas.

Bîlîf vê çanda asimîlasyonvan, çewt, biyan û mêtînger, herwusa bîlîf feodalîzma ku hîn jî hebûna xwe li welatê me berdewam dike, bi destpêka sala 1974'an, tevgera şoreşger ya ku li dijî van hemûyan ditêkoşe, hatiye bilindkirin; ev tevgera şoreşger, weke ku reya diçe rizgariya netewayî vekiribe, wele jî reya pêşvebirina çandî vekiriye. Ji bo çanda netewayî, bûye pêşengê xebatê. Gelek kesên ku nedigotin "ez Kurdîm", gelek kesên ku şermdikiran bi zimanê dayika xwe bipeyivin, bi destpêka vê tevgera şoreşger, ê din xwedî li hebûna xwe ya netewayî derketin. Xebatên ku li ser ziman, wêje, huner û çanda Kurdî dibin, piştî vê derketina şoreşger, birêveketin. Ku ev rapîrîn, xwe hilimand warên çand û hunerê jî, di dîroka gelê Kurd de buyereka nemaze û pêwîste. Nexasim, ji ber vê yekê ye jî gelê me, alîkariyeka gelek mazin pêşkêşî vê tevgera şoreşger dike. Gelê me; xort, karger, gundî, jin xwe di nav refên tevgera şoreşê de rêkxistî dike. Ev bûyer, xewa dewleta Tirk revand û direvîne.

Roja 12'ê Êlûnê sala 1980'an, darbeka leşkerî ya faşîst li dijî tevgera şoreşger bikar hat. Xwestin tevgerê binkeftî bikin; li kîjan heremê tevger pêşketibû, li wir mirovên me hatin kuştin, hingavtin û girtin birêve ketin. Dewleta Tirk a faşîst, bikaranîn û azînen hovtîrîn, ku li cihanê kême bîn dîtinê, birêvexist. Lê belê li dijî xwe jî, berxwedana zindanan jî ya. Kêliya ji ber berxwedana zindanan dewleta Tirk ketibû nava xofê û hîn nehatibû serxwe, Hilgavtina 15'ê Tebaxê jî bi destê pêşmergên PKK mîna balyozekê di serê wan de peqiya. Ev rûdan jî bû destpêkeka nuh, ji bo pêşve-xistina çand û hunerê.

Lê belê kesên ku xebatên di vî warî de pêşvedibin xwediye hinde taybetiyan in. Li hêlekê hinde kes hene, dilsoz in, bi bawerî dixebitin, lê belê xebatên xwe ji amatoriye û tengezariye rizgar nakin. Ev kesên dilsoz, hîn xwe negihandina wê gihanekê ku bikaribin weke daxwazên gelê me xebat û lebatê wê çand û hunerê bikin. Yanî kêmasiyên mazin hîn li pêşiya wan hene. Li hêla din jî, hinde kes hene, xeba-

tên xwe ne jî bo berjewendên gelê me pêşve dibin. Karûbarên çewt, ên ku bersiva pirs û kêşên gelê me nadin, ji xwe re kirine karguzarî. Guhên xwe li ber dengê têkoşina rizgariya netewayî girtine; paçikên rizî kirine guhên xwe.

Kesên ji birê yekemîn, dixwazin "hunerê ji bo hunerê" pêşve bibin, lê hîn tîngîhiştîne hunera xwe ji bo civakê, ji bo gel, ji bo berjewendên tevayî pêşve bibin. Kesên ji birê duwemîn jî, bin navê karguzariya bo huner û çandê, huner û çand di destên xwe de dikin hacetên kedxwarî û mejokdariyê; ev kes xulamokên çînen serdest û biyaniyan in.

Bîrêkî sêwemîn jî heye: Ev jî dîldar û evîndarê xwe bixwe ne. Dibêjin şoreş, lê ji şoreşê direvin. Her kesekî reş dikin û ji karê tu kesî hesnakin. Her dibêjin, tenha yê me rind û baş e. Tu dibêji, xwe bi ava zemzemê şuştine! Hemû tîkilî û pêwendiyên ne baş, çewt û rizî bûne karûbarên wan. Û di ser de jî dixwazin posîdeyên xwe li mirovên derdorên xwe bikin. Ew bawer dikin, ku her tiştêkî çêtirîn dizanin. Lê hertim dixwazin pesn û forta wan bê kirin; pir qurê ne, serhişkin, bê rêç û raman in.

Bîrêkî çaremîn jî heye; kesên vê birê dibêjin em "dibistanan bi zimanê dayika xwe dixwazin", em "otonomiya çandî" dixwazin. Zîr û xusarên van kesan ne pir mazin e bo gelê me. Lê rastî di nav jiyaneke bê çand û hunerê de difetisîn. Çuqas têkoşina rizgariya netewayî bertir û xurttir dibe, hebûna van jî hêdî hêdî hunda dibe.

Lê bîlîf vê rewşa nebaş verastîya gelê Kurdistan li ser rêyeka rizgariya netewayî bi têkoşîneka germ, gav bi gav ber bi serbilindiyê ve dileze. Çandekî netewmend û rizgarîxwaz jî, bi ronahiya vê pêşveçûnê dihê xwedîkirin û şîr dibe.

Em tev dizanin, ku nivîskar, wêjevan, hunermend û rewşenbîrên din, di civatekê de birên hişyartîrîn in. Lewma jî xwediye ristên (rolên) gewre ne. Weke em ji karvaniyên cihanê dibînin, heke ev ronakbîr ristên xwe xweş bileyizînin, wê xweş karibin bersiva sûd û berjewendên gelê me jî bidin. Divê neyê jîbîrîkirin ku xebatên çand û hunerê di avabûna

civatan de, vatinî û delametên mazin bikar dihênin.

Niha ji bo me hemuyan diya-re, ku yekbûna gelê me hatiye debaşkirin, hemû nîrx û bûhatiyên gelê me hatine hilweşandin û dizîn; dijminên netewê me dixwazin ziman, dîrok, çand, huner û wêjeya gelê me bidin jîbîrîkirin. Vegerandina van dewlemendiyên, fahmkirina taybetî û nîrxên wan, pêşvebirin û xurtkirina wan, em dibêjin, tenha bi serxwebûna Kurdistanê ve girêdayî ye. Heke welatê me serbixwe nebe, ne ziman, ne çand, ne huner û ne jî wêje nikarin rast pêşve herin; politîkên asimîlasyonîst û sosyal şovenîst û taxrîbatên wan, nikarin bîn rakirin. Şer û têkoşina bo çandî, bireke ji têkoşina rizgariya netewayî!

Vatîniyeka (wezîfe) leztîrîn û bîngêhîn, di rojên me de, weke daxwazên xeta rizgariya netewayî, pêşvebirina ziman, çand, wêje û her babet şaxên hunermendiyê ye. Divê ev xebat di bin fermana şoreşa niştîmanî de bin û bibin hacetên rizgariya gelê Kurdistan. Ji ber vê yekê ye, ku em dibêjin, xebat gişt giringe li ser vê bîngêhê bîn kirin. Ji bo rizgariya netewayî nivîs, ji bo rizgariya netewayî huner, ji bo rizgariya netewayî çand, divê bibin dîrûşmên niştîmanperwerên Kurdistanê.

Nivîsevan û hunermendên Kurd ên welatparêz, nikarin çavên xwe li ber vî şerê hebûn û nebûna netewê me, bimiçînin. Nikarin ne alîgir bin, bê terefbîn. Nexwe giringe rêkxistinên xwe jî çêkin. Giringe xwe nekin hunermendên bê rêkxistin. Giringe bibin çerxekî hêza şoreşê. Heya ku ev rêkxistin jî nebe, armanc, hêvî û raman jî nakevin destan. Dê nexwe em rêkxistinên xwe çêbikin, saz bikin û xurt bikin, xebatekî bi rêkxistinî zorpêwîst û daxwazekî bi rûmet e.

Kî nê gotin; di nav refên têkoşina rizgariya netewayî de cih girtin, ji bo yekîtiya konevanî xebat kirin, xebatên rewşenbîran ên bîngêhîn in. Bi pênus, bi saz, bi gotin, bi xebat em baweriya rizgariya netewayî xurt bikin! Bi giyaneka wusa xwe bilivînin! Delametên xwe yên dîrokî bi vê nolê bicih bînin! Em bibin perçek ji nuh ve jînbûnê, û zîndekirina netewê xwe!

AXÎN WELATO!..

(Nivîseka çandî ji serhildan û berxwedana Şêx Seîdê Pîranî)

X. Xemgîn

Piştî serhildan û berxwedana Şêx Seîd û bidarveştina endamên serhildanê yên pêşrevan ji hêla dewleta Tirk a mêtînger û faşîst, kedxwarî û pîkolî li tevayî Kurdistanê kete giha-neyeka qirkirin, wêrankirin û arkirineka nuh. Gava ku gel rêberên xwe hunda kir, li hemû hêlan dilşewatî û bê hêvîti xwe zêdekirin. Lê dawiya qirkirinên hov nehatibû, serhildan û berxwedana gelê me jî didoma. Bir bi bir, navçe bi navçe, gelê me bo serxwebûn û azadiyê li dijî zordarî û hovîtiyê li ber xwe dida. Di rewşeka wusa de, her der tijî êş, xwîn û sohtin bibû. Gelê me pergende û koçber bibû, ji welat dihat dûrxistin. Li her hêleyeka niştimana me, ji ber dirindetiya mêtîngerên Tirk, lehiyên xwînê rûpelên dîroka mirovayetiye sohr dikirin. Xwîna mirovan mîna rûbaran diherikî. Çerxa zordestan dadigerî, keys û dêlive ketibû destê xwînwaran. Teviya civaka Kurdan, kete di bin barê axînen dijwar û giran de. Hêviyên gelê me sist û melûl bibûn, sorgûlên xweşrengîn çilmisî bûn. Piştî bidarvekirina Şêx Seîdê birêz û rêhevalên Wî yên mîrxas, rastî gelê me yê li Kurdistanê Bakur ket nava bê hêvîti û gumanan.

Herçuqasî gelê me hatibû şikandin û bi destê zordar û zilmkaran hatibû êşandin jî, weke di her dema dîroka Kurdistanê de, gelê me vê carê jî ji destê îxanet û xwespariya kûr, gelek kişandibû.

Sedemên şikandina şoreşê, sitembarî û hovîtiya dagirkarên Tirk, di dîroka me de gelek caran hatine nivîsandin. Di vê nivîsarê de, em naxwazin li ser sedemên hilweşîna şoreşê an jî li ser dîroka şoreşê birawestin. Daxwaza me ji vê nivîsarê ev ve, ku em li ser dilsohtinî û welatperweriyê çende gotinên hozanî bibêjin, daku em bizanibin, çawa ev şoreş berhem û hilbirînên xwe yên dîrokî li ser çanda gelê Kurdistan afirandiye û em van berhemên hindekî nas bikin. Di wê demê de çibûn êş, keser û axînen gelê Kurd? Bîr û baweriyê gel di dermafê niştiman de çibû? Bi çi şeweyên çandî gelê Kurd daxwaza Kurdistaneka serbixwe û azad dihanî zimên? Kîjan destan, dilok, lawje, kilam û axînok ji devan derbasî devan dibûn? Pêşengên wê demê, çawa bang û hewar li law û keçên Kurdan dikiran? Gelê me ji bo zaroyên xwe yên bîn, çi digot? Kîjan lome û rexne li dîroka bi qirêj û gemar hatine kirin? Giringe em, di xebat û karên xwe yên ji her alî de li bersiva van pirsan jî, pêwîst hertim bigerin. Niha em dixwazin di vê nivîsarê de, heya ji destê me dihê, bersiva hinde enîşk û keviyên pirsan, bi regekî helbestvanî û hunermendî bidin. Heke em kin bêjin, daxwaza me ew we, ku em naveroka destana ku gelê me bi awazî û hozanî li ser Şêx Seîdê Pîranî

gotiye, ji nuh ve rêzbikin û dîsa bînin deynin pêşiya gelê xwe û vê xebatê ji bo dema nuh, ji bo gelê xwe bikin malê bavê, malê kakilkî û zikmakî yê herî zêrînbûha.

Piştî rûxandina rapirînê dilşewatî, kezabsohtinî, benderwarî stuxwarî li her aliyeka Kurdistan hîkar û posîdeyên xwe dagerandin. Weke di hemû serhildanên li Kurdistanê de, gelê me vê rabûn û xweragirtinê jî, bi sitran û lawjenên xwe, bi lorî û goraniyên xwe, ango bi berhemên xwe yên çandî û folklorî xemiland. Aram, hedar, tebat, evîn, hisret û axîna welat, bi hunermendî û hozanvaniya gelêrî û govendiya neteweyî kemiland. Dilop bi dilop, bost bi bost, gav bi gav axîna û hewara dil û evîndariya xwe quliband destanên dîrokî bo hatina xwe. Gelê me vê serhildanê jî rîsî, neqş kir û kire bireka çanda malê neteweyî. Şepalî û çêciwaniya niştiman, delalî û bedewiya çiyayên welatê berxwedanê, cangorî û fidakariya bo Kurdistan, taybetiyên rind û nerind yên civaka Kurdan, evîna war, nalîn û kovanên gelê bindest û zehmetkêş di destan û hozaniyên wusa de komkir û hertişt bi hunerî anî serhev. Banga ji bo neviyên şehîdan, bo dem û quşaxên pêşiya me, pêwîstiya yekbûnê, giringiya destê hevûdu girtinê, divêtiya berxwedan û serhildanê, xebatên tolehildanê û her wekî din, naveroka destanan rengîn dikin. Ev destana ku em wê niha pêşkêşî we bikin, bireka neqşîna dîroka me ye...xeml, rêdan xêzeka gelêrî ye herî şêrîn rinde...

Ji hêla hunervanî, wêje û toreyî, destana serhildana Şêx Seîd, hunereka bi nirx û dewlemend e. Ji miqamên destanên kevnare (klasîkî) hatiye avakirin. Her hunermendek, zu bi zu

nikare bi vê miqamê bistêre. Herçuqasî jî şêweya kevnariye jî, bi taybetî û sixletên xwe nûneriya mûzîka Kurdî ya esehî û vêrast dike. Bi terzeka serrast û dirêj dihê gotin, lê xemla xwe ya perwerîn ji naverok û têdayiya xwe, ji pişeya mûzîka xwe direvîne û distîne. Bi zimanê gel yê ronak û perwerde, hatiye rêz û avakirin. Rûmetî û berzbûna tolehildan û heyf rakirinê jî xwe diweşîne. Ji ber noteyên xwe yê mûzîka klasîkî û neynika têdayiya xwe ya gelêrî, sîmbolek jî mûzîka Kurdî ya bingehîn baniyan ve radike. Sazendî û nîzama xwe ya mûzîkî, bingehê mûzîka Kurdî ya kevnere derdixê pêşiya guhdar û didêrvanan. Mixabim, lê niha û serdemî ev bingeh, li gelek derdorên Kurdistanê nayê bikaranîn. Tenha li gora êrdiman û li gora zaravayên navçeyî û niştecihî, dewlemendiya ziman û xemla peyvên ji hêla şênîyê me bi kêmasî jî be, dihê bikaranîn. Mirov dikare vê destanê bi gelek şêweyan guhdarî bike û cudatiya zaravan ji wir nas bike û cihêtiyan jê derîne.

Nêzîkî 60 heya 70 salan ji ser buyera vê destanê bihûrîne. Lê heya niha jî, ev rûdan zînde û jiyane. Lewma destan jî cihekî bi qedr û qiymet di çanda Kurdî de digire. Li baniyên çanda gelê me şun û cihê xwe digire. Di nava gel de, yê ku bizanibin vê destanê bistrênin, niha gelek kêma in. Tenê dengbêjên Kurdan ên li gundan û pîremêrd, ên ku kilamên kevnare di civatan de dibêjin, vê destanê heya merhelekî dinasin. Gava ew vê bixwînin, posîdeyên mezin û giran li ser mirovên li dora xwe dihêlin.

Di şevên zivistanê de, gundî civatên xwe, şevbirkên xwe li ber xwendina destanê bi dilşewatî û mêlakperîşanî derbas dikin. Gava helbest destpêdike, hemû mirovên li civatê dengê xwe dibirrin û vedihesin. Ji dil û can guhdarî dikin. Bi destpêkirina kilambêj û dengbêjan, derzî bikeve erdê, wê deng jê bêtin. Destpêk bi keser û axîne... dilan dipajîne... hêstir û rondik dibarîne. Gelek kesên li civatê dilxemgîn û girîngirt dibin. Gir û hêrs radiperin... nîrfîna dilan serî hildidin... dil tijî dibin bi giyana tolehildanê. Mirov dihên dagirtin ji gotinên destanê. Li gelek civatan rih û daxwaza heyf hildanê damaran digurgurîne. Girfîneka hûrik û zelal, qirikan digire. Pîremêrd û kalejin, weke ku bi dizî bibêjin, her dibêjin; "...erê welato, erê welato...axîn welato!" Gava ku dengbêj hinekî bêhna xwe distênin, ew dengê hêdî û nerm bi hêrs ji nava dilan dîsa bilind dibe; "...ax... ax... van Tirkan, ma çî bi me nekirin? Çî bi serê me ne anîn? Ma tucaran ji bîran diçe... axîn û axîn welato!..."

Helbest destpêdike, piştî ku bi kurtî axaftinek li ser çîrok û xeta helbestê dihê gotin. Dure dengbêj çavên xwe dadimirîne û bi vî awayî, bi navê welat yê şêrîn û giranbûha, berdeyam dike:

Lo welato... Heylo welato...

Çuqas şêrîn û bişewato...

Bi derd û kul û keser û jan û hisreto...

Bi xêr û ber û kehnî û rûbar, çiya û xelato...

Vaye xeml û xêza te dixwîne, sohr xemiliye...

Dîsa heskirina te di dilê me de hîn nehato...

Şev û rojê em dinalin, tim bê hal in

Bo çî em weha stûxwar... bendewar in

Li welatên xelkê dimeyzênin

Tev xwedî tac û text in, qesir û eywan in

Yê me, bo çî weha em pergende û bê xudan in

Em ne di warê bav û kalên xwe de

Ne xudanê malê xwe ne

Lo welato... Malê xwarinê...

Ma qey çima ji dinya û alemê bi şundayî?

Heq û hiqoqê dinya alemê hato...

Lo welato çima dora me nehato...

Zordarî û hovîtiya dewleta Tirkan ya kedxwar, dagirkarî û metingeriya wê û qirkirina gelê Kurd weha dihê zimên:

Di sala bîst û çaran de

Sê serokên dewleta Jon-Tirkan li hev rûniştin

Mustafa Kemal, Feyzî Çakmak, İsmet İnûnû

Qal û mişêwira xwe kirin

Fermana milletê Kurdo hato... Lo welato...

Ma suc û qebahata me çiyê?

Em milletê Kurd weke teyrê bê zirar in

Ji dewleta Alî Osmanîyan re adete

Ger em jî xwedî mal û dewleta xwe bin

Bo çî ji me re qebahete...

Lo welato... ji me re qebahete

...

Lo wey lo... lo wey lo...

Erê li serê çiyar û li zozanan serî hildan

Ji nav koma pêşmergan Şêx Seîdê bavê kal

Amûd û stunê Kurdistanê, şêrekî milletê Kurdan

Bi destê xwe kirî darê dûrbînê

Li hawîrdora deşt û rûbarên Kurdistanê dimeyzêne

Dîrekê toz û xubarê rabuye qata heftan

Ho xudayo tu qebl neke

Ji Deşta Qerejdaxê va ye pêşiya tang û topên neyar

Ordiya Jon-Tirkan bi derhato...

Lo welato... bi der hato...

Leşkerên Tirkan dane ber xwe êl û eşîrên Kurdan

Bajar, gund û zivingan

Nabêjin va biçûke, nabêjin va mezine

Nabêjin ev jin in, nabêjin ev jî kal in

Bajar û gundên me dane ber şewato...

Lo welato... ber bi şewato...

Hovîfî û zorbaziya mêtîngeran bê sinor û bê dawî bû. Di nav rûpelên dîrokê de jî, ev hovîtiya wan hatiye naskirin. Biryara dewleta mêtînger qirkirina Kurdan, tunekirina neteweyekî bû. Çawa ku li Ermenîyan kirin, dixwestin wusa li Kurdistanê jî bikin. Zarokên di zikên dayîkan de bi serê tîfîngan, ji zikan derxistin. Fermana hertiştî dabûn leşkerên xwe. Di vê barê de destan wusa dibêje:

Pêşiya hêza dijîminan bi derket oy...

Lo welato... lo welato...

Li ser erdê gurme-gurme tang û topan

Leqa-leqa darê şerefnalan... mitralyozan

Di asmanan de xurme-xurme teyaran

Wêran kirin mal û malbatên Kurdan

Ho xudayo tu qebl neke...

Bajar û gundên me...

Leşkerên neyaran bi nav keto...

Lo welato... bi nav keto...

Gelî Kurdan jibîrnekin, di bextê we de me
Leşkerên Jon-Tirkan zarokên şeş mehî
Bi singuyan ji zikê dayîkan derxistin
Lo welato bi eşareto... va çi eşareto...

Li hemberê vê zordarî û hovîtiyê, herweha gernasî û
lehengiya pêşmergan û şervanan, bi helbestî dihê zimên.
Hogirî û fêrisî, xurtî û ciwanî, parastina jiyane diyar dibe. Şerê
li ser çiyayên Kurdistanê, hêviye ji bo jiyane û serxwebûna
gelê me:

Şêx Seîd, bavê kal, bi dengekî bilind
Li komên pêşmergan dikir gazî

Got; dê rabin bavê mino.. dê rabin...
Emê bikin û bilezînin
Lat û zinarên çiyayên Kurdistanê
Ji me re xweş war û mekan bin
De em xwe bavêjin ber kevîr û zinaran...

Di bextê we de me nişana xwe baş bigirin
Çavên çepê damirînin, çavê rastê bi ber xînin
Pê re navan li xwe bidin
Bila deng bi ber çiyayên bikeve
Çiya... deng bidin çiyayê û bêjin:
Em leşkerên Kurdan e, em komên pêşmergan e
Canê me ji me re erzane, namus bi me bûhaye
Em ji mirinê natirsin
Ma suc û qebahata me çiyê?
Çi heqê dewleta Jon-Tirkan li me heye?

Ez di bextê we de me li neferan nexin
Ew jî weke me emirberê Tirkan e
Çavên dayîk û bavên wan li riya wan e
Fermendarên Jon-Tirkan bê dîn û bê îman in
Nişana xwe bigirin di nav re
Li teresên yûzbaşî û zabitan xînin
Li textikê nivê eniyê xînin
Şepqên serê wan bipekînin
Di bin lingê milletê Kurd de dînin...

Destan xembarî û perweriya Kurdan, ji ber qirkirina û
kuştina Kurdan datîne holê. Bê mecalî û derfetî li hêlekê, li
hêla din welatperwerî û evîna welat. Di rewşka wusa de, rista
jina Kurd, di wê bê çaretîyê de çiyê? Dîroka reş û tarî çawa
diqete? Bo hatina civakê, daxwaza tolehildanê, heyfa Kurd û
Kurdistan rakirinê, çawa bi rê dikeve? Li ser jina Kurd hozan
vê dibêjin:

Ho Kurdino di bextê we de me jibîr nekin
Ji berê û paşê ve dewleta Osmaniyan neyarê me ye
Dijiminên bav û kalên me ne
Ho xudayo... tu qebul neke...
Keç û bûkên me Kurdan
Dîsa ketin destê leşkerên Tirkan...
Kurdino jibîr nekin di bextê we de me
Barê namusê barekî girane
Ji ber û paşê de milletê Kurd pê dinale... lo welato...

Bila dîroka bêbext bi hêrsa xwe binivisîne
Sêsed keç û bûkên Kurdan, qal û şewra xwe danîne
Li hev gazî kirin... gotin:
De rabin em jinên Kurdan e, emê bikin û bilezînin
Canê me jî, bi me erzane, namus bi me bûhaye
Em herin ser Pira Mala Badê
Ji ber zilm û hovîtiya Jon-Tirkan
Em hinek xwe bavêjin ji ser Çemê Amedê
Em hinek xwe bi darxin
Em hinek xwe bişewitînin
Erê xuşkino bal û meyla xwe bidin Deştê Qerejdaxê
Deştê Harranê, çi Deştika Firewînê
Hê de rabin em bi rondikên çavan
Nameyeka xwe binivisînin
Emê binivisînin ku em jinên Kurdan e
Parezvanên namusa merdane
Daku can û cesedên me
Namusa me nekeve destê leşkerên Tirkan e
Vaye em canê xwe dikin
Qismetê mar û masiyên ava deryan e

Dibe ku hinek bibînin, dibe ku hinek nebînin
Belku çerxa felekê bizivire, dewranek rabe
Hinek ji zarên Kurdan, ji vê kuştinê xilasbin
Emê nameya xwe deynin ber serê erdan û zeviyane
Li bin kevîran veşêrin
Belku sibê lawên Kurdan rabin
Cohtên xwe li wê derê bikin
Pozê haletê li ber kevîran keve
Wê nameya me bibînin
Daku sibe li civatan serên xwe nexin ber xwe
Serê xwe hilînin...
Em jinên Kurdan gaziya xwe bi wan tînin...

Eger bê xîret be, wê cohtê xwe bidomîne
Eger bi namus û şeref be, lawên Rustem û Mediya be
Yê rondikên xwînê ji çavan bi ser rû ve bibarîne
Yê destê xwe bavêje nava mawzera xwe
Xwe bi çek û rextan bixemlîne
Wê berê xwe bide nav mal û malbatên Kurdan
Li hevalên wek xwe bigerîne
Serê çiya û zozanên Kurdistanê
Wê ji xwe re bike warê şêran
Heyf û tola me ji dewleta Jon-Tirkan hilîne
Lo welato... eman... eman... heyfa te hilîne

Giranbûhabûna vê destanê, her bi vê nolê, qube û rûme-
tiya wê di çanda gelê me de, xaleyek şepal û hêjaye. Ev
destan ne hevqas e. Didome, lê me tenê birek ji naveroka wê
rêz kir. Me xebat kir, ku hinde ji helbestê binivisînin. Weke me
berî niha jî gotiye, li gelek navçeyên welat, renga-reng dihê
gotin. Ji zaravan û şeweyên peyvay, heye ku bi awakî din der-
keve. Lê weke me gotî, gelê me li gora rewşa xwe destanên
xwe dibêje û dixemlîne.

Me di vê destanê de, ji hemû birên welat, birên hozaniyan
bikaranî. Ji ber ku ya giring hunerî û hozaniya destanê ye û ne
gotin û hevok in. Lewma hinde kêmasî ji tê hene. Heke em
kêmasiyan rast nasbikin, kêşên zaravan wê li ber me nabin
pirsgirek û dîwar.

Hovîtiya mêtîngerên Tirk dijî gelê Kurd

Serhildana Şêx Seîdê Pîranî

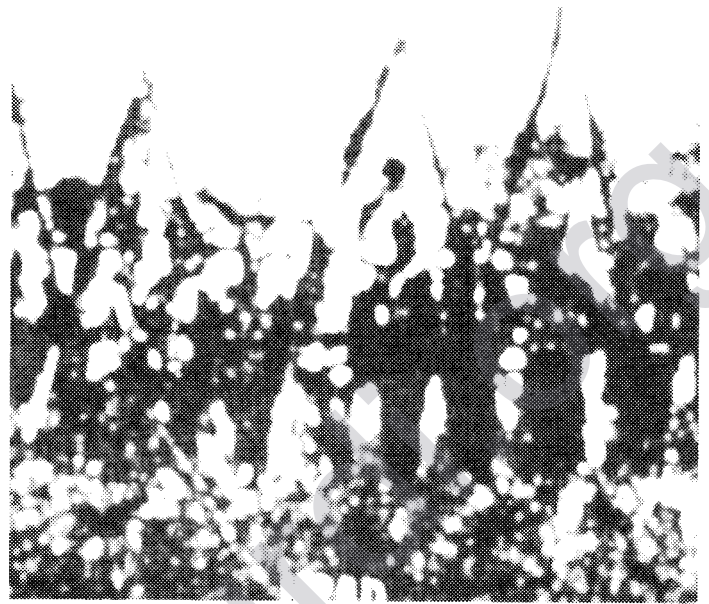
ji rojnameyên Erebi yên sala 1930'an:

Di havîna 1930'an de, piştî şikestinên leşkerê Tirk ê xwînmij li hember yekbûn û berxwedana gelê Kurd, Tirkan dest bi hovîtiyeka bênişe dijî gelê bê çek û bê hêz kirin:

1. 220 gund hilweşandin û 10.000 kesê wan gundan civandin ser hev û wan jin, law, keç û pîr daxistin binê Geliya Zîlanê û tev di wir de kuştin.
2. Bêhtirî 100 rewşenbîrên Kurd ên welatparêz girêdan û avêtin gola Wanê.
3. Li dorhêla Çolamergê (navçeya Hekkarî) 300 gund arkirin û bêhtirî 500 jin û zaro bi rengekî nemirovî darvekirin.
4. Li nêzîka Çiyayên Ararat û Tendurek 400 gundên Kurdan hilweşandin û teviya gundiyan wan bi agirê sohtin.
5. Hêzên leşkerê Tirk ên bi serokatiya Cewad Paşa ji wilayeta Hekkarî ber bi navçeyên Elkê (Beytûlşebab) û Şemzînanê ve diçûn, di reya xwe de her gundek ardikirin. Li ser reya wan 120 gundên Kurdan hebûn.
6. Hêzên faşistên Tirk ên bi serokatiya Kemalê Samî Paşa ji wilayeta Wanê ber bi herêma Çaldîranê ve diçûn, di reya xwe de 83 gund arkirin û 590 mirovên bêguneh kuştin.
7. Mufettişiya giştî ya wilayetên rojhilat (ku li Stanbolê bû) civînên xwe bi serekê komarê û serekê wezaretê û wezîrê hundirî re berdwamkir, ku bi çî awayî nehêlibin çî car din li Kurdistanê şoreş rabin. Li dawiya wan civînan, van çareyan jêr danîn ber xwe:

- a) Rakirina jiyana êl û eşîran. Belavkirina şênîyan wan li ser wilayetên Tirkan.
- b) Bi civandina çek û debanan, bê hêz hîştina Kurdan.
- c) Nehîştina famileyeka mazin. Belavkirina endamên famîlên mazin li gundên durî gundên wan.
- d) Tirkkirina Kurdan bi giştî û qedexekirina axaftin, nivîsîn û xwendina bi zimanê Kurdî.

**Rojnameya -El Ehwal- ya Beyrudî
13.08.1930**

Nayê jibîrkirin, ku piştî şoreşa Şêx Seîdê Pîranî di sala 1925'an de, biryara tune kirina Kurdan derket û di mehên çileyê paşîn (rêbendan û reşemehê) de Kurd ji gundên xwe hatin cihhilkirin û ber bi Izmîrê ve şandin, ku ji wan teviyan %10 ji serma, birçibûn û zordariya Tirkan negihîştin cihên nuh. Ên ku gihan wan deran jî, axa û talankerên Tirk ne mal, ne namûs û ne jî zar û zêç bo wan hîştin.

Li gundên ku şoreşê têde destpêkirî, Tirkan dora 2.000 gundî, ji afret (jin) û zarowan civandin û bi canî kirin gorê.

Mêr û xortên 25 malan, ji Kurdên gundekî li bakurê gola Wanê reviya bûn nava çiyaran. Tirkan jin û zarowên wan girtin û seriyên wan birin û laşên wan kerkerkirin û wan laş û seriyên birî di kolanên navçeyên Arçêş (Ercîş) û Adilcewazê û hinde bajarên din de gerandin, ku gelê Kurd bi wî rengî bitirsînin.

Di sala 1927'an de, Mustafa Beg, serekê "Birê 41'ê" ji leşkerê Tirk, gundên dora bajarê Daraxînê (Genç) çemberkir û wan gundên Kurdan dan ber gulleyên topan, hemû kesên têde bûn, kuştin û bê mirovî 430 gund bi teviya mirovan ji binî ve wêrankirin. Ew zaro û afretên ku direviyan, digirtin û zikên wan bi sungiyan diçirandin. Ji teviya wan gundan 50 kesî karî xwe ji hovîtiyê rizgar bikin.

Bêgbaşî Heyder Beg, serekê komikeka siwaran hinde malmazinên bajarên Erxanî û Madenê girtin: Yusuf Efendî, Abdurrahman Efendî û Mustafa Efendî bi rojan dan meşandin, di paş hespan de girêdan û bezandin, bi lêdan û pehînan û bi qamçiyaran, bê nan û xwarin, heya mehek derbasbû û li dawiyê dan ber tivingan û kuştin.

Di wan rojan de, roja 30.08.1930'an de Encumena Karbaz a Nivîsgeha Karkerên Sosyalîst ê Navnetewî li Zûrich dijî van kirinên sermiriya Tirkî ev dijxuyaniya jêr derxist:

"Encumena Karbaz a Nivîsgeha Karkerên Sosyalîst ê Navnetewî, di roja 30.08. 1930'an de, civiya serhev û ev biryar derxist:

Encumena Karbaza Nivîsgeha Karkerên Sosyalîst ê Navnetewî bala cîhanê dikişîne ser kuştîkariyên ku sermiriya Tirkî dijî Kurdên ku bo azadiya xwe dixebitin dike. Ew li dijî gelê Kurd ê ku dinale û tevî serhildanê bûye, bi rengekî, Tirk dixwazin ê ku anîne serê Ermeniyan binin serê Kurdan jî, bêyî ku raya giştî di netewên mazin de dijvê hovîtiyê derkeve. Encumen dijwariyên dirist ên ku aşîtiyê diçirînin, bi derbasbûna tixûbên Fari-sî, ji aliyê leşkerê Tirk ve, berçav dike. Ev jî nîşaneke diyare bo nehêjabûna karê komî-teya cîhanê ya navnetewî, ya ku rûmeta hêzên leşkerî diçirîne, bi hêrişên xwe yên ku dij netewên jar. Encumen bang li cîhanê dike bo dijderketina van kirinên ku li Kurdistanê dihên kirin, ev bûyerên xwîni yên ku gelê Kurd têde dibe goriyek."

**Rojnameya -El Ehram- ya Misrî
09.09.1930**

*Li jêr, em navên gundên Kurdan
ên ku di navberê salên 1925 û
1928'an de ji aliyê lêşkerên
faşîst ên Tirkên mêtînger ve
hatine arkirin û hejmarên malan
û kuştîyan di wan gundan de,
datînin pêşîya xwendevanan:*

(Jêder: El Qediye El Kurdiyye - Paşeroj û
dema Kurdan a niha. Komela Xweybûn,
Belavoka 5 ê, Dr. Bilec Şêrguh, Çapxana
Dar, El Seade -Qahîre / Misir, 1930.)

Gundên Kurdan: Hejmara malan: Hejmara kuştîyan:

Herêma Licê:

Pîştet	40	200
Herax	50	250
Fera	30	150
Baqîn	150	848
Matmor	15	15
Milîkan	50	249
Cofhîn	25	120
Barsam	23	64
Mazmaz	40	198
Sifî	60	299
Tipe	70	349
Cîlkenî	40	200
Sirdî	50	249
Dêrçam	30	150
Camalas	40	200
Fisî	60	298
Fitetîs	52	260
Şeqlat	80	398
Horî	30	150
Reza	60	292
Ênkol	15	75
Dayla	30	147
Marqî	30	150
Şellî	120	585
Kollî	15	75
Ferhad	18	90
Dizdînî	16	87
Alek	15	74
Bermal	10	49
Tozle	30	148
Teviya gundan	1.294	6.419

Herêma Daraxîne:

Mirsohah	45	12
Erdîşad	15	4
Kildan	10	8
Sokix	12	12
Keşkodar	8	50
Kerlenoşî	30	18
Şenîsan	25	36
Mezekor	8	12
Şivan	300	150
Şidnan	20	7
Têwermîn	10	13
Qorinî	15	12
Meradan	30	17
Kisbas	7	13
Tîhaq	15	13
Boxan	15	37
Moskî	10	13
Qazona	80	13
Mezrî Mazin	33	22
Qolen	15	21
Xana Sohr	80	25
Hot	30	12
Sizahîl	15	20
Tarbacor	200	85
Şîn	32	81
Aşkêr Sohr	18	2
Deyrî qorî	13	5
Yazam	16	2
Arakîl	18	3
Arakîlê Biçûk	30	20
Elî Caban	28	10
Arakîl Bosirdaq	50	18
Kermîk	16	12
Derşî Malan	21	14
Cîrkek	25	3
Ziyaret	19	20
Walîs	90	28
Moran	50	4
Rot Ça	100	75
Cihenî	80	45
Qoryat	150	12
Bormek	18	11
Yehde Bîr	19	22
Dîlkîtan	16	15
Dirî Nalî	28	25
Aliyan	160	88
Elfiyan	50	80
Keydamor	16	33
Melle Ebdellah	30	16
Helalan	19	17
Gundê Kevin	16	11
Xirabe	26	9
Lîto Mîr	20	8
Qartax	5	12
Teviya gundan	2.207	1.326

Herêma Erdoşîne:

Kehat	25	5
Koçgîr	10	9
Qof	30	163
Sayer	15	75
Birûç	25	4
Kildar	5	12
Sifan	15	27
Teviya gundan	125	295

Herêma Çewlîkê (Bîngol):

Azîzan	65	5
Şahnaz	45	22
Sîdan	25	120
Sifî	40	15
Infiyokî Sor	207	12
Infiyokî Zer	37	18
Dik	50	29
Qos	25	13
Canî	47	95
Hîzaban	10	9
Fahizyan	20	12
Teviya gundan	571	350

Herêma Mistbînê (Nisêbîn):

Kerhişî	35	40
Kertodîn	100	5
Arbed	45	50
Nêrgiz Lo	15	20
Til Yakup	10	52
Til Mercê	20	19
Şuşanî	50	72
Bakisyân	30	62
Xorîn	35	19
Keleh	100	35
Teviya gundan	440	374

Herêma Hibabê:

Marîn	50	50
Girê Mîra	40	70
Merbab	40	12
Gundik Şikro	45	50
Kanter	45	28
Til Hesên	38	40
Til Cîhan	102	50
Aznawur	30	28
Badib	50	15
Xirabê Nîskan	15	19
Sêderî	20	15
Xirabê Alê	120	150
Xirabê Keftê	35	86
Nivê Hibab	20	12
Evşê	30	5
Baminmin	40	80
Kilsîwar	60	19
Kinik	25	60
Qulibkan	20	28
Şoşanî	50	25
Kîbwê	40	60
Teviya gundan	870	902

Herêma Alîkan:

Til Şivan	35	71
Sitûran	40	80
Abdikan	50	100
Dilawê Qesrê	60	107
Hacî Kesân	30	90
Xirabê Mişkê	50	120
Serkanî	15	70
Hisab Sikozê	20	50
Xirabê Qesrê	25	60
Dîbek	100	64
Dîtron Axa	25	160
Kimkan	30	50
Şêx Xidir	25	59
Bawerd	20	60
Şabork	20	60
Kan Xirab	30	60
Banih	15	45
Birincî	170	75
Alaqamiş	30	315
Teviya gundan	790	1.671

Herêma Midyadê:

Bacin	80	40
Kemalab	20	18
Barbansî	30	20
Dalîn	150	220
Nibil	100	195
Mukrî	70	120
Teviya gundan	450	613

Herêma Bacerîne:

Dirşamî	15	52
Kişfîrb	75	160
Qertemîn	10	29
Nîvbacerîn	45	18
Tihrizî	30	19
Soran	40	55
Daskan	30	67
Xakîwan	25	56
Mişde	20	60
Aynord	30	67
Mizîzex	120	220
Taqe	20	58
Kefrê	50	78
Habînkân	18	48
Kemî	25	28
Teviya gundan	553	1.015

Herêma Kerboranê:

Dêr Salîb	30	62
Hermês	20	82
Çêlik	22	28
Teviya gundan	72	172

Herêma Hesenkîfê:

Dîrhan	10	25
Hîsan	12	18
Qesir Zêrîn	15	28
Teviya gundan	37	71

Herêma Amedê (Diyarbakîr):

Koxnî	50	28
Başmemlo	40	50
Qamişlo	35	40
Korgicî	13	58
Teviya gundan	138	176

Herêma Kincê:

Milkan	80	122
Hizar Şaw	60	82
Biroc	25	68
Ifak	28	40
Solahan	100	150
Xirbê Zo	30	84
Yekmal	18	56
Azad	32	64
Qas	17	40
Boklan	100	45
Xakbin	40	64
Mazgîft	8	19
Sitirbas	10	48
Milla Birman	25	64
Sirban	50	80
Inkak	20	64
Teviya gundan	643	1.090

Herêma Eyfnotê:

Eyfnot	25	80
Mîtsî Yazar	30	60
Qamikan	20	40
Qamî Reş	30	50
Tohla	150	180
Cirk	60	28
Boran	30	48
Cîban	30	60
Corîk Şîman	10	28
Baxçe	80	40
Şîrane	5	15
Qere Balcik	60	88
Şaxfis	60	92
Teviya gundan	590	809

Gund	Teviya	Teviya
bi tevayî:	malan:	kuştîyan:
211	8.780	15.283

Bedirxan

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Bejna Bedirxan Beg zirave mîna bina tîla, bina rêhanê
Şemo yê Dêrşewî kire gazî:

Osman Paşa kuçik bab,
Destê babê Têlî mîrê Botan şêrê Kurda
Bite nayê te girêdanê
De lo lo... lo lo...

Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabina dilê me dimînê
Koçkê koşterê romiya
Ketne şarê Cizîra Botan.

Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê axan û eşîretê
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Milê Xanê bilinda le dewrê rêyo
Osman Paşa yawork kişande qoça mîsila
Ez dikim û nakim qewata min naşêyo
Bila qewateke giran hîja ji mi'ra bêyo
Topê mezin bila ji mi'ra bêyo
Hesenê Hewîrî, Tahîrê Meymo, Samiyê Lotî
Şemoyê Dêrşewî kopikê mezin
Iro serê heft sala li çiyayê Ewreqê
Bîna asêyo
De lo lo!... lo lo!...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabina dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Bi ser welatê şarî Cizîra Botan da
Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sanceqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê daketim wa bilayloka
Osman Paşa yawork kişand qoça mîsila
De bila bît ji me ra topê tem biçîka
Hesenê Hewîrî, Tahîrê Meymo, Samiyê Lotî
Sê roja şer dikin li geliyê Ewreqê wekî keyfî zava û bûka

De lo lo!.. lo lo! lo...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabina dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan
Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê mîran û eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Bedirxan Beg dike gazî.

Hesenê Hewîrî, Tahîrê Meymo, Samiyê Lotî!
Şemoyê Dêrşewî kire gazî:

Mîro!
Emê çawa şerê nakeyn be aşîq û dila
Evro şer bima herçar xweş mêra
Mîna keyfê zawayan û xemla bûka
Mîro!
Ma te nezanî li me hate kuştin Tahîrê biçîka?

De lo lo!.. lo lo!
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabina dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan
Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sanceqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Mîr Bedirxan bi sê denga kire gazî
Hesenê Hewîrî, Tahîrê Meymo, Samiyê Lotî
Şemoyê Dêrşewî:

Osman Paşa sekinî li Cizîra Botan
Bi rojê eskerê xwe kom dike
Bi şevê berê li dikete ser rêza gunda
Ev şev min divê bavêne ser ordiyê
Wî kuçik babî...
Bibirrin serê topçî û qumandara

De lo lo!.. lo lo! lo... lo...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabin dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan
Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sanceqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Mîr Bedirxan bi sê denga kire gazî
Hesenê Hewîrî, Tahîrê Meymo, Samiyê Lotî
Şemoyê Dêrşewî.

Osman Paşa sekinî li Cizîra Botan
Bi rojê eskerê xwe kom dike
Bi şevê berê li dikete ser rêza gunda
Ev şev min divê bavême ser ordiyê
Wî kuçik babî...
Bibirrin serê topçî û qumandara

De lo lo!.. lo lo! lo... lo...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabin dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan

Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sançeqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Mîr Bedirxan bi sê denga kire gazî
Hesenê Hewîrî, Tahîrê Meymo, Samiyê Lotî
Şemoyê Dêrşewî.

Osman Paşa sekinî li Cizîra Botan
Bi rojê eskerê xwe kom dike
Bi şevê berê li dikete ser rêza gunda
Ev şev min divê bavême ser ordiyê
Wî kuçik babî...
Bibirrin serê topçî û qumandara

De lo lo!.. lo lo! lo... lo...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabin dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan

Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sançeqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Mîr Bedirxan bi sê denga kire gazî
Hesenê Hewîrî, Tahîrê Meymo, Samiyê Lotî
Şemoyê Dêrşewî.

Osman Paşa sekinî li Cizîra Botan
Bi rojê eskerê xwe kom dike
Bi şevê berê li dikete ser rêza gunda
Ev şev min divê bavême ser ordiyê
Wî kuçik babî...
Bibirrin serê topçî û qumandara

De lo lo!.. lo lo! lo... lo...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabin dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan

Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sançeqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Bi va bidara û bilalîka
Herine şarê Cizîra Botan
Xweş tê dengê zawayan û bûka

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!..

Zeyneb Xatûn kire gazî li Musil û Bexdayê
Topa radikêşîna Tapan Paşa
Topê Kelê reş ji me ra îna
Osman paşa koma bendê te dane gazekê
Wan pîra û biçîka

De lo lo!.. lo lo! lo... lo...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabin dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan

Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sançeqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Mîr Bedirxan çu seyrana serê
Meyt kêşane mîna kayê licoxîna
Leşê esker û top û cibexane mane li çolîna
Bang kir siwara serê betal ken hing razîna?
Şemoyê Dêrşewî kire gazî:

Meyro dane ba dêrgula rengîn ciyê meya
Destê me bê ser lê we naba

De lo lo!.. lo lo! lo... lo...
Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabin dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne şarê Cizîra Botan

Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê sançeqa eşîretê

Lê lê Meyro! Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!
Lê lê Meyro! Lê lê Meyro!

Milê Xanê xweş mile Xanê!
Zeyneb Xatûn pêş eskerê Osman Paşa ve çû
Celemê hespê Osman Paşa girt û berneda
Osman Paşa ketne tora te û babê te
Destê babê Tîrî Beg heta bajêrî Diyarbekrê
Li kelepçe mede

De lo lo!.. lo lo... lo...

Li me tê dengê topan û cibexan û li pey me tê
Heyfe bo mixabina dilê me dimînê
Koçkê koşterê Romiya
Ketne welatê şarê Cizîra Botan

Heylo babo! Li min xirap dikin ciyê Mîran û eşîretê.

Kurd kî ne, Kurdî û Kurdistan çî ne?

E. Xemgîn

Pirsa gelê Kurdistan niha pir aktuel û rojenîn e. Hersê pirsên sernivîsê de jî, binyada vî gelê avadikin. Ev hersê tişt, di hebûna gelê Kurdistan de, bi hev wusa girêdayine, ku nekaribin ji hev bîn dîrxistin. Lewma berî her tiştî pêwîste ev rind bêne têgihîştin:

Ji bo pirsê "Kurd kî ne"

a) Zana, lêger, vêkolîvan û nivîsevanên Tirkîyê, ku bireka ji Kurdistanê vegirtiye, dibêjin binyada Kurdan ji Tirkan dihê. Li ser vê baweriyê jî bangêşa (propaxenda) xwe dikin. Weke dîtin û bawerîya wan, gelê Kurd, ji gelên Asya Navîn ên Tirk e. Ji Asya Navîn koçkiriye û hatiye li van heremên çuyan xwe bicihkiriye. Piştê jî zimanê dayika xwe yê Tirkî jibîrkiriye û zimanekî li gora rewşa xwe aniye serhev û navê vî zimanê têkilîhev jî Kurdî danîye. Ji bo, bi gelê Kurd pejirandina vê dîtin û bawerîya derevkar jî, hinde bawirnameyên (dokûmanên) sexte şanî gelê me dikin. Lê tu bawirnameyên nivîsî, nenivîsî, arkeolojî û dîrokî nîkarin şanî bikin, ku gelê Kurd ji Asiya Navîn hatiye, berî ku xwe li Rojhilata Navîn bicih kiribe. Ev baweriyên nerast, perçek ji politîka Komara Tirk e, ku bi armanc û mebestê ji xwe re dike hacetên destan. Tenha politîkayên Komara Tirk, ên li ser kesên ji nijada Tirk, û li ser gelê Kurd ji bo bê bingehe kirina baweriyên wan bes in; ji ber ku politîkayên li ser herdu gelan, ji bingehe ji hev cihê û cuda ne. Komara Tirk, dixwaze gelê Kurd seranser asîmîle bike (bihelîne) û bike bin xizmet û fermana Tirkan.

b) Lêger û nivîsevarên Ereban jî, ku ew jî bireka Kurdistanê vegirtine, dibêjin "Ekrad" bi nijada xwe Ereban in, ji Samiyan dihên. Ew jî li gora vê baweriyê bangêşên xwe dikin. Lê tişteki ecep jî dibêjin, weke ku "Kurd ji nijadeka cinan dihên". Ereban, gelê Kurd ji dîrokê ve rind nasdikin. Lewma jî dixwazin ji aliyên

çandî, civakî, politîkî û dîrokî ve Kurd bigihînin Ereban. Pêwîst dixwazin bikin birekî çanda politîkî û serpêhatina îslamî ya Ereban. Bi vî avahî gelê Kurd bêalîgir (notûr) bikin. Belê ev dîtin û baweriyên Ereban, di xwe de armancên politîkî vedîşêrin û li çewta rastiyên dîrokî ne. Gelê Ereban, di navbera salên 3000 û 2800'an berî zayînê (b.z.) ji Afrîka Bakur hatine Rojhilata Navîn û xwe bicih kirine. Berî wan û bi gelek salan, Kurd niştêcihên Rojhilata Navîn bûn. Ereban jî wek Tirkan dibêjin, ku piştî Kurd hatin van deran zimanê xwe yê Ereban jibîrkirin û ji xwe re zimanekî nuh, bi navê "Kirdî" avakirin.

Pir eşkereye ku ev baweriyên Ereban, ji bona ku Kurd bibin perçek ji Ereban, derdikevin holê. Ev yek jî ji politîka Ereban, ya li ser Kurdan rind derdikeve pêşîya çavan. Di sala 1963'an de "Hevgirêdana Ereban" di civîneka xwe de biryarek welê girt: "Bi tu rengan em destur nadin ku dewletê Kurdî di nav welatên Ereban de, ku ji herêma Basra heya Okyanusa Atlas xwe dirêjdikin, bê damezirandin. Dewletê wusa wê ji bo Ereban, bibe Îsraîlêka duwemîn..." Ji roja ku îdeolojiya Baas, ku nûneriya nijadperestiya Ereban dike, derketî heya niha, dijminahiya gelê Kurd dihê kirin û tu guhartin jî di vê warê de hîn nebûne. Pêwendî û têkiliyên Ereban, ên digel dijminên gelê Kurdistan û mêtîngeran, van baweriyên Ereban bê bingehe û rizî dikin. Bi vî avahî em dibînin, ku armanca Ereban jî Erebkirina gelê Kurd e.

c) Welatê sêwemîn ku Kurdistan vegirtiye Îran e. Lêger û nivîsevanên Farisî jî dibêjin Kurd bi binyada xwe Faris in. Çend eşîretên Farisîne. Kurdî jî zara-veyeka Farisî ye. Ev dîtin jî li ser bingeha helandina gelê Kurd xwe avadike. Lê piştî ku di sala 1935'an de bin rêberîya şahîna şahê Îranê Şah Rêza Pehlewî tevgera "Panîranîzmê" (Pan Aryenî) hate birêvexistin pêde, ev baweriyên Farisî jî ji ber xwe belavbûn. Bi bawerîya "Panîranîzmê" dijminahî li dijî gelê Ereban jî li dijî dewleta Îraqê duxuyan kirin; di vir de xwestin gelê Kurd ji xwe re mîna haca-

tekê bikarbînîn û bikaranîn. Herwusa pêwendiyên di navbera Îran-Tirkîyê de yê di sala 1930'an de û encamên pêwendiyên di navbera Îran û Îraqê yê di sala 1975'an de, tewrê Îranê ji me re eşkere dibe û diyar dibe ku, çuqas baweriyên wan bê bingegeh û bi derew in.

Bilî van dîtin û baweriyên jorîn, baweriyek din heye, dibêjin Kurd ji Bakura Almanyaya hatine Kurdistanê. Lê ev bawerî ji neraste û bê bingehe. Tu remz û dokûmeneka arkeolojî ya dîrokî nîne ku, şanî me bide, Kurd ji herêmeka Bakura Almanyaya hatine, berî ku li Rojhilata Navîn xweyîcih bibin. Hin reyên koçbûnê dihên şanîkirin, lê di vir de dîsa tu şop nîne ku îspat bike, Kurd ji ser van reyan hatine Kurdistanê. Lewma diyar dibe, ku ev bawerî jî derew e û bi mebeste.

Hin berhemên arkeolojî û vekolîn datînin holê, ku berî sala 150.000 b.z., mirov li Kurdistanê jiyane. Ev mirov piştî salên 12.000 b.z. li Kurdistanê bûne xweyîcih, ev jî dawîya kolînên arkeolojî û lêgerînan dihê îspat kirin. Ew kes û dorên ku dibêjin Kurd ji herêmên din ên cîhanê hatine Kurdistanê û bûne niştecih, nikarin ji me re îspat bikin, ka berî Kurdan kîjan gel li van herêman dijyan. Bersiva pirseka wusa nikarin bidin!

Li Kurdistanê hinde lêgerîn û

xebatên arkeolojî hatine kirin. Ji van dihê derxistin, ku ji qurnên kevnartirîn heya sala 2.800'ê b.z., tenha gelê Kurd li vira jiya ye. Piştî sala 2.800'ê b.z. de, êlên Ereban (Samîyan) ji hêla rojava hatine û xwe li heremên Mozopotamiya yê jêr û navenda Kurdistanê bicihkirine. Ev rastî ji dokûmanên Akkadan, Asuriyan û Sûmeran ên nivîsî û nenivîsî derdikeve holê. Lewma diyar dibe, ku gelê Kurd pêşemîn di navbera salên 3.000 û 2.800'ê b.z. de rastî gelê Ereb bûye.

Nexasim berî ku gelê Ereb (Samî) bîn Kurdistanê bi gelek salan, Kurd xwe li Kurdistanê bicih kiribûn û di salên 7.500'an b.z. de bajar û gund avakiribûn. Di navbera salên 6 û 5.000'an b.z. de, di zêw û beşçeyan de şinahî û sebze çinandine, heywan jî xwe re kedî kirine. Digel kerî û garanên heywanan dest bi jiyaneke civakî kirine. Herwusa dihê zanîn, ku di van salan de mirov derbasî dema bakirê bûne. Hatiye îspatkirin, ku mirovan di van salan de di nava xwe de bazarganiyê (ticaretê) pêşvebirine û ji bo çêkirina seramîkan, etûnan (agirdan) bikaranîne. Ev îşaret giştî û dokûmanên arkeolojî yê paşê, datînin pêşiya çavan, ku di peyvajoya demê de gelê Kurd li gora jiyana xwe çand (kûltûr) jî birêxistiye û ji wan deman gelê Kurd xwediyê gelek dewlemendiyên çandî ne. Ji van dewlemendiyên çandî, gelek ji

wan niha li Kurdistanê hinek pir hatine guhartin, hinek jî ji binî nehatine guhartin û bi vî awayî hîn jî hene. Hînkari; di wê demê de xaniyên mîna "konî" ku jêrên wan girover bûn, dihatin çêkirin. Lê niha li Kurdistana Bakura Rojava em rastî xaniyên bi vî nolê dibin.

Di pirtûkên dîrokî de dihê gotin ku di sala 2.400'ê b.z. de dewleta yekemîn li cîhanê bi navê Akad hatiye damezirandin. Lê em dibînin ku berî wan bi 200 salan, ango di sala 2.600'ê b.z. de, bapirên eşîrên Kurdan ên ku niha bi navê Luriyan dihên nasîkirin, bin rêberiya qiralên xwe Kamassî dewleta yekemîn bi navê Gutî damezirandine. Navê Lur, wê demê Lulu hatibû danîn. Gelê Kurd ê ku di herêmên Elam'an de dijîya, di destana bi navûdeng Gilgamiş de jî dihê bi navkirin û nimandin. Di wir de dihê gotin, ku Kurd di sala 3.000'ê b.z. de seranser bûne hakimên êrdima mezopotamiya yê. Her di destana Gilgamiş de dihê gotin, ku berî tofana Nuh Piyambir û piştî tofana Nuh Piyambir, yê ku hatin mezopotamiya xwarê (jêr) û xwe bicih kirin, ji herêmên çîya yê li rojava û bakur hatin jêra mezopotamiya yê.

Dîsa di destana Gilgamiş de û di encama kolandinan de navê Piyambir Nuh bi vî awahiye: "Utnapiştîm". "Nuh" jî di zîmanê Kurdî de tê mana tiştêki teze, tiştêki heya hingê nebûyî. Keştîya Piyambir Nuh jî li ser Çiyayê Cudî daniye. Wekê tê gotin, di roja heftemîn ya tofanê de Piyambir Nuh kevokekê difirîne. Gava kevok diçe û venagerê, dibêje ku "cih dît" bi vî avahî navê çîya dibe "Cîdî" an jî weke dihê zanîn ji vî tofanê tenê 8 kes nemirine: Piyambir Nuh û jina wî, 3 kurên wî û 3 bûkên wî. Ev 8 kes jî xwe re gundik avadikin, bi navê "Heyşt". Ev gund niha li nêzîkî Îllohê (Batman) ye bi navê gundê "Heştan" dihê navkirin. Ji vî bûyerê derdikeve holê, ku Piyambir Nuh jî Kurd e û di wan deman de li Kurdistanê Kurdan jiyandî dikir. Herweha dihê zanîn, ku hersê piyambirên Zerdeştî li Kurdistanê jî dayîka xwe bûne û jiyane û Zerdeştê dawî di sala 639'ê b.z. de ji dê bûye û ew bi xwe jî Kurd e. Pirtûka pîroz ya Zerdeştî "Avesta" jî bi Kurdî ha-

tiye nivîsîn.

Di bawirnameyên nivîsî yê Akad, Misr û Asuriyan de, Kurd bi gelek navan hatine nimandin. Di wêneyan û rolyefên ji kevirê de taybetiyên Kurdan gelek caran bi kûrî hatine zimên. Ji hêla din êl û eşîrên gelê Kurd di dîrokê de gelek dewlet damezirandine. Weke; dewleta Elam, di sala 2600'ê b.z. de dewleta Lulu, di sala 2233'ê b.z. de Gutî, di sala 1595'ê b.z. de Kardunaj, di sala 636'ê b.z. de Babil, di navbera salên 2000 û 1595'ê b.z. de Hurî-Mîtanî, di sala 1240'ê b.z. de Urartu, di sala 1900'ê b.z. de Mar, di sala 649'ê b.z. de Mediya (Med) û gelek dewletên din. Piraniya van dewletan di dema xwe de navendên çand, zanarî, civakî (sosyolojî) û konevanî (politîk) bûn bo cîhanê. Bi xwe navend û metropolên cîhanê bûn. Van dewletan di matematîkê de, di xanemanî de (avakirina avahiyan) de, di warên civakî de û di ticaretê de hinde pîv û pîvanên nîrxî peydakiribûn, ku îro jî hîn dihên bikaranîn. Weke cudatiya nîrxan di nav zîv û zêr de, weka diraviyên di ticaretê de dihên bikaranîn, weke bi faiz dayina tiştên bûha û pêwîst jî, weke îcadên di warên matematîk, konevanî û felekzanîyê (astronomiyê) de.

Di sala 334'ê b.z. de, Îskenderê Mezin yê Makedonyayî Kurdistan vegirt. Dure jî hinde êrdimên li rojava ji hêla Romayîyan hatin vegirtin. Di vir de eşkere dibe ku di vî demê de civak hebekî berpaşve çuye. Lê gelê Kurdistan lîdana mezintir di dîroka xwe de ji Erebên misilman girtiye. Ereban bi kotekê welatê Kurdan vegirtiye û bi kotekê jî misilmanî bi Kurdan dane pejirandin. Di vî demê de gelê Kurd, di warên çandî, aborî, gelnasî, civakî û siyasî de afeteka mezin jiya ye. Rastûrast bi fermî û destura xalîfê îslamî Omer, hemû dokumanên nivîsî û nenivîsî yê Kurdan hatine sohtin. Peyva bi zamanê Kurdî hatiye qedexe kirin. Ên ku bi Kurdî diaxîfîn, zîmanê wan bi meqesê hatiye birrîn. Erebên misilman, piştî hatin Kurdistanê û demên paşê de, gelek caran gelê Kurd vebirandin û qir kirin. Piştî ku misilmanî bi zorê kete Kurdistana pêde, xebat nebû rakirina

şopên wê afetê. Bêhtir jê re xebat hat kirin, ku Kurd çêtir bi avahiya Erebbên girêdan û gelê Kurd ji nêzîk ve bi çanda Erebbê girêdan. Di vê demê de, gelek serhîlanînên Kurdan bi xwîne hatin şikandin. Bivî awahî, bi zorê gelê Kurd xistin nav avahiya Ereban ya misilman. Gelê Kurd di demê de, hêdî hêdî xwe jibirkir û biyanî xwe bi xwe ket.

Bi vê şeweyê gelê kurd bi kotekê kete bin xizmeta Erebbên misilman. Gelek xanedanên Kurd karguzariya avahiya Ereban kirin, weke ku Ebu Mûslûmê Horasanî yê Kurd ku di sala 750'an de saltanata Emevî rûxand û li şuna vê xanedaniya Abbasî ya Ereban damazirandî. Hemû rapirîn û serhîlanînên Kurdan, mîna dewletên Kurdî yên bi navê Ziyar (di sala 930'an de), Alamud (1077), Hamdanî (929), Şeddadî (951), Padusaban (962), Hasanveyh (971), Bûveyhzadan (934), Mervanî (985), Fadlavî (1156), Gor (1148) û di sala 1171'an de dewleta Eyyûbî ku ji hêla Salahaddînê Eyyûbî hatibû damezirandin, nekarî xwe ji avahiya Erebbên misilman qutbikin. Li kêleka xizmeta ji bo gelê Kurd, di xizmeta bo Erebbên misilman de, tu kêmasî şanî nekirin.

Di encama vê rewşê de, begên feodal û serekên eşîran û derdorên oldar ên Kurdî, daku mazaniya xwe li ser gelê Kurd biparêzin û hirmeta bo xwe zinde bigirin, destpêkirin ku bejîn, ji malbat û nijadên komutanên Ereban an jî ji malên bi nav û deng yên Ereban dihên. Ev birên Kurdan, seranser biyanî xwe ketin û bûn heyranên biyaniyan. Lê rastî tu pêwendiyên xwîni bi Ereban re, yê wan kesan nebûn. Lê em dikarin xweş bibînin, ku çawa tovên ji hêla Ereban di nav gelê Kurd de hatibûn çinandin, fêkiyên xwe dabûn. Nirx û dewlemendiyên çandî yên Kurdan, bi hêma hemû pîkolî û nîriyan hatibûn parastin; lê rastî êrîşên wan biran bûn û hatin herifandin. Di rojên me de jî, kesên vê nolê digel mêtîngeran êrîşî nirx û hebûnên netewî yên zikmakî dikin û dixwazin van tunebikin. Ev destekên mêtîngeran ên li Kurdistanê ne û misyoneriya konevaniyên mêtîngeran dikin.

Pêwendiyên gelê Kurd bi Farisan re, cara pêşemîn di nivê

sedsala heftemîn de (berî zayînê) çêbûne. Di wê demê de dewleta Kurdan ya bi navê Mediya li dijî dewleta Asuriyan şerdike. Faris jî, nola eşîrekê piştgiriya Medan dikin. Bi vî awahî navê Farisan di dîrokê de cara yekemîn di hê navdan û nimanandin. Dihê gotin, ku di vê demê de bapirê Kyros yê bi navê Akamenîd, bi rengê serekê eşîrên Farisî, alîkariya Medan dike û li dijî Asuriyan şerdike. Ji vê rûdanê derdikeve, ku cara pêşîn di vê demê de têkiliyên Farisan digel gelê Kurd çêbûne. Lewma em dikarin bêjin, ku gelê Kurd di êrdimê de li kêleka gelê Farisan dijiya û ev herdu gel merivên

hevûdu bûn, lê herdu gel tuwaran nebûne yek gel; du gelên ji hev cûda bûn.

Herweha gelê Kurd û gelê Tirk yê ku li Asiya Navîn dijiya, cîranên hevûdu bûn û domaneka gelek dirêj jiyana xwe li kêleka hevûdu derbaskirine. Lê piştî ku Erebbên misilman dest bi doliwgeriyê kirin û dewletên Kurdan melûl û tengezar ketin pêde, gelên Asiya Navîn jî ber bi rojava ve hatin. Dewletên Kurdan ne-

karî hatina van gelan birawestînin. Di sala 1041'an de, Oxuzan şerek li dijî Bûveyhzadan yê Kurd bilindkirin û biserketin. Dure jî Oxuzên Tirk, ber bi rojava ve bêhtir hatin û xwe gihandin Asiya Pêş. Bi vî awahî ew pêwendiyên berê yên cîranî, qulibîn pêwendiyên kedxwariyê, pêwendiyên bindest û serdestan. Berî ku herifandinên Oxuzan yê li ser êrdimên Kurdistanê bîn rakirin, dirindeyên Moxolî bi hovitiya xwe mîna afeteka mezin Kurdistan ji serî heya binî sohtin. Dure jî Harzamşahan û Tataran êrdimên Kurdistanê vegirtin, gelê Kurd vebirandin û hertişt hilweşandin. Di demeka

Herçuqasî di dema dewleta Osmanî de gelê Kurd xwestibe bi rengê mirikên otonom yê xwecih jiyana xwe berdewam bike jî, ji ber hawirkanên (reqabet) û nakokî û dubendiyên olî di nav feodalên Kurdî de û ji ber konevaniya Osmaniyan, avahiya Kurdan a bi rengê otonom di demê de ji holê hate rakirin û bi dewleta Osmanî ya navendî ve hatine girêdan. Ên ku nehatibûn girêdan jî, nekarîn tiştêkî pir mezin bikin.

Damezirandkarê dewleta Safewî Şax Îsmail bi xwe Kurd bû. Ji ber ku Şax Îsmail Kurd bû, Kurdbûna wî sud û berjewend da gelê Kurd. Şax Îsmail di wê demê de serokatiya olê Alevî (Şîî) kir. Ji ber ku xwest olê Alevî dorfireh bike û vê olê ji bo dewleta xwe bike bingehê, gelê Kurd yê Sûnî li dijî rabû. Dewleta Osmanî jî, olê misilmanî yê Sûnî ji xwe re kiribû bingeh. Lewma Kurdên Sûnî xwe gihandin Osmaniyan. Ev dem ji bo gelê Kurd bû demeka tarî û vemirf. Herweha di şerê navbera Safaviyan û Osmaniyan de gelê Kurd hat bikaranîn û qirkirin. Kurdistan jî bû qada cengê. Ev doman ji bo gelê Kurd bû domaneka gelek bi xeter û nebaş. Di dawiya koteka Erebbên misilman de, debaşbûneka nexwerû di nav Kurdan de derket û gelê Kurd kêrkêrî bû. Avahiya Kurdan bi dijarî herifî. Evliya Çelebî ku di sedsala 17'an de jiyabû, dinivîse ku 600 eşîrên Kurd bi hêzeyeka ji 500 hezar kesên çekdar li dijî dewleta Eceman ji bo parastina dewleta Osmanî diwareka ji Şafiiyan çêkiribûn.

Gelê Kurd, ku bi zorê bibû biyanê hebûna xwe, bi dijarî kete bin fermana mêtîngeran. Serekên feodal hîma xwe diparastin û bibûn misyonerên ramyarî yên Kurdistanê bo mêtîngeran. Bi vî awahî gelê Kurd şaşbû, tirsîya, nedizani çî dibe û ji xwe dûr ket. Ji vê rewşa gelê Kurd mêtînger ji xwe re sîden mezin bidest anîn. Dewletên mêtînger azinên hevpare li ser gelê Kurd bikaranîn. Bi vî awahî gelê Kurd, di warên aborî, civakî, çandî û konevani de, ji wan rojan xwe gihand van rojên bin hoyên niha de.

BERMA HEYE

Çiroka gelê me

Şilan

Hebû... nebû!..

Ji welatê Kurdan xweştir û şêrîntir nebû.

Ji bilîf kuştin û birîn û zîndan, zordarî û kotekî û kedxwariyê, dijminên gelê me û hemû mirovayetiye, xwecihên Kurdistanê ji ser ax û welatê wan rakirin û derxistin. Gundên wan sotandin û bizavek tim bi gur kirin ku hebûna gelê me nehêlin.

Lew Kurd belav bûn, hinde ketin şerê serfiraziyê û jînê û hinde mişext bûne welatên biyanî, bi hêviya hindê rojek bêtin, vejerin ser gund û warê xwe. Bab û dayîka Baranê, ji wan kesan bûn ên reviyane Ewropa û ketine bin darê mişextiyê û bê warî yê.

Wê çaxê hêşta Baran zaroyek piçûk bû. Lê belê ji ber çirok û serhatiyên babê xwe, yên li ser Kurdistanê û jîna Kurdan, Baranê têkefî û viyana xwe ji welatî neqetandibû.

Rojekê seydayê mektebê ji xwendekaran xwest ku her yek tiştêkî li ser welat, an bajarê zarokîniya xwe bêjît û got:

— Sibe, vê çendê ji xwe re binivîsin û em wê li ser hevpeyvînekê çêkin. Baran zivirî mal û daxwaziya seyda gote babê xwe. Babê jî lê vejeriya û got:

— Keça min, nizanîm ji ku derê bo te destpêbikim, di buyina gelê me de xweşî me ne dîtiye. Vêca ez wê bêjim û tu ji xwe re binivîse.

Bab kete vejerana çiroka Kurdan û digel her peyvekê xemek kûr dikete dilî û Baranê jî, ji xwe re çirok nivîsî û roja paştir di sibê de Baranê kaxezên xwe hilgirtin û çû mektebê.

Xwendekaran yek li dûv yekî kaxezên xwe xwendin ta dor gihîştîye Baranê. Wê jî kaxezên xwe dan ber çavên xwe û bi dengêkî zelal got:

— Ez Kurdim û welatê min di bêjinê Kurdistan. Kurd ji gelên rojhilatî ne û dîroka mirovayetiye diyar kiriye ku Kurd ji gelên dêrîn in li rojhilatî. Me dîrok û zimanê xwe heye û Kurd bi zîrekî û mênariya xwe navdêrin, heval şêrîn in û mêhvan hewîn in.

Ji nişkê ve seyda gotina Baranê birrî û got:

— Keça min Baran, em dixwazin li destpêkê tu sinor û tuxîbên welatê xwe bo me diyar bikî, ta zanîn û şehrezaya hevalên te di welatê te de hebit.

Wê demê Baranê kaxezek mezin derxist û çû bi dîwarî ve kir û got:

— Ev e nexşeyê Kurdistanê ye. Kurdistan dikeve bakurê Rohilatê Naverast. Rohilatê wê Îran û Yekîtiya Sowyet e û rojavayê wê Suriye û Deryayê Spiyê û bakûrê wê Tirkîye û başûrê wê Suriye û Iraq û Îran e.

Wê demê xwendekarek rabû ser piyên xwe, ji Baranê pirsî:

— Ez nexşeyê cihanê baş dizanim û ev e li ber çavên me hemuyan e, lê ew welatê tu jê re dibêjî Kurdistan tune!

Baranê bersiva wî da û got:

— Raste Kurdistan li ser nexşeyê cihanê tune, lê sedema wê parçekirina welatê me ye û nebûna sistemêk taybetî bo jîna me Kurdan e. Lê wek welat, kes nikare bêje Kurdistan tune.

Xwendekarek din rabû got:

— Wusan diyare xûşka Baran dixwazit nexşeyek nû bo cihanê dirust ket. Hemû di ber de kenîn. Lê seyda kenên wan birrî û got:

— Ez naxwazim kesek axiftina Baranê qetket taku dawiyê. Keremke Baran gotina xwe bêje.

Baranê got:

— Me got kes nikare bêjît Kurdistan tune û ev î welatî kesên xwe hene ku Kurd in. Sedem û egera vê nexweşiyê ji Kurdan re çêbû, dilreşiya dijminên gelê me ne û ji ber qazanc û feydê xwe ev maf li me hatiye berzekirin. Lê ji bo hinde zanîna we hebit, li ser barê niha yê welatê me dibêjim, her mafekê mirovayetiye hebit, niha li gelê me hatiye girtin, ger ez bêjim nahêlin Kurd bi dilê xwe zaroyên xwe nav bikin çêdibe hun bawer nekin, lê wusan e û hêştan bêhtir. Jîna me Kurdan jînek pir giran e, lawên me dikevin bin sêdarê, gundên me dihên sotin, qîz di tarî û şevreşiya jînê de dijîn, zaro çavên xwe li vê jîna xweş û şêrîn vedikin û mejiyên wan tijî dengê balefir û topan dibit, yekem pêla ba diçite nav hinav û zikê zaroyên Kurd, bayê barutê û dûkêla sotina gundan e. Li cahî miyuzîk û awazên dilveker, li her der qêrin û nalîn, girî û zêmar, li her malekê dengêk kûr derdikeve, lawê mino... keça minê... babo... dayê!..

Em tim weke we Ewropiyan hevalên jînê ne, lê hemû stran û govendên me wusan destpêdikin:

Jaro gundo... gundo... gundo...

Dilveker û kevî rindo...

Kel dêrîn û serbilindo...

Zerî xin û law huşmendo...

Mixabin xweşî lê hindo...

Hey wax li min, hey wax li min

Kehniyên çiyar co betal in

Avahiyên gundan hemû divalin

Lê dayê zaro ne li mal in

Kerre... bêdengiye... dukêle...

Agire... Kurd bo jînê dinalin.

Yek-kirina nivîsa Kurdî

Şahîne B. Sorekî

Yek ji gavên, ku ê bikaribe rolek gewre bo yeketiya gelê Kurd bilîze, yek-kirina nivîsa zimanê Kurdî ye. Avêtina vê gavê li ber çavên hinan, bi taybetî li ber çavên hin hevwelatiyên me yên Soran, ji derketina ser hîvê diwartir bûye. Rastî ew e, ku bi pejiwandina hêzên me yên siyasî, hebûna merovên

dilpak û xebatek jî ji hêla rêxistin û kesên zana de ev mebest ê were bi cih kirin.

Ev gava ê bikaribe were avêtin, ger partiyên Kurdan, bi taybetî yên rojhilat û başûrê Kurdistanê rê bidin rêxistinekê, ku bila komîteyek nemaze bona vê pirsê were damezrandin û bixebite. Ev komîteya kesên pispor pêwîst e elifbaya Hawarê bo elifbayek gelemper bike hîm û li ser wê elifbayek nû bikemilîne, elifbayek ku ji vir û şûn ve bibe ya hemî endamên netewa Kurd. Dû gihîştina vê koçê, divêt ku pirtûkên elifbaya nû bi yek tîp û program, lê di destpêkê de bi zaravên Zazakî (Dinbilî), Soranî û Kurmancî werin weşandin û belav kirin.

Dû avêtina her du gavên li jor, divêt êdî partî, rêxistinên çandî û kesên zana û niştimanperwer vê elifbaya nû bigihînin gel. Li vir pêwîst e, ku ji hêla komîteya nemaze de demek were bi nav kirin, em bibêjin deh sal, ango ji vir ta deh salan elifbaya nû ê şûna tî-

pên kevin bigire. Çawa? Di destpêkê de, ango di sala yekem de, hemî kovarên Kurdî ê bi alîkariya elifbayên kevin ya nû di rûpelên xwe de pêşkêş kin; her weha hemî partî û rêxistinên çandî ê di sala yekem de ji sedî 10 ji nivîsên xwe bi elifbaya nû binivîsin. Li milê din, nivîskarên Kurd jî ê programekê bo xwe bidin ber çav, ku dî, em bibêjin, deh salan ê nema kesek êdî bi elifbayên kevin binivîsîne. Bo zaravên Kurmancî û Zazakî elifbaya nû ê di demek kurt de were pêk anîn û ji lewra hejmarek gewre ji Kurdên başûr û rojhilat, ew yên dizanin bixwînin, bi elifbaya nivîsandina Ingilîzî, yan Firensî, kêma zêde dizanin, pêk anîna elifbaya nû ê bo Kurdên din jî ne weqa diwar be.

Girîng e were gotin, ku bo pejiwandinek mîrî li şûnên ku bona Kurdan nivîsandin ne qedexe ye, ango li Yekîtiya Sowyet û Iraqê, pejiwandina van herdu hukumetan divêt, lê ne pejiwand-

dina wan nedikare bibe dîwar, ger partî û rêxistinên Kurdan avêtina van gavan bo xwe bikin mebest û amanc. Gelo wext û hîlleyê serokatiya partiyên me bona pirsê wisa girîng hene?

Bi rastî şermek mezin e, ku di dema firokên ezmanan û kompiyoteran de hê ji dest hêzên Kurd ne hatiye der, ku bikaribin, tew hindik, bona pirsên netewî yên girîng, yên wek yeketî û pêşve birina zimên, koçkirina ji gundan û asîmîle kirina nişên nû pisporan bişînin civînen salwextî, yên ku bi alîkariya wan divabûn bihatana holê.

Mebesta min ne ew e, ku ez partiyên me li ber çavan piçûk bikim, lê ew e, ku ez van pirsên girîng li ber çavên berpirsiyarên wan mezin bikim. Pêwîst e em bizanibin, ger em bibin xudan yek elifba, emê sibe bikaribin bibin xudan Kurdiya bilind (standard), ya ku bê guman, ê sudek bê hempa bigihîne netewa Kurd û têkoşîna wî têxe qonaxek nû.

Mîhrebana Xatûna Berwarî

Ez çî bêjim, çî beyankim?
 Kî bi halê min dizan
 Mexfiyeta eşkerakem
 Ax ji vê derdê giran
 Ax ji dest eşq û evîna
 Keftîme tazî û şîna
 Kî dê saxket van birîna?
 Çû ji dil sed ax û jan
 Derdekê zorê girane
 Eqil û hiş min çû nemane
 Mam pepûk û bêxudan
 Kê diye ev çî zeman?
 Min nema sebr û qerare
 Dil bi min bû pare pare
 Dojehê pir ar û mare
 Lew ji min çûn hest û jan
 Du dila yek dihebandin
 Zehmete bîne revandin
 Ayeta eşqê bixandin
 Nabête şerh û beyan

Li dûmahiyê dibêje:

Eşq nizanêtin gedahî
 Şuileke ji nûra îlahî
 Herweşk û rûh û rewan

Keçeka Kurd a gelek ciwan û xweşik bû, di warê tevinkirinê û wêne de bi nav û deng bû. Gelek destxwazên wê hatin, yek ji wan mîrê Amêdiyê bû. Lê Mîhrebana Berwarî ji pismamê xwe hez-dikir. Dibêjin ku wê hozanek vehand û bo mîrê Amêdiyê hinart û mîrê ku bi hozan hikar bûye, dev ji destxwaziya wê berda. Hozana wê eve:

Befr û Çiya

Salimê Hacı

Bû kariyê kolanêd gundê nû yêd pir kirîn ji mirova, spêdê heta nîveka şevê çayxana gund ji çeq req dengê pîlêd domîne bê deng nabît... her destekê kar û axivtinên xwe yêd taybetî yêd heyn... hinek serve serve diçinê û çî ji nav narakên... hindek jî kûr û dûr berê xwe didene jiyânê, lê hemiya yek xwezî û armanc yêd heyn.

Pîremêrekê rûh sipî û bi nav sal ve çûy... çavêt wî yêd kûr bûyn... piştê laşê wî hemû yê çirmisî, yê rûniştiye xwarê li ber-sifka mal û yê ketye di nav derya ya xem û hizr û buhartinên kevin da... çend hizrekê diket yê qurmeka mezin li qelûna xwe didet û teji hinavêt xwe dûkêl diket... nahêlît qelûna wî ji tîtinê vala bibît...

Dergehê hizr û birhatinên kevin yê li hemiya veboy, çunkî bêkariyê axivtin û hizr û xem yêd zor kirîn.

Berê xwe da xaniyê xwe, yê

bê ser û bere... di dilê xwe de got: "Divêt em karê xwe û zivistanê bikeyn, heke ev xaniye dê bi serê me da hête xwarê... ma xaniyên me jî van bûn... Bêla bûn ne ev xanike bûn... raste rêkêd me di dûr bûn, belê bila me pê xweş bû, çunkî warê me ye, cihê ji deykubûna me ye û em yê li wêre mezin bûyn... me zevî, çem, rez, dargîz û avên tezî hebûn, lê vê gavê me çî heye... me çî nîne herwekî em ji nû hatîne ser dinyayê, li ser erdekê rep û rît, evca ji nû malekê û karekî û jiyaneka dî, ew xaniyê min bi destê xwe ava kirî û bi xuha eniya xwe danay, yan ew zeviya çol û beyar, min kiriyê çem û rez... dargîzên bilind, avên tezî... van hemiya ji bîr bikem, ne... çewa ji bîr bikem, heku min ji bîrkirin, herwekî ji nû jiyana min dest pêdiket, ez yê mezinim û biçûk nabim... warê min û gundê min û gundê min çî cara ji bîra min naçin.

Ew dargîzên bilind yêd me çandîn û mezin kirîn, çî cara hişk nabînd û dê her li hêviya me min... noke gîzên me gelek gîz dayne, belê ma bo çiyê, hizreta zaroyên me gîzeke." Hûrik li go-

palê xwe nêrî: "Ev gopalê ne yê êkê wekî mine, lê çî bikem bê xudaniya warê min ez pîr kirim û êxistim."

Di van hizir û bîra da bû, hinek rondik bi ser rûhên wî yêd dirêj û sipî da hatne xwarê, dengek hate guhên wî... serê xwe bilind kir, berê xwe da yê neviyê wî yê biçîke.

— Babo, babo!

— Belê kurê min, te xêre?

— Babo! Eve çende ez digel te diaxivim, belê te ageh ji min nîne.

— Kurê min! Dilê min li vêre nebû, ez di nav gîz û çem û reze da bûm, li gundê me, min hizrêd gundê me dikirin.

— Babo! Em dê kengê ji vêrî çîn? Mir, nevê ez li vêre bimînim... ev gunde yê ne xweş e... Min divêt em mala xwe ji vî gundî barkeyn û biçîne gundê xwe yê par, ewê gîz û sêv lê heyn, vêre ya ne xweş e û çî tişt lê nîne... em xelkê vêre hemiya nasnakeyn... hindek cara zaroyên wan li min dixen... em nikarîn ji mal derkevin, belê li gundê me yê kevin em hemî dema diçûyne nav rez û çema, me gelek tist dixwarin.

— Raste kurê min! Vêre ya ne xweş e, belê ma em çî bikeyn? Çî bi destê me nîne... divêt em bêhna xwe fireh bikeyn, hemî tişt bi bêhnfirehî çê dibin.

— Babo! Ma çiyê hema em dê mala xwe bi şevê barkeyn û dû çîne gundê xwe yê kevin û çî kes me nabînt?

— Kurê min tu xweş dibêji, belê ma em çî bikeyn çê nabît.

— Ji ber çî çênabît babo?

— Kurê min! Bêhna xwe fireh ke, heku tu mezin dibî, tu dê hemî tişt zani û dê zani ka ji ber çî çênabît.

— Babo! Ma heta ez mezin dibim, em her dê li vî gundî bin? Ma em çî cara naçîne gundê xwe yê kevin?

— Belê kurê min, tu dê her çiyê gundê xwe, çukî ew warê te ye û gundê te ye, vêre ne gundê te ye.

— Babo! Paşî tu jî dê digel me hêye gundê me, em hemî pêkve dê çîn?

— Belê kurê min ez jî dê hêm, em pêkve dê çîne gundê xwe bi demekê nêzik. Befir ger dê barîte ser çiya, em befrîn û warê me çiya ye.

ZAROYÊN KURD

Mamosteyê xwendingehê gote xwendevanên xwe:

— Min divê her yek ji we wêneyekî çêket.

Xwendevan hemî bédeng bûn... çavê wan ma li Mamosteyê wan. Azadî destê xwe bilind kir û gote Mamosteyê xwe:

— Her wêneyekê em çêkeyn û me bivêt kes çî nabêjt me?

— Her çî wêneyekê hûn dixwazin çêken... hûn bi keyfa xwe ne, kes nikarît deng biket we.

Hemî xwendevanan dest havêtin pê nûsên wan û her yekî paretin spêhî berhev kir û dest bi wêneçêkirinê kirin.

Azadî piçek hizrên xwe kirin... dîmenê dühî êvarê di hîna ber çavên xwe, paşî pê nûsê xwe hilgirt û dest bi çêkirina wêne kir.

Mamoste yê li hindava serê Azadî rawestiyay û yê li wêne Azadî mêze diket, ka Azad çî

wêne çêdike. Hindek caran Azad dirawestiya û hûrik hûrik hizrên xwe dikirin, paşî dest bi çêkirina wêne xwe dikir.

Piştî hemî xwendevana wênên xwe bi dûmahî înayîn, Mamosteyê yek yek li wênên xwendevana mêze kir.

— Serbest! Ji bo min bêje, kanê ev çî wêne ye te çêkirî? Min divê tu bo min rave bikey.

— Mamoste, ev çiya ye, eve jî rûbare û eve jî gunde yê li ser lêva rûbarî.

— Dê başe, erê ev çîne li esmanî?

— Ew jî balafirên dijminî ne, yên bomba dihavên ser gundî.

— Dê başe, ev çîne li erdî?

— Ew jî zarokin, yêd birîndar bûyîn û hindek jî yêd hatin kuştinê. Mamoste wêne min yê ciwane an ne?

— Her bijî Serbest! Ev wêne te çêkirî gelegî ciwane! Belê bêje min te ji ber çî ev wêne çêkiriye?

— Mamoste! Nê te ji me ra got: "Her wêneyekê hûn dixwazin, çêken... hûn bi keyfa xwe ne, kes nikarît deng biket we."

— Raste, kes çî nabêjt we, lê min divê ez bizanim, ji ber çî nabêjt we, lê min divê ez bizanim, ji ber çî û bo çî te ev wêne ye ji hemû wêna çêkirî?

— Mamoste! Min ev wêne çêkir, ji ber hevalê xwe Kovanî. Çunkî balefirên dijminî ew yê kuştî... vêca min divê ez hemî dema vî wêney çêkem, da çî cara hevalê xwe Kovanî ji bîr nekem.

— Gelek başe! Ev care demê ez diçime bajêrî, ezê bo te destêkê pê nûsên ciwan ji hemî renge hînim.

— Gelek sipasiya te dikem.

Mamosteyê li wênên hemî xwendevana mêze kir, hemî wêne wek hev bûn... di hemiya da çiya, rûbar û gund hebûn... Di hinek wêna da tank û balefira gund û zarok bomba baran dikin... hindeka jî da pêşmerge hebûn, hemû bi rext, fişek û tiveng bûn.

Mamoste gehiştê hindav serê Azadî û gotê:

— Azad! Te çî wêne çêkiriye, bo min rave bike.

— Mamoste! Eve çiyane, eve

jî rûbare, eve jî gundê me ye, eve li serê çiyay jî pêşmerge, evên ku li erdî dikuştî, ew dijminên me ne, pêşmerge ew yên kuştin.

— Tu jî bo min bêje, ka te ji ber çî ev wêne çêkiriye?

— Ev wêne ye serê dühî êvariye, demê dijminî diviya bihêt di nav gundî da û pêşmerge serê wan kirî, hindek jê kuştin û yêd dî jî revîn.

— Destên te dixweş bin, te wêne xwe gelek ciwanî çêkirî.

Dişkurînek bi hîvî kete ser lêvên Mamosteyê û demekê kurt hizrên xwe kirin, paşî got:

— Ez dê pirsiyarekê ji hewe kem, min divê hûn hemî tevda bersiva min biden!

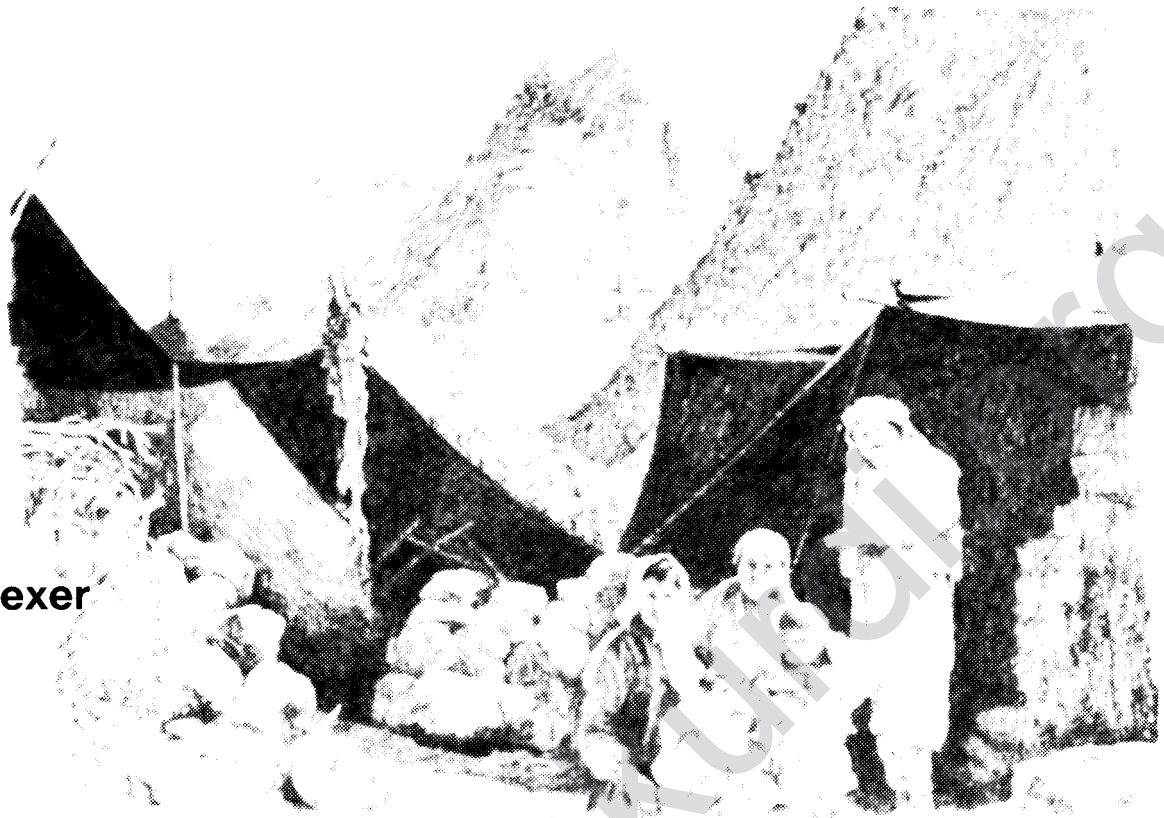
— Bêje Mamoste!

— Ew kîne xebatê diken û dê me ji bin destê dijminî rizgarken, navê wan çiyê û xelk çî dibêjtê wan?.. Min divê bes hûn navê wan bi tenê bêjin?

Hemî xwendevana tevda got:

— Pêşmerge!..

Zengila xwendingehê lêda, hemî xwendevan bi dilxweşî vegeryan mal.

Xewna bê wexer

Dr. Ibrahîm Selman

Befre, şeve... tarîstane... mirov cilkêt di ber xweda nabînît... mijûlankêt çavêt wê çûne ser êk... nivîst û pirî sîngî tirse, sermaye... cilkêt wê dipatekirîne... didirayne... giwînikê bi ser leşê xwe dada... li bin giwînikî leşê wê ji serma befrê şevê dilerzî... li bin nivînêt xwe xewnek dît... didanê wê yê sîngî berek vêdket... dişkand... xwîn tê nedihat... ji xwe rabû... rûnişt... hêş tarîstane... sermayê xwe li hemî rexa ya belavkirî... şehdeda navê xwedê îna û hera di dilê xwe da dibêjît.

— Ya rebî tu xêrkey!

Sirê jî çî hal bo nehêlaye... wekî belgê darekê li ber reşbayî dilerzît ya dilerzît... giwînikê xwe kêşa ve ser leşê xwe piştî giwînikî jî tirsî germatiya xwe berzkirî û tezyeve... ma ya razay taku zanî bû wextê nivêja sipêdê... zengila bo rojê dihête lêdan da ji xew rabû... qesta mesînkî kir bû dest rêvedanê da nivêja sipêdê biket... befrê ava mesîni girtibû çipik ji ber nedihat...

Li dara gerya, hindekêt peydakirin... agirek helkir... hêşta hinavêt wê tijî girikê... mesînek dana hindavî...

Agirî... befir helbû... destrêve

da... got...

Agirî... befir helbû... destrêve da... got...

Nivêjkir... rûnişte pişt xankê nanî da nanî bû sertêştê bipêjît... bûka wê rûnişte beramberî da nanî wergêrêt ji ser sêlê...

— Xwedê xêrket min xewneka nexweş ya dît!

Kurê wê bi jor ket... kiras derpê yê li ber... dersûka xwe ya di hefka xwe werkirî bi ezmanekê tirtirî gote deyka xwe...

— Dadê... min xweneka bi xalê xwe ve dît... cilfek vêket... di dilê xwe da got...

— Neku xewna min rast bît!

Rabû ve ji pişt xankî... pêlavêt xwe dane ser pêt xwe... dersûka xwe havête serê xwe û qesta dergehî kir...

— Dê çî key?

Bê hêvî bû... tirsî dilê wê zêde bû... li ber berze bû...

— Birayê min... birayê min!

Li ber derê xanî bakozîrkî xwe di ser û çavêt wê werkir û çû di nav kiras û pêlavêt wê da... dersûka xwe li bin gûhêt xwe aland... destê xwe kirne di bin kevşê xwe û qesta gundê xwarê kir... bi rêve zelamek dît...

— Bira bextê te û yê xwedê...

bibêje min... çî qewmiye li gundê xwarê... çî heye?

— Xûşka min çî nîne... çî ne qewmiye...

Bê hêvî bû... tirsî dilê wê zêde bû... li ber berze bû... kîve biçît... di kîrêra biçît, di nizarêra yan bo berojî biçît... dê kê bibînît? Kî dê bêjîtê behsê birayê wê ket? Ser sehare... bakozîrkê fitka vedidet... darûbarêt ji serma dileyzin... hindek belg yê sipî diken li bin befrê... erd hemî xwîsare... hindek ji dûrve dîtin qesta wan kir...

— Gelfî bira... bextê hewe û yê xwedê... çî qewmiye li gundê xwarê, çî heye?

Rawestan hemiya destê xwe kirne di palixêt xwe da... serêt xwe kirne di nav millêt xwe da... êk jî wan got...

— Xûşkê... qerebalixê belê niza çî tişt heye em xelkê vî gundî nînin...

Heku diaxivt helma devê wî di bû mij wekî dûkêla cigara bilind dibû... bijale dibû... hizrêt wê jî di bijale bûn... dinya li pêş çava zivirî... rêk berze kirin, ma bi tinê li ser rêkê...

— Ya xwedê ez dê çî kem? Hay ji sirê nema... serma bû

agir di nav hinava da, gol rewîna sa bû dengê dîkila jî nêzik hate guha... di şivêt nizarêra hate xwarê... du zelumêt berpêk girêdayî yê jêhel dihên... îna rawestandin û gotê...

— Gelfî bira bextê hewe û yê xwedê, hûn nizanin çî qewmiye li gundê xwarê?

Êk jî wan pîremêr bû... rihêt wî bi ser ketibûn... şelwalekê patekirî di ber bû... got...

— Xûşka min çî bo tê bêjîn... xwedê xwîndariyê nehêlît...

— Êk hatiye kuştin?

— Aştî ew pîremêrê nesax di gel kurê xwe li ser gopali çûbû karwanî... xwîndarêt wî rêk lê girtibûn û ji piştve hindek tiveng tê werkirin... aştîyê kuştî... kurê wî sava jî termê wî yê helgirtî digel xwe birî!

Divya bikete hewar lê hewariya wê ma di sîngî da, neşiya derkevît... hewariya wê tijî hinavêt wê bû... dilê wê digel bû, nedişiya ji devî derkevît... pêt wê neşiyar leşê wê bi helgirin kete ser çokêt xwe... pencêt xwe li erdê dan û erdê hişk û xwîsar girtî... rondik barandin û ax bi serê xwe werkir.

METELOKÊN KURDÎ:

Ji nivîsara

"Mîştaxa çiya ji gotinên pêşiya"

- Mela Mahmudê Dêrşewî -

(64) Bê himhim çênabit

Binyada vê gotinê dibêjin, carekê mirovekî got:

Rêncberê heye dibêjinê Nan û Zik -yanî êk karê êkê bikit li ser nanê zikê xwe-, got; "Çima ez naçim rêncberiyê ji xwedê re nakim, hema bila ew jî nanê zikê min bidit min? Tiştêk dî min jê navê." Rabû çû paşiya şikeftêkê da û dûr avahî û tarî û dest bi nivêja kir. Rojêkê duwa ma, tiştêk jê re nehat. Birsî bû, zik ma bi piştê ve, gav lê sist bûn, çav lê tarî bûn, li nîva rojê stêr lê bûn xelek, ket hizr û mitala û got; "Ka ez çibkim? Ez ji nêza (birsa) mirim!" Li wa hizra de dengê karwanekê li derê şikeftê sehkir. Hema xwe li paşiya şikeftê mit kir. Karwan hatin li derê şikeftê danîn. Firavîna xwe xwarin. Ji bermayê xwe lêkdan. Êkê got; "De jê bigere em gihan mal." Belê serokê wan got; "Ne. Nanê xwe nehêlin, zad xweş hevale." Rêncberê me yê bi nan û zik, li paşiya şikeftê berê xwe dayê wê xwarina xwe bibin. Di dilê xwe de got; "Pa bi xwedê ew biçin û ez halo bimînim, ezê ji nêza bimirim!" Rabû li paşiya şikeftê pejn ji xwe anî û got; "Ihim ihim!" Êkê ji karwanîyan got; "Kuro, ew kiye li paşiya vê şikeftê û tu çî dikî li wê dê?" Ewî got; "Ezbenî ez faqîrêkim." Karwanî got; "De bila bi xêra hewe bit wê çend xwarinê bidinê." Zadê xwe xwar û da xwe rabû û ji xwe re got; "Bê himhim çênabit, çûnkî nanê egera nîne"...

(65) Berê havînê bavêje kolînê

Bêgumane hizrkirina paş rojê tiştêk bivê nevē ye. Nexasim ji aliyê embûriyê ve, çûnkî ew mirovê bê hizrbîw ew bê kêre û rojek wê bi ser da bêt ew xwe bi herdu dest û lingan qortal nekit. Diviya mirov ne wek wê gotina pêşiya bit çaxê dibêjin; "Hingî heye silk û milk, dema xilas bû keser û kolk." Belkî divêt mirov wek vê gotina kevin be, çaxê tê gotin; "Diravê sipî bo roja reş başe."

(66) Birayek dîn û êk hişyar dan mûyekê neqetandin!

Binêre li gotina êkê.

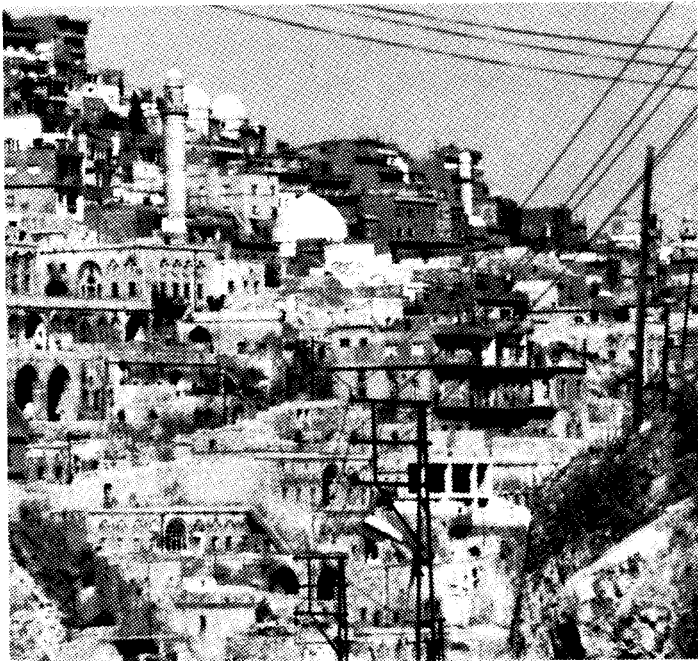
(67) Bû fîta Hesênê Hewêrî

Hewêrî babekî ji Êzîdiyan. Binciha wan li qontara Çiyayê Sipî li Zaxoka Behdînan e. Mezinê wan di çaxekê de Hesên bû. Dibêjin, Hesên mirovekî dinyayî bû û têbir bû. Binyata vê gotinê, dibêjin carekê Hesênê Hewêrî li koçka xwe rûniştibû. Birek mirovên wî wê li dorê rûniştine, şevbiwêrka xwe dikin. Dinya zivîstane ba û bahoze. Mûy ji mara vediket. Li ber tifka -koçka- agirî lerzînok, girgiraniyê mirova digirin û bernadin. Hesên ji tinaz ve -tirane ve- got; "Çi kesê îşev li derve bisekinî heta ez sê fîta bidim, ezê keça xwe lê mehir bikim." Êk ji wan xortên aqil-sivik û mejî-xilxilok û bê hêvî, ji jinanîne got; "Ezê bisekinim." Û rabû çû derve ber wê sir û seqemê. Birekê ma li derve, Hesên got; "fît" û fîtek veda. Xorto got; "Eve êk." Demek dî pêve neçû, dîsa Hesên got; "fît." Xorto got; "Eve didu" û ma... Koçik feşkilî her kes çû mala xwe. Bû çaxê xewê. Hesên jî rabû da biçit, ser cihê xwe. Xorto got; "Heseno! Pa te fîta sisê neda?" Hesên got; "Lawo! Fîta mine û ez bi keyfa xwe me, niho ez didim yan deh sol dî yan jî qet û qet ez nadim!" Vêca ev bû pêşgotin. Çi gava êk sozekê yan gotinekê bi êkê re bidet û ber hêvî biket û paşî piştî xwe bidetê, ne bê hêvî biket û ne pêk bînit, wê bê gotin; "Bû fîta Hesênê Hewêrî." Ev gotin jî weke gotina jê re.

(68) Bû dîzka Behlûl!

Binyata vê gotinê jî dibêjin:

Carekê mirovekê got êkê; "Heke tu îşev di vê gola avê de bimîni heta seharê, ezê keça xwe bidim te. Belê bi şertê tu neçî li ber tu agira û tu agira jî neynî li ber xwe." Mêrik di gola avê de ma. Ji nivê şevê û pêde av lê bû qeşa û qerisî. Roja paşî heta nêzikî nîvro bi kotekî jê derket. Piştî hat der, got babê keçê, "De vêca keça xwe li min mehirke." Babê keçê got; "Başê! Belê tê sund bixwî, tu şevê dî neçuyî li ber tu agira û an tu agir te nanîne li ba xwe?" Mêrikê di golê de sund xwar; "Ez şevê dî ji gola avê derneketime û min tu agir jî naniye li ber xwe û te bi xwe dît çawa ew av li min bibû qeşa, heta nêzikî nîvro min nekarî ez jê derkevim!" Babê keçê got; "De sundbi-xwe ku te şevê dî agir bi çavê xwe nedîtiye?" Mêrik sundxwar; "Min şevê dî agir bi çavê xwe nedîtiye, ji bilî agirê şivana li qontara çiyayê bi qonaxekê ji min dûr." Babê keçê got; "Ez qebûl nakim, tu bi wî agirî germ dibuyî." Mêrik got; "Emê rabin herin ba Behlûl û şerîetê." Çaxê çûn û doza xwe gotin, Behlûl got; "Ezê firavînê ji hewe re çêkim, firavîna xwe bixwun, paşê ezê hewe safî bikim." Behlûl rabû dîzk danî li ser devê rojnê -rojin ew kuna li ser baniye li semta tifka agirî, çûnkî berê şope û pirêmez nebîn. Agir di tifkê de xweş kir û rûniştin xwarê. Paş çendekê babê keçe got; "Li me derenge, emê rabin." Behlûl got; "Bila firavîn çêbit paşê" û dîsa xwe kehrkirin. Bû nêzikî nîvro, babê keçê got; "Emê rabin çaxê me nema!" Behlûl got; "Heta hûn firavînê nexwun, hun ranabin." Babê keçê got; "Pa ne em tu nîşanê firavînê nabînin!" Behlûl got; "Belêê... wa... he dîzk li ser devê rojnê ye û eve ez agirî xweş dikim, hah... firavîn wê çêbit." Babê keçê got; "De malave! Xelk dibêjin Behlûl dîne, em dibêjin herê herê çima hûn we dibêjin! De ka tu bi xwedê dînatî ji vê mezintir heye? Dîzk li ser devê rojnê û agir di tifkê de, wê ji me re firavînê çêkit!" Behlûl got; "Çima têhnê lê nakit?" Babê keçê got; "Tire dîno dîzk dûre, agir têhnê lê nakit." Behlûl got; "Başê pa ya bê wijdan madem tu dîzanî agir têhnê li dîzka li ser banî nakit û hemî dîzk deh piya ji agirî ne dûre, pa çawa agirê şivana bi şevê têhnê daye mirovê di gola avê de û bi qonaxekê jê dûr? De rabe here keça xwe bidê, hey ne ezê senî meniya bi serê te bînim."

SALIXA REWŞENBÎR Û DI PÊŞDEÇÛNA DÎROKÎ DE REWŞENBÎR

A. DÎCLE

Bingeha dardingî ya avabûna kategoriya rewşenbîran, di pêşveçûna civakî ya xuya de, vekêşan û hilberîna-ziyade wekî zanistî, di pêşveçûna teknîkên huner û vekêşanê de, bi rade û serpill-keke feyizdar, xwe dispêre bi kar anîna hunerên hizrî. Di qonax û serdemên pêşîn de, hîna ji vê demê hindê ji kesên ku bi kar û barên hizrî ve mijûl dibûn, ji vekêşanê veqetiyane, lê belê bi xwe jî ketine nav xebatekî, ku kêrî vekêşanê bi xwe hatiye û em bibînin, ku ew di warê ol, filozofî, huner û teknîkî de, xwedî ceyeke aşkere bûne. Ev kesên ku jêhatîbûnên hunerî di şexsiyeta wan de hebûye û ew bi xwe jî xwedî zanîn û zanebûna civiyayî bûne, di civatê de fonksiyonên girîng girtine ser milên xwe û ew bûne peyamnêrên gehînekên sosyal-ekonomîkî û peyamnêrên pêşengên avahî û avabûnên politîkî. Baş dihê zanîn ku, ev kesên hilgirên zanebûn û rêxistinî bûn, ku wekî di pêşveçûna qonaxa sîstema koledariyê de û her di qonaxa antîkî ya Yûnanî û Roma de, ev kesên ku hilgirên zanebûn û rêxistinî bûn, bi navên remildar dihatin navandin û rolên ku ew di dema pêşveçûna feodalîzmê de, di rojhilata dûr û navîn de leyîstine diyar in. Bi taybetî jî bi şoreşekê ku kapîtalîzm, di qonaxên sedsalên 17'an û 18'an de, wekî sîstemekê dest bi pêşveçûna xwe ya sosyo-ekonomîkî kiriye, di van sedsalan de behsa qonaxa rewşenbîran dihê kirin.

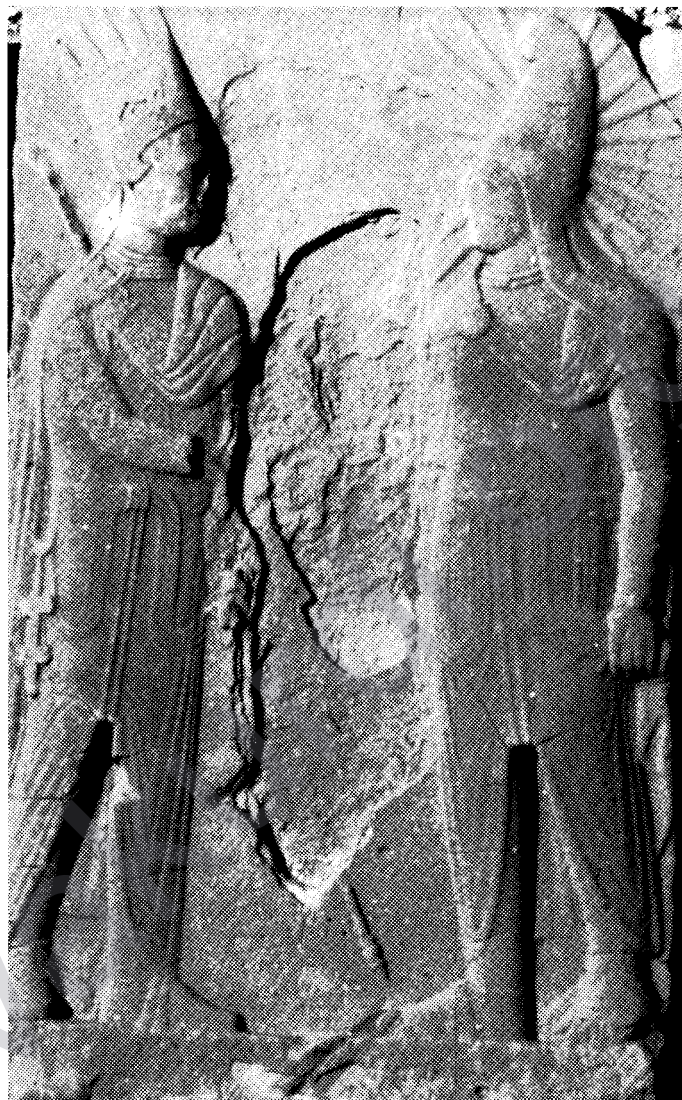
Rewşenbîr û ronakbîrên ku mîna amadekarê şoreşên burjuwazî xuya bûne, di demekê de dihên meydanê, ku li ser feodalîzmê rexneyên giran dibin. Ew rewşenbîr û ronakbîrên ku li hember her babetê bîr û baweriyên dogmayên olî yê feodalîzmê, li hember bîr û baweriyên filozofî û hunermendiyên feodalîzmê derdikevin, hîna di dema çêbûn û zayîna xwe de, ji burjuwazî re bîr û baweriyên xwe ya nû, ya li ser dinyayê, bîr û baweriyên xwe yê hunerî, li serhev civîna agahdarî û zanebûnên zanistî û taybetiyetên politîkaya civata nû, ji her alî ve gotûbêjê dikin. Di gelekî berheman de bi her awa û babetê pêwistiyên avabûyîna civatî dihên zimên. Di warê, muzîk, wêje, filozofî, xanemani (mîmarî), endeziyarî (heykeltêraşî) û hwd. mirov bi awayeke ronahî pêşkêşîya wan dibîne. Ev rewşenbîr ne tenê li neteweyekê bang kirine, her weha ne tenê peyamnêrên berpirsiyarên sazûmana resmî ya burjuwazî bûne, lê li gor taybetiyên serdema xwe, bi hilgirtina karaktereke navneteweyî, li ser navê hemû mirovîtiyê peyivîne. Li hember her cih û hêlên berpirsiyariya sazûmana feodaliya paşverû hilhatine û hem jî bê nas kirina tixûban, daxwaziyên civakî anîne ser zimên, ku ew rewşenbîr bi xwe vê yekê kirine û berdevk û peyvkerê daxwaziya hemû kesên pêşverû bûne. Ew spartek û bawirnamên, li ser wekhevî, azadî û birayetiya ku di dema şoreşên burjuwazî de belav bûne û bi xwe beyannameya cihanî ya mafên mirovî ye, ku ew dûtîşmên wisa girîng in û ew li ser qada cihanî xwedî soz bûne.

Divê em cihde bidin zanîn, ku ew tişt yekser bi kapîtalîzmê ve girêdayî nine û rewşeke welê, di zayîna fîletî û îslamiyetê de jî dihê dîtin. Ne fîletî û ne jî îslamiyetî rast û yekser tenê ji bo neteweyekî ye. Bang û awazên Îsa û Mihemmed ji bo hemû mirovîtiyê ye. Her wisa wekî Îsa û Mihemmed, wêc û sîmayên pêşeng yê civata nû, wekî J. Russeu, Dekart, Spînoza û rewşenbîrperestên Fransî yê wekî din, rewşenbîrên Ewropî yê sedsalên 17 û 18'an, ew mazina-hiya bangkirina mirovîtiyê rê didin. Rexneyên wan yê li ser civatê, her astengên li ber gavêkî pêş de çuyina mirovîtiyê, ji ber xwe dide alî. Rexneyên wan yê civakî, ji hîs kirin heya hizir kirinê, ji dewlet û dolîwgerî heya jiyana malbatîyê, li her der, ciyê xwe dadigire. Jiyana serbixwe û azadbûna neteweyan, azadiyên kesî û hwd., li hemû qadan program û livbazî (çalakî) peyda dikin. Ew şoreşên burjuwazî yê ku dawiyê çêbûne, ne ji bilî bi xelkê pejirandina van qazanc û çeperan û ne jî, ji bilî bi pêşengiya burjuwazî van tiştan zivirandina ser livbaziyeke mazin tiştêkî dinê ne bûye.

Sazûmana burjuwazî, ji kombûna kar û xebatên rewşenbîran, di destê burjuwazî de gihastina ber gehîneka şoreşa siyasî, li cem xelkê bi cih girtinê pêk dihê. Lê bi avabûna sazûmana burjuwazî ya fermî, rolên rewşenbîran dê her here biguhure. Sazûman (sazûmana burjuwazî-Kovara Rewşen) ê dî, dixwaze di şûna bang kirinê berfirê de, di nav çarçeweyên neteweyî û çînî de veşartî mayî, û di nav maf û berjewendiyên teng de, xwedî li ew rewşenbîrên ku bi tîkiliyên cihêreng bi burjuwazî ve girêdayî ne û peyvkerê û sîxurê berdestê burjuwazî bûne, xwedî li wan derê. Û sazûmana burjuwazî di vî warî de bi ser jî dikeve.

Bi çîçek vekirina sazûmana burjuwazî, pêşengiya bi pêşdetir birina şoreşê û demokratiyê zivirandina ser demokratiya gelêrî, êdî erk û barên dîrokî yê proletaryayê ye. Her weha ew çîna ku xwedî li adetên rewşenbîrên pêşverû derdikeve û berpirsiyariya wê dike, ji bilî çîna proletaryayê kesekî dî nîne. Marks û Engels pêşengiya beşekî nû derxistine meydanê, ku bi navê rewşenbîrên proletaryayê dihê navandin, ji zanistî heya huner, berpirsiyariya serpêhatinên rewşenbîrên pêşverû û çî di tûrika adetên rewşenbîran de heye, hemû li ber dewlemend kirina pêşengiya proletaryayê digêrîne. Ev rewşenbîrên proletaryayê, ji rewşenbîrên burjuwazî cihêtir binavahî û seravahiya civatê, ji rexneyeke berfireh derbas dikin, hemû çavikên civata sermayedarî, herî pêşiyê kom bûna sermayeyê û hemû mêjokdariya di wê, zilma rê li ber çêkirina vê mêjokdariyê û riya rizgariyê radixe û ji vê dest pê dike û nişan dide, ku ji bilî rista hilgirtina zanebûn û rêxistin, hiç rolekî wan yê dîrokî nîne û vê yekê bi nimûne kirina li ser şexsên Marks û Engels rê didin û derdixin ber royê. Êdî mirovayeti şahid e ku zanîna herî pêşde çuyî ya bajarvaniyê, berjewendiya herî berz ya civatê, bi awayê berjewendiya çîna proletaryayê û hêza derbas kirina polîtîkaya wê ya li ser civatê, di partiya wê de ye. Proletarya ber bi berzbûna qada rewşenbîran û pêdiviyên bi rêxistin bûna wê ya partî ne tişteke tesadufî ye. Rewşenbîrên proletaryayê, ne tenê li hember pîkolî û zilma li ser proletaryayê û li hember dîl û hêşîr girtina hemû kesên di bin destên çend sermayedarên talanker de derketine û mîna peyker û berdevkê pêşde çûnê derketine meydanê û bûne şerbazên gernas û nebez yê vê doz û dawayê. Di vê gehînekê de, ku kad û behsa şoreşê xwedî soz e, her wekî mîna zanebûniya rewşenbîran, hunerên wan yê livbaziye jî bi hindikî be jî ber bi pêş de çuye. Ew, mîna şerbazên ku li hember talankeriya sermayedarî rawestiyane û di wê bîr û baweriyê de ne ku divê ew xwe, di bin pêşengiya proletaryayê de bi lehengî û jî nû ve bi rê bixin. Di dema avabûna civata sosyalîst de, di serê hemû tiştan de, bi nimûneyeke berçavî û çav birrî, berê van hemû rewşenbîran Lenîni heye. Îro em ji bo wê demê, ji huner haya çuyina ser filozofiyê û heya bi rêxistin kirina şerê partîzanî, di hemû waran de, ji bo rista pêşve birina şoreşê, hurmet û rêza wan digirin û bi pêşengiyan wan diçin em. Bi pêkhatin û çêbûna Şoreşa Çîriya Yekem û li ser riya ava bûna sosyalîzmê, li ser bingehên nû berz bûna ev kategoriya rewşenbîrên sosyalîst, divê ji bîran neçe, ku di rexneya rewşenbîrên roja me de ev tişt mîna pîvanek be. Cara yekemîn di dîrokê de, di şoreşa Bolşevîk û ava kirina sosyalîzmê de, artêşeke berfireh ji kedkarên huner û zanistî pêkhatî diyar buye.

Rewşenbîr, di rizgariya gelên dagîrgeh de jî xwedî roleke bêhempa ye. Herçî di nas bûna civatan û herçî ji bo jî nav derketina ji nav rewş de ber bi zanebûnê û herçî jî di rêdana riyên çareser kirinê de rolên rewşenbîrên şoreşger pêwîst û hewceyê gotûbêjê nîne. Ji Amerîkaya Latîni heya Afrîkayê û Asyayê, di gelek cîyên dinyayê de, ji Ho Çî Mîhn heta Cabral û Castro, gelek jî pêşengên rewşenbîran, di şiyarbûna gelên dagîrgeh de, bi kêfaretên di dereceya lehengî û qehremanî pêşengiyan gel kirine û di warê bi rêxistin kirin û berfireh kirina qada şer de, xwedî roleke bêhempa û dîrokî bûne. Ev dane xuya kirin, ku yekser û tenê bi lêkolîn û hûrkolîna rewşa ronakbîrên şoreşger, vî tiştî jî bo avabûn û damezrandina vê civata nû bi rêxistin buyinê ve girêdayî, metoda çareser kirina probleman û ger vê şerê şoreşgeriyê nehênin dereceya şerê gelêrî, di wê bîr û baweriyê de ne, ku rolên xwe bi şeweyeke kêr bi kar bihênin. Yanê ew bi jiyana xwe ya pratîkî dane ber çavan, ku rewşenbîr û ronakbîr buyin, tenê vekêşer û hilberê zanebûnê nemîne lê bi rêxistin kirina zanetiyê û bi rêxistin kirina livbaziyan maddî yê xelkê, dihê wê manayê. Rewşenbîr êdî ne tenê ew kes in ku tenê dinivîsin û dipeyivin, rewşenbîr ew kes e ku bi rê dixê û ber bi livbazî û çalakiyê xebat li dar dixê. Di serdema proletarya û tevgerên rizgariyên neteweyî de, qistas û pîvana rewşenbîr bûyinê, ne tenê dîtin û derxistina neheqîyan ber meydanê ye, êdî ew xwedî bûna pîvanên sosyalîst yê ber bi pêş ve birina civatê ye. Di roja me de ronakbîr buyin tam bi serxwebûnperest, demokrat û bi buyina sosyalîstêke mîltan yan jî herî hindik bi rastî ji sosyalîzmê re sempatî rêdan dixwaze. Ev di serdema me de, bi nimûneyên bê hed û hisab hatine îspat kirin û rêdan.

*Mûk:

Riha "Şêx" dihat şehkirin. Tiliyên wî hêdîka di nav mûwan re diçûn. Gustilka zîvî di tiliya wî ya qilçkê de diçirisan, di beriqand. Civat li dorê kehr bû, wek pûtan (seneman-hîman) niv mirî rawesta bûn. Rûniştina wan hişk û bi tirs bû heçku ne mirov bin, ji keviran bin. Bê deng û bê lepit, sernimz li pêşiya xwe dinêrîn. "Şêx" mûk ji nav riha xwe ya dirêj şêland, qetand bê ku kes pê agehdar bibit. Bi rengê hunerî li serê tiliya xwe pêça, aland, kir gilok. "Soff"ki parçek kaxez anî, bi tirs û lez, bi lertzîn danî ber şêx. Şêx ji hêdîka giloka pirçê danî ser kaxezê. Soff zû û bi lez kaxez li mû pêça, pêçanek sê enîşk. Kire nivîşt, rabû bir cem soffîki mihran. Hê civat kehr bû, lê pis pis ji nav mirîdan dihat û yê mêvan, nivîşt kir berîka xwe de û guh didêra arîkarên şêx. "Bi serê kurik ve bike, an jî bi paşilê ve daleqîne. Çend şevên xwedê wê wî sax bikê..." Soff yê reben çar lepka li ser kabokan pêşve çû. Sê caran destê şêx maçkir û danî ser eniya xwe ya qermiçî. Dîsa bi wî rengê kêvjalfî şûn ve xatir xwestin. Bi keyf, bi dilxweşî nivîşt di berîka xwe de diguvaşt, diparast. Divê ku çeng pêve çêbin, zu biginê mal û nivîştê bi aşî bigihînê, bi serê kurikê xwe yê nexweş ve bikê.

Şêx destê xwe li tizbihan peland. Lê gerand, bi nermî qûna xwe ji ser berikê bilind kir. Sofiyên tevde dan xwe, bi yek carî rabûn şipya. Destên wan li ser hev sekinî bûn, wek ji nimêjê re rawestayî bin. Tizbî ket nav lapê şêx de. Cihê xwe xweş kir. Sofîki palgeh li ber palê rast kir. Kêlîkek derbas bû. Bi sistî ji nav berçavka zêrînî re ser xwe re meyzand. Li dora wî hê soffî req rawesta bûn. Mil dabûn hev, qerisî bûn, ne lepit û ne peyv, tenê bayê cil û terîşên wan dihejandin, dilewliqandin. Şêx vê axavtinê, ji bin pozê xwe ve got:

— Rûnin! Xwedê xêra hewe mezin bikê.

Rûniştîngeha şêx erzêlek mezin bû. Li pišta mizgeftê çêkirî bû. Niv bejnê bi ser rûwê zevînê diket. Behtiriya gundê Zengilokê jê dixuya. Newal, dehl, kehnî jî tim li bin çavê wan de bû. Bû demê nimêjê, şêx misîn xwest. Çar pênc sofiyên sivik, bi hev re rabûn. Yekî av li lingê wî kir û yê din aman di bin piyê wî re girtibûn. Şêx pêkhat. Çend "sunnet" kirin. Li xwe zivirî, qelûnek ji titina rîsî pêxist. Lêvên wî hêdîka lebitîn, pêre rih jî wek gêzingekî (melkes) heja, ber bi jêr ve û ber bi jor ve lewliqî. Şitexilî li ser keramet û mêraniya bav û bavpîrên xwe, çawa nexweş sax dikirin, guhê kehran vedikirin, pora keçelan

Simbêlê lawik

Azad Bavê Şihîn

di nav lepê wan de şîn dibû, divezila dibû six. Di wê kêlekê de yek ji sofîyan çarlepka bezî li himbêzê li ser çokan rûnişt. Xwe çevand û bi lez xwe melisand. Bi dengêkî vebirî û melûl, ji şêx xwestinek kir û di berê şaşik ji serê xwe kir, hiland:

— Ez kolê te û bavê te me. Tu destê xwe bi serê min ve bîne. Havînê mejiyê min dikelê, têtê bihatin, dihelê. Dilê şêx ne çuyê destê xwe bi qogê û kilaxê sofî re bênit. Kiloxê wî şayîk bû, deqdeqî û bi gemar bû. “Ayetek” xwend û ji dûr ve pif kire serê wî. Çavê xwe gerand, kûr li dûr nêrî û keserek dijar anî xwe. Di pey re sofî axavtin:

— Ho... ho... sofî! Kengê em dibin wek wan “weliyan”, tucaran em nagihin rêza bav û kalên xwe...

Çend sofîyan bi hev re lê vegerand.

— İnşallah tu jî wek wan î. Tu jî çêliyê wan dilêr û egidan î... Em kolê hewe ne...

Careke dî bédeng bûn, man vebirî. Şêx çavên xwe teng kirin, li dûr fekirî. Keçikên gund di rêka kaniyê de dixuyan. Cer û kûzên avê hilgirtibûn, bir û bir, tenê û tenê dilivîn. Bi xemla xwe ve dihatin û diçûn. Henek û tinaz li hev dikirin. Zengilê kenê wan lédida, bilind dibû, dibû awazek ciwan û zelal dikete newalê, diherikî. Dar û kevir û kanî hişyar dikirin. Kirkirîka guhê şêx ji wan dangan re dijenî. Pêlên sar di hinavan de dileqîn. Li sofîyan jî xweş dihat. Hergav deng ji yekî dihat:

— Estexfirullah...

Di wê çaxê teng de xortek, bi gavên nerm û bi rêveçûnek wek ya efendiyan di ber wan re çû. Hêdîka silav kire şêx û civata sofîyan. Silavek sist bû lê dîsa çendekan lê vegerand:

— We eleykum selam!

Şêx çavikê ji ser pozê xwe hiland. Bihên xwe hilkişand jor. Enî lê qurmiçî. Kûr li “simbêlê” lawik nêrî. Çav bi bejna wî ya dirêj û alandî ket. Cilên wî bajarî bûn, paqij bûn. Çavê wî hat dagirtin. Li hember wî dilê wî şikest. Piçûk bû. Hew xwe girt, pirsî:

— Ev çi kese? Çi kure? Çi simbêl bi xwe ve kirine?

Her sofîkî divî berî yê dî bersiva şêx bide. Ji berê ve şitexilîn:

— Çeto ye, kurê Evduleh...

— Ev du sale, li Sîtembolê dixebitê, rênçberiyê dikitin.

— Ez benî! Me bihîst di bere dixwênê jî.

— Nexêr! Ez benî! Te guh daye derewên wan, ji xwe hevqasî bi tîfrene. Eve çend sale dev ji xwendinê berdaye...

— Dibêjin bûye “Kurdçî” û gihaye “Komunîstan”...

Şêx xwe piçekî kir gilok. Bi emir, tîrê çavan dibarandin pişt Çeto, diavêtin şopa wî. Li ser rêka kaniyê Çeto gihîşt birek keçikên gund. Li nav wan rawesta, silav kir. Keçik li dorê bûn xelek. Firax û cerên avê hiştin ser milê xwe. Kirasên wan yên rengîn gulek li dorê çêkirin. Dengê wan bilind bû. Peyv û ken tevî hev dibûn. Ji dûr ve dihat bihîstin:

— Me bihîst ku tu nema vedigerî gund.

— Digotin, te jineka Tirk ji xwe re aniye.

— Hey Çeto! Te di dîlanê de herdem strana “Ez keçika Kurdî me” digot, hey virker!

Çeto xwe kenand. Guhên xwe veşart. Piçekî ji nav wan derket. Bi dengêkî stûr û germ axifî:

— Guh nedin kesî xûşkên min! Va ez vegehm welêt. Dîsa ez dibêjim welat ji herderî xweştire. Destê xwe bilind kir bi alî çiya ve nihêrt û dîsa got:

— Çiqas sipehîne çiyayên me. Xweş e, gelekî xweş e gava ku mirov ji xew rabê û Çiyayê Cûdî raserî xwe bibinê û di nav nivînê de dengê zarokan bi Kurdî bibihîzê...

Keçik di cihên xwe de qerisîn. Peyvên Çeto dijar bûn. Fihêtkar bûn ji tolaziyên xwe, lê qenc nizanîn çî got. Yekê ji wan gote Çeto, wek bivê wî hesabikê:

— Xwedê te qayim bikê Çeto!

Jê dûr ketin. Çeto ji kundirka li ser kuçekî di nav ava kaniyê de rûnişt. Pencek ji ava sar vexwar. Rûwê xwe şuşt. Hilkişa gund. Di şopa xwe re vejeriya. Roj berava diçû û li pişt Girê Êlim dihat

veşartin. Berfa li serê çiya, li zozana rengê sor werdigirt. Gund hînik bû. Rez û daran dora wê dixemilandin. Her tişt, siruşt tevde li ber ciwan bû, xweşik bû. Kûr bi welat agehdar bû. Xwînek germ û bi hêz di laşê wî de digeriya. Hêriznî tenik ew girt, ket mestîk sivik de. Rêveçûna xwe sist kir. Bi awakî nerm, bi dengêkî ter û bi dilşewatî ji xwe re distrand:

“Dayka min û te tev Kurdistane...”

Ez xilaskim wê ji bin destane...”

Derbas bû nava gund. Hiş pê nema bû, sergeşt bibû. Li ser dengê sofîkî hişyar bû:

— Çeto şêx te dixweze.

— Xwedê bike xêr bit, mamo!

Sofî lezand, şûrikand. Çeto kete dorê, ber temalê ve, li pişt rêve çû. Li hember şêx û civata sofîyan rawesta. Çeto hê ji dûr li keva civatê silav kire şêx. Sofî man hêbet girtî, çiku Çeto destê şêx maç nekir. Şêx bi ser xwe re li Çeto temaşekir. Dirêjtir û bi hêztir xuya. Simbêlê wî jî boq bûn, wek parçek werisê reş, li hev hatibû badan. Li alimê rûwê wî rûnişt bûn. Çavê şêx ji mêranî û ciwanî ya wî tejj bû. Tevizî, di xwe de qehirî, kelf, hinavê wî qiçqiçî, destê xwe hejand, bi aliyê simbêlan ve bir:

— Çeto ev çî simbêl in? Qey tu bûyî Êzîdî? Kurke, biqusîne.

— Ma simbêlî jî Êzîdîyan re tenê çêbûne? Dûv re Êzîdî jî Kurd in. Ew jî birayên me ne.

Şêx ji cih veciniqî. Hilpekî. Eniya wî sor bû, tevzînokan girt. Hinavên wî li hev ketin, ji peyv û bersiva Çeto. Gewriya wî ziwa bû. Dengê xwe hilda û got:

— Çiye? Çi gotin in ehmeq! Ez dibêjim heram e. Simbêl dikevê nav xwarinê. Nimêj pê nabê. Tu sibê ta êvarê li nava gund digerî. Çavê jinikan pê dikevê. “Nezere”, nêrfna pîrekan lê agir e. Gunehekî mezin e. Hûn roj bi roj pîstir dibin.

Çeto bi bêhn ferehî bersiv da. Di bin lêvê xwe de kenî û axavt:

— Kitêb dibêjin, “Elî yê şêr” jî simbêlê wî dirêj bûn. Me hê ji kesî nebihîstiye, ku dirêjkirina simbêlan heram e. Dûv re jî jî keçikên hewe di mal de veşartîne, ne em wan dibînin û ne ew me û yên gundiyan jî wek xuşk û dayîkên me ne...

Gava şêx ev peyv bihîstin, ji cih hilpekî, rayê laşê wî jenîn, dilê wî hat guvaştin û kire qîr:

— Hey kuçik! Gawirê kurê gawiran! Komunîstê teres!

Sofî di kêlekê de lê hatin hev. Hêl hêl bi ser wan ket. Li dora mizgeftê bû qîr û qerebelix:

— Beraz! Kuçik! Tu behsa herema şêx dikî? Ciho! Zendiq! Çeto hew xwe dît, kopalek li nav milê wî ket. Şewat û pêtiyê da hinava. Zû xwe ji nav wan kişand, dûrket. Dengê şêx bilind bû. Sofî hemû rawestan, vebirîn:

— Wellehî ji niha ta sibê, tu van simbêlan kur nekî, ez dê bi destê xwe, bi mûçingê, mû bi mû hilkişinim. Edebsiz!

Çeto şun xwe ve lê nêrî. Eniya şêx wek sêla sor lê hatibû. Reş dibû, zer dibû, dilerzî. Çeto wek gulekî, wek lédana qamçikî lê vegerand:

— Bi xwedê ez kurnakim. Ma hûnê bibin cendirme?

Çend sofîyan xwe negirt. Hêriş birin Çeto. Berî ku li hev bidin, şêx bang kir sofîyan û wan vegerand. Dîsa Çeto bi nermî, bi payedarî, bi gavên fireh, bi tundî, berê xwe da malê. Wek ku tu nehatibit serê wî. Ket hundirê xênî, rûnişt, ji nû ve kiryar û bûyer hatin ber çavên wî. Hatina wî ya gund, serdana welêt lê gerav bû. Diramiya û hin bi hin hişyar dibû.

*Mûk

— Mûk ji simbêlê te nayê birîn... Ev hêncetin. Em hew xwe digirin, xwe kehr dikin. Bese koletî, em hew xwe dihêlin bin zikê van kevinperestan de...

Hevalên Çeto bi germî diştexilîn. Nav li xwe didan. Kulm û pencên xwe li zeviya binê odê didan û digotin:

— Heger em nekaribin paşveruyên xwe, em dê çawa welatê xwe

rizgarkin. Divêtin hê zû ne dereng em welat ji wan buşûn, pêdiviye ku em gundan ji wan paqij bikin. Gemar in... Genî ne...

Bavê Çeto hersê xort dihebandin. Li ber dilê wan re diçû. Hêvî û gazind ji wan dikir:

— Kurê min! Eve herdu hevalên te jî, xwe şaş nekin li ber çavê gundiyan reş nekin. Ev şêxê me ne, rêberê me ne. Ji bav û bavpîran ve, tišta gotin bi ya wan hatiye kirin.

Gurgîn gotin ji devê wî girtin û bi xeyd peyivî:

— Me ev rêk navêt. Me jê bese. Bela xwe ji me vekin, ji vir û pêde, em li pey wan naçin. Zordar in, axa ne, neyarê jîna me ne...

Bavê Çeto serê Gurgîn maçkir. Hêvî jê kir, li ber teniştê rûnişt:

— Hema bidin xatirê min. Ez kal bûme... Çeto kurê min piçekî van simbêlan kurtke. Hinekî ji serê wan, ji serê mûwan, dilê şêx nehêlin. Ocax in, ma barê wan nîne? Li vê dinyayê û ne li ya dî jî evqas xelk, bi hezaran sofî li pey wan in... Ez li bextê hewe me.

Diya Çeto hêstir dibarandin. Dikalî, li çoka xwe dida, di ber re digazî û digot:

— Mala me wêran bû... Zarok hemû bûn komunîst. Li ber şêx rabûn, bi ya kesî nakin. Xanî wê bi ser me de hilweşin. Çiya wê bi ser gund de biherifin. Em dê kor bin... Li min xwelî serê, bext neşê, xweyî kurê...

Dilê Çeto bi diya wî şewitî. Ma heyirî, çavên xwe miçkir, di ber xwe de got:

— Ev çi bû hat serê me? Çi astenge? Yadê negirî... We çawa bivê, bila wek we bit.

Roja dî Çeto zû ji xew rabû. Guliya xwe şexkir. Simbêl jî rastkir, hilûkir, di neynikê re li sîmanê nêrî, ji xwe re got:

— Nizanim çi ji me dixwazin? Çire ez dê van simbêlan biqusînim? Em li mala xwe û ew li ya xwe, naçim civata wî... Çend pirtûkên nû bi xwe re ji bajêr anîbûn. Di nav pancikî de pêçan, di paşilê xwe de veşartin. Dixwest digel hevalan bixwîne. Gelek salox li cem hebûn. Divî bû ku hevalan re behsê bikê.

Civata wan dirêj bû. Westan ji xwendinê, ji miqerisîyê. Bi hev re derketin ji derve. Li keva gund zilamekî pîr kêferat dikir. Toz bi ser diket. Tenê li serê ban solih diavêt jêr. Çeto pirsî û dehna xwe kûr dida nav tozê:

— Ew kiye welê bi tena xwe dixebitê?

Gurgîn lê vegehand:

— Mamê me Xelo ye... Banê xaniyê wî ev çend rojin tebiqî...

Xortan milikên xwe hildan, xwe çikandin, bi lez derketin serê banê. Bi melhêban qirş û solih tanîn xwar. Ji ser tîrek didan alîkî. Mirdiyaxê şikestî û rizî guhartin. Yekî stûr û rast, kirin şûnê. Gelekî keyfa Xelo ji hersê xortan re hat. Divî bilîninê. Spasiya wan dikir. Careke dî ew solih hilavêtin jor. Li serê ban dêz kirin, dewisandin, piştê destê xwe şuştin. Xelo hêvî wan kir, ku firavînê bixwun, lê hersê law bi lez derketin. Berî bigihin nêzikî mala Çeto, qirqira zilaman hat. Lezandin, ji dûrve dîtin, ku du sofîyan bavê Çeto dane pêşiya xwe, wek çaxê polîs yan cendirme xelkê dajon û ji malê derdixin. Birin mizgeftê. Xortan ji hev pirsîn:

— Em herin an neçin?..

Çeto gote hevalên xwe:

— Ez xwe nîşanî şêx nakim. Tirsî min ewe, ku em xwe negirin. Dîtirsîm ku em dîsa bi wan sofîyan re bi hev biçin.

Gurgîn gotê:

— Hûn li vir bin, ezê herim. Li enîşka xênî guhdariya wan bikim.

Bavê Çeto giha civata şêx. Li bin sefika mizgeftê rûniştibûn. Bêhtir û diwartir ji her carê xwe ji şêx re çevand. Destê wî maçkir, ta mirçena lêvên wî kesên li dût jî bihistin.

Şêx axavt, bi ser de hilbû:

— Raste... Nexwe raste hê, Çeto simbêlê xwe kurnekirîye?

Bavê Çeto xwe kir piçek. Bû pêşî, lerizî, bi tirs peyivî:

— Ez benî! Ji şevê dî ve diya wî digirî. Bi ocaxa te kim, şevê dî xew neketiye çavê me. Soz daye biqusîne. Înşeleh îro emê pê din kurkirin.

Şêx çavik ji ser difna xwe hiland. Çavên wî beloq bûn, dinanên wî

sikan û bi kotek gotin ji nav lêvan derketin:

— Ha... Nexwe îro bi simbêlan ve çuye nava gund. Li nav malan digere.

— Ez benî! Ez kolê te me, bêhna xwe firehke. Ez dikevim bextê ocaxê te. Hema du rojan, rojekî xwe bigire. Ew jî xorte, nûka hatiye mal. Ev çend sale dûtî me bû...

Şêx gij bû, riha wî heja, emir û hêrizan girt, dengê xwe bilind kir:

— Hey kuçik! Gawirê beraz! Ma kurê te tenê xort û lawe? Qey ez parsê ji hewe dikim... Dibêje çend rojan xwe bigire... Namûssiz!..

Û welê sixêf bi ser bavê Çeto de dibarandin. Germ bû, gelêza wî pekî, hin bi rihê ve ma. Rabû ser xwe, heya jê hat pêlav werkir li nav çavê bavê Çeto da. Sofîyan ew kalê perîşan ji dest hev girtin. Ji ser erzêlê avêtin jêr. Di nav toz û axê de gevaztin. Bi pihînan, bi zileh û kulman pelixandin. Gurgîn bi xwîngermî ji cih hêriş kire koma sofîyan. Çeto û xortê dî dan pey wî. Li pey Gurgîn gihan cihê sofîyan. Şêx jî berê xwe guhart bû heçku tu li dorê çênebûbê. Li meydana pêşiya mizgeftê, ketin nav hev de. Bû qîr û hewar, toz bi ser wan ket. Sofîyên şêx ji alîkî ve û hersê xort ji aliyê dî ve. Bavê Çeto navçiyetî dikir û bere jî digirî. Xwîn bi ser û guhên wî de dihat. Çepol li nav çavan diketin. Şaşikê sofîyan pekîn, ketin nav zilqê qaz û mirîşkan. Tizbihê sofîkî qetiya, titina yekî dirijiya, diket nav lapê sofîyan de. Di bihnijîn, dikuxîn. Hewar bi nava gund ket. Hevdu pelixandin. Sofîkî laşmezin bivirek anî û ta jê hat bilind kir. Bi kîn û meyratî li serê Gurgîn hejand, lê jê negirt. Li milê Çeto ket. Parçek jê vekir. Xwînê di ber bistakê re avêt. Navçîvan ji nava gund hatin. Yekî bivir avête serê banê mizgeftê. Pîrekan kire qîr, bû hewar, çendekan difîland, digotin:

— Îro roja mêran e...

Zarok digirî, dengê gaziye wan dihat:

— Ax bavo! Heware birawo! Bavê min kuştin...

Ji hev vekirin, ser û siket û sîmanê gişan werimî bûn. Xwîn ji serê sofîyê keçel wek xaniyê diza, diherikî. Cilê sofîyan yên kevin û rizî ji ceng û kêferatê hatibûn veçirandin, bibûn terfîş. Çend zilamên gundiyan nobet û berevanî li wan girt, da carekê dî êrişî hev nekin. Bû êvar. Cendirme gihan gund. Axa yê deverê bi xwe re anî bûn. Pirsîn, li egera cengê û ka kuştî hene an hê çênebûne. Axa, şêx nependî kir. Bi tenê pêre peyivî. Gotina xwe jêre da xuya kirin, ku amadeye hin tiving bidê sofîyên wî... Mezinê cendirman li mala şêx şîv xwar û ji gund derketin.

*Rihêk

Wê şevê kes li gund ji tirsî na niwîşt. Xew neket çavê zarokan de jî. Digirî, ji mezinan dipirsîn:

— Çire dirabin bavê min?

Hevalên Çeto jî rahijtbûn çekên xwe. Amadebûn ji cengek dî re. Roja din axayê wan gundan çend rihspî dan dora xwe, xwestin biçin meherdê li cem şêx. Bavê Çeto bi xwe re birin. Dîsa bavê Çeto dest û lingê şêx maçkir. Axavtin û miqerisî dirêj bû. Şêx dixwest wan ji gund derxîne û xaniyê wan jî bişewitîne, da kesek careke dî destê xwe li ocaxê bilind nekê. Lê di dawiyê de axa şêx qayil kir, ku ew ji gund bar bikin û bihêlin tişt û palûta malê bi xwe re bibin. Li ser çend binyadan li hev hatin: Mala bavê Çeto ji gund barkin û careke dî venegerin. Ew û şêx ji hev veqetîyan û ji bin sîbe û perda ocaxê derketin. Nema "toba" wan û hevalên wan jî têtê qebûl kirin û ji "Tarîqeta Neqşebendî" bi yekcarî derketin û ji refê mirîdan û tobedaran veqetan.

Çûn ciheki dût, li bajarekî biyanî, li rojavayî gund lîsikek ji xwe re dîtin. Mal barkirin. Zarok û mirîşk kirin paşiya qemyonê de. Çeto li nav xiradan li paş siwar bû. Riha wî dirêj bibû, giha bû simbêlan. Madê wî gerav bibû û tevî hev bibûn mûyên wî. Bi rêketin û hin bi hin di nav toza rêka axî ya dirêj de hunda bûn.

Axavtina piçûkan

Ferhad xwe dirêj kir. Kitêb û pirtûk li dora xwe raxistin. Yek hîlbijart û bi ser xwe re girt. Wênayên peyivan ketin hişê wî. Deng ji guhên wî derbas bûn. Xwe zivirand ser temalê û li ser kêlekê dirêjkirî pirtûka xwe xwend. Destekî wî li ser guh bû, guhê din jî li ser balgih bû û dixwend. Dîsa dengê zarokan dihat wî. Bi lez li ser rezan re diçû. Ferhad, xwendinek sivik û ne berhev dikir. Dengê zarokan li pişt xênî bilind dibû. Kelşên derf û pencerê re, kunikê dîwêr re darbasî odê dibû. Rim-rim ji bin piyên wan dihat. Ferhad, xwe berda ser zik û xwest hişê xwe berde ser ramanên di nav pirtûkê de. Lê hêrîşên dengê zarokên gund dibûn rêz, dibûn şop. Den-

gê piçûkan bi hêz bû, zirav û aza bû. Ji her alî ve dihat. Ji nav tiliyên wî re, ji bin balgihê re, di şêla de. Deng û qîr dibûn pêlpêlik li ser perda guhên Ferhad û dihatin hilavêtin. Pencere vekir, tê re fekir. Zarok li bin sihika xanî rêz bibûn. Bi şadî û kêfxweşî kab û xar dileyistin. Di wê kêlîkê de zarokatî hate bîrê. Enira wî xwe danî. Hêdîka zarok axavtin:

“Şêro... Xelo!”

Zarok rawestan. Li ser xwe re ji pencerê li Ferhad meyzîn. Guh didêran peyivên mamhoste.

“Herin dūr. Li dereka din bileyizin!.. Ez dixwînim.”

Xelo, bi milikê kirasê xwe çilmê xwe paqij kir û berî hemuyan lê vegerand:

“Ev... ev der ji hemû sihikan hîniktire û... û her gavê em li vir dileyizin.”

Dilê Ferhad bi wan şewitî. Zanî ku gelekî bi tolazan giran e, vebirîna leyîstokan. Heçkû li daxwaza xwe poşman bibit, gote wan:

“Dê ka nexwe qirqirê nekin! Kerr û bê deng bileyizin.”

Roj bi roj lept û dengê zarokan jê re bû têba, bû tirs û girêk. Berî rahêje kitêban sehwa qerebalixê digirt. Hêviyên wî hin bi hin dihatin herifandin, di xwendineka serbest û zelal de.

Rabû çû nav zarokan. Li pişt xênî, li leyîstikgehê xwe li wî civandin. Bûn xelek. Ferhad, ji wan re peyivî. Wek hûnermendekî şitexilî. Ser û çavên xwe bi gotinên xwe re dilepitandin. Tiliyên xwe dilerizandin.

“Hûn dizanin. Helbet we bi-hîstiyê, yê ku neqenciye bîkê, roja qiyametê xudê çî tînitin serê wan. Wê wan bavêjê nava dojehê, di nava agirê sor û bê dû de. Nava pêt û gurriyê de; yên ku cîranên xwe biqehirînin, an jî li ser wan tozê bidêrin. Vêca hun dizanin. Ez havînê ji bajêr vedigerim gund, da li mal runim û bixwînim. Heger hun nehêlin ez bixwînim û min bi qîrên xwe gêj bikin, xudê wê ji we bixeyide û piştî hun

bimirin wê we ji ser pira selewatê bavêjtin jêr. Di nav agirê dojehê de, ku agirê mezîna e, boş û dijiware. Biraziyên hêja û jêhatî, herin li dereka din bileyizin, çêtire ji we re.”

Zarokan bi çavê bel û xurî, bi tirs li Ferhad dinihêrtin. Seriyên xwe yên kiçkok dihejandin. Midê wan di bin toz û gemarê de hate guhertin û diqurmîçin. Ji kerr ve pêleyîstikên xwe dan hev. Li pey hev bûn terfîş û hêdîka dişitexilî û dūr ketin. Şûnwarê wan bibû zevîk hilo, ku kêsmê binê lingên wan di nav axê de çêbibû. Ferhad, bi pozbilindî vegeyriya mal. Di bin lêvên xwe de bi zarokan dikenî.

Piştî çendekê rêbarek kurt kete pêşiya Ferhad. Çend rojan ji gund dūr ket. Zarokan pejn û pêndê wî jibîrkirin. Dîsa vegeyriyan û li piştî oda wî ji xwe re leyîstin û bû çîz-wîza wan.

Lê piştî vegeyriya Ferhad, tiştê ku Ferhad enirandî û hiş di serî wî de nehiştî ew parçên pîsiyê di binê pencerê de genî buyî, bûn. Bêhn lê teng bû. Di odê de çû û hat. Destên xwe bi hev re birin û anîn. Ê din xema wî ne dengê zarokan bû. Divîbû zarokan qayil bike. Kitêban da hev, rêz kirin, û ramandar bû. Ji xwe re dest bi axaftinê kir:

“Ez dikarim gelek tiştan bikim. Yek; girtin û dadana pencerê, lê bazdan û ode jî wê tarî bibin. Didu; çandina piştê xênî bi pîjan û kelesman, lê vêca ev nekarêkî mirovayetiye. Sisê; çuyina li cem dayik û bavên wan, da nehêlin zarok vê yekê bînin serê min... Çawa ez wê mal û mal bigerim? Dûre ma kî dikare şivaniya zarokan bike. Zarokên me şûm bûne, bê perwerde û xweyîkirin in. Çare çiyê? Dar! Bijî darê zorê. Ez wê wan bitirsînim û bîzarê wan ji vir dūr bikim, der bixim.”

Roja din Ferhad kêledizî li zarokan girt. Ma li benda ku bêhtirîya wan bigihin hev. Ji nişkê ve karvekira wan û bezî. Ji ber êrîşa wî zarok pejiqîn, her yekî bi alîkî ve bazda. Gav kirin werfîs. Da pey yekî ji wan. Giha wî û ji piştî şeqamek avête patikê. Bi lêdana wî re, di cih de kurik dev-devkî çû erdê. Kete nava axê. Kir qîr û hewar. Hêstir ji çavên xwe dibarandin. Çavê wî jî tîrsa diçirîsîn. Ferhad poşman bû. Rahijê ji erdê rakir. Devê wî gilfîz bibû. Toz

û çilm ketibûn nava hev. Bêvila wî tijî xwefî bibû. Bi girîn kire gazî:

"Bi xudê ne ez bûm. Ew bûn, min deng nedikir..."

Ferhad ruyê wî bi dilovanî pagij kir. Bi çepilê wî girt û bi tundî gotê:

"Mezêne... Yek ji we li vir bileyizê û deng jê bê, ez wê lingê wî bişkînim, bilabirin çêtire."

Keser û îsk dihatin kurik. Hêdîka digirî û ber bi malê ve diçû. Ferhad terîşên poşmaniyê li pey xwe xirikandin û vegeya malê. Dîsa ji xwe re axifî:

"Min şaştiyeka mezin kir. Heger destê wî bişikesta yan kelemek çavê wî re biçûwa! Pêdivîye ez bixwînim digel qir-qirên dengê zarokan."

Çend roj bihurtin. Zarok marga (tesîr) tirsê berdan. Vegeriyana û weke berê li pişt xênî, di bin sihê de leyistin. Kirin qîre-vîr. Disa Ferhad ber xwendinê re guhên xwe mixand û pancik li serê xwe pêçand. Dengê zarokan wek pîj û zixtikan di laşê wî re diçû.

"Bi xudê giha min... berde... berde hey min di... se bavo ne min ji te bir... Çavê xwe vekin, em hatin, bûkê em hatin."

Ferhad ma sergêj. Nema karî bixwîne. Serê wî di nav lepan de, ket nav dûmana gêjiyê. Kerr hişdar dibû. Ji xwe re axifî:

"Gelo çima nakevê serê van zarokan? Çima navebirin? Çire bi ya min nakin? Bimasê min e yan ji sucê wan e? Piştî hevqas xwendinê nikarim çend zarokan qayil bikim. Ne duriste axavtine min. Perwende kirin, xweyî kirin. Name, kitêb, pirtûk..."

Li nav rêza kitêban geriya. Hêkerî, sehkir, dixwest yekê di seykoloriya axavtina piçûkan de bibîne. Careka din dan hev. Bûn kalî li ber çavên wî. Divî wan bişewtîne. Dîsa axifî.

"Xwendin, xwendin. Ev çî xwendine nikarim ramanê wê pê biparêzim. Ev jiyana ne tenê xwendine! Jiyan, jiyana... hunera axavtinê ye, hunera qayil kirinê ye. Şaştiya me ew we, ku em hev rind nasnakin..."

Ferhad ji sergiştî û xewnên xwe hişyar bû. Rêza kitêban hişt di odê de û derket. Dengê qîr-qîr û şabûna zarokan bi ser malan de diket. Digihîşt dawiya tarê. Ferhad, rahişt singekî stûr û dirêj, serf zirav û qayim, mêkut jî pê re hilgirt. Dûr ji dora xênî, nava gund

re li paşiya zarokan zivirî. Ji wî ve mêkutê "Kawa" li ser mila ye. Bê deng û lept hat nav zarokan û li pişt wan sekinî. Çawa zarok dîtî, ku mêkut li milan, sing di dest de û Ferhad hêdika ji şûn ve dihê, lal bûn, zîzikîn û bi lez revîn. Lê Ferhad bi nermî axift û xwe kenand. Zarokan li dora xwe civand û bi wan re şitexilî:

"Keko... ka werin! Ez deng nakim we... Ez wê tiştêkî xweş ji we re bêjim."

Tirs ji zarokan revî. Li Ferhad kombûn, lê man şaxis. Guhên xwe yên kiçik û ji tavê şewitî pêl kirin. Divî zu pipeyivê. Ferhad runişt di nav wan de. Canmêrgî xwe veda, sing û mêkut danî ber xwe. Çavên zarokan geş bû û kûr lê nêrîn. Li benda lepta lêvên wî bûn. Ferhad dest bi gotinên xwe kir:

"Hun hemû hij diya xwe di-kin? Ma ne welê ye?"

Hemuyan got:

"Erê!"

"Heger yek xeberan û sixêfan bikê dayikên we, esehî qîma we nayê û hun wê xwe kerr nakin ne welê?"

Zarokan her yekî ji aliyekî got:

"Na, na em bê deng namînin."

Xelo çilmê xwe pagij kir û got:

"Em wê di diya wî..."

"Başe, gelekî xweşe. Ez dizanim hun xortnên mêrin û bi degelin."

Ferhad rabû şipya, sing bilindkir hilda jor û got:

"Hun vî singê dirêj û gij dibînin, ev bixwe sixêfek pîse, mezin, ji... kerekî mezintire. Wê herê diya... yê li vir qîr-qîrê bikê, yê li vir birî, binêrin! We dît çuqas dirêje. We qenc zanî, ev sixêf wê bigihê kî? Bêjin zarokên ne li vir jî, vaye min gote we."

Dure Ferhad çend gav avêtin, zarok jî pê re lepiştî. Sing bilind kir danî ser dîwar û qenc û bi hêz têde kire xwar. Pê mêkut kuta û bi her lédanekê digot:

"Iha.. ih.. de bila di... wan de be yê li vir bileyizê û bikê qîr-qîr."

Ji wê demê pêde zarok bûn bir û bir. Her çendek bi hev re dileyistin, lê bi dengê nizm û nerm. Bi tirs û fihêtkarî li singê di dîwar de kutayî dinihêrtin. Diman dût û kesî nediwêrî biçe pêşiyê û li cem sing bileyizê.

Şehîdim

Îsmail Hacı

Daykê namrim, dê her mînme sax
Raste dê hestîk û leşê min zû bine ax
Lê... baş bizane namrim,
Wek derya û rastî û ax
Navê min bilind wê bifrit... bifrit,
Heta bigehîte banê gerdon,
Bibîte heyveka çarde şevî,
Ronahiyê dirêjîne hemî rexa
Hêdî zorî û tarî nemînit
Li vî welatî
Da millet bes bêjît
Ayî û ax...

Bi axa giyanê min
Dê şîn bin hizar mêrge û gul û bax
Ew gul û bax dê bine derman,
Bo hemî evîndarêt dilbirîn û dax...

Daykê!
Serê te bilindtir bît jî çiyakê
Pêrs û Metîn û Sîpan û Qeredax
Û husa... daykê
Li bîra te naçim
Çend biborin sal û dem û çax
Pêş çavê te dê her mînme sax, mînme sax...

Mîrê kurda Stran

Eliyê Heyder
ji

Çiyayê Kurdan-Rojavayê Kurdistanê

Ji bavê xwe Mislimê Elo wergirtiye, Mislimê Elo jî bi kilamên xwe î pir navdar bû. Min jî ji dev Elî Heyder sala 1987'ê nivîsiye. Lê mixabin ev jî pareka pir biçûke ji va stranê.

Milhim beg xudanê çiyayê Şengalê

Dilê min î li hane
Sûrega çiyayê Şengalê
Çil û çar hezar malên Yazîdiyane
Milhim Beg li ser wan mîr û sultane
Milhim Beg ê di ser re çû wext û zemane

Berê paşê de dibêjin:

Hene başboxazê meriyane
Vana kirin devê ewil û maqûl, kal û pîrane
Vana li hemû dera geriyane
Werin nerindiyekê têxin nava çil û çar hezar malên Yazîdiyane
Got: balê xwe bidinê! Aliyekî eşîrê ketine kêfê û zewqê
Li pêşê mala colêd miya ketine ururê û kalkalê,
Qenteriyed deviya û naxirêd gane...

Aliyê eşîrê yê din, halê dinê li wane, xezane
Aliyekî din dev dane çiya û zinarane
Dibên em qebûl nakin hukmê Milhim Begê,
Ma çima aliyekî ketiye kêfê û aliyekî xêzane?
Bala xwe bide çan, berê daran peqiyane
Qirikê destan di gul û çiçekan de xemiliyane
Li nava malan û navê gundiyanê
Nabê gumirtiya devê meşkane
Borborê zarokane...
Wana bi hedret qeymax û mastê hilbana
Vana serê hevdu hezandin
Çend meriyê di ser re bilyane
Gotin: Emê herin bi konê Milhim Begê,
Va şorê jê re bikin xweyane
Heger ku nikane bike xizmetê çil û çar malên Şengalane
Bila ji ser milê xwe deyne kurg û hewrane
Dema ku ji Milhim Begê re gotin
Çav li serî bûn gulê topê
Tamarên serî rabûn
Bostekê û çar tiliyane
Got: "Hun berdin şorên fesad û qumsiyane
Nekin ji guhên xwe,
Di nava malên xwe de em nekin dewê û dogişên girane
Hîro ez ji we re dikiim beyane
Çil û çar hezar mal me hene
Em sal bi sal dikin vêrg û salane
Ewê ku bi dest de tuneye
Cara min rokê daye bin ço û lédane?
Û Mala wî ji xwe re kiriye xez û talane?
Ê ku xebat û kar dike halê xwe xweşin
Nahese bi seet û soliqane
Wane bêkar, piştên xwe dane ber hewş û dîwarane
Nehatine rokê li deriyê min nedane
Negotine bo zarowên me nîne nan û arvane"

Milhim Begê ji wan re şorkir
Yekî got: Şora Begê raste
Yekî got: Dunya derewane
Dengê van di nava çil û çar hezar mal de rabû
Kete guhane
Gihaşt gelek derane
Pir dirêj kir, ket hukmê çar salane
Ji Milhim Begê standin kurg û hewrane
Omer û bi Evdê û bi Kehrê ve
Dibên Kehr î bilyane
Û Kehr î pişthesp î pehlewane
Lê pir şoran û gaziyan dikin
Kehr ténagihîne şorên wan e
Çiqas bibe, ew î ji malêd zengîn û xanedane
Her wextekê nabe sefîl û xezane

Milhim Begê serê xwe da axa gorane
Omer û Evdê û Kehrî ketin berdestê pîrê
Li çiyayê Şengalê nakin xizmeta wan e
Liwan dikin zoran e

Dayika wana, xanima gelek cariya
 Ji bil etbaî û xizmetkaran
 Xelk dibe meda û toxirmane
 Pir pê zehmet hat, çetin û girane
 Royê heft caran mirina xwe dixwaze
 Dibê ez jî herim axa gorane
 Dibê bila çavên min nebînin
 Dibên hatin kirin serê Evdê û Omer
 Serî şikiyane
 Kinc ji pesîr û bedenê diriyane
 Ca destê min naqetê ji hersê lawane
 Bî min girane
 Dûre bu demane
 Nêzîke bi şorane

Dayika wan serê xwe da gora tarî
 Kurên Milhim Begê li Çiyayê Şengalê
 Sêwî û berder mane
 Çiqas medam û şoran û toxirman didin Kehrî
 Kehrî guh nade wan e
 Salê Evdalê dikevin çardehane
 Çiyayê Şengalê tev ji Evdê acizin
 Roj bi roj lêxistina zarokane
 Kes na hewîne, li ser digrin deriyane
 Guvînta bayê Almamedê ji meha zemherîrê
 Bi ser Evdê tê berf û barane
 Rêk û dirb li pêşa Evdê nemane
 Evdê Milhimê Begê derdikeve nava malane
 Berê xwe da çiyayê bi dûmanê
 Dikeve şikevt û berqefane
 Dunya reşê, tarî zîndane
 Borbora gur û keftar
 Cinawerên çolane
 Xew naye çavane
 Kutkuta dilê Evdê di zikê wî de
 Xeşîme, rê û rêçan nizane
 Rojhilat, dûman hilkişî serî çiyane
 Rêk û dirb ji wî ve hatin xweyane
 Ji nava malan derdikevin şivan û gavanane
 Evdê got:

“Min di sî û sê gornê bavê van niyo
 Evan ketine nav nivîn û ciyane
 Dane wan agirê pixarane
 Ji hêvara mirina mîrê metin de
 Evdê ketiye bin şikeftane
 Ne av û ne nane...”
 Dema li Evdê nêzîk bûn şivan û gavanane
 Evdê rakir hîmekî zinarane
 Got: “Tûr û nanê xwe deynin dera hane”
 Nanê germ, mehûjê Çiyayê Şengalê di nav de ne
 Evdê nanê xwe xwar:
 “Hele ez herim serê van sirtên hane”
 Evdê vedixwar ava curnane
 Rojekê dudiyê, dixwar çayira Çiyayê Şengalê
 Dunya derewvane
 Got: “Evan xêrê bi min nakin
 Ditirsim ewan rojekê min bişînin axa gorane”
 Ji Evdê ve xweya tê berfê bê pîvane
 Evdê roja lêdixê li şevane
 Şevan lêdixê li rojane
 Rojkê bala xwe didiyê, ba rabûye, toz û kulxane
 Evdê nêzîk dike, dibîne

Di wir de dihere karwan û bazirgane
 Hal û teqeta Evdê nemane
 Ne av û ne nane
 Lêvên wî ziwane
 Destên xwe dane ser navane
 Bi roja û heftane
 Derketiye nava çolane
 Wana rabûn qelazê avê dane Evdê
 Li pêş Evdê nan deynane
 Gotin: “Kuro! Tu kuve derê?
 Ji kuve tê?
 Ma tu şivane?
 Torinên te wendane?
 An jî malan barkirî, tu mayî li şûn wan e?”
 Got: “Apo! Xalo! Di bextê we de me
 Min ne dê û ne bave
 Ez mame li ber hewş û dîwarane
 Ji min re bikin beyane
 Ma hun kuve diherin?”
 Gotin: “Em diherin Ebra Milane”
 Evdê got: “Ez di bextê we de me
 Ez nizamim rê û dirbane”
 Karwanan bi xwe muhtacî meriyane
 Ewan siwarin, çoyek kirin destane
 Gotin Evdê: “Ji me re bajo qatirane”
 Bi dema nêzîke, kine bi şorane
 Evdê digihîne Ebra Milane
 Vana ajotin, çun mala Iskan Paşayê Milane
 Karwanan barên xwe deynane
 Ê ketin şorane
 Wana ji mêvanan re çêkirin xwarin û nane
 Iskan Paşayê Milan xeber da yekî û duwane
 Tiştê wan jê re firot muşteriyane
 Yekî ji karwanan got:
 “Emê yadîgariyekê bidin te, beg her mihtacê lawane
 Tu dikarî bevêjî nav xulam û etbaane
 Yan ji xwe re bikî şivane
 Salên Evdê li çardehane
 Hêpek û simbêl badane”
 Got: “Bawer dikim ev kurê we ye
 Hin bi min dîkin henekane”
 Gotin: “Sêwiye, ne dê ye û ne bave
 Qetiye ji xwediyanê”
 Got: “Berê li deriyê min hene heştî, nod şivane
 Ma em sêla xwe bo zarokekî kuç dîkin?
 Bila here bike xizmetê mêvanane
 Ji me re çêke qehweke tîr û girane”

Evdê kurê Milhim Begê ketiye deriyê Iskan Paşayê Milane
 Mîna xizmetkar û kolane
 Lê li xeyd û bîra Evdê tê şevên reş û barane
 Evdê ji xwe re dibê:
 “Eger bidin min nivînekê û kulavekî hêştirane
 Çêtire ji çol û beriya vê pîvane”

Wextê egîd û mêr tîn bin konê Paşê Milane
 Bal û baweriya Evdê tim li ser şûrane
 Yek dibîne, ku guhên Evdê ne li ser fermanane
 Meraqa wî ne xwarin û nane
 Ji berê de hebûn adetên erfat û îdane
 Li meydana xwe çêkirin agirê sîngîngê
 Li ber rabûn hev mîna pehlewane.

(Mixabin! Elî yê Heyder ev strana nebîr serî û hêviya me ewe, ku carekê ew ji me re vî karî biqedîne.)

Hacî Mamo

Hacî Mamo piştî li welatê wî xela peydabû:

Dilê minî li yane
 Erdî hişke, ezman li bane
 Çar salin, rehma xwedê nebû barane
 Feqîr û hejar direvin ji malane
 Ji ber zarzar û barbara zariyane
 Di hindirên wan de nema za û nane
 Evqas îns û cane
 Hal û dema wan nemane
 Çend mirovên biliyane
 Gotin: "Hacî Mamo! Tuyê herê ba dewleta Alî Osmane
 Tu yê ji me re bistîni perane
 Em tenzakin li nav esîr û malane
 Dewlet li bajarê Stanbolê ye
 Sandîqa wê heye li Diyarbekira xopane"
 Hacî Mamo berê xwe da wan e
 Sed û heştê hezar quruş stand ji Alî Osmane
 Li bajarê Diyarbekirê kirrî arvan û nane
 Sal bi sal xirabtir bû li wan e
 Eşîr helak bû, sozê wî bi du salane
 Li Diyarbekirê fermana Elî Osmêne
 Kutik û defteran li hev dixîne
 Heft salin Hacî Mamo vérg û salyane nedane
 Tehsîldarê dewletê, karwan û bazarganê bi hev dixîne
 Berê xwe didin erdê Xiya, deftera li pêş Hacî Mamo datîne
 Sed û heştî quruşe, deynê dewleta Alî Osmane
 Merivên Hacî Mamo gelek li dorê civîne
 Xezîne û defîna wî valane
 Quwweta wî nagîne...
 Di ber re hêstirêd xwîné dibarîne
 Demê çav li qantira dikevin
 Dizane, ku ji bo doşekêd bîrsê
 Kulavêd nav bi gul
 Astar û qulîna wê bi qulbîne

Birano! Ezê bikim û bilezînim
 Panzdeh hezar malên Xiya ezê bicivînim
 Ez daraxacê van im, nikanim
 Berxûtekê ji wan bistînim
 Werin ez sozekê di navbera me de dînim
 Ezê deynê dewletê piştî du salan vegeirînim

Ew dibên: "Em tehsîldarên dewleta Alî Osmên in
 Mirovên ferman qulînin
 Em hatine doşeka, mal û melal
 Tenê canan jê derîne
 Li nav panzdeh malên Xiya
 Ji me re van peran bi kemilîne"
 Tehsîldarên dewletê ferman dan leşkerê
 Ji gan, ji miyan û hespan
 Ji astar û qulîna bistînin
 Heta van peran dikemilîne
 Yek jî di defteran de dinivîsîne

Sadiq kurê Hacî Mamo
 Bi çavê serê xwe dibîne
 Jinêd can, bûkê salekê, şeş mehakê
 Pîrekên ser darên tevra û cilên bi çehn
 Leşkerên Tirkan destên wan radikişîne
 Doşek û nivînên wanan ji bin dikişîne
 Dibe borbora keçan û lawan, giryê şîne
 Ekaliyê Xalê, Lokê Mûsilê, besrekî girgîne
 Gava çav li tehsîldaran dikeve
 Dîn û îman li ser namîne
 Sadiq Ekali, yek biyek sîwarê Mendohê
 Yek sîwarê Meshîne
 Serê xwe li heyat û qetebê xwe dixîne
 Şoran û galigalan ténagihîne
 Mirina şewitî li ber çavan nabîne
 Destê xwe avêt qevza şûrê devdabanî, pişt hişîne
 Ekali rakir şîlfê darê begêr
 Bi çarde nofirka, bi deh û du qîta
 Kirin serê leşkerê dewleta Alî Osmêne...

Ferza Çolo Dota Hacî Mamo

Ji welatê Xiya
 Sereka rinda
 Çira şevreşiya
 Bînxweşka hewîla
 Li mehqûd meclîsa
 Temir Paşayê millî zengî zêrîne
 Qelengê Ferza Çolo tey dikirin
 Bi xerdelê bergîra
 Boşê loka
 Lokê tewla
 Telê nijda
 Colê miya
 Bi yozê hulika (miya)
 Qenterê devan û taliya
 Bi sed hezar quruş
 Qelengê Ferza dibirîne
 Ji Teyar axa kurê Mûsê Şamî re
 Li deşta Sancarê
 Xudanê pênc êl male
 Û malpir î halxweş î gelek zengîne...

(Mixabin! Elî Heyder ev strana negihand dawiyê)

M. Aleksander JABA, di sala 1860'an de li bajarê St. Petersburg (Lenîngrad) vê nameya jêrîn a li ser cih û hejmara malên êl, eşîr û bavikên Kurdan li Kurdistanê Bakur, çap kiriye. Bi alîkariya vê çapê, hinde nav û hejmarên êl, eşîr û bavikên Kurdan ên di sedsala 19'an de, ji tariya dîrokê derdikevin ronahiyê.

Aleksander JABA, di wê demê de li bajarê Erzeromê konsulê Rusî bû. Me vê nivîsê wergerand bo tîpên nûjen û bê guhartinên di zimên de, em pêşkêşî xwendevanên REWŞEN dikin.

Hejmarên li pêşberê navên êl, eşîr û bavikan, hejmarên xaneyan şanî dikin.

ÊL EŞÎR Û BAVIKÊN KURDAN

“Rîsale (name) di behtha bédê eşayîr qebaîl û tayîfeyê di Kurdistanê de beyan dike:

Eşayîr û qebaîl û tayîfeyê di Bazîdê beyan dike bi rûce texmîn mîqdara malê di wan beyan dike ji hemûyan Camêr û Reşîd, tayîfa Sipkanê û qedîmî axayê di wan mala lî ye û topraxa Bazîdê de dibin ew jî çend qabîle beyan dibe:

Mankî	200
Mixayîlî (Yezîdî)	100
Sipkî	300
Kilîrî (Yezîdî)	100
Birînî	70

Eşîreta Zîlan ew jî nîzokî du hizar malan dibe di Bazîdê de û carnan diçine Iranê û Rewanê, axayê di wan qedîmî mala Cemaliddîn Begî ye, ew jî çend tayîfe ku tîte beyan kirin:

Dilxêrî	80
Kilturî	100
Birokî	400
Siwêdî	100
Pîrê Xalî	100
Kurdkî	150
Zîrî	300
Ridkî	200
Cemaldînî	300
Dilkî	60
Mam Zîdî	60

Tayîfeyê din ku li Nahiye û etrafê Bazîdê de ne:

Direckî	100
Mam Zidî	50
Goran	20
Hisnî (Yezîdî, niha Laros)	500
Mutî	100
Masekî (Yezîdî)	50
Xile Sinî	120
Başimî	40
Dilkî	50
Pîrê Xalî	80
Temê Xwerî	30
Salî	100
Kilturî	100
Dawudî	20

Êşîreta Celaliyan ew jî çend tayîfene hemû li ser hev ji hizar malan jî zêde ye ew jî daîman li Bazîdê û li dora Agrîdaxî sakin dibin û axayê di wan jî qedîmî mala Xidir axayê Lale, niha jî ji Celaliyan li terefê Iranê û Rewanê diçin û dimînin:

Xelkan	500
Cûnkan	500
Qizilbaş Oxliyan	500
Hisê Soran	300
Temê Xuran	200

Êşîreta Heyderan ew jî çend tayîfene hemû li ser hev ji du hizar malê zêde ye, axayê di wan jî qedîmî ji mala Muhemmed Şerîfe û niha jî dîsan axa ji wan e û êşîrê Bazîdê ye, carnan li Iranê jî dimînin û carnan jî diçine topraxê Wanê û Erdeşê:

Tayîfeyê din ku li Xamurê û gundê di wê de ne:

Ademî	300
Birazî	50
Keskanî	200
Başimî	100
Sêçarikî	50

Sade Heyderî	500
Hemdî	300
Mar Xuran	100
Millî	400
Ademî	350
Laçkî	200
Ezîzî	100

Tayîfeyê dinê mûteferîqe, ku di Bazîd, Diyardîn, Nahiye, Xamur û Aleşgerdê rûniştî û sakin hene, biyan dibe û mîkdarî di wan dîte gotin.

Di niv Bazîdê:

Horkî	60
Goran	40
Qere Cildîz	30
Direckî	30
Pinyanşî	30
Xile Sinî	30
Mankî	20
Mam Zidî	30

Tayîfeyê din ku li Aleşgerdê û gundê di wê de ne:

Memî	200
Bilincanî	50
Millî	50
Mankî	50
Horkî	100
Mirdisî	40
Banokî	50
Birazî	150
Dilkî	50
Şadî	100
Iwazî	50
Siwêdî	70

Êşayîr û qebaîl û tayîfeyê di Ekradan, ku di topraxa Wanê de ne Mîkdara malê wan biyan dike eşîretê Şikakî, ew jî axayê di qedîmî mala Hemze Begê ye, niha jî wane û çend qebîle û tayîfe:

Şikakî	800
Takorî	200
Şoyî	200
Ademî	500
Reşî (Yezîdî)	200
Beravî (Yezîdî)	150
Şimskî	300
Mukrî (Miqrî)	300
Liwî	200
Sêçarikî	100
Mindkî (Yezîdî)	200
Bilekortî (Yezîdî)	100

Ekrad ku di Mihmidane biyan dike.

Korkî	200
Kukî	200
Erebî	200
Minde Sorî	150
Xanî	500
Barejorî	500
Omerî	300
Kortî	100

Tayîfeyê din ku li cihê Hekkarîyan de mewcûde biyan dibe:

Ertuşî (Hirtoşî)	6000
Pinyanşî	3000
Bilincanî	500
Cilwî	500
Şevreşî	500
Musan	500
Xirwateyî	1000
Şevhîlanî	1000
Kirawî	500
Koran Deştî	500
Sipayirtî	1000
Qere Çorî	1000
Xanî	2000
Şikeffî	2000
Bazî	1000
Çoxişî	500
Kifrî	500
Baxweşanî	500
Biradostî	1000
Bêşebabî	1000
Sivkî	300
Tinsî	500
Dostikî	500

Êşayîr û tayîfeyê ku di Boh-tan (Botan) de û di Cizîrê de heye tete biyan kirinê, mîrê di wan hemûyan jî (... dî) ne ji qedîmî de ye:

Dêrşevî	2000
Reşkotan	500
Itikan	1000
Tinorî	2000
Nemirî	2000
Koveyî	1000
Kindalî	2000
Hacî Eliyan	2500
Mîran	1000
Dudêran	1500
Birwazî	1500
Kiwînî	4000
Karsî	2000
Aqonsî (Yezîdî)	1000
Zaxoyî	2000
Şinkarî (Yezîdî)	5000

Êşayîr û tayîfeyê ku di sinca-xê Muşê û Bêtîsê de mewcûd heye biyan dibe û çiqas mal di bin tete gotin:

Hesenî	500
Belekî	500
Howedî	300
Bîndorî	300
Banokî	500
Xiwîfî	500
Memkî	200
Salarî	200
Owikî (Yezîdî)	300
Cibrî	500
Zerkî	500
Horî	200
Birazî	300
Motkanî	500
Çilxwerî	500
Memanî	300
Çikonî (Yezîdî)	300

Êşayîr û qebayîlî weko li Diyarbekirê etrafê di wê mewcûde biyan dibe:

Millî (Mala Temir Paşa)	4000
Siloyî	4000
Qere Çorî	3000
Badillî	2000
Reşwanî	6000
Orikî	8000

Ji nivîsîna Hozanvanê Kurd

Sadiq Behdînê Amêdî-1980

Evdissemed Babek

Ji hozanvanê nenas û kêşûnewar belavkirî, Evdissemed Babek, kurê Babekî, Ebolqasim Evdissemed kurê Mensûrî, hozanvaneke ji hozanvanê desthatî û ber û biryar, kurê Hesênî, kurê Babekî.

Min dîwana Evdissemedî yasêpar (cild) dîtiye. Carek û awayekê sipehî û taze di vehandina hozanê hebûye. Navbirî bi geşt û geryana sera hejmareka ne ya kêr ji xwendekar û sergêr û serokan dida û hozanê şeng bi camêrî, balberî û xweşmirovîya wan digotin, dema çûye nik sahibê kurê Ebadî û çav pêkevî, gotî:

“Erê tuyî Babekê hozanvan?”

Evdissemed bersiva wî daye, gotiyê:

“Ez kurê Babekî me.”

Sahibê kurê Ebadî pesindiya gotina wî kiriye û bixêrhatina wî kiriye, gotiyê demekî li wîrê bimînt û xelat daynê. Kurê Xelkan dibêjî navbirî di sala 362'ê mişextî hevberî 972-973 zayînî ji dayê bûye û di sala 410'ê mişextî 1019-1020 zayînî dinya rohn lê tarî bûye, çûye ber dilovaniya xwedê.

Enwer Maî yê nemir dibêjî:

“Di sala 1932'ê li nav Golya li gundê Şêlan di keşkolê Feqe Mehmedê Dirêj de gelek hozanê Melayê Cizîrî, Remezanê Cizîrî, Mîr Amadîni, Feqê Teyran û Şah Pertoyê Hekarî têda bûn, digel hinde hozanê wî hozanvanî, ku di bin wî navî û nişanê: ‘Evdissemed Babek firmayed’ nivîsî bûn.”

Mela Enwer li ser gotina xwe diçît dibêjî:

“Van roja xwedê jê razîyegî yê ku binyad Kurd li roja 26. 1. 61'ê kêşkolekê hozanan yê jî hozanê Farisî û Kurdî tîkel bi nivîsîna kevin dan min da ez xwe pê ji bir vekem. Dema min ew keşkol vekirî, min dît çend hozanê wî helbestvan û hozanvanê Kurd, Evdissemed Babek, têda nivîsîna, hindek kêmin, min di nav wan hozanada hozanê Evdissemed Babekî, dîtî. Min vê carê jî gotî xwezî min ev hozanvane niyasî ba û daba niyasîne! Ev xwezî û daxwaza min bi cih hat, demê kitêba ‘wefeyat el-eéyan’, ya kurê Xelkan min dixand, ez ji nişkekêve bi ser navê Evdissemed Babekî di berperê 368 helbûm. Belê dîsa demê min dixwênd, min dît careka dî navê wî hozanvanî bi çav min kevt. Belê vê carê bo min rohn eşkera bû, ku eve ew bi xwe ye, ji ber ku ev çend gotine têda bûn, gotibû:

‘Ew xwedê rehmeta xwe lêket, ji Kurdên Hekariya bû û hozanên wî bi zimanê Kurdî hene.’

Navbirî diyare desthayekê mezin bûye di zimanê Erebi da, ev rastîye jî ji her sê dîwanê wîye yê hatîne dest nişan kirin û ji van herdu hozanê wîye yê di kitêba ‘wefeyat el-eéyan’, birê duwemîn da hatîne belavkirin, kurê Xelkan dibêjî: ‘... bi erebî du sê helbestên Evdissemed ên ku bi zimanê erebî nivîsandine.’

Di sala 410'ê mişextî hevberî 1019-1020'ê zayînî, ku hatiye destnişankirin, dinya rohn lê tarî bûye, çûye ber dilovaniya xwedê û Babek, bi ser rîya herduya.

Herwekî diyare ji hozanê wî yê bi çav min ketî, an ku Mela Enwerî kevtî, ku Evdissemed Babek mirovekê desthatî, şehreza û pişpor bûye di vehandina hozanê bi zimanê Kurdî zimanê makê da, ji bilî hindî jî bêjeyê biyanî wekî Farisî û Erebi gelek kêmin di hozanê wî yê bi çav kevtî de hene. Evdissemed di pesnê biharê da, dibêjî:

*Dila şadbe! Xweş dem hat bihare
Reşemeh çû, Terazî bûn diyare
Nihal derbûn, xîşa hat av û cobar
Befr kerker bibû, kevtî nizare
Kulîk û gul bi ken derçûn ji kajan
Sivik hat nêrgîza mest, kovî xware
Belalîz, lûleper çend kep bilindin
Di şahenişînê da wek Xisrew bi kare
Binevş û gulşelêl û sunbilên ter
Dilat û berbana bestin ciware
Helz qewşen veda wek koçerê boş
Silavkir çevr û kerkol û sinare
Biken bû gelekoka filbaze
Zinar û soy ji xwe ra kire sitare
Li ser ta ê kevotê bû yê meste
Kevok û xendelîs bade vexware
Ji hemya bilbilê dîn dil bi xwîne
Gula min kanê? Sed car li min heware
Li min xweş têta deng berx û kara
Li êvara dema dibî kare kare
Were pêş bêriya sikûre di dest da
Di hejînin parzûna li ber û ware
Bi sema çûn distirin ev şox û şenge
Hurmên û zimzima kevtî guhare
Bimêze van çiya tev xemiîne
Bi hizar renga xuya neqş û nigare
Li Kurdistan binêre ey perîxan
Li ser dil dê biçî jeng û temare
Li min xweş hat nesîmê vê sibê zûy
Hejandî şengebî, leyzî çinare
Herro Newroze ey dil sed tibarek
Were geştê semaye li çar nikare
Peşîmanîm ji umrê çûn perîxan
Bi satorê me bir bê dost û yare*

Jêder:

— Ibin Xelkan, wefeyat el-eéyan, bir 2, rûpel 368

— Kovara ronahiyê, hejmar 5-6'ê, Sibat û Adar 1961'ê berperê ,2-67'ê.

Eliyê Herîfî

Perîzade tuwa hatî li ser çavên di min şala
Melew zanî tuwa hatî ji dengê tewq û xirxala

-Eli Herîfî-

Eli Termaxî

Yekemîn rêzmannivîs û peşannivîsê Kurde

Ji nivîsa Reşîd Findî ya bi tîpên Erebî bo tîpên Lafînî hatiye wergerandin.

Pêşekî

Her berperek ji mijoya edeb û rewşenbîriya me bête berçavkirin û rohinkirin, bê gumane xizmeteka bineciîh bo neviyêd paşerojê pêşkeş diket.

Lewra desthelkirin, nexasime li torê me yê klasîkî, karekê fer û pêtiyîye, divê em bizaveka baş bikeyn, da bişîn hindekê ji wî torî ji berzebûnê û mirinê rizgar keyn.

Her yekê pişkdariyê di vî karî de biket, fermanekê niştîmanî û millî bi kar diînit.

Demê karkirinê li vê meydanê, gelek rastî bo me diyar dibin, berî hingî li ser hizrê nebûn, û gelek rastiyêd bawer pêkiri yêd edebî me tene gihorîn û hindekêd di berî wan peyda dibin.

Ji ber hindê ye, û di vê rêkê de ye û sexmeratî vê egerê ye ev karê biçûk hate pêşkêş kirin.

Aferîn bo Bayezîdî, demê ev destnivîse ji mirinê qortalkirî û gehandiye Jaba yî, aferîn bo Dr. Xezneder î, demê gehandiye çapê û berî hemiyan aferîn bo Termaxî demê nivîsî û xizmetek bo torê Kurdî kirî...

Reşîd Findî

Têbinî

Pişka mezintir ji maddê vê pertûkê wekî vekolînekê di kovara Rewşenbîrî Nû, hejmara 103-104 de hatiye belavkirin. Her wusa hindek jî, li korangehekî hatiye xwendin, bo Yekîtiya Nivîsevanêd Kurd li Dihokê.

Melayê Cizîfî

YEKEMÎN RÊZMANNIVÎSÊ KURD

ELÎ TERMAXÎ

Feqê Teyran

Ehmedê Xanî

Li sala 1971, Dr. Marif Xeznedar desnivîseka zêde bi nîrx û pir biha, ya ku li kitêbxana Amûjgaya Rojhelatnasî li Akademiya zanistî ya Sovyêti li Lenîngrad, li bin jimare 1958c bi şewê pertûkekê belavkî rû êxiste ber destê xwandevanê Kurdî çavereyî her nivîsareka mîna wê bişeng û zêde giran biha.

Ew pertûk li bin navê "Destûrî zimanî Erebî be kurdî - Elî Termaxî" hate belavkirin. (1)

Hejî gotinê ye ku netinê diktorî deqê desnivîsê belavkir, lê hinde zaniyariyêd nû û zêde bi nîrx derbarey Elî Termaxî, aşkera kirin, ku Termaxî ji gelek gumana deranî, û peykerê ciwanê wî bi renekê sipehî hate berçav ku berî hingî tîjî tem û mij li rex û dora bû.

Di pêşekiyê de diktorî diyar kiriye, (ku hinde mijonivîsî û nivîserêd Kurd mesela vî destûrî gelek mezin kiriye ku destûreke li babet serfa Erebî bi ezmanê Kurdî, ya kiriye destûrî zimanê Kurdî û daner yê kiriye yekemîn kes berê binaxey bo destûrê ezmanê Kurdî danabî) (2) û diktorî rexne ji wan nivîseran girtiye, çima wan Termaxî kiriye rêzmannivîsê rêzmanî Kurdî!

Her wekî diyare zanayê Kurdî navdar Mela Mehmûdê Bayezîdî ev desnivîse wekî gelekêd dî ji tariyatiyê û mirinê û fewtandinê rizgar kiriye û bo qonsilê Ūrisî li Erzeromê Aleksander Jaba nivîsiye û hinartiye. Wî jî bo dewleta xwe hinartiye, wusa wekî hemî destnivîsêd dî hatiye parastin û bûna gencîneyek ji samanê edebê Kurdî. (3)

Dr. Xeznedar derbara navê Elî Termaxî mesele yek ela kiriye û gotiye, "Piştî vekolînê û înanî belga gehîştîne encamekê, ku Elî Termokî nîne û Elî Termaxî ye." (4)

Derbarey vê zaniyariyê diktorî zincîrek ji serçawêd berî xwe êxistinê bin çekoçê rexne û gotiye; "Li sala 1930, Bileç Şêrko bo yekemîn car peyva Termokî bo wî Elî ya bi kar înanî û yê nivîsî:

Elî Termokî li sala 1000 (koçî) hatiye ser dinyay û xundanê serf û nehwa Kurdîye." (5) Paşê seyda gingeşê li ser navê Termokî diket û her wesa li ser sala ji day bûna wî. Paşî diyardiket, ku li sala 1937 (z) Losî Pol Margrêt û Kamran Alî Bedirxan hinde şîr bo Termokî nivîsîne û wekî şaîrekî di pertûka xwe de înanî ber çav. (6) Û her piştî hingî gelek nivîserêd dî yêd Kurd ew xelatî nivîsîne, mîna Muhemmed Elî Ewnî di kitêba "Xulaset tarîx el Kurd û Kurdistan (7) de, û Elî

Seydo Goranî di kitêba "Min Emman îla Elemadiye" (8) de û Muhemmed Mirdox Kurdistanî di "Kîtab Mordox" (9) de û Kamil Hesen Beşîr di "Kamran şaîr min Kurdistan" (10) de û Dr. Izzidîn Resûl di "Elwaqîye fî edeb el Kurdî" (11) de.

Li dûmahiyê Dr. Xeznedar dibêjî; "serçawa hemî xeletiya vî babetî kitêba Losî Pol Margrêt û Kamran Alî Bedirxane, ku li sala 1937 li Parîsê û bi ezmanê Firensî ya hatiye belavkirin, ku çerxê dehê koçî kiriye dehê zayînî, Termoxî kiriye Termokî, destûrê zimanê Erebî bi Kurdî, kiriye destûrê serf û nehwa ezmanê Kurdî, û çend parçe şîrek digel wergêrana Firensî bo diristkirîne." (12)

Eve kurtiyeka kurt bû ji bîr û hizrêd diktorî ku gelek ya diyare ew xelatî hemî wî yêd rastkirîn û zaniyariyêd paqij li cihê wan deynayne, lê demê me destek li hinde xelekêd vê zincîra bîr û raya dayî, me pêtvî û fer dît em çend peyveka bikeyn:

Derbarey navê Termokî ku bo cara yekê di kitêba "Elqediyê el Kurdiye" ya bileç Şêrkoyî (13) de hatî, wesa diyare her Termoxî ye, belê ji ber nêzîkiya herdu nava û ji ber şewê nivîsînê bi Firensî, piştî Jaba yî bi ezmanê Firensî li Ewropayê belavkirî, bûye Termokî bi ezmanê Firensî her di kitêba diktorî bi xwe da hatiye nivîsîn Ali Tere-makhî (14) û bo nivîsereke Kurdî dîr nîne Termoxî bibîte Termokî yan Termokî, her wekî diyare jî ku "kh" cihê tîpa "x" digrît di ezmanêd Ewropî de, her wesa hinde şarezayêd nevça Hekariya dibêjin, gundek bi navê Termokî jî heye, ji bilî Termox.

Her çenede em misoger dikeyn ku ev Êlî ye, evê me mebest pê hey, xelkê Termoxe, (15) her wekî ji niho wêve dê bo me aşkera bît.

Derbarey sala bûna wî di "Elqediyê el Kurdiye" de hatiye ku lala 1000 (koçî) bûye, eve jî nêzîkî rastiyê ye herwekî bo me diyar dibît, ku wî kitêb li sala 1000 (k) danaye, ji bilî van herdu çewtîyêd biçûk, her wekî diktorî jî gotî zaniyariyêd dî yêd "Elqediyê el Kurdiye" dirastin yan nêzîkî rastiyê ne, dê dabizana Bileç Şêrko yî çî gotiye, bêyî piştî kesbigrîm:

"Elî Termokî- ji zanariyêd bi qedr û seydayêd mezine. Sala 1000 (k) li gunde xwe li navbera Hekarî û Moks hatiye ser dinê. Destekê bala dî zaniyarî û hunera de hebû nemaze hunerêd ciwan dersgotinê. Danerê serf û nehwa Kurdiye, û geryanêd baş bo gelek deverêd hevsoyî hene, û gorê wî li gundê wî ye..." (16)

Ez niho dûyî zaniyarêd Bileç Şêrko yî naçim, û navekolim, çunkî dê her yek ji wan li cihê xwe diyar bît!

Derbarey zaniyariyêd kitêba "Dîrase fî elşîr el Kurdî" ya herdu nivîsêra Losî Pol Margrêt û Kamran Alî Bedirxan ewa sala 1937 li Parîsê derkeftî û rehmetî Refîq Hilmî sala 1939 wergêraye ser ezmanê Erebî, (17) raste wan jî her Elî Termokî nivîsiye û hinde şîr bi nivîsiye, belê berî em behsê wan hêrsa bikeyn yêd Dr. Xeznedarî birîne ser herdu nivîseran, divê em behsê du çirîskêd rohn bikeyn, ku dikevîne ser wî babetî:

1- Dr. Izzidîn Resûl di kitêba "Elwaqîye fî el edeb el Kurdî" de dibêjî; "Li demê çapkirina vê kitêbê 'mebest pê kitêba El-Waqiye ye...r...f...', kaxezek ji Dr. Xeznedarî gehîşte min. Dr. Xeznedar wî demî li yekîtiya Sovyeta bû û li wê amojgaya navberî... r. f..."

Û gotiye ku desnivîseka Elî Termokî heye û navê wî Termoxî ye û diktorî Xeznedar dibêjî ku nav û nîşanêd helbestêd Termokî ewêd di kitêba Losî Pol Margrêt û Kamran Alî Bedirxan de hatî, wan jî rojhelatnasî Aleksander Jaba yî wergirtîne, belê bêyî hindê helbesta bî xwe binivîsî, (18) û Dr. Izzidîn Resûl piştî axiftina Dr. Xeznedarî, dibêjî; "Bo mijoyê min raya xwe û raya Dr. Xeznedarî li vêrê nivîsîne."

Ez jî bo mijoyê dibêjim:

Ku Dr. Izzidîn Resûl berî vê perawêzê li lapere 58'ê pertûka xwe binivîsî, bi lapereyekê, wate li berperê 57'ê ji heman pertûkê şik û gumanêd xwe diyarkirîne, li ser hindê ew şîrêd netewey yêd Termokî bin! Û heq nebû navê wî jê keftiba nav wan navêd Dr. Xeznedarî birîn, bêyî hindê ku wê rastiyê diyarket!

Dê zivirîne ser babetê xwe û dê bêjin:

Ji vê çirîskê bo me diyar dibît, ku A. Jaba yî nav û nîşanêd helbes-

ta dayne wan herdu danera, wate pê hesandîne, ku Termokî şaîre, hejî gotinê yeko A. Jaba cihê bawerî pêkirinê bû, ji ber hindê ku yekemîn kese ew desnivîs bi dest keffî û belavkirî, û Dr. Xeznedarî di kitêba xwe de gotiye: "Sala 1860 Jaba yî pêşekiya vê destnivîsê, bi ezmikanê Kurdî û Fîrensî belav kir." (19) Wate hindê ji wê xelatîyê, xeletîya hebûna şaîrekî bi navê Elî Termokî bo Aleksander Jaba yî dizivirîteve, herçende hemî xeletîya wî nîne, çunkî heta niho misûger nebûye, wî şîr belav kirbin yan herdu hîvîseran ji wî wergirtin.

2- Çîrîska duwê, di wan şîrêd belavkirî de ye, du cara navê Perîxan î (20) di wan şîra de têt.

Her wekî me guh lê bûy Perîxan xwestiviyat şaîrê navdar Elî Herîrî ye, çewa Hebîbe xwestivîya Nalî ye û Selwa yara Cizîrî ye, herwesa Herîrî jî xwestivîye xwe heye, û parçe şîrêd ter û ciwan pê vehandîne, her çende ger em li rastiye bigerin, di nav wan çend parçe helbestêd belevkirî yêd Herîrî de çî cara bi dirustî navê Perîxan ê hehatîye, bi tenê carekê nebît û li berahiya hozaneka xwe navê Perîzadê atebe û gotiye:

*Perîzade tuwa hatî li ser çavên di min şala
Me lew zanî tuwa hatî ji dengê tewq û xîrxala*

Ev navê Perîzade jî belgeyeke, ku yara wî Perîxan e, çunkî şaîran navêd yarêd xwe hemîşe rast û dirust negotîne, belku ji ber şîrînî û nazîkî û şepaliya wan, nevêd wan wekî pirtêd şekroka bi gelek renga li ser ezmanê xwe qulpandîne.

Ji ber hindê ye hizra mim welo bo diçît, ku eve şîred Herîrî bin û wan bi xeletî li bin navê Termokî belav kirbin.

Lê ji ber hindê ku şîrêd Herîrî kêmbelav bûne, li demê berwardkirina şîrêd li ba Kamran Ali Bedirxan û Losî Pol Margrêt, digel şîrêd Herîrî yêd di nav destêd me de, em bi ser hel nebûn, ku nêzîkî yek bin, nemaze hinde şîrêd Losî û K. A. Bedirxan zêde pir soza niştîmanî û neteweyî tê de heye.

Vêca her çewa bît, yan wan ew şîred Herîrî, bi xeletî ji Jaba yî wergirtîne, yan wan bi xeletî bo Termokî danayne, û belkî şev û rojê rastiye diyarken, hizreka dî jî hebû em bi bal Herîrî ve paldayn, ew jî sala jiyana wî ye, çunkî her diwê kitêbê de ewa A. Jaba yî behsê Elî Termoxî tê de kirî, ku kitêba "Camîî risaleyan û hikayetan bi zîmanê Kurmancî" ye û sala 1860 belav kirî, her wekî me gotî, her di wê kitêbê de behsê Elî Herîrî hatiye û gotiye:

"Elî Herîrî, şîr û edebiyatêd wî jî di nêv Kurdistanê qewî zêde meşhûr û meerofo. Texmîne ku di tarîxa çar sedê -400-ê hicretê peyda bûye." (22)

Lê demê Bileç Şêrko di "Elqediye el Kurdiye" de li ser Herîrî diaxivît, dibêjît: "Elî Herîrî sala 1009'ê zayînî hevberî 400 mişextî ji dayê bûye." (23) Lewra ez dibêjim ev mêjoya Herîrî dîr nîne, wan bi xeletî wergirtibît û bo Termoxî, Termokî danabît.

Ev gîngeşe bi tinê bo derêxistina rastiye ye û çu piştvanî nîne bo kesê, çunkî heta niho jî ew şîrêd Losî Pol Margrêt û K. A. Bedirxan belav kirî misûger nebûye yêd Termokî (Termoxî) ne, yan jî yêd Herîrî, yan yêd yekê dî, û nîza çewa sala 1000 (k) bûye hîzarî zayînî li ba wan. Her çende ev şêlana salêd bûn û mirina şaîran ne bi tinê li ba wan herdu nivîseran heye, belkî hemî şaîrêd me yêd kevin toşî wê şêl û belê bûne li ser destê nivîserêd edebê me yê kevin, ku hinde caran ew şêlan digehite çend çerxeka ne ku çend saleka, û ji ber hindê ye em hêş pêtîvî dibînin, edebê me yê kevin divê bête bêjing kirin û paqij kirin.

Ji ber hindê pêtîvê wan hêrîşêd dijwar ne bo yêd diktorî birîne ser wan herdu nivîseran, nemaze piştî wî bi xwe gotî, ku Jaba yî nav û nişanêd helbesta dayne herdu nivîseran.

Hejî gotinê ye, bêjim ku mesela Elî Herîrî hizr û bîrkirina min e û çu belgeyêd binecîh niho me nînin, lê boçûneka taybetîye.

Ez wesa dibînim peyvîtin li ser serçawêd dî yêd Dr. Xeznedarî navê wan birî hewce nîne, çunkî hemîyan wekî wî fermûyî ji wan herdu serçawa wergirtîne "El qediye el Kurdiye we dîrase fî elşîr el Kurdî" û ji ber hindê ketine xeletîyê.

Mela Bateyî

Serçawe û perawêz:

- 1- Dr. Marîf Xeznedar, Destûrî Zîmanî Erebi be Kurdî, Elî Termoxî, Çapxana Dar Ezzeman, Bexdad 1971 z.
- 2- Serçawê berê, lapere 5.
- 3- Serçamê berê, lapere 7-8.
- 4- Serçawê berê, lapere 6.
- 5- Serçawê berê, lapere 16.
- 6- Losî Pol Margrêt û K. A. Bedirxan, Dîrase fî Elşîr el Kurdî, Parîs 1937, wergerana Refîq Hîlmî bo ser ezmanî Erebi, Çapxana Eltefeyyud Elehiye, Bexdad 1939, lapere 14-27. Hejî gotinê ye, ku K. A. Bedirxan kurtkirina navê zanay Kurd K. Alî Bedirxan e.
- 7- Muhemmed Emin Zekî, Xulaset Tarîx el Kurd û Kurdistan, wergerandin Muhemmed Elî Ewnî, Qahîre.
- 8- Elî Sîdo Goranî, Mîn Emman îla El İmmediye ew cewle fî Kurdistan el Cenobî, Qahîre 1939.
- 9- Şêx Muhemmed Mirdox Kurdistanî, kitab tarîx Mirdox - Cild 1, Tehran.
- 10- Kamil Hesen Elbeşîr, Kamîran Şaîr mîn Kurdistan, Suleymaniye, 1961.
- 11- Dr. İzzidîn Resûl, Elwaqîye fî el Edeb el Kurdî, Beyrût 1966.
- 12- Dr. Marîf Xeznedar, Destûrî Zîmanî Erebi be Kurdî, Elî Termoxî, 1. 20-21.
- 13- Dr. Bileç Şêrko, Elqediye el Kurdiye, Madî el Kurd we Hadîruhum, Qahîre 1930, rûpel 23-24.
- Hejî gotinê ye ku Bileç Şêrko navekî nihênî ye bo nivîserêkê Kurd, û nivîsevanêd Kurd hizra wan bo sê mirova diçû, hinda wesa nivîsiye, ku ew Celadet Bedirxan e, û hinda gotiye Muhemmed Elî Ewnî ye û hinda hizra Ehmed Sureya Bedirxan kiriye, û ev hersê navê mise di pertûkêd Kurdî de hene, lê bi hêztîrîn belge vê dûmahîyê diyar diket ku Bileç Şêrko navê nihênî Ehmed Sureya Bedirxan e.
- 14- Dr. Xeznedar, serçawî navbirî, 1. 8,9,13.
- 15- Termox: Seyad Ebdilreqîb Yûsif, di pertûka xwe de Dîwana Kurmancî, ewa sala 1971 z. li Necefa çapkirî, dibêjît: "Termox gundeke 200 mal dibî, dikevî rojavayê bajarê Moksê bi çar seetan, li ser heddê Hîzane, belê ji cihê Moksê ye." Binêre kitêba navbirî, perawêza 1. 115.
- 16- Bileç şêrko (serçawê navbirî). Hevsoy: Hewsê, Dirawsê, Cîran.
- 17- Navê wî serçawey boriye.
- 18- Dr. İzzidîn Resûl, Elwaqîye fî el Edeb el Kurdî, 1. 58.
- 19- Dr. Xeznedar, 1. 10.
- 20- Dîrase fî el Şîr el Kurdî, serçawî borî, 1. 20.
- 21- Sadiq Behaidîdîn, Hozanvanê Kurd "Suerai el Kurd", Bexdad 1980, 1. 234. Helbesta Herîrî.
- 22- Serçawê berê (Sadiq Behaidîdîn) 1. 222.
- 23- Bileç Şêrko - Elqediye el Kurdiye, 1. 22.

Rêdar û dara gûzê

Rojekê Rêdar saqoyê xwe çekir ser milên xwe, telikê xwe da ser seriyê xwe, filorek sor kir pê, şewlerê xwe yê reş jor ve hilda, tizbî xistin berîkê û ji mala xwe derket, bi mebesta ku biçe gundê Maseka.

Berî nivro bû û dinya germ bû. Rêdar jî bi rojî bû. Di nava gundê wî û Maseka de xêleka (navbira-medeya) pênc kîlometran hebû. Hêdf hêdf ji gund daket, di nav werzan re ber bi newalê ve çû.

Rêdar di van çil saliyên xwe de mirovekî bi hemana (nêsa) xwe serbilind bû, ji ber ku ji zarotiya xwe de, bê bav û dê mezin bû, apê wî jî dixwest, ku Rêdar mîna mêrekî bite gihandin. Hîn nebûbû deh salî apê wî ew verêdikir ber pêz û gelek caran bi tenê xwe li guher (ciyê şevîna pezî) û gûnîgeha sewalan şev derbaz dikirin. Tevî rojê bi şerbîkek av û naneka garisî an cehî diqedand. Wî bi terzekî xudan xweyî û hişkdarî terlanîya (ciwanîya) xwe borand. Bi şivantiyê û gavaniyê hestiyên wî yên tehr û nerm hişk bûn û bi şewq û tava rojê çermê wî hat birajtin. Lê her tim mirovekî nependî (xav) dihat xweyakirin. Bi kêmanî di çavên hevser û gundiyan dora wî de. Di rê de jîna wî di ber çavan re derbaz dibû, çawa destê xwe da ser doçîka qimeya (qameya) xwe û keça ku jê hez dikir bi zorê revand, çawa di kişmîkşan (cirenîxan-destlêdanan) de a xwe dibir serî û nedihêşt kesek piştta wî bi ax bike û çawa li şîlan û çolana gur ji sewêl û colê xwe qorî dikir. Bihora jîna wî hat û çû lê rê hîn maye û fîna rojê daye ser çavêd wî.

Di nava gundê wî û gundê Maseka de, newalê kûr hebû. Têde kaniyeka ava sar hebû, lê ji ber ku bi rojî bû, çî caran nehat bala wî ku biçe ser kaniyê û cimêk avê vexut. Di newalê re hêdf hêdf borî. Di ser coyê avê re gavkir. Beq ji ber pêyêd wî di revîn, hildipekîn û xwe di nav pûş û çawîrê de vedişartin. Li bin siya dareka gûzê çîmekî mîna mexmelê nerm hebû. Dilê wî hilda, ku li wir wecenekê (vehesekê) bide xwe. Fîlorên xwe deynan û xwe li ser çîmen dirêj kir. Bi çavên reht û ji tava rojê kûrik bûne, li ezmanê şîn, di nav çiqilên dara gûzê re nêriya û bi rewşa xwe hizirî.

Bayekî hênîk di gellî re dihat û pîkinên dara gûzê dihejandin û pelên darê çeprast diçûn û dihatin. Ji nişkava du gûz di serê darê de, di nav pelan re diyar bûn, cohtekî mezin ji gûzên ku nehatine çînîn û kesekî dest navêtinê an jî nikanî bûn destan bavêjinê. Wî ew cohtë gûzan bi serê xwe mabû û mîna tiştêkî bigan (giyan) dileqîya. Rêdar xwe ji piştê ve hilda, rûnişt, destê xwe da jorî çavan û li gûzan nêriya.

Gote xwe:

— Ez dê van gûzan jêkim û bibim bo kurê Hfto.

Li dora xwe nêriya, kevirêk dît, rakir û avêt gûzan. Lê kevir dûr çû, çû kevirêkî dî anî û xwe bada û avêt. Dîsa badilhewa çû. Gûz hîn diliviyên û qezere ji wî dixwestin. Rêdarê pêxwas di ser çîmenê re çû nav kevir û histiriyên. Du-sê kevirên girok û bijartên anîn û ciyê xwe xweş kir û yek ji wan avêt, lêneket. Ê dî avêt, ew jî lêneket, ê dîtir ew jî... ê dî piyê wî êşiyên û milê wî yê rastê sist bû. Bû hilkişa Rêdar û xwîdan li ser rû û li bin cilan ket. Bû hilkişa sîngê wî. Fîlor xistin piyan, çû ber hembêza xwe tîjî kevirên ku bi tewat hilbijartine dagirt û hat. Saqoyê xwe danî. Telikê xwe avêt û xwe xwasî kir. Ciyekî baş bo westana xwe dît. Koma keviran danî rex xwe û bîsmillah kir û kevirêk avêt:

— Wey jêmahîbê! Dûr ket.

Yekî dî avêt. Fîfir bi kevirî ket, çû li çiqilên darê ket, wek çawa kotîrek (teyrek) bikeve nav darê, wilo pirpir bi pelên darê ket. Ji xwe re got:

— Çima min rast avêt? De başe, an ji min tê an ji we!

Careka dî kevirêk di dest xwe re girt. Tufê kir û xwe bada. Bi tîjiya hêrsa dilî û zora ku milê wî de heye kevirêk avêt. Çawa tu bi kevirkeniyê bavêjî, kevir wilo çû û di nav darê re çû li ser zinarên newalê ket. Çerq-perq jê hat. Ji dûr ve dengê pîremêrekî hat:

— Kiyê ew? Ma tu korî? Tu nabînî ez li ser destavê me?

Rêdar bêdeng ma, di ber xwe de kir kum-kum û careka dî kevirêk rakir. Bi çavekî li gûzan nêriya. Çep û rast çû û hat paş û pêşde û avêt:

— Tûh!..

Seriyê xwe hejand û bi xwe kenîya, piştê got:

— Welleh ez narim, an ez van gûzan tînim xwarê, an jî li vir dimirim.

Rêdar gelek caran ciyê xwe guhart. Pir kevir avêtin. Gelek caran gotinên nebaş bo xwe û bo gûzan gotin. Gûzên ku li ber bayê hênîk dihejiyan, di çavên wî de bûn dijîmekî bavkuj. Ew tî bû, lêvên wî qermiçîn û şîr bûn. Bi ser avê de çû, bi ava sar dest û çavên xwe hênîk kir, lê ji ber ku bi rojî bû, ji ser avê vekişî û li darê temaşa kir. Cohtë gûzan bû mîna xanimeka di mîrnişînê (ciyê

rabûn û rûniştina mîr) de. Rêdarê girbiz û bi hêz xwe mîna paşevanekî (natirvanekî) ber dergahê kelê dît. Piçûk û jar û destgîrêdayî, nizanî çawa xwe bigihîne xanimê û viyana dilê xwe bi cî bîne. Hemû kevirên li nig bûn xilasbûn û çavên xwe li nav rijale û şîjikan gerandin, heyânî çende kevir din dîtin. Ewan jî civandin û yek li pey yekî avêtin, tev bê posîde di nav darê re firiyên. Yek yek jî li pîkinên darê diketin û vedigerîn xwarê. Kevirêkî mezin û reş bi ser wî de hat û hindik ma, ku li eniya wî biketa. Birçî û tî, reht û kezebşewîfî li keviran digerî. Te digot hostayekî xanemaniyê ye. Çi şefh û tiş nehêştin. Êdî destê xwe çend caran bi şaşî avêt pişkulên hespan û keran. Dinya carna li ber çavên wî reş û tarî dibû û tiştin mîna mêşan di ber çavên wî re vir de wê de dilivîn. Lê hêrsa dilê wî nedimir û hercar vedigerî û kevir davêtin gûzan û gotinên nebaş digotinê. Ê dî milê wî giran bû û piyên wî westiyên û nikanîbû kevirên xwe bilind bavêtina, lê dîsa ji a xwe nema û dev ji doza xwe berneda:

— An gûzan tînim xarê, an jî li vir dimirim.

Careka dî çû ser avê. Ji tîbûna nema xwe digira. Li dora xwe nêriya, ku kesek wî nebîne. Bi dizî daket ber kaniya xulxulî û destên xwe da ber avê û rojiya xwe şikand. Tê av vexwar. Zikê xwe dagirt. Dest û çavên xwe şuştin û çû xwe li ser çîmen dirêj kir. Te digot ji qatirê ketiye. Xulmej bû û raza.

Demekê derbaz bû. Çavên xwe vekirin. Dît ku gûzên wî hîna dilivîn û bi wî dikenin. Kenîna wan mîna yê serbirekî bendexanê bû. Xweş tê bîra wî gava ew girtibûn û ji boyî ku agirê Newrozê bi belanên çolê xistibûn, Lîngên wî xistibûn loqekî leştîkî û bi şivikeka xêzeranê li bin piyên wî dabûn. Yek, du-sê û heyânî deng ji wî hatibû birîn û êdî nizanî bû çend şivik di lêdana bin piyên wî de şikandibûn. Kenîna cendirman û kotiyên bê wijdan heya niha tê bîra wî. Ev gûzên darê jî mîna wan kotiyên dikenin û di keloxê (cimcima) wî de dengvedidin. Ji birçîbûna, ku mîna marekî bi hindirê wî vedida, çû li nav daran geriya. Çend hejîrên hişk û kufîkî bi darekê ve ma bûn. Jêkirin û xistin devê xwe. Çi tehl

û bê zar bûn! Sêlma miyan (gihan) hat bîra wî û çawa berê devê xwe dixist wan sêlman û ji tîbûn û birçîbûnê şîr jê dimêt.

“Rêdar ji biryara xwe venagere. Pirs ne pîrsa du gûzan e, pîrsa mêraniyê û viyanê ye. Çawa ewê piştî vê rehtbûnê, westanê û rêberdanê dest vala û bê gûz biçe? Kesek vê napejirîne û çî caran ev nakeve hişê mirovekî xwedî rûmet.” Wîlo ji xwe re mijûl dibû û xwe bo perdeya duwemîn ji şanoya dara gûzê re amade dikir.

— Em Kurd serhişkin. Lê serhişkî ji mêraniya mêran tê. Eger ez dev ji vê dozê berdim, ezê xwe biçûk bibînim û wê heya mirinê posîdeyê li hemana min bike. Na na... ez dê van gûzan jêkim, ez dê jêkim.

Li dora xwe nêriya, ku çareyekê bibîne. Lê ji keviran pêve tişteke tune bû. Te digot ew berxwedaneka bi keviran diji zordaran, diji û tang û leşkeran nişan dide. Bîr û baweriya xwe piçekî guhart. Fîlor ji pê kir. Tuf li kefa destên xwe kir û koka darê mîna aşîqekî hambêz kir û di darê re hilkişiya. Gelek caran çiqilên hişk û ên tehr li ser çavên wî ketin. Piştî wî çende caran li pîkinên hişk ket. Pelên darê ketin çavên wî. Lê dîsa jî ber bi gûzên bilind ve hilkişiya. Li jêr fîlorên wî êdî pir piçûk bûn û ji wî ve gelek mirov ên ku dûr diçûn diyar bûn. Dar li ber bayê dihejiya û çiqilên darê diçelqiyên. Gûz nêzik dibûn. Lê di nava wî û gûzan de ji ezmên pêve tişteke tune bû. Carekê vehes da xwe. Piyê xwe dirêjkir, ku rahîje gûzan. Dûr bûn. Xwe livlivand. Dîsa xwe dirêjkirê. Negihayê. Xwîdan bi ser çavên wî de hat. Bi destekî malişt û xaziya xwe daqurtand. Bihna xwe berda û xwe dîsanî dirêjkirê. Gelek dûr bûn. Mîna Leylê û Mecnun li hevdu dinêrîn. Di nava wan de tenê ezman hebû. Armanç nêzik bû, lê gelek kar û xebat jêre divê. Ne kevir hilkirin, ne cotajotin, ne dankutan û ne jî paleyî mîna wî karî bû. Destê xwe vedikir û pença xwe bo girtina gûzan amade dikir, lê heywax! Çiqas dûr in. Tu dibêji belkî li Hindistanê ne! Di ber xwe de digot:

— Hêdî ez tînim...

Destê xwe avêt çiqilekî û ji darê şikand. Bi çûqilê bizava

xwe kir, ku gûzan ber xwe ve bîne. Lê nebû. Di xwe de got:

— Eger ez gûzê nestînim, ez ji darê danakevim.

“Mirovekî mîna Rêdar, ji a xwe namîne û ji doza xwe venagere. Bi cî anîna armancê, tişteki mirovî ye û siroştî ye. Eger mirov tengiya û çetinahiya nebîne, jîr bi wî xweş nabe. Jîna bê tengahî û xebat û kefteleft jî, mîna mirinê ye.” Ev bîr û baweriya di seriyê Rêdar de ji zarotiyê de hatibû çandin û di hişyariya wî de damarên xwe berdabûn, çawa ku dara gûzê damarên xwe berdabûn binê newalê û bin axê.

Roj giha ber rojavayê. zengilên pezan dikirin zinge-zinge. Siyan vedigeriyên gund. Lê Rêdar ji dara gûzê daneket erdê. Dilê wî cixareyek xwest, lê ji ber ku wî nizanî bû ewê rojiya xwe bişkîne, cixare bi xwe re ne anî bû. Zikê wî dikir qur-qur û nizanî bû bi çî sohtina hinavên xwe rawestîne. Destê xwe avêt pelekî darê. Xiste devê xwe û cût. Tehl û tûj bû, lê mîna dermanekî baş bû. Hinekî ew vehesand û got:

— Eger ez xwe bavêjim ser gûzan, ezê wan bigirim û biçim li pîkinê hanî bikevim. Hinekî parsiyên min wê biêşin, lê ezê ji vê rewşê derkevim. Eger ez tim wilo bimînim, ezê biwestim û êdî nikanîbim ji darê jêrkevim.

Çavêd xwe damirandin û xwe bi hemû hêza mayî avête ser gûzên ku li hember wî dilivîn. Lê mixabin! Lingê wî yê çepê tevîzî bû û zu ji cî nelivî. Ew û çiqilên darê bi hev re hatin xwarê. Li gelek pîkin û çiqilan ket. Mîna kortanekî jî jor ve hate xwarê û rump li erdê ket. Dinya li dora wî geriya. Daweta wî û ya jinika ku bo xwe revandî hate ber çavan, lê belê hişê wî ji serî çû. Kef bi devê wî ket û mîna miriyekî li ser çîmen dirêj bû. Bi gelek ciyan çermê wî kiliştî (birîn) bû. Parsiyên wî şikestibûn û cilên wî çiriyabûn. Du gûzên mîna hêgên misiran di pença wî da bûn. Erê herdu gûzên ku ji berî nîvro de qezere ji wî dixwestin û bi wî dikenîyan, di pença wî da bûn. Bê liv mabûn û mêraniya Rêdar peji-randibûn. Mêraniya ku heya fedekariyê û xwebihortinê. Mêraniya heya standina armancê li ser rûyê Rêdarê raketî û pişt şikestî rêç û şopên xwe hêştibûn.

LI SER TAYBETIYEKA ÇANDÎ LI NAVÇA ŞIRNEXÊ

Mesut Botî

Jiyana gelê Şirnexê

Jiyana gelê Şirnexê, bi piranî li ser xwedîkirina pez e. Dema mehên buharê tên, gundî hemû ji gundan derdikevin û diçin zozanên li çiyayên bilind. Hinek li zozanan dimînin, hinek jî vedigerin malên xwe. Hemû di zozanan de, di konên reş de dimînin. Kon gişt ji muyên bizanan tî çêkirin, tev karên dest in. Jin konan çêdikin. Heya dawiya payizê pêzên xwe li zozanan xwedî dikin. Mirov dikare bêje ku, di demên zozanan de nivê malbatan ne li gundan in. Ên li gundan dimînin jî, kedê bo mehên zivistanê amade dikin. Xebat gişt bi hev re tî kirin. Tu kes mihana li yê din nake. Ji ber ku yê diçin zozanan, pincar û hemû pêxwarinê ji bo zivistanê komdikin. Ên li gundan dimînin, qotên xwe û pezên xwe komdikin. Dema zivistan destpêdike, gundî tev diçin digihin hevdû û ji yana xwe didomînin.

Lê gelê Şirnexê hin tiştên din jî dike. Cotyarî tî kirin. Hinek ji xwedî bax û baxçe ne. Lê em dixwazin di vê nivîsîna xwe de pêşemîn li ser dawetê li navça Şirnexê binivîsin.

Ji çande navça Şirnexê DAWET

Keç û xort li Şirnexê çawa dizewicin? Pêşî divê em bizanibin, ku keç û xortên navça Şirnexê bi piranî di dawetan de hevdû dibînin, û şewra xwe datînin. Sund bo hevdû didin.

Piştî ku xortek keçek ji xwe re dibîne, dibêje malîvanên xwe, "ez dixwazim hun herin vê keçê ji min re bixwazin." Bavê xortî diçe mala bavê keçê, bo xwestina keçê. Dema bavê keçê dibêje, "bila", bavê xortî gusîlek an zêrekê bi keçê ve dike. Wê gavê ew keç dibe **destlisera** mala xortî. Ji ber ku nîşanek bi keçê ve hatiye xistin, ê din tukes nayin wê keçê naxwazin.

Mala bavê xortî, dure dest bi karûbara **nextê** xwe dike. Nas û merivên xwe dicivînin. Gişt tevde diçin mala bavê keçê. Gelek tiştên xwarinê, nola **şiraniyê** bi xwe re dibin. Bavê keçê jî nas û merivên xwe komdike. Hemû bi hev re di xanîkî de rudinin. Bavê keçê û bavê xortî, herkesek zilamekî dike **nûner** û **pêşaxafdarê** xwe. Lê bavê keçê, **pêşaxafdarê** xwe vedîşêre; nabêje kiye. Bavê keçê dibêje **pêşaxafdarê** xwe, "tu wê hevqas mal û xelat bo min ji wan bistîni." Gava axaf destpêdike, herdû bav hêdf-hêdf dengê xwe

dibirin; hew diaxifin. Herdû pêşaxafdar dest bi bazara next û xelatan dikin. Civat jî guhdariya wan dike. Weke rewşa aborî ya bavê xortî, next tî xwestin. Lê ji bilî nextê, gelek xelat jî dixwazin. Metik û xaltiyên keçê re kiras tî xwestin. Ji bo xalê keçê re jî, **xalaniyê** distînin. Kin bê gotin, gelek tişt ji bavê xortî tî xwestin. Gava lihevhatin çêdibe, herdû pêşaxafdar diçin destê hevdû. Hingê melayê wan jî, dest bi xwendina xwe dike. Gava xwendin jî dawî bibe, hingê **şêrniya** mala bavê xortî, bi hev re tî xwarin. Ev tiştên ku ji hêla civatê tî xwarin, ji wan re dibêjin, **şêrniya next birinê**. Ji bo civatê jî, dibêjin, **civata next birinê**.

Piştî next birinê, bavê xortî dest bi amadekirina nexta xwe dike. Ji niha û pêde, ê din keç dibe **bûk**. Navê nextî jî dibe, **nexta bûkê**. Bavê xortî, next û xelatên bûka xwe, dide bavê bûka. Dure jî karûbarên **dawetê** destpêdikin.

Dawet çawa çêdibin? Dema dawet nêzik dibe, bavê **zavê** agahî dide hemû nas û merivên xwe, yê li gundên derdorê jî. Roja daweta kurê xwe ji wan re dibêje. Ji wan hatinê dixwaze. Herweha agahî digihîne mala bavê bûkê jî, û dibêje, "filan rojê em tî bûka xwe dibin, bila tu jê agahdarbî." Bavê bûkê jî **ceyîzê** bûkê amade dike. Bavê zavê daholvan û zirnevanê xwe tîne, dest bi dawetê dikin. Gundî tev tîne dawetê. Gava **şênî** komdibe, pêşî daholvan û zirnevan kilamên xwe dibêjin. Li nava qada gund de dahol û zirna xwe lêdixin. Hêdf-hêdf ciwan, keç û xort bi govendê digirin. Dema govend xweş û germdibe, hemû mîr û jin radibin govendê. Tev dikevin govendê.

Xeml û rewşê dawetê çawa ye? Gava mirov diçin dawetê xwe dixemilînin. Xemla zilaman **şal û şapikên** Kurdî ne. Şal û şapik ji keja pezên çorin, bi dest tî çêkirin. Zilam, pêşî derpiyên sipî li xwe dikin, serkirasekî sipî li xwe dikin û paşê jî şal û şapikên Botanî li ser wan cilên sipî de dikişînin, û li xwe dikin. Gorên sipî dixin piyên xwe û gorên rengin jî dikişînin ser yê sipî. Piştî xwe bi kefiyên Kurdî girê-

didin û dişidînin. Kefiyên hemavî yên reş û sorbelek davêjin serên xwe û girêdidin. Serzendikên şapkên xwe, li ser zendên xwe vajîdikin û badidin. Dawî yê de, gava mirov li wan binêre, mêrxasî û lehengiya merên Kurdan tèn bîran!

Cilên jinên Şirnexê, kirasên wan kitanên sipîne. Serzendê kirasên wan levendî ne. Levendî nîv-metre dirêj in. Li ser zendên xwe dipêçin. Dure kirasekî rengîn li ser ê sipî li xwe dikin. Ev kiras jî, sor-zer û kes in. Rengên ala rengîn li ser bejna xwe dikin. Lê seriyên wan de şuna kefiyan, xavikên tenik hene. Heçî jin in xavika ji 5 meran didin serê xwe. Dor û lêvên xavikên xwe tev morî dikin, lê morî jî hemû rengan in. Heçî keç in kirasên wan rengareng in. Kirasên sipî, ew jî li bin li xwe dikin, dema ku xwe amadê dawetê dikin. Por, dest û neynukên xwe jî bi hinê sohr dikin. Çavên xwe kildidin. Biskên xwe badidin û tujdikin. Çîçekên zêr û ziv dixin nav porên xwe. Sê koçkên zêr jî dixin ber çîçekên xwe. Xezêma zêrîn dixin difinên xwe. Gerden jî bi ristikên zêrî tijî dibin. Bazinên zêr û ziv dikin zendên xwe. Guharên tirêjî û qemer dixin guhên xwe. Û bera xwe didin govendê.

Serpêhatinên govendê çine? Xort û keç, tev bi hevve dikevin destê hevdû. Kêliya mirov li govenda wan binêre, mirov dibene ku, çî jin û çî mêr, ji serê heya binê govendê direqisîn, lê herwusa hevdû radikin govendê jî. Destpêka govendê daweta girane. Navê vê govendê, **gustîl zêrê** ye. Gava refên govendê amade dibin, dest bi digavyê tê kirin. Piştî digavyê, reqs destpêdike. Piştî reqsa **Bablekan**, govendên **Bablekan**, **Şexanî** ûhw. tèn leyistin. Ev şeweyên govend û reqsê li derdorê bi navûdeng in. Lê gelek leyistokên xortan ên din jî hene. Di dema govendê de, yekî dikin **natirvan**. Kê di govendê de xeletiyên bike, yê natirvan cih de diçe wî jî govendê derdixe, ji bona ku govend xweş û rast bimîne. Ji 100 heya 200 mêr û jin, keç û xort bi hevve dikevin govendê. Mil û piyên wan bi hevve radibin û dikevin. Gava mirov berê xwe bide xemla govendê, tucaran mirov naxwazê berê xwe,

çavên xwe ji xeml û rewşa govendê bizivirîne. Tirêjên rojê didin govendê û çavên mirov jê bêl dibe, ji şewqa zêr û zivên jin û keçan. Li ber şewqa xelekên seetên mêr û xortan, kirasên jin û keçan ên kes, sohr û zer diberiqin. An jî xemla şal û şapkên Botanî û girêdana kum û kefiyên hemawî (cemedanî) dilê mirovan şa dikin. Rastî wê demê, xeml û rûdana netewê Kurdistan ji ber çavên mirovan derbas dibe.

Berî ku dawet destpêbike, mirov eşîr bi eşîr, bavik bi bavik, malbat bi malbat tèn. Heryekê li ser cihêkî bilind rudine. Her bavikek, li miqabilê govendê diraweste. Meznê wan, li ser kursiyên rudin û gazî **mitirban** dikin. Pere (dirav) didin mitirban, mitirb jî diçin ser refên govendê **şabaşê** dikin. Serokên eşîr û bavikan, dikevin hemberê hevdû, û her diravan didin mitirban. Govendê re dikin şabaş. Dawet sê rojan didomin. Piştî hingê, dema anîna bûkê tê.

Bûk çawa tèn anîn? Ji bo çuyin û anîna bûke **xêlî** tê gotin. Pêşî jineka kal, keçeka xweslaw û 2 zilam diçin mala bavê bûkê. Navê jina kal **pîra sar** e. Navê xweslawê jî, **keç** e, anga **keçka pîra sar** e. Ev herdû diçin, dest û porên bûkê hine dikin. Cilên bûkaniyê dixin ber. Dixemilînin û amade dikin, heya ku xêlî bêne.

Roja paşê, herkesek hesp û mehînen xwe zîndike, baş dixemilîne. Xort li hesp û mehînan siwar dibin û keçekê jî li paşiya xwe siwar dikin. Bi 100 heya 200 siwaran, xêlî dikeve rê. Dikevin paş hevdû. Teflî keçên li paş siwarbûne, dest bi sitran, kilam û lawjenan dikin. Xêlî dikeve rê, kilam tèn gotin û wusa xort hesp û mehînen xwe dilezînin. Dikevin payhev, hesp û mehînen xwe li qadan dibazînin. Gava mirov dêhna xwe bide rewşa siwaran, lehengên Kurd ên berê, ên mîna Şêrgo, Rûstemê Zal, Dîsem ûhw. tèn bîra mirov.

Gava xêlî nêzîkî gundê bukê, an mala bûkê dibe, çuqas xort, keç û zarokên wî gundî hebin, tev tèn pêşiya xêlîvanan. Reya wan digirin. Ji xwe re diyarî ji wan distînin, û siwaran berdidin. Gava digihin ber deriyê mala bavê bûkê, ew jî deriyên xwe

digirin. Dîsa hinde diyarî ji wan distînin. Ji bo derî girtinê dibêjin, **pišta derî**. Gava mirovên bûkê diyariyên xwe digirin, deriyê xêlî li xêlîvanan vedikin. Diçin destên hevdû û bi hevdû re dilxweş û şa dibin. Hemû nas û merivên bavê bûkê xwe kom dikin û karguzariya xêlîvanan dikin. Xêlîvan jî, li pêşiya deriyê bavê bûkê govendê dikişînin. Govend, heya xwarin ji wan re bê amadekirin, didome. Govend disekinînin û nan û xwarinên xwe dixwun. Keç û jin diçin bûkê dixemilînin. Kilama, **lêlê bûkê** li ser bûkê dibêjin. Bûkê amade dikin, mehîneke civan ténin ber derî. Zilamek, ku gelek nêzîkî zavê ye, diçe destê bûkê digire û tène li mehîne siwar dike û keçka pîre sarê jî li pişt bûkê, li mehîne siwar dibe. Siwarên din jî, hemû li hesp û mehînen xwe siwar dibin û dikevine rê. 2 zilam ji merivên zavê, heryekê çengekî bûkê, li pišta mehînan, digirin. Heya ku ji gund derbixin. Zilamek jî, herdemê hevsarê mehîna bûkê digire. Heya ku bûk bênin ber deriyê bavê zavê, hevsar di destê xwe de digire. Xêlîvan bi wî awahî bûkê tînin.

Di vê navberê de zava û vexwendî çî dikin? Kêliya xêlîvan û bûk, hatina xwe nêzîkî dikin, xortên mayin jî zava dibin şuştinê. Serê wî dişun û cilên zavatiyê lédikin. Şal û şapkên Botanî li ber dikin, bi serpêhatinên derdorî wî dixemilînin. Wî dibin nava govendê. Xuşk û birayên wî, û gelek merivên wî li pêşiya wî digirin govendê. Du zilamên biyanî, heryek ji bavikekê, anga ne mirovên zavê, dibin **pira zava**. Heryekê şivikeka ji dar digirin destên xwe. Xort li zavê tèn hevdû û dest bi leyistokan dikin. Tiştên zavê jê didizin. Herdû bira zava jî bi şivikên xwe didin pay wan. Heke serê 10 zilaman bê şikandin jî, tukes naxeyide an aciz nabe. Ji ber ku ev roj, roja xweşî, şahî û dîlanê ye. Jê re dibêjin, **roja xêr û şer**. Herkes bi kirina xwe, wê rojê azad e. Dema bûk nêzîkî gund û govendê dibe, bira zava, zavê dibin ser banekî xaniyan. Dayika zavê jî, heskuwa dar dixê destê xwe. Diçe pêşiya bûkê. Li wir direqise. Gava bûkê tînin ber deriyê xaniyê zavê, hinek pere, hinek fêkiyên hişk, ser serê bûkê

de dirijînin. Lê dîsa jî bûkê ji mehîne peya nakin, heya ku bavê zavê tişteki ji malê xwe nedê bûkê; an zêrekê, an zîvekê an jî çêlekekê diditê. Giringe tişteki bide bûkê. Dema tişteki dayê, hingê wê bûkê jî peya bikin, û derbasî mezêlê bikin.

Keç û xort dîsa dest bi govendê dikin. Ew mehvanên ku ji gundên din hatine, herçendek diçin malekê, malekî merivên zavê. Malekî ji merivên zavê jî, zava û herdû bira zavan dibe malê xwe. Dema şev dadikeve, civat xwe li rex zavê komdike. Çend mal di wî gundî de hebin, her malek tişteki ji zavê re tînin. Tiştên ji bo zavê tînin evin: Mirîşk, dîkil, şêrnayî, cixare ûhw. Ev tişt tèn ber destên bira zavan. Ew jî wan tiştan, li mehvan û vexwendiyên belav dikin. Ew bi xwe jî, heya dibe beyan dileyizin. Ew mala ku zava birin ba xwe, giringe ew xwarin û xerçkirina bo dawetiyan gişt, bigirin ser xwe. Dema dibe beyan, ew mal taştê jî amade dike. Natirvanê dawetê jî, gazî hemû gundî û dawetkarên dike. Hemû rudinên ser taştê. Piştî ku taştîya xwe xwarin pêde, bira zava kefiyeka mezin datînin nava qadê. Pêşî herdû bira zava, çuqas jî destê wan bêtin, hevqas dirav datînin ser kefiyê. Lê herdû bira zava, divê weke hevdû û biqasî hevdû jaynin. Yek ji yê din zêdetir an kêmtir, nabe. Belê mehvan azad in. Çî ji kî bê, ew hevqas datînin. Gelek pere ji bo bavê zavê komdikin. Peran didin bavê zavê. Bavê zavê jî, xelatan dide herdu zava biran û wê mala ku, zava biribûn malê xwe. Dure zava radikin govendê û bûkê jî di xanî de radikin govendê. Heya nava rojê (nîvrojê) govend berdeyam dike. Dure zava, herdû bira zava, gelek keç û xort, bi hevve diçin mezela bûkê. Dayka zavê, gelek tiştên xweş, mîna fêkiyan û şêrnayîyan, tène ji wan re. Tiştên xwe dixwun. Xatirên xwe ji hev dixwazin, û ji mala zavê derdikevin, herkesek ê din belav dibe, diçin malên xwe. Dema herkesek ji wir çû, vêca wê mela bînin. Bûkê li zavê **mahr** dikin. Û bûkê û zavê tenê dihêlin.

Li navça Botanê, derdorên Şirnexê, dawetên gundên Kurdan bi kinî wusa çêdibin...

Smayîl Axa ji nameya wî bawerîyê digire, leşkerê xwe dike du par, sêsedê wan vedigerîne malan û yêd din jî bi xwe re dibe, tenê pêncî kes bi wî re dimînin.

Ji aliyê dî ve Evdilrehîm Beg ê Berwarî xeberê dide Tiyariya (êleka Kurd a fileye) û gotina xwe bi wî re dike yek, ku li hember Smayîl Axa rawestin û berxwe bidin.

Tev bi hev re dadikevin geliyekî û li benda Smayîl Axa dimînin, û şayîna xwe bi hatina wî xweya dîkin.

Pîlana wan ew bû; ku li kolana Qumrî her du kes Tiyarî li hember yekî Zîbarî cîyêd xwe bigirin.

Smayîl Axa di pêşiya merîvêd xwe de diçû û bi wî re Mam Psiyo yekî gelek bi zor bû, ji serekên Tiyariya. Gava digihin kolana Qumrîyê Hesne Sor guman dike ku wê tiştêk bibe, ew ji Smayîl Axa re gumanêd xwe dibêje, lê hîngê dem pir derbaz bibû.

Di kolana Qumrî de Mam Psiyo xwe dajo ser axa yê Zîbarî û ji wî dixwaze ku tivinga xwe ji dest xwe bavêje, gava ew ney dike bi xenceran radibin hev. Zîbarî hindik bûn û Tiyarî sê caran ji wan pirtir bûn. Zîbarî tev di kolana de piştî şerekî xwînê tîn kuştin.

Hozana serpêhatiyê ya mîrxasiya Smayîl Axa û Hesne Sor xweya dike û pesna berxwedana Zîbarîyan dide, bi regekî hozanî yê gelek baş, têde hinde aliyên civaka Kurdên Kurdistanê Başûr, di wê demê hatine nasîn. Qumrî bi xwe gundeke li herêma Berwarî bala li qeza Amêdiyê ye.

Ev hozana pêşmergeyekî bi navê Îbrahîm Reşaveyî daye nivîskarê nas Pêreş. Wî jî bi tîpên Erebi û bi wergerandîneka Erebi jî li gel wê di kitêba xwe de, ya bi Erebi (Tevgera Hişyariya Netewî li Barzan) belavkiriye.

Me xwast ku ev hozan ji aliyê gelek Kurdên me ve bite xwendin, loma me wergerandîye tîpên Kurdî yên nûjen. Û hêviya me ewe, ku di nava bakur û başûrê Kurdistanê de, di nava zaravên Kurdî de damarêd xwînê xurt û bi hêz bilivin û çanda Kurdî li hemû Kurdistanê û gelê wê belav bikin.

Herçî roja Muhemmed Teyar mird
Du axa rabûn wet xurd
Deşta Nav Gir lê helgirt

Her Qubad Beg û gurgê har
Wan talan kir xezîndar
Her weko carîcar

Smayîl Axa tuyî kurî
Siwarê canê dêbirî
Çexmaxê lê diçît gurî

Ciwanê qote yêd nîrî
Smayîlo lawê leşkerî
Serkeft serê Şemderî

Çexmaxa tavêd peşka
Şevê ma li Xan a Heşka

Smayîl bazê ser lîsê
Çexmaxê diçît prîsê
Serkeft serê Pêrsê
Hespê qote reqsê

Hate kîr a Sîdanê
Şîr li piştê diket colanê
Fîravîn îna ser derava Dilanê

Got: Yane dîlan Dîlanî
Bêjît Xal Ehmed kanî?
Şevê hate Barzanî

Got: Cabê ben bo Hostane
Da şêr bîn li pêşane
Dê çîne Berwariyane
Dê înin xercê û salyane

Cabê ben bo Serîşmê
Da piling derkevin li konê
Nav Berwariya da çimê

Cabê ben bo Hesniyane
Da bîn qewmê merdane
Dê çîne nav Berwariyane
Dê înin xercê û salyane

Li Barzanî kom vebîne
Paş tekîra pêkhatîne
Berwarî asê bîne

Spîde hiştê zûye
Smayîl Axa siwar biye
Hesne Sor digel wî ye
Zîndê Zer de bire ciye
Yêla avê derbaz biye

Ho dîfî mino! Îl Hingora
Siwar bî Smayîl Axa yê Sora
Şevê hate Hilora

Ho dîfî mino! Îl Xorîkê
Zirna deket çîkê
Ser tiştî bire Harîkê

Ho dîfî mino! Îl vê Neharê
Roj helat îl Zîbarê
Fîravîn bire Berê Garê

Ho dîfî mino! Îl Xemêda
Roj helat tavê lêda
Serav çûne destêda
Şêr serkevtine kelêda

Ho dîfî mino! Îl Hêviyê
Zirna diket çîkeciyê
Şîv bire Amêdiyê

Evdilrehîm Beg ê Berwarî
Herdu çav le serî bin tarî
Kaxez bo Smayîl hinarî

Smayîl Axa gerden zer
Bila bîtin le ser ser
Dê deyn mal û zêrê zer

Smayîl Axa kaxez xwendîye
Zor baş tê geştiye
Sê sed mîr zivirandîye

Evdilrahîm Beg ê Berwarî
Herdu çav lê bin tarî
Cab bo fela hinarî
Hate xercê Zîbarî

Tiyarî hatne xware
Qutandin dol û nîqare
Ne du û ne sê û ne çare
Got me û Zîbariya ev care

Spîde ye hiştê zûye
Hesne Sor di gel wî ye
Smayîl Axa siwariye
Zîndê Zer li du wî ye

Amêdî xwar kevîne
Nîzik bûn li Qumrî ye
File hatîne berahiye

Fila tekîrî kiriye
Zîbarî rêz kirîne
her yekî yek le diye
Smayîl Axa le berahiye
Mam Psiyo li du wî ye

Hesn mîrekî bi hesîbe
Sûndxwarî bi kitêbe
Van fila li gel me lîve

Psiyo nisranê dêrê
Geste Mam Smayîl li wêrê
Gotê: Tu bo çî hatîye vêrê?

Psiyo berazê xîse
Smêl temet werîse
Got: Mam Smayîlo! Bîbrîse

QUMRÎ

Ev hozana hozanvanekî Kurd ê nenase, bi zarava Behdînî nivîsandîye. Çirokeka Drama ya êlên Kurdaye û mîrxasê wanê ku bi pîlan û xîzîzî hatiye kuştin.

Piştî mirina Muhemmed Teyar Paşa du axa rabûn û destêd xwe dane ser malêd wî, yek ji wan Smayîl Axa yê bi nav û deng bû û yê dî jî Xal Ehmed bû û herdu li gund û hêla Barzan bûn.

Smayîl Axa çûbû nav Yezdiya ku li şayîna mîrekî wan. Li vegeerê xeber gihayê ku Berwarî rabûne û nema serîyêd xwe ji Zîbariya re dadixin.

Smayîl Axa bi şev hate Barzan, Xal Ehmed jê re dibêje, Smayîl Axa mezinêd Hostan, Hesnî û Serîşme dicivîne bo axavtinê li ser rewşa nû.

Smayîl Axa sêsed û pêncî şervanî bi xwe re dibe, û li gel wî Hesne Sor û rêberê wî Zîndê Zer diherin.

Gava Berwarî xebere hêrişê Smayîl Axa dibihîsin, mezinê wan Evdilrehîm Beg ê Berwarî nameyekê bo Smayîl Axa dişîne, têde dilxweziya xwe ji hatina wî re xweya dike û dibêje ku ew aştîyê dixwaze û sozdide ku pacê bide: zêrekî Osmanî ji ber her malekê ve.

Got: Mam Psiyo we nîne
Kuştin nîk me ço nîne
Ros kirin nîk me xîne

Le wî vekat Zîndê Zer
Destê li ser kemaxa xencer
Heçî geştê da ber

Got: Bi Încîlê, bi Quranê
Tu şexşanê nabeye Barzanê
Dê beme Şîva Lêzanê
Dê bêkem armancanê

Melk Xeyo kir hewar
Li hemî layekî hatine xwar
Weko gurgêt birîndar

Got: Bi Încîlê, bi Quranê
Şexşanê nabe ye Leyzanê
Pê nakey armancanê
Dê beme ve axa Barzanê

Hobe geltebûn giltebûn
Li bin gîzê be gilte bûn
Sê û cot file bûn
Ew zor dizêde bûn

Kolana Qumriyê tenge
Psiyo lê girtî tivenge

Ho xulamit bim debanê
Terma bavê kolanê
Evro roja lêkdanê
Kuşto Melkê Lîzanê
Ku heta roja axrê zemanê
Navê min bigîre le Barzanê

Got: Mêra kuştin girtiye
Roskirin nedîtiye

File dimînê radimînê
Xencerê helkişînê
Milêt Smayîl wertînê
Mîlaka lê dibizdînê
Xîne li paxilê debengînê

Xulamit bim sîr xorê
Terma bavê nav korê
Evro roja girgirê

Smayîl dimînê radimînê
Xencerê helkişînê
Navê xwedê digel tîne
Horgê filey wertînê
Savara germ dibjînê

Hay barî barî barî
Spîdê heta îvarî
Roj kire şeva tarî
Xwîn ser Zîndê Zer barî
Ser kevte nav aqarî
Barekellaho Tiyarî
Barekellaho Zîbarî

Mam Smayîl rawestave
Xencer helkişave
Navê xwedê înavê
Horgê file wernave
Savara germ biyave
Hesne Sorî havrî vedave

Barzanî gurgêt harin
Dewam çexmax diswarin
Xasma file neyarin

Got: Mam Smayîl! Tu dînî!
Tu lêre dest helîni
Dê tu vê me qelîni
Tu ço tê binyadê nabîni?

Leşker dixisya xwarê
Hesnî diket Zîmarê
Xencer asnê Kirmanê
Bîrî wesînê debanê

Kolana Qumrî tenge
Şexşana denge denge
Fila û Zîbariya cenge

Got: Mam Hesno wer nîne
Eve xeta min nîne
Bergîzê min helîne
Paxila min teji xwîne
Mêr bi dest helîne
Min kes hazir nîne

Xencer asnê Birîfî
Kuşto Melkê Aşîfî
Kolana Qumrî raste
Xwîn ser herdê bî maste
Barzanî yêr may pazde

Mam Hesnî yek xeber
Xwe havête beramber
Xencer dayna por ta ser
Xinanîso kefte ber
Li bin erzîngê kire der
Destê debanî bo ker

Xulamit bim sîr Xorî
Kelex kefte nav kirî
Hesnê nemane corî

Got: Şikest zîlana xencerê
Ez mihtel bim vê gerê
Ço xencera file li ber kîşa derê

Kolana Qumrî bi dare
Xwîn ser herdê çû xware
Weko co û rûbare
Barzanî yêr may care

Mam Hesnê hesnî
Xencer weko gasnî
Heçî geştê hinçînî
Nav serda xwe dipesnî

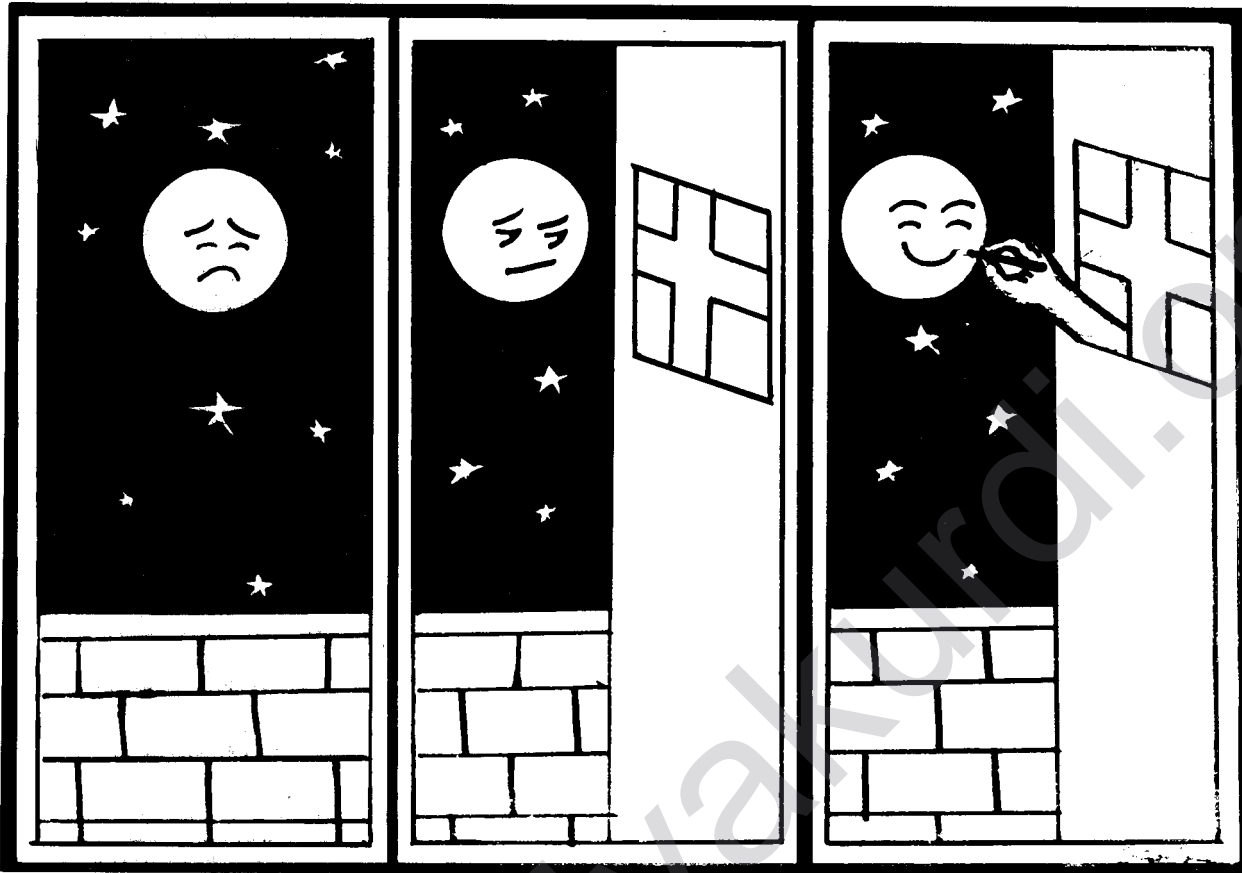
Serga gundî bi dare
Li Hesnî kire zibare
Bê wer hatin dubare
Hesn di xwînê gevîzî,
Kevte xware.

girgirê: Roja bi herçûne - Aqar: Deşt - Dewam çexmax diswarin: Hertim tiving li barin. - Daxsiya xwarê: Daket xwarê - Zîmarê: Bêjtina dîlokana û stranên şer - Asinê Kermanî: Hesinê bajarê Kermanê - Bêr weşînê debanê: Bi xencerê lê dide - Asinê Birîfî: Hesinê tûj - Xwe havête beramber: Xwe pêşve avê - Keftê ber: Bi ber destê wî ket - Li bin erzîngê: Di bin riya re - Destê debanê bû ker: Destikê xencerê şikest - Zîlana xencerê: Destikê xencerê - Gerê: Toz û kulxana ciyê şer - Li ber kîşa derê: Ji ber kişand - Gasin: Hesinê hevcarê - Hecî geştê hinçînî: Li her yekê ku gîhîştîyê xist - Le wê ve: Ji wir ve - Kemaxa xencerê: Destikê xencerê - Li hemî layekî: Ji her aliyekî - Hobe gilte bûn: Bi ber zikê hev ketin - Li bin gîzê bi gilte bûn: Li bin dara gûzê hatin çewirandin - Sê û cot file bûn: Bi sê cotan file pirtir bûn - Hesne Sor li nav de ber bûn: Hesne Sor di nava xwe de girtin - Ho xulamit bim debanî: Bi gorî xencerê bim - Vadimînê: Ji nişkave tê pêş - Milêt Smayîl wertînê: Bi xencerê li wî da - Mîlaka lê dibizdînê: Beriyên sîngê wî re derdixînê - Xwînê lê dibengînê: Xwînê jê dipijiqînê - Paxilê: Paşilê tijî xwîn dikê - Navê xwedê digel tîne: Navê xwedê vêre lêvdike - Horgê file wertînê: Urê wî diçirînê - Savar: Bulgur - Dipijîne: Dipijiqînê - Rawestave: Rawestiye - Hilkişave: Radikişand (Hilkişand) - Înavê: Anî lêvkirinê - Havrî vedane: Li paş xwe nihêrî - Tu lêre dest helîni: Tu li vir destan hiltîni - Dê tu vê me qelîni: Tu me didî kuştinê - Bînyadî: Aqîbet wê - Eve xeta min nîne: ev ne gunehê mine - Bergîzê min helîne: Ser sîngê min veda - Hazir: Amede - Li gel me lîve: Pîlanê li gel me - Le wêre: Li wir - Vêre: Vir - Berazê xîze: Xenzîrê (dongîzê) qelewe - Tetew: Wekî - Biberîse: Tivinga wî bavêje - We nîne: Wîlo nabe - Nik me: Li bal me - Çonîne: Ne tişte - Roskirin: Ji tivinga rût kirin - Şexşane: Tivinga ku şexşalik - Dê beme: Ez dê bêm - Bikem armancanê: Bo armanca xwe bibim - Kolan: Gedûk - Kuştin girtiye: Kuştin dîtiye - Dê deyn: Dê bidin - Geystiye: Fêrbûye - Zivirandiye: Vegerandiye - Qotandin: Kutandin - Dohl: Def - Nîqare: Hacetekî saze - Le dîwî ye: Li pey wî ye - Xwar keftîne: Dakeftîne xwarê - Hatine berahiye: Hatine pêş wan - Tedbîr: Pîlan - Bi hesîbe: Hişdare - De ber çîye: Di delavê re çûye - Yêla avê: Aliyê avê yê dî - Hingora: Piştî nîvro - Axê Sora: Axê Soran - Zîrna: Navê kom, ji zirne - Deket çikê: Deng dûr - Serfîşt: Taştiya sibê - Neharê: Rojê - Tavê: Şewqa rojê - Serav: Pêşengên leşker - Serkeftîne: Hilkişîne - Hinarî: Şand - Gerdan zer: Mirovê çîl - Bila bîtin li ser ser: Hatina wan li ser seran be - Serg: Jor - Zibare: Koma ku li ser civiye - Dubare: Pîlan.

Şirovekirina gotinên Qumrîyê:

Mird: Mir - Wet: Wek - Gurg: Gur - Girtî: Ciwanî - Siwarê canê dêbirî: Siwarê ku bi hespê xwe yê ciwan dibore - Gurî: Birûsk, Çik - Ciwanê qote: Hespê ciwane - Nirî: Kir hîrîr - Serkeft: Derket - Şemder: Çiyake li Kurdistanê Başûr - Peşka: Çîka, Pîşka - Lîs: Lûsê bazan li koloza çîyan - Pîris: Pîrîsk - Diçît: Diçe - Colan: Nava mirovan - Firavîn: Xwarina nîvro - Derav: Delav, Ava tenig ku mirov tere diçe - Yane dîlem dîlanî: Çi reqs û sema ye? - Cabê: Xeberê - Xerc: Salyane (paca salê), Vergî - Li konê: Ji çiyê razana sêran - Çimê: Diçimê - Qewm: Gel (Erebiye) - Mirdane: Mêr - Dê çîne: Dê biçin - Tekbîr: Hildana navê xwedê - Asê bîne: Fermanan bi cî nînin. - Spîde ye: Ber destê sibê ye - Hîştî zûye: Hîfî zûye - Biye: Bûye - Digel wî ye: Bi wî re ye - Raste: Ne kert û korte - May: Mayî - Pazdeh: Deh û pênc - Kelex: Laşe - Kirî: Herî - Çorî: Rev, Çor, Reva ber mirinê - Kîre: Kûre - Lêre lîre: Dengê tivingan - Peste: Şidandiye - Tarî: Şevreşî - Pane: Firehe - Dengvedan: Deng li nevalê vedigere - Cok: Coya avê, Erq - Rûbar: Rîbar, Çem - Term: Laşe - Pavê: Bavêje - Roj lêkdanî: Roja hesêbe (Lêkdan: Hesab) - Bigîre: Bi gere - Şûrxorî: Xencer - Korî: Herî - Evro: Îro - Roja

ŞANO

Nazdar û hicra Mirinê

Cankurd

(Perdeya dawiyê ji jîna nivîsevanekî Kurd)

DEM:
Cî:

Hêvareka zivistanê, ya bi baran û xumxuma ewirane. Maxeka nûjen a ji maxên Swêdî, li gundekî nêzîka Stockholm.

(Li ser dîwarê hinde wênayên rengîn ên bajarên Ewropî hene, maseyeka ku ser wê tijî nivîsar û tînvîs hene. Sazekî Beethoven tê bihistin, nermî û nazikîyê tîne dilan, ruhî li maxê kême. **Nazdar** li ber masê destê xwe daye bin guhê xwe û cigarekê dikêşe, dinivîse û dixwîne.)

Nazdar:

(Bi dengêkî hozanî yê xweşik û nermik.)
Gundê ku ez niha lê dijîm mîna bihuştê ye.
(Cigare dikêşe.)

Nebû... Gundê ku ez tede dijîm bihuşt bi xwe ye. Ez nema ava bîrê, cobarê an jî a kenalê vedixum. Ava şor, şîr an jî avjonga sêvê hertim di saringa mala min de hene.

(Cigare dikêşe.)

Kes li vî gundî bi kerê an bi qatirê naçe karê xwe. Min bo xwe yek Volvo standiye, hinekî buhaye, lê ji ber ku başe û nûjene bala min kêşaye ser xwe û nema bê wê diçim derekê. Ma tu bawerdikî, ku ker li vî gundî tune ne, min tew ji bîrkiriye ker çawa dizirrin.

(Cigare dikêşe.)

Min du sê dostên Swêdî hene, keçikin mîna periyên bihuştê ne. Em bi hev re diçin avceniye dikin û roja şemiyê diçin dans û semayê. Û çi bêjim!

(Bandê Beethoven bi yekê Mozart diguhêre. Radibe, di

hindir re diçe û ditê, rûdine.)

Rewşa minî aborî gelek başe û her pêşve dihere, ji ber ku ez di rojnameyeka Kurdî-Tirkî de dinivîsim. Dibe tu bipirsî, ma Kurdî li wir neqêdexeye, ez dibêm: Bi Xwedê Swêdî ji dê û bavê me çêtirin. Bo pirsra Kurdan weke wan kesek pê nizane û xwe jêre mijûl nake. Zana û ramyarên Swêdî ji me teva baştir pirsra Kurdan dizanin û xwe jêre vala dikin, ku bo me jî carekê li dinyayê mafek hebe. Ez vê bo te dibêm, lê ji bîr meke, ku hinde Kurd hene rewşa me li vir xirap dikin. Evana li Kurdistanê Bakur hêrişê dibin ser her gaveka, ku boyî demokratîyê, nahêlin gelê Kurd û yê Tirk bigihînin hevdû û sazmana neka mîna yê Swêdî pêkbînin. Evana karekî nebaş dikin, ku va kêfa em tede li me biherimînin. Tabî em dij wan kesan derdikevin û dij wan dinivîsin, ji ber ku evana hiç ji siyasê fêrnakin û têngahên şaristanî çiyê. Dema çek û tivingan çûye û niha mirov bi hişê xwe dixebitin. Binêr li Swêdê çî pêşketî! Lê heywax! Te hîn Swêd nedît!

(Xumxuma ewiran bilind dibe, di nav perdeyekê re mirovekî qanat û girs derdikeve, cilên reş li wî ne û werîsekî darvekirinê li dor gerdênê wî ye. Ew mirov hêdî hêdî berve wî tê û li nêzîka wî radiweste.)

Nazdar: *(Bi tirs û lertzîn.)*

Kiyî tu? Tu çawa hatî hindir mala min? Kê tu anyî vir?

Mêvan: Ez kuştîyê zîndana Diyarbekirê me.

(Dengê wî bi ber maxê dikeve.)

Ez kuştîyê hicra mirinê me.

Nazdar: Navê te çiyê? Tu kiyî?

Mêvan: Navê te Nazdare. Çima navê te Nazdare? Çima ne Zinar an Xencere?

Nazdar: Erê navê min Nazdare, ji ber ku hozanên min gelek nazikin, gotinên min xweşikin.

Mêvan: Navê min negiringe. Gelek navên min hene. Navên mîna Agir, mîna Bahoz û Bager...

Nazdar: Tu çawa hatî vir? Kê tu anyî?

Mêvan: Hicra min, dosta min a wek tabût, herro min li aliyekî cîhanê digerrîne, li ser basikên ewiran, li ser pêlên derya û avan, bi ba û baranê re, bi brûsk û tavê re min digihîne her dereka ku ez divêm.

Nazdar: Tu çî ji min dixwazî? Daxwaza te çiyê?

Mêvan: Daxwaza min di vê hatinê de, di vê rê de, rîçîka ku narize û naye hilkişandin, na xerife û xwar nabe, bi vê serkeftina şoreşê re li her derekê biçînim, bi bi xwîna xwe carekê di avdim, dîsa ji bo gel bêm kuştin, perçiqandin an birijtin. Lê bi xwe re ên weke te bidim bersûckirin, berguneh kirin.

Nazdar: Min çî kirî? Gunehê min çiyê?

Mêvan: Ma hîn guneh ji ê te mazintir heye? Te çî nekirî û çî negotî? Çima tu wer dikî? Ma tu ne Kurdî? Çî bi seriyê te hatî? Ma ev welat, welatê te ye? Ma tuyê venegerî welatê xwe? Tuyê bi çî ruyî vegeerî nav deşt û çiyayên dor gundê xwe?

Nazdar: Ez nizanî min çî kirî. Hergaveka ku ez davêjim bo pêşketina gelê mine.

Mêvan: Navê te mîna navê hozanên ber dergahê sultan in. Li ser dîwarê mala te wêneyên keyf û seyran in. Sazên ku tu dibihîsî yê eywanên xwediyê hebûn û malan in. Ma li ciyê Beethoven û Mozart sazên me Kurdan nînin? Eyaşî Ibê, Memê Alan û sazên Meryem Xan û Arifê Cizravî ne buhane û ne giranin. Rûniştina te, nivîsîna te, xwarina te, ger û liva te û her regekî dan û standina te, mal, cî, gotin, kenîn û cilên te, tev hatine guhartin, ji Kurdîniyê derhatine.

Nazdar: Tu dizanî ku ez ne li Kurdistanim. Ez li Swêdim û mirovekî

nivîskarim û bîrdozim, gava Swêdî bîn ba min, li sazên Kurdîguh bidêrin, wêneyên birçibûnê bibînin û gotinên tijî derd û kul û xwîn bibihîsin, wê ji min û ji gelê Kurdistanê birevin, wê ji mala min derkevin û bibêjin: Ev gela çî caran pêşnakeve, jîna wî tev li heve, ev sernakeve.

Mêvan: Ma kes dikare ji siya xwe bireve? Ma emê çawa xwe ji bîr bikin, derd û kulan derman bikin, xwe bi carekê wenda bikin?

Nazdar: Ji van guhartinên şaristanî çî guneh min nînin.

Mêvan: Tu çî dinivîsî şaş û çewte, bo me terse. Welatê me yê bindest, gelê me yê serşikest û xortên me yên zincîr di dest bi hêstiran azad nabin, bi civîn û hêlehêlan, bi hozanên li ser kihêlan û bi çirokên keç û cihêlan welat rizgar nabe û mirî ji gorê ranabe. Çima tu li ser Kurdistanê wilo derewan dinivîsî û dibêjî, ku li welatê me gel dijiminê pêşmerge, neqencî û pîstî karê Kurdane û hukumeta Tirk bo demokratîyê gaveka mazin avêtiye, lê Kurdan çî caran aşîl nexwestiye. Ma te çend rêzik li ser zîndan, li ser leşwêrankirina lawan û keçan, li ser birçîkirina zarokan di binê hebsan û li ser namûşkandina bûk û dayikan nivîsîne?

Nazdar: Başê! Ez çî bikim?

Mêvan: Divê berî her tiştêkî, tu delha dilê xwe, tu mejî yê xwe û hemû jîna xwe bo xebat û têkoşinê, bo serxwebûnê, bo gelê me rojekê jîneka bi rûmet bibînê, biguhêrî an jî tu yê bi tenê xwe bimînî.

Nazdar: Ez dikim. Bi şerefa xwe sund dixum, ku ez dikkim. Êdî ezê li ser Kurdistanê û serxwebûnê binivîsim, li ser yekbûnê, li ser welathezkirin û pêşveçûnê.

Mêvan: Ev tenê nebe. Divê tu bi min re carekê herî Kurdistanê.

Nazdar: Kurdistanê? Çawa herim Kurdistanê? Ma ez wek te me? Min xwîna xwe mîna te nekirî kevçiyê. Ez nivîskarim, ne şoreşgerim, ez xebata xwe bi mejî dikim, ne bi tivingê.

Mêvan: Tu dikarî li Kurdistanê jî xebata xwe bi mejî bikî, wê pêşmerge yê te biparêzin.

Nazdar: Ez naçim Kurdistanê. Ez hemû jîna xwe mîna mûm û findan hatime sohtin, min bi dehan defter tijî hozan û janên diîni kirine, ma ev ne bese?

Mêvan: Hemî defterên te, hemî şevên ku te bi pênuşê xwe re derbas kirine, ne mîna şevêka zîndanê ne, ne mîna dilopeka xwîna ber lêdanê ne û ne jî mîna birîneka piştî hêrişekê ne. Mazintirîn hozan ew in, ên ku di bin zorê de hatine kuştin, ên ku di birçibûnê de mirine û namûsa me bilind hêştin, ên ku ala berxwedanê li çiyayên berfanî bala hilanîn û ji bo serxwebûna Kurdistan xwîna xwe erzan danîn. Were bi min re em herin Kurdistanê, ku tu xwe carekê paqij bikî, bi ava kaniyên sar xewa qerêj ji ser çavan vemalî û xwe ji tirsê rizgar bikî.

Nazdar: Ez naçim... Ez naçim... Ez naçim!..

(Destê xwe davêje cêblika masê, debançeyekê dertîne, dide ber guhê xwe û xwe dîkuje. Bi ser nivîs û tîvîsên xwe de dikeve.)

Mêvan: Roja me, canê me, xwîna me, zanîna me, bi van re hewesa dilên me, a ku di hişdariya milyonan de hatiye histran, bo tiştê me yê hêjatire, bo serxwebûna we ye.

Bo we hemû mirovan, di sala nû de, canê me li ba we ye, bi ba û bahozê re em silavên xwe bo we dişînin, canê me tev va bayî hatiye birajtin, em her li dora we ne, li ba we ne, tev xebata we ne, rêhevalên berxwedana we ne.

(Perde tê girtin)

Hayranok:

Qulingo

Qulingo qulingê Sêrtê
Eve sê şevan û sê rojane
Mîrata rê tê
Li welatê xerîbiya têt!

Herê qulingo tu xeletî
Berê te li zozana, piştta te li milletî
Heçî kesê li zozanê jorî hat û...
Wa li min evdala xwedê bê xefletî

Qulingo tu ne koçerî, tu ne êsîrî
Xûsara malik xirab li ser
Çengê te qersî
Heçî kesê ji zozanê jorî
Hat û min evdala xwedê jê pirsî

Îvarîye, roj nema
Boşîye te ka mêra li derê xanîkê
Mala babê min girtî qozel û
Çema min gotê wêt hekîne got
Xwazgîniyêt bejna bilindin, rohka
Şîrîn ser qalibî nema

Ser me re befrekê mişte û
Ji herama baranê çende kehre
Girîkê min evdala xwedê têt
Ji kul û kovanê dilê me re

Nûriddîn Seîd
Zaxo

Efsana Cimcimê Sultan

Cotkar

Li gundê Xezewiyê, ba şêx Hemîdê Qadî —Hec Alî—, şêx Bîrîm, birayê Xusxel, di vê civatê de li hev rûniştin, çêroka Cimcimê Sultan hat gotin.

Şêx Hemîdê Qadî dest bi çêroka xwe kir û got:

“Di demeka dûr da, li ser rûyê va dinyayê goçerin hebûn, van goçeran tim li ser lîngan bûn, yanê kîjan wara bi wan xweş bû, konên xwe didan hev û berê xwe didan wa heremê. Hinek ji van goçeran li erdê Qudsê bûn, ji bo wan dinya bi qerase bû (cemidî bû). Wan konên xwe danîn, li hev pêçan, firaqên xwe kom kirin, tiştên xwe li ser piştta ker û qantîran şidandin, berê xwe dan bo erdê Hîcazê ê germtir bû.

Mîrê goçeran ferman da gelê xwe û goçer bi rêkirin, dema ew giştin erdê Hîcazê ji obeka wan oban jinek li dû goçeran ma, ev jinka di wê gavê de bi zarok bû û dema zayîne li wê hatibû, va êksi-

ka bi tena xwe li wê çolê ma, sancî hatinê û bû hint-hinta wê, ber xwe da, hema berî zarokê wê bibe, xwedê ferman da ezraîl û got:

-Ya êmekdarê min... Goçerin ji welatê Qudsê derketine û di rêya xwe de ne, diherin erdê Hîcazê, pîrekek giran heye, li dû goçeran maye û zarokê wê dibe, tuyê li ber balgiyê seriyê wê pîrekek rawestî, gava ku zarokê wê hat ser rûyê dinê, tuyê canê wê bistîni, yanê rihê wê pîrekek bigrî, bîne ji min re.

Dema Ezraîl patşahê mirinê rihê jinekê girt, zarokê wê li ber sîngê wê bû, wehîjnî bi zarok ket. Di wê gavê de dilê patşahê mirinê ezraîl bi wî zarokî hat sohtin û êşî û li wir bi xwe re mijûl bû, got:

-Ya xweda! Min rihê vê jinekê girt, li va çol û çolistana, ne kesî dît û ne kesî bihîst, tu kes li van deran bi xwe nîne, ma wê çawa be?

Pîrê Ezraîl bi sergermî, rihê jinekê bir, kir qendîlê rihan. Li vegeerê xwedê deng lê kir, got:

-Ya êmekdarê min! Çima min ferman da te, ku tu rihê wê êksîkê bistîni, gava te can kişand, lawîk kete erdê û girtî, kire behî-behî, dilê te pê şewitî? Te got; ya yezdan! Li vê çolê, li vê ber û borê, kesî nedît û kesî nebihîst, ma te va bîra kiriye, xwedê nîza-ne û nediye?

Dibên xwedê bi çavekî xeydê li Ezraîl nihêrî û kire mij û dûman, bi perî ezmanan xist û dû re bi çavekî rehme lê sekir, wekî berê li hember xwe rawestand û gotê:

-Pêwîste dilî te bi mirov neşewite, ê ku wan tîne ser rûyê erdê, girînge bextê wan jî ronik bike.

Va zaroka li wir ma, xwedê patşahê erdê ezmanan, va dinê û wa dinê, xwedayê dan û standinê, ê mezin û bi hêz ewe, kane bike çawa ew dixwaze, roja dî berek xezal bi ser wî zarokî de şand, xezaleka bi şîr hate ser zarok û çîkên xwe kirin devê wî zarokî û ew têr şîr kir.

Dem bi dem ev xezala tê ser lêwik û wî bi şîrê xwe têr dike, bû sedemek ji dirêjbûna jîna wî lawkî re. Bi şoran nêzîke, lê bi dema xwe dûr û dirêje. Lawîkê çolê êdî destpêkir di şeş mehekê de, bi çalepan xuşî, lawîk kanî bû li dor laşê dayka xwe bigeriya, dayka lêwik bi hêza xwedê li ser acî rastê bû, bi laşê dêka xwe

girt, xuşî hat ser sînga diya xwe, dev kire memkê wê, di wê demê da can bi memkê dêkê hat û şîr girt, va lawîkî şeş mehan şîrê diya xwe mêt û bi ser lîngan ket, li wê çolê bi xezalan re jiya.

Wek ku gotin dibên, li welatê Hîfazê karwan pir bûn, li ortê welatên rojhilat û rojava dan û standin dikirin. Yek ji wan karwanan li wî warî konê xwe danîn, şevêkê li wir razan. Sibedî rabûn, firaqên xwe dan hev, li wa derê borîn û gerîn. Gavanekî dewêr, dewarê xwe bir çêrê, bi rê de perek asik (xezal) ji pêşiya wî rabû, lê gavan seyr ma, gava dît, ku lawek di nav lîngên asikan de dibore. Gavanî devserna, nikanî bigihêsta wî lawîkî, lawik ket nav pûş pelêş, li wir hinda bû, gavanî dewarê xwe çêrand ta hêvarê, li ber rojava dewarê xwe komhev kir, vegeerî ciyê karwan lê.

Dû xwarina şîvan re, gavan wek, ku em Kurd zanin hemû danîşvan diherin ba serok, şewêrkiya xwe li bin konê wî dikin, çayê an qehwê tehl vedixwun, dema razanê vedigerin malên xwe. Gavan çûnê konê serkarwanî, silav da wan kesên ku li wir û li ciyêkî xwe berda erdê, rûnişt. Serkarwanî zanî ku dêmê gavanî hatiye guhartin, li wî temaşa kir û got:

-Ha gavano! Çima tu wilo bi ser xwe de bi bîr ve çûyî?

Gavanî li serkarwan nêrî, got:

-Bi xwedê! Hîro ji pêşiya min kerfîk asik rabû, di nav wî kerfî de, min zarokek dît, ew zarok pir bezo bû. Min devser wî na, ez negihêştîm û lawik kete nav pûş û pelaşan, hinda bû.

Serok gotê:

-Ma tu wa ciyî zanî?

-Erê ez zanim.

Mezinê karwanê ferman da gelê xwe, jin û mêr, ewil û xort, kalmêr û pîrejî gişt bi hev re herin wa ciyê ku gavan gotî. Bi vî rengî serok got:

-Ger ew kuda here, emê wî bigrin.

Gişt bi hev re çûn û çavên xwe li wî warî rind vekirin û gerandin, bi peyatî û siwarî, gel ji bin konan derket û bi wê çolê ketin, kerf asikan ji ber wan rabû, bi rastî zarokek li şun keriyê asikan ma, devserê wî kirin, lawik bezî, kete nav pûş, li ser sînga diya xwe, xwe komhev kir, vana lawik girtin, dîtin ku wa êksika ku li nêzîkê mirî, aciyê

rastê tixiye û yê çepê hîn can têdaye, li wir ew êksika veşartin û lawik bi xwe re anîn mal.

Wek em zanin, lawik bi cinewiran re mezin bûye û şîrê wan vexwariye, ziman di devî wî de nîne, serok ev zaroka li cem xwe hişt û ew perwerde kir, debîr (mamosta) jêra girt, ku wî hoyî xwendin û nivîsandinê kir. Ev lawik bi xwe hat, xort bû û serê wî pir zeel bû, tengdarên ketin bin şorên wî, hurmeteka pak jêra xuyakirin.

Jîna serok dawî bû, gava mirina wî hat, ezraîl lê bû mêhvan, canê wî girt, bire jor, ciyê qendîlê rihan, şênî li mala serok civiyan, wek xûka (adeta) me Kurdan, laşê wî çekirin ser darbestan, birin gornan.

Rok du se... Ev êla ku bê serêl mayî, hêdî hêdî jîna wan berve hevdiyo bû (xirab bû), kalmêrên wê êlê li mala serêlê mirî civiyan, bi serêliya xwe mijûl bûn, şor ji şorê, hatin ser serokatîyê, giyan li wir peymanên xwe dan, di wê şevê de, ew zaroka hilbijartin, ji xwe re kirin pêşeng.

Dibên ku di serdema wî de, aşîrî, dadmendî, rastîbûn herdemî bû, kêf û şahî, ken û henek li ser lîvên wan mirovan bûn, di du sê salan de, welatên dorhêla xwe, tev kirin bin destê xwe, destelata wî gihêste qulbe û bakur û pir bi deng û nav bû.

Rojekê ev Sultana li dervey burca xwe radiweste û li çolê temaşa dike, li wa çolê çêlek tê ga û gayên din li dû çêlê tîn, çêl ji ber wan gayan direve, lê gayekê xort zora gayên din dibe û çêlê dide ber sîngê xwe, dema va gava di ber çavên Sultên re derbas bû, çavên Sultên lêketin, dît ku çavekî bi ronik di orta herdu çavên wî daye û laşê gê mezin û tîjî goşte, Sultên bi xwe re got:

-Bi xwedê! Ger heye ev gaya xwedê ye! Ferman da şagirtên xwe, hew gaya girtin, anîn ji Sultên re.

Cimcimê Sultan hewliyêk ji burcê xwe xweşik û rindiktir avakir, xalî û mehîr lê rêxistin, ew gaya ji xwe re kir xwediyê xwe û perestiya ga kir.

Li wa derê û li wa gavê xwedê ferman da melekê mirinê, jê re got:

-Ey emekdarê min! Here welatê han, bi çavên xwe bibîne, wa zarokê ku dilê te li ser hatiye

sohtin, min ew kiriye patşahê rojhilat û rojava, başûr û bakur ketiye bin destê wî, bûye sultane bi nav û deng, lê ew Sultana bûye gaperest. Perestiya wî gayî dike, hêz û xweşiyê jê hêvî dike.

Ezraîl xwe kire rengê kotirekî (teyrekî) û xwe berda jêr, rast çû qonaxa Cimcimê Sultan, bi çavên xwe dît ku Cimcimê Sultan qonaxek ji camê avakiriye, mehîr tede rêxistine, çend şagirt dane bo wa qonaxê, ku berdestiya gê hergav bikin û bi xwe jî li jêr rûniştîye, hêz û xweşiyê jî gê hêvî dike. Cimcimê Sultan ji binî xwedê nasnake. Wê gavê melek ezraîl firî çû li hember xwedê rawestî, dest danî ser desta û got:

-Ez kêmim tu temamî ey xwedê! Ji te va tê xweyakin, çî dibin heft ezmanan de dibe, tu gunehê me berat kî, ya xwedê!

Va Sultana gava diçû mezela xwe yan civata pîremêran, ew gela bi tevî û bi serfirazî ji ber wî radibû û gişt disekinîn li hêviya fermaneka wî, wek zanyarên ola zerdeştî dibên, va Sultana hezar salî jî li ser rûyê dinyayê, gava ku dema wî li vî dinyayê dawî bû, bi vî rengî canê wî hat kişandin.

Pênc melek ên mirinê li ser wî kombûn, ta kanîn canê wî ji laşê wî bikin, ev jî ji ber qencî û dadmendiya wî bû, gava ku van pênc melekên mirinê li dor Cimcimê Sultan kombûn, nikanîn canê wî bikşandana, bi xwe sergerdan man û rawestî, yekî xîzan hat cem Cimcimê Sultan jê re got:

-Ey Cimcimê Sultan! Li şîra nê (mutfaxê).

Cimcimê Sultan lê vegeerî û pirsî:

-Nan nema?

Li vir delîve (firset) kete melekên mirinê, dest avêtin canê Cimcimê Sultan û bi xwe re birin.

Wek ku em dizanin, gel li hev kombû, sohtin û reşayî ketin nav wa êlê, bi erf û xukên (adetên) xwe laşê wî birin mezela, kirin bin axê de.

Va çêroka bi va rengî ma û gora Cimcimê Sultan hate wenda kirin, hêdî gelên hewes lê ji xwe re kirin çêroka şevan, civata malan û gundiyan pê xweşik dikirin. Lê bi rastî wek zanyarên ola Ezdî tînin ber çavan, ku ev karî pêkhatî ketiye gotinên tawos melek û ji ola Ezdîyan re bûye pêrew ji jîna wan Kurdan re.

Rokê Isa û şagirtêkî xwe ve,

ketine ser rêkekê diherin welatekî dî. Bi rê va çavên şagirtî li serkî mezin ketin, ne wek serê mirova ye. Li Isa vegeerî û bi destê Isa girt û got:

-Ey Isa! Hele li va serî ha mezin binêre, çî seyrekê ji seyren xwedê ye! Isa û şagirtî çûn ser wî serî, ji xwe re li wî nêrîn, demek dirêj xwe pê mijûl kirin, lê bi demê nehesiyan. Isa li ber xwedê yê xwe gerî, got:

-Ey xweda yê min! Tu va serî bi ziman bikî, da kanibe bersiva pirsên min bide. Xwedê niyaza (meraqa) Isa anî çî û Isa deng li wa serî kir, de hêdî li vir dibe gotin (qewl):

Dibê Isa pêximberêkî çêye Bê bav, Meryem dêye Dibê çî subeheka hûne (zûye) Ser serîkî va hilbûne

Şamon va sera dît, serî mezîne, diran xweya dikin, bang li Isa kir, got:

—Isa, hele were, li vî serî seke, ma ev çî reng sere?

Isa hat û xwe pêşve da û lê kir silave. Serî ji keremê va afîk vedave. Got:

-Ey Isa! Tu hatî ser serî min û herdu çave.

Isa we da xebere:

-Tu çawa dizanî ez Isa yê pêximberim?

Serî we da xebere:

-Ez dizanim tu Isa yê pêximberî. Tu rojekê li binê vê çolê bibî zahîrî.

Isa ji serî pirsî:

-Tu bi xwedêkî? Tu mêrî an mêyî?

Serî we dibêje:

-Ey Isa yê pêximber! Dema ez bûm ji dê, zanya ez dizanim mêr bûm ne mê.

Isa we dibêje:

-Xatîrê wekî rehmane, tu ji min ra wilo rastiyê bidî, tu kafîrî, cihoyî an xweda zanî.

Serî got Isa:

-Ez ney kafîrim, ney ciho me û ney diyanim. Ez xwendekarekî ji binê vê çolê me, ezî giranim.

Isa ji serî pirsî got:

-Tu bi xwedêkî îlahiye, melekê bêrê ye (xeyrê ye), tu yê ji min re hilo bidî rastiyê, te çî mezinahî li ser vê erdê kiriye?

Serî got Isa:

-Ey Isa! Her ku ez diçûm nivîrê, min hezar dikir zincîrê, hezar dida seydayê mîrê, hezarî

bi seydê (nêçîrê) bû, hezarî bi qersê zêrîn bû û hezar bi min re ê bengê bû. Dîsa serî got:

-Ey Isa! Ku roj hilat ji hewest, hezar min hebû disekinî pêşdest, min hezar hebû keffî serdest û hezra min hebû sekinî simbêl pişt guh ve bi dest.

Herroj ku bi xêr roj hate dere, min hezar kursî hebû zêrî zere, min li dîwana xwe dida li sere.

Herroj ku roj dihat di ser rê re, min hezar kursî hebû ji zêre, min li axa û begler li dîwana xwe digihêra.

Ey Isa her roj min ho dikir, min hezar bor ji axtexanê dikêşa dere, zêr zêre li xabî li sere, zêr zêr bû, li xabe pêda xelqekî zor zehf mabûn li wêda, ev der tevda, lê kombûn di malekê de.

Û got:

-Isa! Min hebû hezar jine, xewlekê nav diçime û bedîla Cimcimê Sultan kes bi kesî re nebû dijmine.

Serî her got:

-Ey Isa! Min hebû hezar xasiye, xewlekê nav diçime kes bi kesî re nekîr dijminahiye.

Ey Isa! Rojhilat ji gel, min hezar kenîşk (keç) hebûn rewim xewlekî nav diçûume bedîla Cimcimê Sultan, kes bi kesî ra nekîr xeyde.

Isa ji serî pirsîye:

-Tu bi xwedêkî îlahiye, melekê bêriye, tuyê ji min re bêjî rastiye, ev aleliya zor û zehf te kiriye, te çi xêr bi rihê xwe re kiriye?

Serî got:

-Ey Isa! Ku rojhilat ji asas, min hezar tazî dikir bi kiras, min hezarî pêxas, min dikire nas, hezar ji zîndana min dikire xelas.

Herroj ku rojhilat, min hezar mitqal zêr, min dikir mêzîne (tayanê) dida sêfil û sergerdanê, dikir xêre.

Herroj ku min dîwan dibest, hezar mak û xuh dihatine şîrana (şîrangeha) min, ta hêvarê çenggek (qazika bi çembil) jê nedima.

Herroj ku min dîwan dibest, hezarî bi min re, bi tûtûn bûn, hezarî bi qelûn bûn û hezar ji civata Cimcimê Sultan î meh-rûm bûn.

Herroj ku min dîwan dibest bi serf, hezarî digot bi dev û hezarî lê dixist bi kêf, hezarî digot bi saz û mixlîr, tembûr axler, deng, dîwana Cimcimê Sultan pê dibû reng.

Isa ji serî pirsîya, got:

-Tu bi xwedêkî îlahiye, melekê bêriye, tuyê ji min re bêjî rastiye, ev aleliya zor û zehf, te ev leşkerên xwe bi çi naskirîye?

Serî got:

-Ey Isa! Hezar bi xeftanî sipî bû, hezar bi sûrî misrî bû, hezar bi min ra ê bengê bû, hezarî bi xeftanî sor bû, hezar misriyê mor bû, hezar bi min re î li jor bû, hezarî bi xeftanî zer bû, hezar î dilol! Zer bû, hezar bi min ra î hevser bû, hezarî bi xeftanî reş bû, hezar î bi tîr û tîrkeş bû, hezar siwarî hespî nerî belek bû, hezarî bi hithit bû, hezarî mêrkut bû, hezar siwarî hespî mêyî qut bû, hezarî kose bû, hezarî bi zêrî mirûse bû, hezar bi min re xewle bû, hezarî kehrî lal bû, hezarê gêncî rewal bû, hezar siwarî hespî nêrî çal bû, hezar bi min re î heval bû, bendî wana hewane, leşkerekî girane, derkete binê vê beriyê qasî estêrkê ezmane.

Min got! Ev çi leşkerê girane?

Rojekê Cimcimê Sultan derkete binê beriyê, serbazek dît, jê pirskir, got:

-Ev çi serbaze? Got ev serbaza perek ji perên Cimcimê Sultane.

Isa ji serî pirsîya:

-Tu bi xwedêkî îlahiye, melekê bêriye, tuyê ji min re bêjî rastiye, ev leşkerên zor û zehf, te bi çi tîr kiriye?

Serî got Isa:

-Ey Isa! Ku roj hilat ji Şimbêz, min sîtil dikirin rêz, hemû tîr dikirin ji goştê pêz, heçî ji desta weriya, heçî ji heskê rîjiya, avête dîl bîjiya, çiqas mexloqê binî beriya, ew jê diçêriya.

Isa ji serî pirsîya:

-Tu bi xwedêkî îlahiye, melekê bêriye, ji min re bêje rastiye, xwedê yê ku te diparêze kî ye?

-Min çel li gayî nedikir, xare û dîle rast dikir, herroj wî gayî rêx dikir, min herdu destên xwe dan bere, min li dîwana xwe digere, min dida mêr sere.

Herroj ku rojhilat ji heweste, min pê danî serpê, min dest danî ser dest, min rizqê xwe ji wî gayî dixwest.

Isa ji serî pirsîya:

-Tu bi xwedêkî îlahiye, melekê bêriye, ji min re bêje rastiye, mehniya te û mirinê çiyê?

Serî got:

-Ey Isa! Herroj çûme ravê, ez ketim zû xenîm rihê min bû didu, du melekên mirinê hatin, ti çare

bi rihê min nebû.

Ez ketim rêye, xenîmê rihê min bûn sêye, ti çare li rihê min nebûye.

Ez ketim hênce, xenîm rihê min bûn pênçe 'hînga rihê min birin', qalib li wê derê mabû sênce.

Ji perî noranî ji durrê, xêr û hesenet wî van periyan (melaîkan) nikanîn rih bigirtan.

Serî got:

-Ey Isa! Gava ez mirim, laşê min bi avega germ pak dikin, serî min di nav kefenekî cawî wer dikin, serî min nav kefenekî cawî neyîne, zibînî hatin rihê min re digîne.

'Hînga zibûnê dojhê hatine ser gotina Cimcimê Sultan':

-Bangîna xwe bike gê ye, bila ga were te azake.

Serî bi xwe re got:

-Ne ez bim û ne ev karê min girî be.

Zibûnê dûjhê bi çeplên Cimcimê Sultan girtin, avêtine nav êr û alavê, laşê Cimcimê Sultan li wir hêştin.

Rihê Cimcimê Sultan kete nav êgir, rihê wî sed safî di dozexê de ma, hat sohtin.

Ew gayê ku Cimcimê Sultan jêre seriyê xwe xwar dikir û diparist, ev gaya hat kete orta bihişt û dûjhê, serê xwe kir erdê bû bore-bora wî, kir ku heru mezelea li hev xîne, bi rûyê erdê re bi yek ke.

Xwedê ferman da Emîn Cibraîl, got:

-Emînê mino! Here seke va gaya çi dixweze, bi rawestandin bide.

Emîn Cibraîl hat deng li gê kir, got:

-Dewaro! Raweste, te xêre, çi daxwaza te ye?

Ga lê vegefî û got:

-Emînê xwedêwo! Min çi xêre! Cimcimê Sultan ew mirov bû, ez dewarim, wî ez diparistim, kêfî û xweşî ji min hêvî dikir, min jî ji xwedê hêvî dikir, ez jî emînekî xwedê me, pêwîste ji bo xatirê min Cimcimê Sultan ji dûjhê derxîne û têke bihiştê.

Cibraîl çu dîwana xwedê, got:

-Ey xweda! Ga bi min re got. Xwedê ferman da melek Cibraîl, gotê:

-Here Cimcimê Sultan ji dûjhê derxe û bavê bihiştê.

Melek Cibraîl hat li ber deriyê dûjhê rawesta, bang kir, got:

-Cimcimê Sultan!

Heştê hezarî bi hev ra gotin:

-Ha!

Emîn Cibraîl li xwe sergerdan ma, nema zanî, kî Cimcimê gapereste.

Cibraîl vegefî cem xwedê, xwedê jê re got:

-Ey Emînê mino! Tuyê herî wilo bangê lê bikî; ey Cimcimê gaperest! Ewê bêje; ha! Hîngê tuyê wî ji dûjhê derxîni, bi aveka kewdel û hewdel û bibî berdî nav bihiştê.

Emîn Cibraîl hat li ber deriyê dûjhê rawestî û bangkir, got:

-Ey Cimcimê gaperest!

Cimcim bersiv da:

-Ha!

Cibraîl got:

-Were! Xwedê tu rizgar kirîye, ezê te bibim bihiştê.

Cimcim bi Cibraîl re got:

-Ey Emîn! Min birakî xwe î axretê girtiye, birayê min, min bernade.

Emîn Cibraîl vegefî dîwana xwedê, got:

-Ji te va aşkereye ezbenî, Cimcimê Sultan çi bersiv da.

Xwedê gote Emîn Cibraîl:

-Here Cimcimê Sultan û birayêd wî yên axretê hemiya derfîne. Emîn Cibraîl hat û bi Cimcimê Sultan re got:

-Xwedê tu û birayên te yên axretê hemî ji dûjhê rizgar kirin.

Cimcimê Sultan bi destê birayê xwe girt, wî bi destê birayê xwe yê din girt, wek zincîrekê gelê dûjhê gişt ji dûjhê derket.

Emîn Cibraîl bi lez zivirî çû xwe li ber kursiya erşê serî danî, got:

-Ey xwedê! Gelê dûjhê gişt derket, tev bi hev re bûne birayên hev ên axretê.

Xwedê bi Cibraîl re got:

-Rinde! Xweda jî hevalê yekbûnê ye! Ma ji yekîtiyê tiştêk dî rindtir heye, Emînê min!

Ez dixwazim tu herî, gişa ji dûjhê rizgar bikî, li wir tenê sê kesan bihêlî, gunehên wan netên beşxandin:

Heryekê ku bavê xwe bikujî.

Heryekê ku jina birayê xwe bibî.

Heryekê ku dîne xwedê berde, bi dînekê dî bigrî.

Ev hersê karan gunehê wan çî caran netên beşxîn."

Rehme li dê û bavê guhdara Mezela em têde xwedê avaka

Cimcima Sultan⁽¹⁾

Eugen Prim û Albert Socin-1887

Rojekî bi rojêda,
Sîmon û Isa çûn bi rêvada,
Keloxeya⁽²⁾ dîd⁽³⁾ bi rêda,
Sîmonî pehna xwewa lêda.

Isa rabî bi wê gavê,
Li keloxey kir silavê.

Go ya Isa tu çitkî⁽⁴⁾ li vê navê?

Go ya keloxî li rêye,
Tu bi vî kî yê xwedêye?
Roja tu bû ji dêye
Tuyî mêr bû anê mêye?
Ya keloxê li erdana
Tu bi wî kî ê rehmana?
Bêje min tu Cihobû⁽⁵⁾ anê musulmane?

Ney filleh bûm ney gorana,
Kafirî mirted⁽⁶⁾ bûm,
Gayekî çarçav hebû,
Ew diheband⁽⁷⁾ îmana.

Go ya keloxê li erdana
Tu bi wî kî ê rehmana?
Bêje min tu dewlemend bû anê xizana?

Go ya Isa bi wî dikim ê rehmana
Xaliqê erdan û esmana
Elhemdilla ezî dewlemend bûm, ne ji xelqê xizana.

Go ya keloxê li erdana
Tu bi wî kî ê sebûra⁽⁸⁾
Bîrê xweva bîne bihora⁽⁹⁾
Tuyî dewlemend bû,
Bêje min! Tu şahî bû anê ji xelqê bexîla⁽¹⁰⁾?

Go ya Isa bi wî dikim ê sebûra
Bîrê min tene bibîra
Elhemdilla ez şahî bûm new ji xelqê bexîla.

Go ya keloxê li erdana
Tu bi wî kî ê rehmana
Bêje min tu maqûl⁽¹¹⁾ bû anê ji xelqê xulama?

Go ya Isa bi vî dikim ê rehmana
Bi xaliqê li erdan û esmana,
Ez bûm Cimcimê Sultana,
Herro heftê berx wî çûne şîlana⁽¹²⁾,
Herro heftîh min dikirin ji gana⁽¹³⁾,
Hefsed min diberdan ji qeyd û zîdana,

Hefsed min libas kirin⁽¹⁴⁾ bi van destana
Hefsed min dikirin ji gana,
Hey denîkê! Hey dinyayê!
Bêbextê kes tê nemayê!
Axir bûm keloxek, ketim li ser dinyayê,
Ya Isa bi vî dikim ya rehmana
Bi xaliqê li erdan û esmana
Ez bûm Cimcimê Sultana
Hercar qurnatê⁽¹⁵⁾ dinyayê, li nig bîn⁽¹⁶⁾ girta dîwana,
Min hukmatê dikir heta li binê behrana⁽¹⁷⁾,
Keseg⁽¹⁸⁾ nebû bêy îzna dilê min li ser êg hilfînd ezmana.

Ya Isa bi vî dikim ê rehmana,
Bi xaliqê li erdê û esmana
Ez bûm Cimcimê Sultana.
Min hebûn hefsed jinî digoriya,
Min hebûn hefsed jinî di şafîiya⁽¹⁹⁾
Min hebûn hefsed jinî henefîiya⁽²⁰⁾
Wekî ez diçûm menzilê, elhemdilla digel min dilekî keyfiya.

Ya Isa bi vî dikim ê rehmana,
Bi xaliqê li erdan û esmana,
Ez bûm Cimcimê Sultana.
Min hebûn hefsed kurê asmîna⁽²¹⁾
Her êg li piştê kemberê zêrîna
Ew ew bûn bike ser û dewa bihatin ker, bihatin siwar bû.
Biyar li hesp û zîna.
Hey denîkî dinyayê!
Bê bextê, kes tê nemayê!
Ji hinda zêr û mala dinyayê,
Tijîd⁽²²⁾ bo kesî û kes tê nemayê⁽²³⁾!
Axir bîm keloxeyek hatim li ser dinyayê.
Ya Isa... ûhd... hd...
Min hebûn hefsed sêd û sîna⁽²⁴⁾
Min hebûn hefsed sêdî zara,
Her êg zencorekî zerî dabû li sere
Wekî em diçûne birêvêda,
Min dida li destê wezîr û paşa, hakim û beglera.
Ya Isa... ûhd... hd.
Min hukmat hercar qurnatê dinyayê, min girta dîwana
Keseg bêy îzna dilê min li ser êg zimana,
Ya Isa... ûhd... hd.

Hefsed paşa min hebûn,
Hefsed begler min hebûn,
Hefsed wezîr min hebûn,
Hefsed siwar min hebûn, siwarê diqemara⁽²⁵⁾,
Hefsed siwar min hebûn, siwarê disimboza⁽²⁶⁾,
Hefsed siwar min hebûn, xwarî di suxra⁽²⁷⁾,
Hefsed siwar min hebûn, xwarî di reşa.
Min hefsed xulam hebûn ji bo dara kişandinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo avê înanîndê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo agira û kirinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo nanî pextinê⁽²⁸⁾,
Hefsed xulam min hebûn ji bo medbexê⁽²⁹⁾ û gerandinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo sufra⁽³⁰⁾ û hilgirtinê
Hefsed xulam min hebûn ji bo avê û gerandinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo qehwê û kelandinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo fincanê û gerandinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo qalûna û dagirtinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo pala û înanîndê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo celawê girtinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo rikêba û girtinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo zîna û lêkirinê,
Hefsed xulam min hebûn ji bo rabûn û rûniştinê.

Hey dinyikê(31)! Hey dinyayê!
 Bêbextê qed(32) kes tê nemayê,
 Ji hinda zêr û malê dinyayê,
 Tîjd(33) bo kesê û kes nemayê!
 Axir ez bûm keloxeyek ketim li ser dinyayê,
 Çi rojekî bi rojêda,
 Em rabûne çûne birêvêda,
 Heta nîvro em mane birêva.
 Li wî heta hişka pertava.
 Rawesta roja êka,
 Lê hişg(34) bû dest û pêka,
 Rawesta roja duwa,
 Lê hişg bûn dest û pêya.
 Rawesta roja çara,
 Xelkê bajêrî bû galegala,
 Dibêjin îcar paşayê me bê hale.
 Rawesta roja pêncê,
 Bi laşê wî girte rênca(35),
 Rawesta roja şeşa,
 Li bajêrî bû gûja(36),
 Xelkê dibajêrî dibezin, îcar paşayê me nexweşe.
 Rawesta roja hefta,
 Qarapênik bi bajêr kefta(37),
 Xelkê dibajêrî dibezin, îcar paşayê me wê kefte.
 Rawesta roja heştane,
 Hatîn ser min du milyakatê girane,
 Pê wan li erdê serê wan li ber esmane,
 Gurzê wan li erdê bi qasê çiyane,
 Wî da li ber gurzane,
 Ne qalib(38) hêla, ne gane(39),
 Ruha wî hilkêşa ji bin neynûkê piyane,
 Xelkê dibajêrî çûn sûkê bo wî kirrîn heftîh gaz kitane.
 Wî birî li qebrane(40),
 Kirî li bin erdane,
 Ew vegezan hatin bê miltane(41),
 Hatin ser wî du milyakatê(42) girane,
 Wî da li ber gurzane,
 Ne qalib hêla, ne gane,
 Wî kirî mor(43) û morane.
 Êxistî li bin heft tebaqê erdane,
 Go ya Isa heftîh sala bo wî ezabî werbûm(44),
 Ya Isa bo wî... ûhd... hd.

Paşî(45) heftîh sala bo wî ezabî werbûm,
 Paşê herdu milyakatê di qehhara(46)
 Berê xwe da bi mala,
 Got, ezaba me hunda wêja dora hewa her çar dîwara,
 Go ya Isa... ûhd... hd.
 Herçar dîwara givaştin,
 Ne qalib hêla, ne gana,
 Ne heştî hêla, ne xwana,
 Wî kirî mor û morana,
 Êxistin bin heft(47) tebaqê erdana,
 Ya Isa heftîh sala bi wî ezabî werbûm,
 Ji nû be îzna şahê cebbare(48),
 Baran ji banî hate xware,
 Rabûn com(49) û cobare,
 Lehiya li ber xwe dana,
 Ez avêtim binê behrana,
 Ya Isa sê sala li binê behra bû,
 Goştê laşê wî xwarin(50) masiya bû,
 Ya Isa paşê sê sala avê ez avêtim giwandana(51).
 Hecî rahê mayî, ew jig(52) teyr û tewafî(53) xwara,
 Hestiyê wî hişg bûn, bûne weke dara,
 Xelkê dibajêrî tînan heştê wî dihêrana,

Tevlî axê dikir, dikir avsarbekana(54),
 Hec kesê bi ava wî sarbekê(55) vedixwara,
 Digot babo ava va sarbeka qewî(56) sare?!
 Ya Isa bi wî... ûhd...hd.
 Sê sala hestê min sarbûg(57) bûn,
 Paşê sarbig şikestin,
 Hostekar hatin li binê dîwara vebestin(58),
 Heftîh sala hestê min li dîwara bûn,
 Ji nû bi îzna şahê cebbare dîwar heraftin(59),
 Laşê min cama bûn(60).
 Hey dinyekê! Hey dinyayê!
 Bêbextê qed kes tê nemayê!
 Ji hindî zêr û malê dinyayê,
 Carag(61) dî bi qudreta xwedê keloxê min seg bû,
 Kefî li ser dinyayê.

Got, ya keloxê li erdana,
 Tu bowî kî ê rehmana,
 Tu birê xwe bîne bibîrana(62),
 Te cehennem dîd(63) piçavane(64),
 Bêje min wesiyeta(65) cehennemê çawane,

Go ya Isa bi wî dikim yê rehmana,
 Bi xaliqê li erdan û esmana,
 Ez zanim wesiyeta cehennemê çawane,
 Hindî ava behra bûbit hubir(66),
 Hindî bilcimlê(67) darana bûbin tebaq û kaxez,
 Ez bêjim tu binivîsî qed nîv sêka cehennemî nayête wesiyed dana.

Ya Isa bo wî dikim yê sebûra,
 Dûpişk û mara bi xelkê gunehkara mijûla,

Paşê rehma li dey babê diguhdara.

Têbînî:

1- Hestiyên seriyê Sultan, 2- Hestiyên Serî, Kelox, 3- Dî, 4- Çi dikî, 5- Cuhu, Yahudî, Musayî, 6- Yê ji olê xwe vegeziye, 7- Hesdikir, 8- Aram, Hedar, Sabir, 9- Derbasbûyî, 10- Xesîs, Cimrî, Destgirtî, 11- Xwedîkar û dewlemend, 12- Çêre, Cihê giya, Merg, 13- Ên bi can, 14- Bi cil kirin, 15- Felek, 16- Li cem bûn, 17- Derya, Behr, 18- Kesek, Yek kes, 19- Rêyekî îslamî-Şafîî, 20- Rêyekî îslamî-Henefî, 21- Esîl, Xwedî binyad, 22- Tîşt, 23- Nemaye, 24- Çol, Sehra, Berî, 25- Hespê qemer, 26- Hespê simboz, 27- Bicihanîna qewîtiyan, 28- Pehtin, Pijandin, 29- Mutfak, Cihê xwarin çêkirinê, 30- Sênî, Sofra, 31- Dinyayê, 32- Qet, 33- Tîşt, 34- Hişk, 35- Gemarî, Qirêjî, 36- Qîrû-qîr, Qebralix, 37- Ket, Lêket, 38- Cism, Laş, 39- Giyan, Rih, Can, 40- Tirb, Gor, Çal, 41- Mîntan, Şapik, 42- Melayket, Perî, 43- Rengê mor, 44- Tê werbûn, 45- Paşê, Piştê, 46- Serkevtî, 47- Heft tebeqên erdê, 48- Zordar, 49- Co, Ark, 50- Xwarina, 51- Berav, Pîlaj, Kevîşen, 52- Ew jî, 53- Teyr, 54- Cer, Saring, 55- Şerbik, 56- Xurt, Pir, 57- Şerba avê, 58- Avakirin, Bingeh danîn, 59- Hilweşandin, Xirabkirin, 60- Komkirin, Civandin, 61- Carekê, 62- Bîranîn, 63- Dî, 64- Bi çavan e, 65- Wasiyet, 66- Avreşk, Hibir, Mûrekkep, 67- Tev, Gişt.

Çanda netewî, bingehêk ji bingehên rizgariya netewayî ye

Hemû nîrxên diravî û giyanî, ku civakek, an gelek, an çînek an jî komek di dîrokê de ji xwe re aniye serhev, bi çand (kûltûr) dihên nimandin. Çand bingehêk ji wan bigehên pêwîste, ku netewekê dikin netew. Çand, ku li ser bingehên diravî yê jiyane xwe bilind dike, rastiya ku di dîrokê de jiyandûye dihêne zimên. Ango tundebûna rastiya jiyane ya dîrokî ye. Lewma çand, agahiya pêşveçûna dînamîkên zîkmakî ye û van rastiyan dihilimîne jiyane. Herweha rewşa civakê, an gelekê, an çîn an jî komeka mirovan li pêşiya serdemiyê datîne holê. Naverok û kapasîta çandê wusa xwe berçav dike.

Niha ji me re giringiyeka pir mezine ku em ji hêla çandî ve Kurdistan bînin pêşiya çavên xwe û sernîriyeka di vê warê de ji xwe re bikin karûbarê pêwîst.

Li Kurdistanê, ji bo afirandina civakê serdemî şerekî dijwar dihê bilindkirin. Xebat ji bo afirandina nîrxên diravî û giyanî dihê kirin. Li ser vê bingehê, ji bo pêşvebirina çanda gelê Kurd, gelek pîrs û gîftegrîft li ber me hene, ku giringe em bi lez destên xwe bavêjin wan; bersiva wan bidin û wan biverisînin.

Kêliya em gotinên jor bînin ber çavên xwe, çiya rastiya ku li Kurdistanê jiyandî ye? Kîjan nîrx û dewlemendiyên diravî û giyanî di destên me de hene? Ger em bersiva van pîrsan bidin, hingê em wê karibin kêş û pîrgirekan jî ronahî bikin. Nexwe, di domana dîrokê de çiya ew rastiya ku bûye serdestê Kurdistanê? Bersiva vê pîrsê jî, li ber ronahiya materyalizma dîrokî û bi xetên xwe yê bingehî, ji hêla pêşengên gelê me, di dîroka Kurdistanê de bi şeweyeka şot hatiye

dayin.

Niha em dixwazin hinde tiştên ku bi gelemperî dihên zanîn, bi şeweyeka kin dîsa berziman bikin. Ji sala 550'an heya niha rastiya Kurdistanê hertim bûye doliwgerî, vegirtin, û talan; kin bê gotin rastiya Kurdistanê rastiya şer û cengê ye. Ev rastî jî, di hêmbêza xwe de 2 rastiyan jî hev cuda hildigire. Rastiya pêşemîn: Dijmin bi rengê doliwgerî û vegirtinê şerek palandîye ser Kurdistanê. Di vî şerî de serhildanên gelê Kurd hatine şikandin. Doliwgeriya biyanî xwe damezrandiye. Li gora vê rewşê jî rastiye derketiye holê ku navê wê, **ixanet û hevxeatkarî** ye. Afirandkarên vê rastiye, dijminê zêftkar û mêtînger e û digel dijmin, çînen serdest yê Kurdî ne. Rastiya duwemîn: Li dijî rastiya yekemîn şerek hatiye ajotin. Di vî şerî de jî rastiya bi navê, **rapirîn**

û berxwedanê derketiye holê. Rapirîn û berxwedan rastiyeke wusa ye, ku ji 2548'an vir de, tucaran li Kurdistanê venemirîye. Bi avahî pir rind derdikeve pêşiya çavan, ku teviya nîrxên diravî û giyanî li Kurdistanê çî ne.

Ji hêlekê avahiyek li Kurdistanê derketiye holê, ku ji bo gelê Kurd biyane û biyanîkirina gelê Kurd ji xwe re bingeh digire. Ji nêzik an dur, tu pêwendiyên vê avahiyê bi Kurdistanê re nîne. Ji aboriyê heya konevaniyê û çandê, kesên bêbext û xayin yê nola Şêx Îdrîsî Bêlîsî, Ziya Gokalp, M. Emîn Sekban, M. Şerîf Firat, Kamran Înan, Sûleyman Nazîf, Hîkmet Çetîn ûhw. nûneriya vê avahiyê kirine û dikin. Ev avahiya ku van sîxuran damezrandiye, hebûna me dike xeterê. Roj bi roj, kêlî bi kêlî hebûna me ya netewayî û civakî dikirîne. Rûxandin û hilweşandina vê avahiyê binî li Kurdistanê, karekî pêwîst e ji bo me.

Avahiya berxwedanê, ku di dîrokê de lehengên netewayî yê mîna Kawayê Hêşinger, Şêrguh, Dîsem û Rûstemê Zal nûneriya wê kirine, hogiriya gelê Kurd, welatparêzî û merdiya netewî dihêne zimên. Kin bê gotin, di rastiya dîrokî de ku Kurdistan heya niha jiyaye, ev encam derdikeve holê: Avahiya bêbext û bişerrî hertim êrîşî Kurdistanê kiriye û nûneriya dijmin kiriye; avahiya berxwedanê jî ku bingehê hebûna me ye, nûneriya şeweya giyanî ya gelê Kurd kiriye û hoyên bi vê nolê bi xwe re aniye.

Di vir de, giringe em bala xwe rind bidin çend xelean. Weke dihê zanîn di êrdima Rohilata-Navîn de heya niha gelek gel di dîrokê de hundabûne. Lê gelê Kurd heya niha jî hebûna xwe parastiye, di vir de rastî em deyndarê berxwedana xwe ya dîrokî ne. Ev berxwedan di dîrokê de biserneketiye, lê ji bo Têkoşîna Rizgariya Netewayî Kurdistan re, risteka herî bingehîn leyistiye. Ji ber sedemên ku ji bo me giştan nasin, berxwedana me serfî-

raz nebûye, serxwebûn û azadiya gelê Kurdistanê pêknehatiye. Lê heke em gişt vê berxwedana xwe niha rind nasnekin, wê ev berxwedan dakeve derveyî armancên xwe, ji ber ku doliwgeriya biyanî û avahiya vê doliwgeriyê ranaze, hertim dest bi kar û xebate. Gelên cîhanê yê din, li dijî kevnaî û doliwgeriya biyanî yekîtiyên xwe çêkirin, rêxistinên xwe çêkirin, ramiyarî û konevaniyên xwe afirandin û bi vî awahî xwe gihandin rizgariya netewayî û civakî. Lê me Kurdan, heya niha me nekariye bi vê nolê xweş bikevin ser vê riya serbilindiyê. Li dijî hêzên biyanî gelê me serê xwe hildaye, li dijî xwerustê xwe ragirtiye û ger êrdimî jî be gelê me carnax xwe nêzîkî rizgariyê jî kiriye, lê ji ber sedemên babetî dîsa hatiye şikandin. Bîlî şaristaniya Mediya, berxwedana gelê me tim sist û bi kêmasî maye. Lê dîsa jî ev berxwedan gelê me parastiyê, hiştiye ku Kurd li ser piyên xwe rabin. Heke em vê berxwedanê niha baş bigihînin pîvekên serdemî, pirroniyê ku gelê me wê biserkeve û ew rizgariya ku hêviya dilê me ye wê pêkbêtin. Ji ber ku ev berxwedana gelê Kurd ya dîrokî, cewhereka zikmakî û giyanî ya gelek bi nirx û bûha ye.

Berxwedaneka wusa teng, ku hebûna gelê me bi vî an bi wî rengî domandiye, niha di vê koçbera mirovahî de, ê din nikare bê domandin. Giringe bi şeweyên nûjen bê domandin. Ji ber ku tenha parastina hebûna me, ê din di vê sedsalê de nikare jiyana bimîne. Rêç û azinên rizgariyê

yên nûh giringe bîn peyda kirin.

Ev ji bo gelê Kurd, xalek û koçbereka dîrokî ye. Ma gelo taybetiyên vê gihanekê yêncuda çî ne? Di rewşekê de ku tunebûna netewayî û hebûna netewayî li kêleka hevûdu dijin de, pêwîste ku bingehên ji nuhve jînbûnê, bi giyana berxwedanê, bi ramiyariya sedsala me ya şoreşvan û konevaniyeka rizgarîmend, bi dîlerî û zanatî û bi rexne kirina civakê, bîn avêtin. Bersiva pirsê wusa ronahî ye. Ger li ser vê bingehê mirov destê xwe bavêje dîrokê, û bi canekî şoreşger û zanistî xwe bilivîne, hingê wê bibîne ku dîroka jîn û zîndebûna gelê Kurd jî birê ketiye. Niha jiyana ku armanca me ye, ew jiyane, ku jiyaneke bê damezrandin, ku tevayî gelê Kurd xistibe bin siha xwe. Ev rastiyeke berxwedanî ye, ku bi lez xwe digihîne serdema me.

Jiyانبûyin û serxwebûna gelan an çînan, bi berxwedana hîzr û karvaniyê, bi lertzîna ji kur dibe. Kesên domana nuh, di warên ramiyarî, konevanî, aborî û çandî de, wusa dihên afirandin. Weke em dizanin, Quran ji bo Ereban ne tenha fîlozofî ye, herweha berhemeka wêje û toreyî ye jî. Ji ber vê yekê jî binyada zimanê Erebi ye. Wêjeya Fransiyayê, nivîsevaniya Sowyetê jî bi vî awahî derketine holê. Tewrat û Încîl jî berhemên dîrokî yêncuda niha û 20-25 babilîskan in. Herweha şaristaniya Mezopotamiya, Misr û Grekan ya ji bo şaristaniya domana dîlîtiyê, û berhemên derketin, nasî me ne.

Ji ber vê yekê em dibêjin, ku berxwedana nuh ya li Kurdistanê, reya hatina me ronahî dîke, ji roja destpêkê heya niha di karvaniyê de pêkdihê û berhemên ramiyarî û konevanî ji me re diafirîne. Ango ji bo dîroka me ya ji nuhve jînbûnê, ev berxwedan, berhemê pêşemîn yêncuda nivîsî û nenivîsî ye. Ji ber ku her mirovê li Kurdistanê, kêman zêde, di bin posîdeyên vê berxwedanê de dije, û hertişt li gora vê yekê xwe pêşve dibe.

Ji hêla din jî dijmin ketiye nav tirs û xofê. Baweriya wî bûye ew, ku wê her tiştên xwe hunda bike. Lewma jî mîna çavsoran êrîş dîke. Nûnerên xwe yêncuda har û dirinde derdixe. Dixwaze jiyana tev, weke daxwazên mêtîngerîya faşîst bidamezirîne. Şoreşa me jî, di bin hoyên şer êncuda giran de, û bîlî hemû şaşî û kêmasiyan, bingehên şoreşgerî ji xwe re dîke armancên jiyane. Li gora rewşê, bîr û hîzrên mezin diafirîne. Çalakî û libaziyên rizgariyê bikardihêne. Mirovên nuh za dîke. Herçuqasî heya niha di warên wêncuda, xanemani û endiziyarî ûhw. de hîn berhem û vekêşan derneketibin jî, bingeha çanda me bi vê rastiya nûhatiye avêtin. Ji xwe, heya ev tiştên bingehîn bidestê me ve nekevin, ne derfete ku ew tiştên em daxwaz dikin, bi destên xwe ve bînin.

Mêtîngerên hov, heya niha qirkirinên sor û sipî digel hev bikaranîn. Xwestin netewatiya me tunebikin. Ji bona em xwe ji encameka wusa rizgar bikin, giringe em di hîzr û karvaniya xwe de, em xwe bigihînin jiyaneke rast. Daku em di karvaniyê de berjewendên xwe biparêzin, jiyana xwe ya netewî berdewam bikin û bigihin armancên xwe, divê pêşemîn di mêtîngê xwe de em şoreşekê bikin, û xwe serbi-xwe bikin. Kin bê gotin, şuna çanda qîşlê ya mêtîngeran, divê em çanda netewayî ya gelê xwe pêşve bibin. Ev jî problema xwe naskirinê û Kurdbûnê ye. Yanî divê em xwe bikin Kurd û vê navê li xwe kin. Herweha ev Kurdbûn jî, pêwîste bi rengê şoreşgerî û netewayî be.

Di welatekî mîna Kurdistanê de, ku hertişt biyanî xwe ketiye, şerê ji bo serxwebûnê, azadiyê, demokrasiyê, serdemiyê û avakirina civakeka sosyalîst, giringe

di hemû war û hêlên jiyane de bê ajotin. Ger ev xwe biqulîbîne rastiyekê, hingê ev şer jî wê xwe bigihîne serfiraziyê. Em dikarin bêjin, ku bingeh û riknê civakeka serbi-xwe, afirandina kesbûn û şexsiyeteke serbi-xwe ye. Ev jî ji bo me, pirsêka çandî ye û pirsê afirandina reya pêşengî ye. Nexasim çuqas kesên wusa zêde bibin, herqas jî em wê xwe nêzîkî serxwebûnê bikin.

Nexwe, tiştê ku em ji xwe re bingeh bigirin ev in: Divê di bîr û baweriyê de serbi-xwe bin, di karvaniyê de xwedî însiyatîf bin, welatparêz û perwer bin, merd û dîler bin, hogir û canxweş bin, gelê xwe nas bikin, bi gelê xwe em xwe şev û roj mijûl bikin, pirsên gelê xwe çareser bikin, rastiya welatê xwe nas bikin, serdemê biverisînin, xwediyê bîr û baweriyên pêşveçuyî û şoreşger bin û van giştan li ser gelê xwe ava bikin.

Piştî ku mirov çand şirove bike pêde, giringe em bersiva pirsên nola; "çiyê kesaniya bi çand, çiyê xebata çandî?" bidin. Kesekî ku gelek xwendibe, kesekî ku çend dîplom sitandibe, kesekî ku çend zimanan rind bizanibe an jî kesekî ku xwe gelek "sosyal" kiribe, nayê wê manê ku ew kesekî bi çand û kûltûre. Heke mirov rastiyan li welat û navnetewan baş bizanibe, van rastiyan di mêtîngê xwe de bibe, li gora van rastiyan xwe bitevgirîne, jiyana xwe ya civakî li ber siha van rastiyan avabike, karvaniya xwe li ser vê reyê pêşve bibe û rastiyan bi gelê zanaî û tegihîştin, hingê mirov xwedî çand e. Ji bo mîlîtanên cengê jî ev rastî bi vê nolê ye. Mîlîtanên şer, giringe xwe di nav gelê de bihelînin, lê taybetiyên xwe jî hunda nekin. Ev tişt jî bo rewşenbîran jî wusa ye. Heya ku rewşenbîr, mîna me li jor gotî, xwe di nav gelê de nehêlin û nebin birekî gelê xwe, nikarin xwe bi rengê rewşenbîrekî bidin naskirin.

Tegihîştina çandê, ji niştîmanparêzî yêncuda derbas dibe. Rewşenbîr, divê merd be, mîrxas û hogir be, ji bilindahiyê li kesekî meyze neke; hingê pisboriya wî jî pîroz û bûha ye. Ji ber ku rewşenbîrek wusa, sembolên netewayî yêncuda zimanê Kurdî, govenda Kurdî, mûzîka Kurdî,

çîrokên Kurdî, lawjen û axînên Kurdî, gotin û metelokên Kurdî, destanên Kurdî, cil û temtîlên Kurdî, ango hemû hebûn û dewlemendiyên serpêhatinê, bi şeweyeka şoreşgerî fahmdike. Bi vî avahî van hebûnan pîroz dinase û dixwaze van pêşve bibe. Dixwaze giştan bike taybetiyên civakeka hemdemî û serdemî. Giringe tu bûhatî nede hêl û kêlekên nebaş. Lê ji ber ku hinde tişt di civakê de nebaş in ne hewceye ku bi serhişkî êrîşan jî bike, en wan piçûk bibîne, an jî nevalek di nav xwe û gelê xwe de avabike. Ji ber ku divê rastiya welatê xwe gelek baş fahmbike û pirsê nola pirsêka şoreşê bixestê xwe. Divê bizanibe, ku heya civak azad nebe û neyê guhartin, heya demokrasî neyê damezirandin û çînên bindest jî bo berjewendên xwe birêve nekevin, ew tiştên nebaş jî bi hesanî nikarin bîn rakirin.

Tiştêk din jî heye. Em gişt dizanin, ger Kurdistan rizgar bibe û pirsê netewayî biverise jî, şerê di nav çîn û birên civakê de dawî nabin. Şerê çîn û biran wê bidome. Di domana vî şerî de, pirsê wê jî ra bîn çareser kirin. Ev jî divêtiyeka xwerustiyê ye û divê em jibîr nekin. Lewma divê em bizanibin pirsê niha ne ev e: Pirsê pirsê şerê li dijî mêtîngîriyê ye û jî bo rizgariya netewayî ye. Heke şerêkî li dijî mêtîngîriyê û çînen serdest bê bilind kirin, hingê çîn û birên civaka me yên bindest jî,

bi dînamîkên xwe yên hundurî wê pêşve herin. Nexwe karguzariya me ev e: Şerêkî bi erk û raman li dijî dijminên welatê me!

Di vî şerî de, rewşenbîr an kesên pêşeng tevayî taybetiyên civakê di kesbûna xwe de komdikin. Di kesbûna xwe de nûneriya hatinê dikin. Berpirsiyarên civakeka îdeal in. Û li her deverê merkezeke komkirin û kişandinê ne.

Naveroka vê şîrovekirinê jî bo gelê Kurd çîye? Bi kêmasî rastiya niha bi şeweya eniyekê û xeta têkoşîna rizgariya netewayî bi gelê nasdan. Li dora vê saziyê yekîtiyekê bê çêkirin. Piçûk an mezin, her kar û xebatê bikin. Ango bi aktîfî şerê bikin, jî bona ku di jiyandê de hatin û hebûn bîn afirandin. Ev kar dikare hertîş be: Weke karê ramyarî, konevanî, artêşî, aborî û çandî...

Ger ev rast bîn kirin, dîroka gelê me di karvaniyê de wê pêkbêtin. Daku gelê me yê bindest û zehmetkêşê rizgarkirin, divê pêşemîn kesên pêşeng tariyan biçirînin û li ser reya ronak xwe bidin pêş. Li şuna berjewendên kesanî, malbatî, eşîrî û êrdimî, berjewendên netewayî bîn danîn. Hêrs û gira li dijî mêtîngîran xwe biqulibîne tolehildana li dijî dijminan. Welatperwerî bibe karvaniyeka zanistî. Xebata yekîtiya netewî bibe ala pêşveçûnê. Heya zarok jî li ser vê

bingehê û bi lez, giringe bîn fêr û perwende kirin. Ji ber ku afirandina mirovên nuh, ku bi daxwaza rizgariya netewayî hatine histirandin, gavekî herî dîrokî û pêwîste. Lewma zarokên me divê bibin ew kes, ku doza me berdewam dikin û bibin pêşmergên hogir yên doza netewayî.

Kinê gotin, ew girêdana bo dehl û dewiyan, ew evîna bo namusa şexsî, ew mîrxasiya kesanî, ew merdiya kesanî, ew dîldariya bo rez û werzan, ew daxwaza parastina dot û jinan, ew dijminahiya bê bingeh di nav mirovên me de, giringe tevberên xwe bidin dijminên me yên netewayî û çînî. Giştê bixî şerê bikin bingehên têkoşîna rizgariya netewayî.

Bi dîtin û sernêrîneka rexnerî ya dîrokî, naskirina nîrxên Kurdistanê yên berê, komkirina wan, veristina wan, bikaranîna wan, pêşvebirina wan û afirandina kes û şexsiyetên nola me gofî, afirandina jiyaneke pîroz û rêxistinkirina vî jiyandê di warên diravî û giyanî de, çarçeva xebatên çandî ye. Ji ber vî yekê, biserketin û pêkanîna van tiştan, pirsêkî rêxistinîyê ye. Lê ne hema damezrandina saziyên bo xebata çandî tenê. Ji ber ku xebatên çandî û hunerê, birekî jî xebatên şoreşgerî ne. Pirsên li pêşiya me, divê nola pirsên şoreşê bîn fahmkirin. Ji bona vî xebata rêxistinî, xebata pêşrevanî, xebata perwendekirina xwe, heva-

lan û gelê dive. Dîsa herkesek jî me, divê xwe, malbata xwe, jina xwe, mîrê xwe, zarokên xwe, dora xwe, çîranên xwe, gundiyan xwe, hevalên xwe, taxa xwe, bajarê xwe û navça xwe jî bo jiyaneke nuh amade bike. Heke em vî berpirsiyarîyê bicîh bin û nîrxên di vî warê de kombikin serhev, binîn serhev û pêşve bibin, hingê em wê karibin bêjin em rewşenbîrên welatê xwe, pêşrevanên gelê xwe ne. Ji ber ku, weke me gofî, xebatên çandî û hunerê, xebatên pirsê rêxistinî ne. Lê ev xebatên çandî giringe bi pisporî û sazî pêşve herin. Ji ber ku pirsê pirsê avakirina eniya gelê û xurtkirina eniya şoreşê ye.

Saziyeke çandî, an rewşbîr û pisporan, ku li ser bingehê nêzîkî hatibe damezirandin, daxwaza xebatên me ye. Çuqas şerê rizgariya netewayî pêşve here, hevqas jî divê ev xebat bi lez pêşve herin. Bigihîne formasyoneka wusa, ku doz û mafên xwe nasdikin.

Niha ger em li derveyî welatê jî bin, me dest bi xebateka wusa kiriye. Lê em mirovên Kurdistanê, giringe em çî bikin daku em bi xêr û ber bin. Divê em tiştêkê jibîr nekin: Di xebata afirandana çanda netewayî ya serdemî de, karîna û derfetên me ne bes in. Serhişkiya di vî warê de, tiştêkê gelek negatîf e. Ji ber ku vatîniya me, afirandina mirovên nuh e. Di navenda xebatên me de, ev bila cihê xwe bigire.

Mêtîngîr, jî bo tunekirina me û civata me, mirov û civata me kirine hacetên sînema, mûzîk, çîrok, roman, hozan û govendên xwe. Weke ev giştê wan bin, jî me didizin û difiroşin me. Lê em wê çawa debar bikin û vî yekê bipejirînin. Vaye hevqas berxwedana gelê Kurdistan, hevqas şehîd û ronakrewan, hevqas xwîn û axîn, hevqas zîndan û kuştin!..

Nexwe! Rastiya gelê me divê rind bê dîtin. Divê çandeka ne puç û vala, ne teng û melisî, ne têkilîhev û serberde, ne erzan û sist; divê çandeka bi naverok û têda, berçav û şahnaz, dewlemend û ronak, hêja û pîroz, serfiraz û çalakê afirandin. Çandeka bo serxwebûna Kurdistan û azadiya Kurdan! Ji bo pêkanîna vî karê pîroz pêşde!..

YRWK, Belavok Hejmar 1

Rewşenbîrên Kurdistan ên nîştimanperwer!

Têkoşîna Rizgariya Netewiya Kurdistan a ku bi lez pêş ve dihere, ji hemû birên civaka Kurdistanê bêhtir, vatîni û delamet datîne pêşiya me rewşenbîrên Kurd. Lewma rewşenbîr ew kes in, ku civakê ronahî dikin, riya rast û mafdar şanî dikin û di refên pêşemîn de şer dikin. Ji ber ku em rewşenbîrên welatekî mîna Kurdistanê ne, ku ji sedsalan vir ve ev welat di tariyan de hatiye hiştin, berpirsiyariyên mezintir û jidiltir li pêşiya me hene.

Têkoşîna Rizgariya Netewiya Kurdistan a ku roj bi roj, kêlî bi kêlî pêşve diçe û bi lez berzdibe, berî hertiştî riya me rewşenbîran jî, ji bo xebateka çalak û xurt vedike. Her bi vê nolê pêwistî û salixa rewşenbîriya serdemî, ji me re ronaktir dike. Em gişt dizanin, ew rewşenbîriya ku li ser bingeheka derî daxwazên gel bilind bibe, di xwe de jiyaneka herî nizm û tarî vedişêre. Gelên bindest jiyaneka wusa erzan tucaran nepejirandine û napejirînin.

Di baweriyaya me rewşenbîrên Kurd de, tenê yekîtiyeka xwerêkxistî dikare ber bi armancên xwe ve here. Niha li ser vê dîtinê, me xwe gihandiyê hev û em dixwazin xebatekê bikin. Li pêşiya welatê me û gelê me berpirsiyariyeka me heye, ji vê jî, ev tevger û liva me ya yekîtiyekê derkete holê û ji me re bû pêwistiyeka bi nirx û xwedî naverok.

Îro li Kurdistanê têkoşîneka hebûnê ya dîrokî bilind dibe. Li hemû der û deverên Kurdistanê gelê Kurd xweradigere. Raste ku gelek kovan û tivancên di vî şerî de dilê me disojînin, lê beyî van zehmetiyan jî ne hesaniye ku xebatên yekîtiyê û yekbûnê biserkevin. Em di wê baweriyê de ne, ku rewşenbîrên Kurd di vir de roleka pir hêja wê bileyzin. Guman nîne ku rewşenbîr wê guhên xwe li ber qêrî û hewarên gelê Kurd ê bindest negirin, ji ber ku rewşenbîrên hişyar, dilê û dilsoz dijminên liveka wusa ne.

Ji sedsalan heya niha, Kurdistan di bin statuyeka dagîrkar û mêtîngê hatiye girtin. Pir diyare ku kêliya tevgera serxwebûn û azadiyê li Kurdistanê bigihe serfiraziyê, wê ji bo mirovayetiya pêşveçuyî û gelên hêjar jî bibe serkeftineka hêviyan. Paşveyên cîhanê, mêtîngerên dirinde û hêzên emperyalîst jî, wê zirarên mezin bigirin û wê bikevîne nava tirseka kûr. Di vir de girînge em jibîr nekin, ku ev herdu alî, heya dawiyê wê karûbarên xwe pêş ve bibin. Dijmin û dost çêtir wê xwe bidin naskirin. Zor pêwiste ku rewşenbîrên Kurd, di vir de bibin ronakdar û pêşengên rastiya heyî.

Gelê me jar e, belengaz û hejar e. Dil tijî kovan û derd in. Lê dîsa jî em dibînin ev gel ranawestê, şer dikê û xwe diparêzê. Sud û berjewendên xwe dibîne. Datîne holê, ku çawa, wê xwe rizgar bike. Em gelek ji gelê xwe hînbûn. Niha ew roj hatiye, ku em jî riya gelê xwe hindekî ronî bikin û barên gelê xwe hilgirin ser milên xwe.

Kar û delametên ku şerê rizgariya netewayî dixê ser milên me rewşenbîran, ji bo her rewşenbîrekî bi şeref, kar û delametên welatperwerî û mirovayetiye ne. Li beramberê gelê xwe û mirovayetiye em dixwazin bêjin, ku em wê vê xebata xwe bicih bînin. **Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan-YRWK**, ji hêla rewşenbîrên Kurd, ên ku bi vê berpirsiyariyê xwe gihandin hev, hate damezîrandin. Yekîtiya me dixwaze van delametên jêrî pêk bîne: Ji hêla ramiyarî nasdana Têkoşîna Rizgariya Netewiya Kurdistan, peydakirina kes û hêzên dost, agahdariya bo dezgeha ragihandinê, pêkanîna livbaziyan hevkarîyê, derxistina kovareka bi navê "REWŞEN", lêgerîna û vekolîna li ser ziman-dîrok û toreya Kurdî, parastina çand û govenda (folklor) netewayî û bi vê riyê xurtkirina têkoşîna rizgariya netewayî, çareserkirina pirsên tenduristî û bijîjkîyê yên gel û pêşmergan, protestokirina bikaranînan derî-mirovayeti yên li ser gelê me û şerê li dijî wan, nasdana hingavtî û bikaranînan hov bi gelên cîhanê re, xebata ji bona ku mafên mirovan li welatê me jî bînin bikaranînan, piştgirtina bo girtiyan û malbatên wan, perwendekirina gel ûhw.

YRWK, di wê baweriyê de ye, ku her kesê ji Kurdistanê, her rewşenbîrek û mirovekî dilsoz wê van xebatan pîroz bibîne û rewşenbîrên Kurd wê vê xebatê rakin ser milên xwe û pêş ve bibin.

Divê em bizanibin, ku ev di vê warê de gava pêşemîn e. Tiştên ku em ji bo gelê xwe bikin gelek in.

Rewşenbîrên Kurdistanê yên welatparêz!

Em wezîfeyên xwe bicih bînin! Ji bona vê platformeka me ya xebatê heye. Ev platform YRWK ye. Em, xwe di nav refên YRWK de bikin yek û yekîtiya xwe biparêzin! Xwedî li vê saziya xwe derkevin!

Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan, yekîtiya wan kesan e, ku xwedî li kesbûna netewayî derdikevin û rûmetiya gelê me diparêzin.

Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan, yekîtiya wan kesan e, ku pênuşên xwe, firçeyên xwe, tembûrên xwe, sitranên xwe, dilê xwe, ango hemû berhemên xwe yên hunerî û xebatî pêşkeşî rizgariya gelê Kurdistanê dikin e.

Em, hemû rewşenbîrên Kurd ên welatparêz vexwandîya **Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan** dikin.

— Bijî Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan!

— Bijî Têkoşîna Rizgariya Netewiya Kurdistan!

Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan-YRWK
Maxstr. 50, 5300 Bonn 1

01.07.1988

DUXUYANÎ

(Deklarasiyon)

Em, rewşenbîrên KURDISTAN,

- *Bang li rewşenbîrên Tirk ên dilsoz dikin, ku rûmetiya xwe biparêzin!*
- *Liva hinde rewşenbîrên Tirk a bê rûmet, ku bi faşîzmê re li hev dihên û xwesipariyê birê ve dibin, red dikin!*

Partiya Komunîsta Tirkîyê (TKP), seriyê îxanetê li dijî gelê kedmiz û proletaryayê Tirkîyê dikêşe û karê mîsyona dîrokî di îxanetê de bicih dihêne. Hinde kesên, ku navê rewşenbîriyê li xwe dikin jî, têkilî vê kerwanê dibin. Di rojên me de ev kes û hêz, hêviya mafdariya xwe ji rejîma 12'ê Êlûnê dixwazin û seriyên xwe li pêşiya faşîzmê diçemînin. Ev komên bêbext ên tarî, liveka derî taybetiyên rewşenbîriyê, ya çewt û vajî, datînin pêşiya çavan. Em vê livê, bi şeweya qirêj û gemarkirina şan û şerefa rewşenbîriyê fahm dikin.

Em bang li rewşenbîrên Tirkîyê dikin, ku li dijî rejîma mêtînger û faşîst a Tirkan, ku dixwaze hebûn û hatina gelên Tirkîyê û Kurdistanê tarî bike, têkoşîna xwe ji bo demokrasiya rast bilind bikin. Xebat ji bo yekîtiya azad ya herdû gelan pêş ve bibin. Berî her tiştî jî, li dijî îxanetê û xwesipariyê rabin û rûmetiya rewşenbîriya xwe biparêzin.

YRWK
Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan
Maxstr. 50
5300 Bonn 1
Tel: 0228-630990

01.07.1988

YRWK
Yekîtiya Rewşenbîrên Welatparêzên Kurdistan
Maxstr. 50
5300 Bonn 1